

det varit rådande, nämligen att vid denna slags tillverkning på området fullkomligt oerfarna firmor kunnat komma till priser, som väsentligt understiga de tillverkares, vilka ha mångårig erfarenhet på området.

Vad tillverkningsseriernas storlek beträffar måste det framhållas, att materielanskaffningen på grund av fördelning på ett flertal firmor icke alltid medfört mera omfattande beställningar hos varje tillverkare än tidigare. Att tillverkningen av krigsmateriel rationaliserats under de gångna åren är fullkomligt riktigt, men det väsentliga i detta förhållande är dock, att de erhållna rationaliseringsvinsterna då det gäller verkets anskaffningar i betydande utsträckning kunnat tillföras statsverket.

Revisorerna ha undersökt, »huruvida liknande prissänkning förekommit jämväl hos övriga av försvarsväsendets upphandlande myndigheter» (s. 29) och för sådant ändamål »tagit del av upphandlingsverksamheten vid arméförvaltningens intendenturavdelnings industribyrå under åren 1940—1945, vilken uppgått till ett sammanlagt värde av omkring 650 miljoner kronor» (s. 29). I en tablå angives prissänkningen för vissa av industribyrån under åren 1940—1945 anskaffade artiklar. Revisorerna anföra därefter (s. 30):

Den erhållna prissänkningen enligt tabellen (senaste pris i förhållande till första pris) utgör 37 % såsom ett vägt genomsnitt med hänsyn till anskaffningarnas storlek.

Enligt ovanstående tablå skulle sålunda med av krigsmaterielverket tillämpade beräkningsgrunder den erhållna prissänkningen å viss upphandlad intendenturmateriel vara icke oväsentligt större än den prissänkning, krigsmaterielverket erhållit.

Härtill får verket framhålla, att påståendet, att intendenturavdelningens industribyrå tillämpat samma beräkningsgrunder i nämnda tablå som krigsmaterielverket i sina medelsäskanden icke är med verkliga förhållandena överensstämmande. I verkets prisjämförelse har nämligen *materialkostnaden*, utom beträffande handvapenammunition och ett par granattyper, *inkluderats* i de angivna priserna, medan däremot i intendenturavdelningens priser endast *arbetskostnaden* ingår, vilket ock framgår av revisorenas yttrande å s. 29 omedelbart före tabellen.

Den av revisorerna angivna prissänkningen av 37 % å de av intendenturavdelningen anskaffade varorna är sålunda missvisande i förhållande till den prissänkning av 24 %, som redovisats av verket, vilket framgår av följande sticksprovsgranskning.

I nedanstående tabell visas i ena kolumnen den av intendenturavdelningen angivna prissänkningen, i den andra prissänkningens storlek, om verkets beräkningsgrunder tillämpas:

Materielslag	Av intendenturavdelningen angiven prissänkning (exkl. materiel) %	Prissänkningen om verkets beräkningsgrunder tillämpas (inkl. materiel) %
Byxor, fält-.....	44	8
Kalsonger, trikå-.....	31	11
Rock, vapen-.....	42	12
Strumpor, ytter-.....	47	32
Blus, skidlöpar-.....	41	12
Hylsa till balja G.....	66	24
Ryggsäck utan mes.....	14	2

Om å andra sidan intendenturavdelningens beräkningsgrunder skulle tillämpats av verket i dess prisstatistik, hade den av verket redovisade prissänkningen blivit avsevärt större, vilket framgår av följande tabell:

Materielslag	Av verket angiven prissänkning (inkl. material) %	Prissänkningen om int.-avdelningens beräkn.-grunder tillämpas (exkl. material) %
Bricka, serverings-.....	15	44
Kittel, liten	19	43
Matbestick	20 (44)	31
Kokkärl m/40	25	44
Identitetsbricka	58	83
Blymönjefärg	16	51
Oljefärg, vit.....	15	52
57 mm slsgr m/38 B	14	30

Vidare vill verket framhålla, att intendenturavdelningens prisstatistik huvudsakligen avser textil- och läderprodukter, då däremot den av verket angivna genomsnittliga prissänkningen gäller för så olikartade produkter som handvapenammuniton, finkalibrig och grövre artilleriammunition, förpackningsmateriel, manufakturvaror, krut och sprängämnen samt övriga kemikalier såsom färger och tvättmedel. Även om samma beräkningsgrunder tillämpats skulle därför jämförelsen ändå vara missvisande.

Avslutningsvis torde böra beröras industrikommissionens krigsmaterielavdelnings och prisbyrås av revisorerna påpekade insatser för åstadkommande av prissänkningar. I sådant avseende må först framhållas, att industrikommissionens krigsmaterielavdelning alltsedan inrättandet av statens ammunitionsnämnd våren 1940 icke handlagt några ärenden som berört verkets anskaffningar. Denna organisations insatser för erhållande av prissänkningar å krigsmateriel synas därför vara svårbedömbara.

Vad åter prisbyrån angår har denna otvivelaktigt varit till ett betydande stöd såväl för verket som för försvarsgrensförvaltningarna i deras strävanden att hålla materielpriserna nere. Det har emellertid visat sig, att verket genom fri anbudsprövning kunnat åstadkomma prissänkningar utöver vad som uppnåts av prisbyrån.

VIII. Sammanfattning.

Revisorerna avsluta sitt uttalande rörande krigsmaterielverket med att avsluta sig till den av överbefälhavaren och riksräkenskapsverket i avgivna utlåtanden över krigsmaterielverkets anslagsäskanden för budgetåret 1946/47 uttalade meningen, att frågan om verkets arbetsuppgifter och personalorganisation under fredsförhållanden gjordes till föremål för närmare utredning. Särskilt syntes den beslutade överflyttningen till krigsmaterielverket av anskaffningen av sådana krigsförnödenheter, som tillverkades av de fabriksstyrelsen underställda fabriker, komma att medföra alltför tunga och tidsödande arbetsformer. Revisorerna anse, att en allsidig och förutsättningslös utredning snarast möjligt bör komma till stånd, och att i avvaktan på resultatet av denna utredning bestående arbetsuppgifter icke syntes böra överföras till krigsmaterielverket (s. 35).

Beträffande överbefälhavarens av revisorerna biträdda uttalande i dennes remissyttrande över krigsmaterielverkets medelsäskanden för nästa budgetår föreligger numera ett ställningstagande från Kungl. Maj:ts sida. Sålunda har

chefen för försvarsdepartementet till det vid 1946 års statsverksproposition (bilagan fjärde huvudtiteln, punkten 6, s. 36—37) fogade utdraget av statsrådsprotokollet för den 4 januari 1946 härom anført följande:

Huruvida en mera genomgripande omprövning av förvaltningsorganisationen — alltså en revision av 1943 års riksdags beslut — bör företagas av 1945 års försvarskommitté, såsom i överbefälhavarens remissyttrande anförts, torde ännu icke kunna bedömas. Genom överbefälhavarens försorg ha härutinnan vissa förberedande undersökningar utförts, av vilka jag tagit del. Emellertid vill jag framhålla, att — därest en översyn av förvaltningsorganisationen finnes böra ske genom försvarskommitténs försorg — det av rent praktiska skäl torde bliva nödvändigt för kommittén att dessförinnan koncentrera sig på de i ekonomiskt hänseende avsevärt betydelsefullare frågorna rörande försvarets allmänna organisation och därmed sammanhängande avvägnings- och spörsmål. Det är antaga att detta arbete ställer sådana krav på kommittén, att kommittén först senare — sedan åtminstone preliminära resultat i dessa hänseenden uppnåtts — kan till bedömande upptaga frågan om vilka ändringar i förvaltningsorganisationen som kunna påkallas av kommitténs överväganden i övrigt och av vunna erfarenheter. En annan ordning för frågornas behandling skulle enligt mitt förmenande kunna avsevärt försena slutförandet av kommitténs huvuduppdrag, vilket skulle medföra olägenheter i skilda hänseenden. Vad sålunda anförts utgör självfallet icke hinder för förberedande överväganden på detta område.

Oavsett att sålunda chefen för försvarsdepartementet ansett, att 1945 års försvarskommitté — som av överbefälhavaren ifrågasatts såsom utredningsinstans för berörda spörsmål — bör i första hand koncentrera sig på försvarets allmänna organisation, har krigsmaterielverket intet att erinra mot den ifrågasatta utredningen, vilken dock självfallet förutsattes ske i form av en översyn av hela förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet. En sådan utredning måste emellertid för krigsmaterielverkets del bygga på annat material än det i revisorernas föreliggande berättelse framlagda, vilket såsom den av verket i det föregående verkställda granskningen utvisar på alla väsentliga punkter är missvisande eller rent felaktigt.

En centraliserad anskaffning av förnödenheter för försvarsväsendets räkning under en fredsperiod måste anses vara till minst lika stor fördel för det allmänna som under en forcerad upprustningsperiod genom möjligheterna till enhetlig behandling i olika hänseenden av såväl enskilda som statliga leverantörer av dylika förnödenheter och måhända framför allt genom möjligheterna att neutralisera en ur statsekonomisk synpunkt skadlig monopolställning för vissa företag eller grupper av företag. De ytterligare synpunkter härutinnan, som enligt verkets mening böra skänkas beaktande, ha av verket framlagts i dess medelsäskanden för budgetåret 1946/47, till vilka verket torde få hänvisa, och vilka icke på någon punkt gendrivrivs av revisorerna.

Om det sålunda enligt verkets uppfattning står klart, att den av statsmakterna år 1943 beslutade centraliseringen på förevarande område bygger på hållbara grunder, är därmed icke sagt att icke på många områden inom försvarets förvaltningsorganisation i dess helhet förbättringar skulle kunna åstadkommas. Framförallt gäller detta förhållandet mellan det centrala anskaffningsorganet och de organ, som ha att svara för konstruktion och distribution av krigsmaterielen, d. v. s. förhållandet mellan krigsmaterielverket och försvarsgrensförvaltningarna. Betydande förenklingar och rationaliseringar beträffande arbetssätt och personalantal inom försvarsgrensförvaltningarna torde stå att vinna på denna väg. Ävenså torde betydande fördelar stå att vinna genom en längre driven centralisering på vissa områden. Hand i hand med en utredning rörande dessa spörsmål böra undersökas möjligheterna till

vinnande av en klarare ansvarsfördelning mellan verket och försvarsgrens-förvaltningarna.

En utredning efter de nu antydda riktlinjerna — som sålunda avser att bygga vidare på den genom 1943 års förvaltningsbeslut lagda grunden — torde även kunna äga rum inom ramen för de organisationstekniska undersökningar beträffande såväl krigsmaterielverket som återstående delar av den centrala försvarsförvaltningen, som förutskickats av chefen för försvarsdepartementet i det vid 1946 års statsverksproposition (bilagan fjärde huvudtiteln, punkten 6, s. 36) fogade utdraget av statsrådsprotokollet över försvarsärenden. Denna undersökning torde dock böra anstå i avvaktan på att den nuvarande avvecklingsperioden avslutats och någon erfarenhet vunnits av fredsförhållanden, varjämte resultatet av vissa utredningar, bland annat försvarets sakanslagsutredning, synes böra avbidas.

I detta ärendes handläggning ha deltagit, förutom undertecknad Ödeen, ledamöterna Bergström, Granström och Holmer, envar föredragande i vad på honom ankommer, samt ledamöterna Sundström och Lindnér.

Stockholm den 19 januari 1946.

Underdånigst

STIG ÖDEEN.

Lars Wikland.

Generaldirektörens för krigsmaterielverket

ytrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 35, § 4.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. försvars-
departementet.

I skrivelse den 27 december 1945 har herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet lämnat mig tillfälle att inkomma med ytrande i anledning av vad som anföres i riksdagens revisorers berättelse om verkställd granskning av statsverken jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1944—30 juni 1945 samt beträffande vissa verk för kalenderåret 1944, fjärde huvudtiteln, § 4. I anledning härav får jag med återställande av den remitterade handlingen vördsamt anföra följande.

Riksdagens revisorer konstatera till en början, att jag den 5 maj 1944 hemställde, att statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ville utverka nådigt tillstånd jämlikt 4 § 2 mom. civila avlöningsreglementet för mig att åtaga mig uppdrag såsom sakkunnig hos Ödeens ingenjörbyrå aktiebolag i Stockholm, att Kungl. Maj:t enligt försvarsdepartementets ämbetsskrivelse till krigsmaterielverket den 9 juni 1944 bifallit denna min ansökning, att Ödeens ingenjörbyrå aktiebolag enligt den 1 februari 1943 antagen bolagsordning skall ha till ändamål att idka konsulterande ingenjörverksamhet ävensom annan därmed förenlig verksamhet, att jag vid bolagsstämma den 20 juli 1943 avsat mig uppdraget såsom ledamot av styrelsen i nämnda bolag samt att styrelsen numera utgöres av fru Karin Ödeen, som ensam har att teckna firman. Dessa revisorerernas uttalanden överensstämmer med sakför-

hållandena, sådana de framgå av i försvarsdepartementet förvarade handlingar och torde således icke föranleda något mitt yttrande.

Revisorerna anföra därefter, att jag på förfrågan meddelat, *dels* »att bolaget huvudsakligen ombesörjde byggnadskonstruktionsuppdrag för industriens räkning», *dels* »att bolaget ansåge sig i förekommande fall oförhindrat att från leverantörer till krigsmaterielverket mottaga sådana uppdrag», *dels ock* »att bolaget icke hade för avsikt att avstå från sådana uppdrag, varom senast är fråga». Dessa revisorernas uttalanden äro delvis felaktiga, delvis missvisande.

Det enda tillfälle, då mig veterligen denna fråga av riksdagens revisorer bragts på tal med mig, var tisdagen den 13 november 1945. Denna dag voro jag och överdirektören i krigsmaterielverket kallade att lämna vissa upplysningar i och för revisorernas behandling av förhållandena vid krigsmaterielverket. Vid detta tillfälle framställde revisorernas ordförande till mig en fråga av ungefär följande lydelse: »Generaldirektören har ju en privat ingenjörsfirma?» Till svar härpå yttrade jag, att ordföranden med sin fråga torde avse den verksamhet, som bedrives under firma Ödeens ingenjörbyrå aktiebolag, i vilket bolag jag har aktiemajoriteten. Jag upplyste samtidigt om att jag anlitades som sakkunnig av detta bolag. Sedan ordföranden frågat, huruvida jag ansåg detta vara lämpligt, svarade jag, att jag icke tidigare haft anledning ifrågasätta detta, emedan jag förutsatte, att frågan prövats av Kungl. Maj:t redan 1943, innan jag erhöll tillstånd att vara sakkunnig i bolaget. Det syntes framgå av ordförandens nästa yttrande, att han icke ägde kännedom om att jag innehade dylikt tillstånd.

På särskild fråga av ordföranden rörande arten av bolagets uppdrag meddelade jag, att dessa i huvudsak utgjordes av byggnadskonstruktionsuppdrag samt uppdrag att projektera industrianläggningar. Denna min upplysning föranledde ordföranden till frågan, huruvida bolaget hade uppdrag av det senare slaget jämväl för sådan industri, som vore leverantör till krigsmaterielverket. Jag besvarade frågan genom att hänvisa till att jag på grund av min ringa befattning med bolaget icke omedelbart kunde lämna bestämt besked i detta avseende. Emellertid erbjöd jag mig att, om revisorerna så önskade, från bolaget införskaffa uppgift härom, vilket dock av ordföranden icke ansågs erforderligt. I stället tillfrågades jag av ordföranden, huruvida jag ansåge, att bolaget borde åtaga sig ett industriprojekteringsuppdrag från ett företag, som vore leverantör till krigsmaterielverket. Härtill genmälte jag, att jag icke ansåge det föreligga något hinder för bolaget att åtaga sig ett dylikt uppdrag.

Denna min sålunda lämnade relation utgör, såvitt jag nu kan erinra mig, det huvudsakliga innehållet av samtalet mellan revisorernas ordförande och mig i förevarande avseende. Jag tillåter mig nu framhålla, att varje större industriföretag i landet är eller kan — åtminstone i vissa situationer — tänkas bli leverantör till krigsmaterielverket, att min befattning med bolagets verksamhet — icke minst därför att tiden ej annat medger — är ytterst ringa och såsom torde framgå av den av revisorerna refererade bolagsordningen och av Kungl. Maj:ts likaledes av statsrevisorerna åberopade beslut helt inskränker sig till att fungera såsom sakkunnig hos bolaget, samt att det antal uppdrag bolaget erhållit från industrien i förhållande till antalet uppdrag från andra företag och personer torde vara mycket ringa.

De bolagets uppdrag gällande projektering av industrianläggningar, som jag haft någon befattning med under den tid, jag från och med den 1 juni 1940 haft uppdrag eller anställning i statstjänst först såsom sakkunnig i försvarsväsendets verkstadsnämnd, sedermera såsom överingenjör och verkstäl-

lande ledamot där och numera såsom generaldirektör och chef för krigsmaterielverket, ha under nedanstående tider lämnats från följande företag:

Under år 1939 eller början av år 1940 från E. A. Bergs fabriksaktiebolag, Eskilstuna, Centrala torpedverkstaden, Motala, Ankarsrums Bruks aktiebolag, Ankarsrum, AB. Atlas-Diesel, Sickla, samt AB. Upsala Ångqvarn, Uppsala. Samtliga dessa uppdrag hade sålunda ingenjörsbyrån erhållit och påbörjat, innan jag erhöll sakkunniguppdrag eller befattning i statstjänst. Uppdraget att projektera centrala torpedverkstaden i Motala lämnades av kungl. marinförvaltningen, och marinförvaltningens avtal med ingenjörsbyrån övertogs 1940 av dåvarande försvarsväsendets verkstadsnämnd. Sannolikt på grund av resultaten av mitt arbete med centrala torpedverkstaden anlätades jag sedermera såsom sakkunnig vid verkstadsnämnden av dess dåvarande ordförande, direktör Ragnar Blomquist. Uppdraget fullföljdes sedermera av byrån och avslutades icke förrän 1943. Beträffande detta uppdrag tillåter jag mig i övrigt hänvisa till bilagda utdrag av protokoll från sammanträde med försvarsväsendets verkstadsnämnd den 14 januari 1943 (bilaga 1).

Under åren 1940—1942 erhöll byrån uppdrag från AB. Bolinder-Munktel, Eskilstuna, AB. Gustav Erikssons Metallfabrik, Eskilstuna, samt Hesselman Motor Corporation AB. Beträffande uppdraget från AB. Gustav Erikssons Metallfabrik ber jag få hänvisa till bilagda utdrag av protokoll från sammanträde med statens krigsmaterielnämnd (bilaga 2).

Slutligen får jag meddela, att jag hittills icke haft befattning med något ingenjörsbyråns industriprojekteringsuppdrag, som erhållits efter den tid — 1 juli 1943 — då jag tillträdde befattningen som generaldirektör och chef för krigsmaterielverket utan endast med sådana uppdrag, som före denna tidpunkt emottagits av byrån.

Stockholm den 19 januari 1946.

STIG ÖDEEN.

Bilaga 1.

§ 4.

Utdrag ur nämndprotokoll nr 44.

Protokoll, hållet vid sammanträde med försvarsväsendets verkstadsnämnd torsdagen den 14 januari 1943.

§ 10.

Eventuella ärenden. (Föredragningslistan punkt 10). Angående uppförande av Centrala torpedverkstaden.

Herr *Ödeen* anförde: Innan han anställdes vid nämnden, hade han av Kungl. marinförvaltningen erhållit uppdrag att utföra konstruktionerna till Centrala torpedverkstaden, Motala, vilket uppdrag sedermera övertagits av Försvarsväsendets verkstadsnämnd. Uppdraget hade numera slutförts. Han hade emellertid icke uttagit något arvode sedan han tillträtt anställningen vid nämnden och avstode från sitt resterande tillgodohavande, som enligt av dåvarande verkställande ledamoten Woxén från major Bensow infordrad uppställning belöpte sig till kr. 35 613: 12.

Stockholm som ovan

Vid protokollet:

Karl G. Samuelson.

§ 4.

Utdrag ur särskilt nämndprotokoll nr 39.

Protokoll, hållet vid sammanträde med statens krigsmaterielnämnd fredagen den 18 juni 1943 å nämndens lokaler i Stockholm.

Närvarande ledamöter: Undertecknad Gummesson, ordförande, samt herrar Osterman, Brunskog, Runius och Ödeen.

Övriga: Överstelöjtnanten G. R. Montgomery såsom representant för överbefälhavaren.

Dessutom voro från nämnden närvarande herrar Carlberg, Holmer och Palme samt vid protokollet undertecknad Fernqvist.

— — — — —

§ 6.

Ev. väckta frågor. (Föredragningslistan nr 6.)

Erinrade herr Ödeen om att nämnden inlett förhandlingar med A/B. Gustaf Erikssons metallfabrik angående förläggning av en planerad beredskapsverkstad till bolagets industriområde i Eskilstuna och att nämnden i skrivelse den 7 juni 1943 hos Kungl. Maj:t hemställt dels om bemyndigande att träffa överenskommelse med bolaget, dels om anvisande av vissa medel för ändamålet. Då emellertid herr Ödeen före erhållande av uppdraget såsom verkställande ledamot i nämnden biträdd och fortfarande avsåg att biträda bolaget vid projekteringen av anläggningen i fråga, hemställde han, att i protokollet skulle antecknas, att han icke deltagit eller ämnade deltaga i nämndens handläggning av detta ärende. Desslikes hemställde herr Ödeen, att definitiva överenskommelse med bolaget måtte träffas före utgången av innevarande månad.

Stockholm som ovan

Vid protokollet:

Lars G. Fernqvist.

Centrala värnpliktsbyråns

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 35, § 5.

Till Konungen.

Genom kungl. remiss den ²¹/₁₂ 1945 anbefalld inkomma med utlåtande med anledning av vad riksdagens revisorer anfört rörande efterbesiktningarna får jag i underdånighet anföra följande.

I underdånig framställning den ²³/₂ 1942 nr 34:2 angående 1942 års efterbesiktningar anförde chefen för armén såsom *motivering* följande.

»Med stöd av bestämmelserna i värnpliktslagen har under de senaste årtiondena ett betydande antal svenska män frikallats från värnplikts fullgörande på grund av lyte, stadigvarande sjukdom, kroppslig svaghet eller annan dylik orsak. De årliga värnpliktskontingenterna hava på grund därav beskurits, varigenom landets totala värnkraft väsentligen blivit lidande.

De skäl, på vilka frikallelsen i varje särskilt fall grundats, torde i många fall äga bestående giltighet. I många fall torde emellertid sådana förändringar med avseende på den enskilde individens kroppsliga och andliga förutsättningar hava inträtt, att de skäl, som vid inskrivningen utgjort grunden för frikallelsen, icke längre äga bestånd. Ett betydande antal värnpliktiga, vilka tidigare av ovan angivna orsaker frikallats från värnpliktens fullgörande, torde på grund därav i närvarande stund kunna påräknas såsom fullt dugliga till krigstjänst.

Vårt försvarsväsende står i dessa dagar inför ett läge, som mer än någonsin kräver att landets hela värnkraft till fullo utnyttjas. Så mycket starkare framträder detta krav, som de årliga värnpliktskontingenternas storlek visar en markerad tendens att sjunka. På grund därav synes det mig vara ett bestämt önskemål, att sådana värnpliktiga, vilka tidigare frikallats och vilka på grund av ålder kunna anses lämpade att utnyttjas i försvarets tjänst, underkastas förnyad prövning.»

Vid 1942 års efterbesiktningar medtogos endast värnpliktiga födda 1906 eller senare, vilka före den 1. januari 1941 helt frikallats från värnpliktens fullgörande men möjligen kunde anses dugliga till krigstjänst. Frikallelse under 1941 skedde jämväl enligt äldre besiktningsreglemente, varför under detta år frikallade egentligen även bort underkastas efterbesiktning 1942. Det ansågs emellertid, att dessa undergått läkarundersökning för så kort tid sedan, att ändring kunde antagas föreligga endast i enstaka fall. Ifrågavarande värnpliktiga underkastades därför efterbesiktning först vid 1945 års ordinarie inskrivningsförrättningar, varvid emellertid medtogos endast värnpliktiga födda 1909 eller senare.

Såsom motivering till 1945 års efterbesiktning anfördes bland annat.

»Den sjunkande storleken av inskrivningskontingenterna under de närmaste åren i samband med nödvändigheten att utnyttja alla tillgångar göra denna efterbesiktning synnerligen önskvärd. En dylik efterbesiktning skulle även i viss mån bidra till den utjämning av inkallelserna, som eftersträvas. Även om dock de vid efterbesiktningen inskrivna på grund av förhållandena icke komme att tagas i anspråk för beredskapstjänstgöring, måste det anses vara av stort värde att de äro disponibla och registrerade som värnpliktiga.»

Motiven till efterbesiktningarna måste under rådande förhållanden anses vara fullt bärande. Statsrevisorerna hava i sitt uttalande icke heller riktat någon anmärkning häremot.

Till den tablå över *utfallet av 1942 års efterbesiktningar*, som uppgjorts på grundval av från försvarets sjukvårdsförvaltning lämnade uppgifter, hava revisorerna fogat vissa reflexioner angående fördelning på besiktningsgrupper. Grupperna 1 och 2 hava därvid sammanslagits och jämförts med grupperna 3 och 4. En värnpliktig hänförd till grupp 3 måste emellertid i regel anses fullt vapenför, varför det synes riktigare, att grupperna 1—3 sammanslås och jämföras med grupp 4. Procenten av samtliga efterbesiktigade grupp 1—3 blir då omkring 50. Jämväl grupp 4 är till en del användbar i krigsorganisationen (bilförare, vissa specialister, luftbevakning m. m.). I den skrivelse, vari resultatet av 1942 års efterbesiktningar anmälde till Konungen, betecknade chefen för armén också detsamma såsom gott.

Såsom var att vänta blev resultatet av 1945 års efterbesiktningar sämre. Endast omkring 23 % hänfördes till besiktningsgrupp 1—3.

I förenämnd skrivelse anmälde chefen för armén, att nedanstående antal 1942 efterbesiktigade vid inskrivningen angivits såsom lämpliga för utbildning i specialtjänst.

Antecknade för utbildning i (såsom)	Antal			Summa
	besiktningsgrp			
	1 och 2	3	4	
Apotekare	23	20	15	58
Bitr. ingenjörer (vid flygvapnet).....	5	5	8	18
Maskin-, artilleri-, torped- el. miningenjörer (vid flottan)	4	10	6	20
Skeppsbyggnadsingenjörer (vid flottan).....	4	3	2	9
Elektro- eller radioingenjörer (vid flottan).....	7	7	10	24
Intendenter (vid flottan).....	—	8	7	15
Kemister (vid flottan).....	2	7	8	17
Krigskassörer.....	71	86	94	251
Läkare	94	73	79	246
Tandläkare	51	40	70	161
Tygtekniker.....	21	60	61	142
Gasskyddstekniker.....	1	—	1	2
Veterinärer.....	7	6	2	15
Summa	290	325	363	978

Såsom lämpliga för uttagning i särskilda yrkesbefattningar voro bl. a. följande antecknade.

Yrkesbefattning	Antal	Yrkesbefattning	Antal	Yrkesbefattning	Antal
Bilmekaniker	422	Mekaniker	8	Sadelmakare	85
Flygplansmontörer ..	7	Motorredskapsförare .	44	Skräddare	317
Fotografer	2	Radiomatrosor	11	Svetsare	6
Hovslagare.....	43	Radiomekaniker.....	107	Vapenmekaniker	56
Instrumentmakare...	114	Radiomontörer.....	14		

Av detta relativt betydande antal kunde en del omedelbart användas i krigsorganisationen.

Denna ur militär synpunkt betydelsefulla vinst med 1942 års efterbesiktningar har icke upptagits av revisorerna, ehuru ovanstående sifferuppgifter stått till förfogande.

För att på ett mera påtagligt sätt kunna belysa de inkallade efterbesiktigades lämplighet för militärtjänst hava revisorerna från ett av truppförbanden i Stockholm infordrat kompletterande uppgifter. Av dessa uppgifter framgår, att vederbörlig inskrivningsnämnd godkänt värnpliktiga med svårartade sjukdomar (se till revisorernas uttalande fogad tabell). Vid granskning av denna tabell är det att märka, att i intet fall inkallelse till tjänstgöring skett omedelbart efter inskrivningen. Endast ett fåtal hava inkallats omkring ett halft år efter inskrivningarna, medan andra, såsom den vpl som hemförlovats på grund av sinnesjukdom, inkallats först $\frac{20}{3}$ 1945. Det är självfallet, att mellan inskrivningsförrättningarnas avslutande och inryckning till tjänstgöring en del förändringar i hälsotillståndet kunna hava inträffat, för vilka inskrivningsläkarna icke kunna göras ansvariga. Samtliga i tabellen upptagna hava vid inskrivningen hänförs till besiktningsgrupp 4. Vid beslutets fattande hava med all säkerhet flera faktorer varit av betydelse, icke minst den värnpliktiges yrke.

Tabellen synes knappast tjänlig att belysa de efterbesiktigades lämplighet för militärtjänst.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att framhålla, att de läkare, som ställdes till förfogande för efterbesiktningarna voro särskilt utvalda och

synnerligen högt kvalificerade. Det är självfallet, att misstag kunna hava begåtts i anseende till den tid, som stått till förfogande, men dessa misstag torde vara undantag.

Jämlikt IF § 127 skall värnpliktig, som vid inskrivning hänförs till någondera av besiktningsgrupperna 3 och 4, så snart ske kan efter påbörjande av första tjänstgöring eller motsvarande tjänstgöring prövas för bestämmande av den användning, vartill han bör avses i förbandets krigsorganisation, och den utbildning och tjänstgöring, som han med hänsyn härtill bör undergå.

Det åligger granskningsnämnd att med hänsyn till den värnpliktiges kroppsbekaffenhet, yrke eller sysselsättning och förutsättningar i övrigt bestämma den utbildning och tjänstgöring, för vilken den värnpliktige är användbar.

I granskningsnämnden ingår bl. a. en militärläkare. Vederbörande läkare har genom granskningsnämnden möjligheter att göra de medicinska synpunkterna gällande på utbildningen. Bestämmelserna avse att åstadkomma ett intimt samarbete mellan läkaren och truppbefälet. Det har emellertid icke kunnat undvikas, att det dröjt en viss tid, innan detta samarbete kommit till stånd och börjat lämna resultat. Först efter de nya kompletterande föreskrifter, som utfärdades under 1944 och 1945 (ao nr 475/1944, mo nr 741/1945), torde granskningsnämnderna hava fått avsedd betydelse.

Många av de av statsrevisorerna påtalade svårigheterna för de värnpliktiga efterbesiktigade att följa utbildningen torde hava kunnat undvikas, därest granskningsnämnderna under 1942—1944 funktionserat såsom avsett.

Ytterligare ett försvårande moment för utbildningen av de efterbesiktigade under dessa år var bristen på tillgång å kvalificerat befäl. På grund av den tidvis ökade beredskapen måste för utbildning användas mindre rutinerat befäl.

I förenämnda förhållanden har man med all säkerhet att söka de viktigaste orsakerna till att övningsprogrammen icke alltid i tillräcklig grad synas hava varit avpassade efter de efterbesiktigades fysiska prestationsförmåga.

Vad beträffar av Riksförsäkringsanstalten för efterbesiktigade utbetalta ersättningsbelopp (särskild till revisorernas skrivelse fogad tabell) må anmärkas, att man för att kunna bilda sig en uppfattning, huruvida *kostnaderna* äro att betrakta såsom onormalt höga, måste hava ett jämförelsemateriel, nämligen antalet inkallade icke efterbesiktigade av motsvarande åldersklasser och för dessa utbetalta kostnader. Sådant jämförelsemateriel står emellertid icke till förfogande.

Av den statistik, som från Riksförsäkringsanstalten överlämnats till revisorerna och på vilken tabellen är grundad, framgår att i det närmaste 100 000 kronor utgöra ersättning för *skador*. Dessa ersättningar torde till större delen knappast hava något att göra med de värnpliktiga i deras egenskap av efterbesiktigade.

I samband med kostnaderna för *sjukdom* må framhållas, att dessa under beredskapstiden säkerligen gått till avsevärda belopp icke enbart för de efterbesiktigade utan jämväl för övriga värnpliktiga. Vid bedömande härav kan man emellertid icke förbigå den stora sociala betydelse, den militära sjukvården haft under beredskapstiden. Värnpliktiga, vilka vid inryckning till tjänstgöring varit behäftade med sjukdom, hava icke omedelbart hemförlovats utan underkastats sjukvård. Till belysande av gällande praxis i detta hänseende bifogas sjukvårdsstyrelsens anvisningar den 11 mars 1943 till truppförbandsläkarna.

I revisorernas uttalande heter det: »Då de efterbesiktigade i regel utgjorts av värnpliktiga, som på grund av mera framskriden ålder hunnit förskaffa sig stadigvarande yrke och blivit familjeförsörjare, hava *familjebidragen*, innefattande bostadsbidrag, näringsbidrag och familjepenning, för dem i ge-

nomsnitt uppgått till betydligt högre belopp än för övriga värnpliktiga.» Ut-talandet skulle varit riktigt, därest i övrigt under beredskapstiden endast yngre värnpliktiga varit inkallade. Så har emellertid ju inte alls varit fallet. Icke efterbesiktigade av samma åldersklasser som de efterbesiktigade och även samtliga äldre årsklasser hava tagits i anspråk för beredskapen och kostat lika mycket som de efterbesiktigade.

För bedömandet av *värdet av efterbesiktningarna* må först framhållas, att de efterbesiktigade i mycket stor utsträckning utöver utbildning fullgjort *beredskapstjänstgöring*. Detta gäller alldeles särskilt kustartilleriet, där den av revisorerna angivna restriktionen, att inkallelse till beredskapstjänstgöring finge ske först 180 dagar efter utbildningen, icke gällt. I regel hava därför de efterbesiktigade vid kustartilleriet efter utbildningen kvarhållits i beredskapstjänstgöring. Genom beredskapstjänstgöringen hava de efterbesiktigade vid armén och marinen i avsevärd grad lättat beredskapsbördan för andra äldre värnpliktiga.

Även sådana till besiktningsgrupp 4 hänfödda efterbesiktigade värnpliktiga, vilka kunnat användas endast i *handräckningstjänst*, hava såväl under som efter beredskapstiden i mycket hög grad bidragit till att tjänstgöringstiden för övriga i dylik tjänst uttagna i regel kunnat hållas inom rimliga gränser. Handräckningstjänsten har krävt mycken personal. Hade de efterbesiktigade icke funnits att tillgå, hade annan personal måst tagas i anspråk.

Värdet av efterbesiktningarna måste emellertid främst ses med hänsyn till den *användning*, de efterbesiktigade erhållit *inom krigsorganisationen*.

Den 1 januari 1946 voro av efterbesiktiga (1942 och 1945)

Krigsplacerade

	Besiktningsgrupp				
	1	2	3	4	Summa
Vid armén.....	1 648	4 548	5 316	2 287	13 799
» flottan	18	25	14	16	73
» kustartilleriet	168	723	1 135	497	2 523
» flygvapnet	14	25	40	95	174
Summa	1 848	5 321	6 505	2 895	16 569

Användbara i krigsbefattning men icke krigsplacerade

	Besiktningsgrupp				
	1	2	3	4	Summa
Vid armén.....	676	2 638	2 075	2 391	7 780
» flottan	88	206	80	38	412
» kustartilleriet	61	260	519	1 129	1 969
» flygvapnet	14	37	66	258	375
Summa	839	3 141	2 740	3 816	10 536

Härtill kommer ett antal vid inskrivningsexpeditionerna truppregrerade bl. a.

krigsplacerade vid hemvärnet	3 244
» » BRB.....	501
uppskov vid mobilisering	1 037
Summa	4 782

Även om man bortser från dessa vid io truppregistrerade, vilka dock hava erhållit utbildning och äro användbara, hava försvarsgrenarna genom efterbesiktningarna tillförts icke mindre än 27 105 för krigsorganisationen användbara värnpliktiga. Betydelsen härav torde utan vidare kommentarer vara uppenbar för envar. Utan detta tillskott hade det icke varit möjligt att nå fram till den krigsorganisation, vi nu äro i besittning av.

Statsrevisorernas omdöme att utbytet av 1942 års efterbesiktningar ur militär synpunkt framstått såsom synnerligen otillfredsställande synes icke hållbart och beroende på bristande kännedom om de faktiska förhållandena.

Ett antal *efterbesiktigade hava ännu icke fullgjort dem åliggande 180 dagars utbildning*. Av till besiktningssgrupp 1—3 hänförda hava omkring 5 000 att fullgöra ytterligare högst 90 dagar, omkring 1 300 mer än 90 men mindre än 180 dagar, medan omkring 1 500 ännu icke erhållit någon utbildning.

Härtill kommer omkring 2 500 hemvärnsmän, vilke icke heller hava fullgjort dem åliggande tjänstgöring. Dessa värnpliktiga tillhöra såväl besiktningssgrupp 1—3 som 4.

Av till expeditions- och handräckningstjänst användbara hava

omkring 1 300	att fullgöra ytterligare	10— 60	dagar
» 1 000	»	»	61— 90 »
» 2 500	»	»	91—180 »

Sistnämnda kategori har i stor utsträckning inkallats efter den 1 juli 1945 för avveckling av beredskapen och för fredshandräckning. Härigenom har man vid en del förband helt kunnat undgå att för dessa ändamål tvångsvis inkalla värnpliktiga, vilka tidigare fullgjort beredskapstjänstgöring. Vid andra förband har det på grund av handräckningstjänstens omfattning tyvärr icke kunnat undvikas, att värnpliktiga med fullgjord beredskapstjänstgöring måst inkallas.

Genom tillkomsten av en mängd ny materiel m. fl. omständigheter har kravet på personal för handräckningstjänsten ökats. Den kan för närvarande icke fyllas enbart med grupp 4 ur rekrytklassen. Det synes då med rättvisa och billighet förenligt, att de efterbesiktigade, vilka hava återstående dagar att fullgöra, i första hand tagas i anspråk. Hittills har hänsyn till de värnpliktigas egna önskemål om inryckningstid tagits, där så varit möjligt, varjämte anstånd i stor utsträckning beviljats. Samma principer komma även i fortsättningen att tillämpas.

Revisorerna framhålla att, sedan tidsläget numera väsentligt ändrats, militära skäl icke — på sätt tidigare kunnat ske — kunna åberopas till stöd för ett ianspråktagande av de efterbesiktigade.

Nutida krig kräver ett folk i vapen. En liten nation har icke råd att låta värnpliktiga vara utbildade i den förhoppningen att vid ett krigsutbrott erforderlig tid skall stå till förfogande för utbildning. Varje värnpliktig måste kunna hantera ett vapen. Sett mot bakgrunden härav vill det tvärtom synas som om starka militära skäl tala för inkallelse till utbildning av de återstående efterbesiktigade.

Ett ytterligare skäl utgör den sjunkande storleken av åldersklasserna under de närmaste åren samt den avsevärda åderlåtning som skett genom frikallelser under beredskapsåren. Här må endast nämnas, att under åren 1943—1945 omkring 46 000 frikallats.

I kommandoväg har bestämts, att de efterbesiktigade, vilka äro användbara för utbildning med vapen, icke få inkallas utan Kungl. Maj:ts medgivande. Under de närmaste åren torde utbildning icke heller kunna ske av rent praktiska skäl. Chefen för armén har nämligen till statsrådet och chefen

för försvarsdepartementet anmält, att befälsläget och medelstillgången för närvarande icke medgiva den extra belastning på utbildningsorganisationen, som de efterbesiktigades utbildning skulle komma att utgöra.

Förut har nämnts att omkring 2 500 ännu utbildade värnpliktiga tillhöra hemvärnet. Något militärt intresse att inkalla dessa till utbildning vid förbanden torde icke föreligga. De erhålla inom hemvärnet utbildning med vapen.

Stockholm den 19 januari 1946.

Underdånigst

EGON TENGBERG

Chef för CVB.

Erik W:son Ander.

Bilaga.

Vid tillämpning av krigssjukvårdsreglementet har det i 1 § 1 a) förekommande uttrycket »kroppsskada, som inträffat under eller föranletts av krigstjänstgöring» av civila departementet och sjukvårdsstyrelsen efter samråd med medicinalstyrelsen och riksförsäkringsanstalten ansetts böra tolkas så, att detsamma innefattar bl. a. sådan kroppsskada, som yppats under vederbörandes tjänstgöring vid krigsmakten, även om symptom å skadan framträtt dessförinnan. I dylika fall har sålunda en sjuk värnpliktig (annan än den, som inkallats att fullgöra första tjänstgöringen), å vilken krigsavlösningensreglementet varit tillämpligt, med hänsyn till bestämmelserna i kungl. brevet den 24 januari (TLA nr 5) ansetts icke kunna utan eget medgivande i anledning av kroppsskada hemförlovas, förrän han varit utan avbrott sjukskrivnen i tre månader.

Efter att hava redogjort för bl. a. två fall, refererade i MO:s år 1943 avgivna årsberättelse (s. 179 ff), har försvarsstabens personalavdelning i ärendet anfört:

»I de båda av MO behandlade ärendena synes förhållandet ha varit, att en sjukdom, som den värnpliktige haft redan före inkallelsen ehuru ej i sådan grad, att han vid inställelsen varit tjänsteoduglig, under tjänstgöringens första dagar kommit till sådan utveckling, att den värnpliktige måst sjukskrivnas för längre tid. Det har då ansetts, att sjukdomen inträffat under krigstjänstgöring, oaktat tjänstgöringen icke torde ha föranlett de symptom på akut sjukdomstillstånd, som därunder framträtt. Med hänsyn härtill synes det i det fall, som med denna utredning avses, i första hand bli av betydelse, huruvida de akuta sjukdomssymptomen konstaterats redan vid inställelsen eller först efter någon, om ock kortare tids tjänstgöring. Konstateras de sjukdomssymptom, som föranleda sjukskrivningen, redan vid inställelsen, bör den värnpliktige kunna i anledning av sjukdomen omedelbart hemförlovas. Detsamma torde gälla, om symptomen konstaterats kort tid efter inställelsen, men innan den värnpliktige hunnit taga mera väsentligt del i de arbetsuppgifter, som åligger honom under tjänstgöringen, och det tillika blir utrett, att sjukdomen måste hava nått minst samma utvecklingsgrad vid inställelsen som vid sjukskrivningen. Så snart åter den värnpliktige börjat tagas i anspråk för den egentliga tjänstgöringen, synes hinder mot omedelbar hemförlovning föreligga, även om allting tyder på att de akuta sjukdoms-

symptomen framträtt redan före inställelsen. Likaså torde ovisshet, huruvida sjukdomen före inställelsen nått akut stadium, medföra, att sjukdomen antages ha inträffat under krigstjänstgöring och att den värnpliktige således icke kan utan eget medgivande hemförlovas förrän efter tre månader.

Om sjukdomen icke enligt vad nu sagts inträffat under militärtjänstgöring — sjukdomen har t. ex. konstaterats redan vid inställelsen — kan det ha betydelse, huruvida sjukdomen har föranletts av tidigare fullgjord krigstjänstgöring. Eftersom rätten till fri sjukvård jämlikt krigssjukvårdsreglementet varar under högst tre månader efter tjänstgöringens slut, utgör sjukdomen icke hinder mot hemförlovning, därest den tidigare tjänstgöringen upphört mer än tre månader före inryckningen till den senare. Omedelbar hemförlovning på grund av sjukdom, som föranletts av tidigare tjänstgöring, synes däremot icke böra ske, därest kortare tid än tre månader förflutit efter den tidigare tjänstgöringen till inryckningen. I sådant fall torde böra tillämpas bestämmelserna i brevet den 24 januari 1941, att den värnpliktige icke må utan eget medgivande i anledning av kroppsskada hemförlovas innan han varit utan avbrott sjukskriven i tre månader. Det synes bäst överensstamma med brevet, att nämnda tre månaders frist räknas från sjukskrivningsdagen under den senare tjänstgöringen.

Vad slutligen angår till första tjänstgöringen (motsvarande tjänstgöring) inkallad värnpliktig, som vid läkarundersökning omedelbart efter inställelsen finnes vara sjuk, kan sjukdomen uppenbarligen icke antagas ha orsakats av militärtjänstgöring. Till följd av inskrivningsförordningens ovan anförda bestämmelser, som i stället för brevet den 24 januari 1941 skola tillämpas på sådan värnpliktig, möter i dylikt fall aldrig hinder, att den värnpliktige även mot sin önskan omedelbart hemförlovas eller erhåller anstånd med återstående tjänstgöring.»

Såsom av det citerade framgår anser personalavdelningen att i vissa fall, då sjukdomssymptomen konstaterats vid inställelse till krigstjänstgöring eller inom kort tid därefter, hemförlovning bör kunna ske omedelbart utan viss tids föregående sjukskrivning.

Sjukvårdsstyrelsen får med anledning härav anföra följande:

De i krigssjukvårdsreglementet meddelade bestämmelserna äro avfattade med tanke närmast på krigsförhållanden. Därest vid krig inryckande värnpliktig befunnits vara behäftad med sjukdom, ligger det i försvarets intresse, att denna omhändertages för vård, så att han med det snaraste kan bliva krigsduglig. I konsekvens härmed har uttrycket »kroppsskada, som inträffat under eller föranletts av krigstjänstgöringen» av sjukvårdsstyrelsen ansetts böra givas sådan tolkning, som ovan nämnts. I vissa fall kan givetvis vederbörandes sjukdom vara av den beskaffenhet, att krigsduglighet icke alls eller först efter lång tid kan förväntas återvinnas. Emellertid torde undantag från den allmänna regeln icke böra göras för dylika fall, vilka för övrigt ej alltid kunna med säkerhet bedömas.

En tillämpning av sjukvårdsstyrelsens nu angivna betraktelsesätt även under rådande beredskapsförhållanden för i många fall med sig kostnader för statsverket vilka kunna synas onödiga. Emellertid böra enligt sjukvårdsstyrelsens mening samma synpunkter på frågan anläggas under beredskapstid som i krig. Sjukvårdsstyrelsen vill ock härvid erinra om de åtgärder i övrigt, som för närvarande vidtagas i syfte att göra vissa till krigstjänst odugliga inskrivningsskyldiga ävensom frikallade användbara inom försvaret (se det å riksstaten för innevarande budgetår under fjärde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till specialundersökning av vissa inskrivningsskyldiga m. m. samt bilaga till 1943 års statsverksproposition, fjärde huvudtiteln s. 223).

Det får även anses som en social åtgärd av betydelse, att sjukvård i viss utsträckning beredes de värnpliktiga på kronans bekostnad i alla dessa fall.

Det må vidare framhållas, att militärläkarna av lätt insedda skäl i allmänhet icke medhinna att slutföra undersökningen av de inryckande, förrän åtskilliga dagar (ibland veckor) förflutit. Att under denna tid undanhålla de värnpliktiga från deras egentliga arbetsuppgifter torde svårligen låta sig göras. Det vill ej heller synas lätt att alltid kunna följa de principer, efter vilka enligt personalavdelningens förmenande omedelbar hemförlovning av värnpliktiga bör kunna ske, och många svårbedömda gränfall torde därvid uppstå. Emellertid är det enligt sjukvårdsstyrelsens åsikt av vikt att vid hit-hörande frågors avgörande hava en klar och enkel regel att följa. Härvid har ansetts lämpligt, att den värnpliktige för varje slag av sjukdom skall äga rätt till sjukvård jämlikt bestämmelserna i krigssjukvårdsreglementet och kungl. brevet den 24 januari 1941 (TLA nr 5), så fort krigsavlöningsreglementet blivit å honom tillämpligt.

Stockholm den 11 mars 1943.

Olof Nelén.

Försvarets sjukvårds- förvaltnings

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 35, § 5.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1945 anbefalld avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört i sin berättelse över för kalenderåret 1944 verkställd granskning beträffande bland annat förhållanden, som avse 1942 års efterbesiktningar av vissa värnpliktiga, vilka frikallats från värnpliktens fullgörande (Kungl. Maj:ts kungörelse den 27 mars 1942), får försvarets sjukvårdsförvaltning i underdånighet anföra följande.

Med erinran om de anledningar, som från försvarssynpunkt ävensom av psykologiska orsaker motiverade ifrågavarande åtgärd under en kritisk tid av försvarsberedskapen, hava revisorerna att börja med lämnat en fullständig och detaljerad redogörelse över de åtgärder, som vidtagits av militära och militärmedicinska centrala myndigheter i samband med genomförandet av dessa besiktningar samt den tjänstgöring, som därefter fullgjorts av de till krigstjänst dugligförklarade efterbesiktigade.

Revisorerna hava ansett att utbytet av efterbesiktningarna och inkallelserna av därvid godtagna varken kvantitativt eller kvalitativt motsvarat de förväntningar, som man måhända hyst beträffande denna försvarsåtgärd.

En icke oväsentlig övervärdering har enligt revisorerna ägt rum beträffande vederbörandes förutsättningar ur hälsosynpunkt att fullgöra utbildning. En avsevärd nedklassning från tilldelad högre besiktningssgrupp har därför måst ske. Många av dem, som från början tillhörde eller som sedermera av hälsoskäl tillförts den lägsta besiktningssgruppen, hava icke alltid haft de fysiska förutsättningar, som erfordrats för fullgörande av dem ålagd tjänstgöring, i viss utsträckning beroende på att tillräcklig hänsyn till vederbörandes hälsotillstånd icke alltid tagits. Statsverket har på grund av näm-

da förhållanden fått vidkännas stora kostnader. Särskilt gäller detta bestridandet av sjukvård åt inkallade dylika värnpliktiga, vilkas hälsotillstånd icke varit tillfredsställande eller som eljest ådragit sig sjukdomar under tjänstgöringen, till följd varav riksförsäkringsanstalten i ett stort antal fall måst tillerkänna vederbörande avsevärda ersättningar. Samma gäller begravningshjälp för ett 50-tal under tjänstgöring avlidna samt i anslutning härtill utgående livräntor till efterlevande.

Mot av vederbörande myndigheter vidtagna åtgärder, som avsett förebyggande av eller undanröjande av dessa olägenheter, hava anmärkningar icke riktats från statsrevisorernas sida. Då de militära skäl, som under beredskapsåren förelegat för inkallelser i militär tjänst av dessa efterbesiktigade, nu icke vidare kunna åberopas, hava riksdagens revisorer slutligen ifrågasatt, huruvida inkallandet av dylika värnpliktiga i fortsättningen borde äga rum.

Riksdagens revisorer hava i sin berättelse angående föreliggande fråga även lämnat en uttömmande redogörelse över bland annat de åtgärder dåvarande arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse vidtog för att vägleda de inskrivningsnämnderna biträdande läkarna i deras undersökningar av det synnerligen heterogena material, som dessa efterbesiktningar skulle omfatta. Detta bestod sålunda av män mellan 22—36 år, vilka åtminstone vid tiden för deras ordinarie inskrivning eller senare under eventuellt fullgjord militärtjänst varit behäftade med mer eller mindre allvarliga åkommor, som sedermera kunnat progrediera men även helt eller delvis återgått till hälsa. Det stod givetvis uppenbart för den medicinska myndigheten, att några absoluta föreskrifter icke kunde lämnas angående bedömandet av dessa åkommor och deras inverkan på vederbörandes tjänsteduglighet. Samma princip, som gäller vid bedömandet av motsvarande förhållande beträffande 20-åriga inskrivningskyldiga, d. v. s. att besiktningens direktiv härvid skulle tjäna till *ledning*, måste tillämpas även under ifrågavarande förrättningar. De vägledande kommentarer, som sjukvårdsstyrelsen tillställde inskrivningsläkarna och varom revisorerna nämna, voro utarbetade i samråd med styrelsens vetenskapliga råd inom olika områden.

För att utvidga möjligheterna till undersökningar utökade sjukvårdsstyrelsen med hjälpa av sakkunniga undersökningsinstrumentariet avsevärt. Nya s. k. besiktningsslador tillverkades för att möjliggöra transporten av detta instrumentarium mellan förrättningsplatserna. Det föreskrevs på styrelsens förslag (Kungl. Maj:ts kungörelse den 27 mars 1942) att dessa platser om möjligt borde så utväljas, att där finnes garnisonssjukhus, länslasarett eller därmed jämförligt sjukhus. Detta i ändamål att möjliggöra eventuellt erforderliga specialundersökningar (röntgen o. s. v.) i samband med efterbesiktningen.

Nämnda kungörelse, § 16: 4, öppnade vidare möjlighet för värnpliktig att utan kostnad för honom bliva läkarundersökt å sjukhus såväl under som även efter förrättningens avslutande i avsikt att närmare få sin åkomma kontrollerad och bedömd. I Stockholm, där sjukhusmöjligheterna voro mera begränsade beträffande inläggning eller utförande av polikliniska undersökningar, anordnades i en stor folkskola i anslutning till inskrivningslokalerna en särskild avdelning, där med tillgänglig omfattande utrustning specialundersökningar företogs av härför ianspråktaga specialister. Här kunde vederbörande, om så erfordrades, även ligga kvar under ett eller flera dygn. Det bör även nämnas att vid alla inskrivningsnämnder av läkarna som regel en var medicinskt och en kirurgiskt utbildad samt att dessa biträdades för-

utom av sjukvårdsutbildat manskap även av en värnpliktig läkare för utförande av laboratoriearbeten. Läkarnas verksamhet var föremål för ett flertal inspektioner från sjukvårdsstyrelsens och fördelningsläkarnas sida.

Det torde framgå av det nu anförda, att alla åtgärder voro vidtagna för möjliggörande i största utsträckning av tillförlitliga undersökningar för granskning av de efterbesiktigades förutsättningar att tagas i anspråk för krigstjänst. Även under deras tjänstgöring vid truppförbanden har läkarnas uppmärksamhet varit särskilt inriktad på dessa värnpliktiga och deras hälsoförhållanden. Detta framgår bland annat av den omplacering i besiktningsgrupper, som sedermera skett och varom redogöres i riksdagsrevisorernas berättelse. Trots denna utgallring vid efterbesiktningen och därefter verkställda ändringar i värnpliktsförhållanden har landets försvarskrafter dock genom dessa efterbesiktningar tillförts en icke föraktfull förstärkning, som i fullgoda krafter kan beräknas motsvara minst en arméfördelning samt därtill en god hjälp även i depåttjänst av olika slag.

Att sålunda ianspråktaga efterbesiktigade av olika åldrar fått vidkännas förluster i form av ådragna sjukdomar och även dödsfall äger sin motsvarighet bland övriga under beredskapen inkallade värnpliktiga av olika årsklasser. Det bör i detta sammanhang framhållas, att i försvarsberedskapens intresse ett stort antal efterbesiktigade genom erhållen sjukvård blivit förhjälpna till full hälsa och förbättrad krigstjänstduglighet. Detta har blivit av betydelse även ur social synpunkt och kan därmed anses vara en för fredsförhållanden bestående nyttodel av försvarsberedskapen.

I vad mån de inkallade efterbesiktigade lidit reduktioner eller hemsökts av sjukdomar i större utsträckning än de övriga värnpliktiga, kan icke utläsas av de absoluta tal, som härom anføres i riksdagsrevisorernas berättelse. Samma gäller den fördelning mellan besiktningsgrupper, som gjorts vid besiktningsförrättningen av de efterbesiktigade, då materialet även här omfattat ett flertal åldersgrupper. Endast en sådan utredning, som omfattar relativa förhållanden års- och besiktningsgrupper de olika kategorierna emellan skulle kunna lämna tillförlitligt material för bedömning av denna fråga. En dylik utredning kan icke åstadkommas av försvarets sjukvårdsförvaltning på basis av där tillgänglig statistik och torde det kunna ifrågasättas, om möjlighet härtill överhuvud taget förefinnes. I vilket fall skulle en sådan utredning kräva ett mycket omfattande arbete.

Det torde icke tillkomma försvarets sjukvårdsförvaltning att yttra sig över frågan, huruvida hädanefter efterbesiktigade skola inkallas eller ej. Från hälsosynpunkt kan hinder dock icke sägas föreligga, därest vissa försiktighetsåtgärder iakttagas. Dessa böra i så fall inriktas på ett uteslutande av dem, vilka under sin tjänstgöring varit behäftade med allvarligare åkommor, som likväl icke hittills föranlett oduglighetsförklaring, ävensom av sådana, som tillhöra eller komma att tillföras besiktningsgruppen 4. En stor del av dessa torde såsom T-förklarade vara hänvisade till kommande inskrivningsförrättningar. Sjukvårdsförvaltningen har i den 9 januari 1946 utfärdade anvisningar till läkarna vid årets inskrivningsförrättningar härom föreskrivit följande:

»Av förbandsläkare utfärdade intyg jämlikt IF § 126 innefattande O-förklaring böra i regel godtagas. Endast då särskilda förhållanden så påkalla (verkställd eller anordnad specialistundersökning) bör sålunda inskrivningsläkaren företaga ändring i förbandsläkarens O-förklaring. Särskilt iakttagas detta i fråga om efterbesiktigade.

Även beträffande övriga intyg jämlikt IF § 126 bör förbandsläkarens direktiv i regel följas, så vitt ej omständigheter tillkommit efter den värnplik-

tiges hemförlovning från förbandet, som motivera att han förklaras oduglig eller duglig till krigstjänst.»

I ärendets handläggning hava deltagit, förutom undertecknade Lindsjö och Nordlander, den senare föredragande, förste byråläkaren Ekman.

Stockholm den 18 januari 1946.

Underdånigst

D. LINDSJÖ.

O. NORDLANDER.

T. Lidbrink.

Medicinalstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 35, § 5.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 har medicinalstyrelsen anbefallts att avgiva och senast den 21 januari 1946 till försvarsdepartementet inkomma med underdånigt utlåtande i anledning av riksdagens revisorers berättelse om verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1944—30 juni 1945 samt beträffande vissa verk för kalenderåret 1944, fjärde huvudtiteln, § 5.

Till åttlydnad härav får medicinalstyrelsen anföra följande.

Medicinalstyrelsen har i sin egen verksamhet vid flera tillfällen haft att bedöma sjukdomar och dödsfall bland efterbesiktigade värnpliktiga, som inkallats till tjänstgöring, och därvid på ett otvetydigt sätt fått belysta de olägenheter, som följt med dessa inkallelser med hänsyn till de efterbesiktigades hälsotillstånd och prestationsförmåga. Den nu av statsrevisorerna verkställda utredningen belyser jämväl de för statsverket betungande ekonomiska konsekvenserna, som följt av inkallelserna av de efterbesiktigade.

Medicinalstyrelsen finner därför för sin del starka skäl tala för att inkallande av dylika värnpliktiga i fortsättningen icke bör äga rum.

I handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektörens ställföreträdare medicinalrådet E. Edén, medicinalrådet J. Byttner, föredragande, och tf. byråchefen O. Melén.

Stockholm den 19 januari 1946.

Underdånigst

EINAR EDÉN.

J. JOHN BYTTNER.

C. B. v. Mentzer.

Chefens för armén

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 49, § 6.

Till Konungen.

Med anledning av nådig remiss ²¹/₁₂ 1945 dnr 6870 angående riksdagens revisorers granskning av verksamheten m m vid arméns träkolningsanstalt i Hästveda får chefen för armén i underdånighet anföra följande.

Som följd av på försommaren 1940 införda restriktioner på flytande bränsle verkställdes inom armén omställning till gengasdrift i stor utsträckning. Inom 1. armékårens förband berördes i första omgången 200 motorfordon av denna omställning, vilken genomfördes på 12 dagar. Härigenom föranlett behov av fasta bilbränslen (gengaskol) kunde icke tillgodoses av den civila produktionen. Armékårens drivmedelsförsörjning råkade som följd härav i ett allvarligt läge. På initiativ av chefen för 1. armékåren uppfördes därför ifrågavarande träkolsanläggning för att tillgodose armékårens (ej arméns) behov. Beslutet kungjordes på kårorder.

Anläggningen uppfördes av 8. krigsbyggnadskompaniet, vars chef var kapten i kungl. väg- och vattenbyggnadskåren (civilingenjör). Inom kompaniet fanns med ifrågavarande arbete förtrogen personal. Till yttermera visso bereddes personalen före arbetet tillfälle studera en mindre anläggning av motsvarande typ.

Plats för anstalten valdes främst i avsikt att underlätta armékårens drivmedelstjänst. Anläggningen förlades därför inom kårens etappområde, där övriga underhållsanstalter voro grupperade. Någon svårighet att erhålla för kolning lämplig ved förelåg icke under den tid armékåren drev anläggningen. Senare har konstaterats, att området är att anse såsom underskottsområde i fråga om vedtillgång.

Riksdagens revisorer synas främst behandlat frågan ur fredsmässig synpunkt. Läget på försommaren 1940 var sådant, att av armékårchefen vidtagen åtgärd för att tillgodose drivmedelsbehovet och därigenom säkerställa honom underlydande förbands operationsduglighet måste framstå såsom berömvärdt.

I övrigt får chefen för armén hänvisa till av arméförvaltningens intendenturavdelning avgivet yttrande i ärendet. Chefen för armén instämmer i vad förvaltningen anfört i frågan och vill understryka betydelsen av att anläggningen kunnat drivas med vapenfria värnpliktiga, varigenom ett stort antal dylika värnpliktiga erhållit värdefull utbildning i kolning. Denna personal kan vid skärpt beredskap ånyo användas för detta arbete, varigenom annan personal kan frigöras och komma krigsorganisationen till godo.

Stockholm den 19 januari 1946.

På uppdrag av chefen för armén

Underdånigst

B. CARPELAN.

Souschef.

T. Wiklund.

Arméförvaltningens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 49, § 6.

Till Konungen.

Genom departementsskrivelse den 21 december 1945 har Kungl. Maj:t anbefallt arméförvaltningen avgiva utlåtande över av riksdagens revisorer framställda anmärkningar rörande arméns träkolningsanstalt i Hästveda.

Arméförvaltningens intendenturavdelning får i underdånighet anföra följande.

I fråga om *omständigheterna i samband med tillkomsten av anläggningen* må först erinras om att kolning för framställning av bilkol i stor omfattning förekommit vid åtskilliga militära förband under de första beredskapsåren. Endast härigenom kunde det militära behovet av fasta bilbränslen tillgodoses under beredskapens första skede, då den civila produktionen ännu icke nått tillräcklig omfattning.

I samband med fullgörande av de vägbyggnadsuppgifter, som under sommaren 1940 åvilade 8. krigsbyggnadskompaniet, föreslog chefen för detta kompani, vilken i samband med sin verksamhet hade att utföra en mängd transporter, att inom Hästveda kommun skulle anläggas ett antal kolningsugnar med anlåtande av underställd värnpliktig personal. Åtgärden godkändes av chefen för 1. armékåren, som i egenskap av överordnad krigsförvaltningsmyndighet närmast haft att besluta härom. Genom denna åtgärd, som torde få anses ligga inom kårchefens förvaltningsbefogenhet, säkerställdes icke blott nämnda kompanis behov av gengasbränsle utan jämväl behovet vid andra delar av 1. armékåren.

I skrivelse den 3 september 1940 till överbefälhavaren hemställde armékårchefen — som under hand erfarit att intendenturdepartementet avsett att i samband med vissa förändringar beträffande beredskapens omfattning och organisation övertaga driften vid anläggningen — att åt departementet måtte uppdragas att anställa den för den fortsatta driften erforderliga personalen ävensom gå i författning om att erforderligt antal samvetsömma värnpliktiga skulle uttagas för tjänst vid kolningsanstalten.

Chefen för försvarsstaben anmodade härefter i skrivelse den 7 september 1940 departementet att vidtaga erforderliga åtgärder för upprätthållande av driften vid anstalten.

Den 11 september 1940 beslöt departementet, att kolningsanstalten fr. o. m. den 15 september 1940 skulle lyda under departementet i allt vad som rörde driften. Vid denna tidpunkt voro 12 st. kolugnar uppsatta och i verksamhet samt magasinslokaler och manskapsbarack under uppförande.

Behovet av personal för såväl själva driften som för slutförandet av påbörjade byggnadsarbeten tillgodosågs efter departementets övertagande av anstalten med samvetsömma värnpliktiga. Ifrågakommande arbetsuppgifter ansågos lämpa sig väl för dessa värnpliktiga, och arbetet beräknades komma att bli av ekonomisk nytta för statsverket.

Verksamheten vid anstalten möjliggjorde förutom ett höjande av produktionen av bilkol inom ifrågavarande underskottsområde utbildning av olika årgångar vapenfria värnpliktiga till dugande kolningsarbetare, som vid ett eventuellt krigsfall skulle kunna utnyttjas vid skilda produktionsanläggningar inom landet.

Beträffande *driften vid anläggningen* må följande framhållas.

Enligt den av intendenturavdelningen uppgjorda sammanställningen över rörelsens inkomster och utgifter för tidsperioden den 1 oktober 1940—10 december 1944 skulle ett överskott om 297 875 kronor 40 öre hava uppkommit.

Statsrevisorerna hava uttalat, att resultatet av driften skulle hava utvisat en avsevärd förlust i stället för vinst, om kosnaderna för den värnpliktiga personalen medräknades. Härutinnan må följande framhållas.

Det är givetvis alldeles riktigt att — om man vill beräkna samtliga kostnader för den producerade varan — även kostnaderna för den värnpliktiga personalen måste medräknas. Men då denna personal under sin beredskapsinkallelse bibragts praktisk kunskap och erfarenhet om kolningens teknik under lämpligt avvägda tidsperioder, vilket enligt intendenturavdelningens mening varit av värde ur krigsberedskapssynpunkt, finner intendenturavdelningen att man åtminstone i viss grad bör bortse ifrån dessa kostnader.

Men även för det fall att kostnaderna för samtliga värnpliktiga inkalkyleras i de allmänna driftskostnaderna, kan den därvid uppkommande förlusten ingalunda betecknas som avsevärd. Med hänsyn till att antalet värnpliktiga under senare år varit lägre än under driftsperiodens första skede, kan det genomsnittliga antalet sättas till 25 man, för vilka utgifterna beräknas uppgå till $(25 \times 8 \text{ kronor} \times 1\,531 \text{ dagar} =) 306\,200$ kronor. Förlusten bliver sålunda allenast $(306\,200 - 297\,875 =) 8\,325$ kronor. Och ändock äro i dessa 25 man inräknade de 5 man, som tagits i anspråk uteslutande för bevakningsuppgifter av olika slag, som icke direkt sammanhånga med driften av anläggningen.

Transportkostnaderna hava, i motsats till vad statsrevisorerna anmärkt, medräknats vid kalkylens upprättande. Kostnaderna för bil och chaufför hava sålunda beräknats till 2 kronor 50 öre per körmil. I utgående balanskontot per den 10 december 1944 har ett belopp av 67 745 kronor 25 öre upptagits såsom skuld till Skånska trängkåren, som ombesörjt ifrågavarande transporter. Detta belopp är alltså fråndraget, innan överskottet befunnits utgöra förutnämnda 297 875 kronor 40 öre.

Det torde i detta sammanhang få framhållas, att, sedan statens krisrevision låtit genom särskilt utsedd sakkunnig verkställa viss granskning av träkolningsanstalten, denne har i ett den 11 december 1942 avgivet utlåtande bl. a. uttalat, att anstalten »torde utgöra en god affär för arméförvaltningen» och t. o. m. föreslagit undersökning av de ekonomiska fördelar, som kunde uppnås genom anordnande av biproduktsutvinning. De överväganden om nedläggande av driften, som redan vid denna tidpunkt voro för handen på grund av att ändamålet med anläggningen dåmera finge anses i det närmaste fyllt, motverkades i viss grad av nämnda uttalande.

Med avseende å kolens kvalitet har gjorts gällande, att denna skulle hava bedömts vara mindre god. Någon anmälan om att kolen i förhållande till den öppna marknadens fasta bränslen av samma slag skulle ha varit av sämre kvalitet har icke framförts av mottagande truppförbanden till intendenturavdelningen. De enda erinringar, som vid några tillfällen riktats mot den levererade varan, ha varit, att kolen någon gång varit av ojämn kvalitet, ett förhållande, som finner sin förklaring i den varierande arten i den råvara, som man haft att tillgå. Kassation av levererad vara har endast i sällsynt undantagsfall förekommit.

Vad därefter angår *försäljningen av anläggningen* må framhållas, att sedan anläggningen utbudits för försäljning två gånger i författningsenlig ordning och i samband därmed under hand till eventuellt intresserade företag, föreningar och sammanslutningar, försäldes anläggningen till markägaren,

pastoratsrådet i Hästveda. Något behov av anläggningens inventarier för militärt ändamål visade sig efter verkställd undersökning icke föreligga.

Anläggningen har vid försäljningen till pastoratsrådet kontant inbringat 6 000 kronor, men samtidigt har intendenturavdelningen befriats från skyldighet att ersätta markskador och arrendeavgifter. Enligt en av stiftsjägmästaren i Lunds stift verkställd utredning, som finnes intagen i bilaga, hava markskador m. m. värderats till cirka 3 600 kronor. Vid denna i november 1945 verkställda värdering konstaterades, att en stor del träd, som vid försäljningstillfället ansågs vara förstörda av koldammet, hade tillfrisknat, varför värderingssumman understiger den vid försäljningstillfället beräknade. När till den av stiftsjägmästaren lämnade värderingssumman från hösten 1945 lägges värdet av neddiskonterade arrendeavgifter, 1 150 kronor, erhålles ett sammanlagt belopp av 4 750 kronor, vilket givetvis skall tilläggas ovan nämnda kontantbelopp, varvid befinnes att utbytet av försäljningen i realiteten utgjort cirka 10 750 kronor.

Det må i detta sammanhang omnämnas, att pastoratsrådet från början varit mycket obenäget upplåta det för kyrkorådet mycket värdefulla skogsområdet för ifrågavarande ändamål, och det gjordes endast i vetskap om att området eljest av kronan sannolikt skulle rekvirerats. Då anläggningen utbjöds till försäljning, synes det självklart, att pastoratsrådet ville bestämma, att kyrkans mark kom till lämplig användning. Detta kunde från pastoratsrådets synpunkt sett endast ske genom att för egen del förvärva anläggningen. Inköpspriset härvidlag bör bedömas med hänsyn till att ett motvilligt upplåtet skogsområde nu i viss mån förstörts och förlorat sin ursprungliga karaktär.

En närmare undersökning av omständigheterna i samband med den av pastoratsrådet förrättade försäljningen av manskapsbyggnaden ävensom auktionen har givit vid handen följande.

Manskapsbyggnaden har inbragt 5 000 kronor. Pastoratsrådet har emellertid måst ikläda sig kostnader för målningsarbeten med cirka 500 kronor, varför nettot uppgått till 4 500 kronor. Dessutom har köparen medgivits rätt att utan kostnad hava byggnaden kvar på platsen.

Auktionen skedde under ytterst gynnsamma betingelser den 11 juni 1945. Väderleksförhållandena voro de bästa tänkbara och en konkurrenskraftig publik om cirka 800 personer hade mött upp på auktionsplatsen. Diskussionen i ortspressen under våren och försommaren 1945 rörande pastoratsrådets köp av anläggningen hade avsevärt bidragit till att öka intresset för denna auktion. Den sedan länge pågående metallstrejken anses även hava väsentligt bidragit till den mycket stora efterfrågan på även begagnade och slitna redskap. Den omständigheten, att avkastningen vid auktionen skulle komma församlingen tillgodo, kan dessutom hava bidragit till de höga priserna. De avgivna högsta buden blevo genomgående onormalt höga och ett flertal försålda varor betingade priser, som betydligt överstego de vid auktionstillfället gällande allmänna marknadspriserna på samma varor i nytt skick. Som exempel härå må följande siffror anföras:

Varuslag	Bjudet pris	Nuvarande marknadsvärde eller ursprungligt inköpspris för 3—5 år sedan
Stålspekt	11: 50 kr. pr st. (i genomsnitt)	8 kr. pr st.
Körp	4—8 kr. pr st.	4—5 kr. pr st.
Grep	5—14 kr. pr st.	5 kr. pr st.
Yxa	4: 50 kr. pr st.	48: 75 kr. för 15 st. vid kronans inköp

Varuslag	Bjudet pris	Nuvarande marknadsvärde eller ursprungligt inköpspris för 3—5 år sedan
Kilar.....	15: 45 kr. för 25 st.	17: 50 kr. för 50 st. vid kronans inköp
Rörtång.....	13: 50 kr. pr st.	11: 50 kr. pr st.
Borrsväng.....	11: 50 » » »	11: 50 kr. vid kronans inköp
Kärror med gummihjul.....	100, 125, 140, 145, 155 kr. pr st.	50 kr. pr st. vid kronans inköp
Kapsåg.....	100 kr.	91 kr.
Madrassvar.....	3, 4, 5 kr. pr st.	3 kr. pr st.

Vid auktionen bjudna pris ha erhållits från auktionsprotokollet. Marknadsvärdet å varorna ha kontrollerats i den affär, där kronan inköpt flertalet av ovanstående artiklar. Fakturor, avseende leveranser till träkolningsanstalten, ha dessutom genomgåts.

De stora posterna vid auktionen hava avsett magasinsbyggnader och skjul. Orsaken till att dessa betingat höga priser har varit, att köparen, en person i trakten, erhållit pastoratets tillåtelse att för framtiden nyttja byggnaderna på platsen. En försäljning av byggnaderna med villkor om bortflyttning, vilket kronan vid en eventuell auktion skulle haft att räkna med, hade enligt uttalande av sakkunnig person icke inbringat något nämnvärt netto på grund av de kostnader, som äro förenade med rivning och återuppbyggnad.

Stockholm den 14 januari 1946.

Underdånigst

H. SÖDERBOM.

G. LEVENIUS.

C. M. Robach.

Bilaga.

Värdering

öfver skador och intrång vållat genom kolugnansläggning och förläggning å skogen till lönebstället $\frac{3}{4}$ ml Hästveda nr 1 i Hästveda socken.

1) Markskador.

Området där kolugnarna äro belägna upptager en areal av 0,95 har åker och 0,25 har skogsmark. Området är numera icke produktivt utan måste betraktas som impediment. Då det skulle draga för stora kostnader att återställa marken i sitt förutvarande skick bör ersättningen utgå med fulla markvärdet. Ifrågavarande åkermark utgjorde förut del av en åker om 1,31 har. Återstoden 0,61 har kan numera på grund av sin form ej längre brukas som åker utan användes numera endast som bete. Ersättning bör alltså utgå för skillnaden i värde mellan 0,61 har åker och 0,61 har bete.

0,70 har åker à 1 300 kr.	910: — kr.
0,25 » skogsmark à 120 kr.	30: — »
0,61 » bete à 1 300 — 500 = 800 kr.	488: — »

1 428: — kr.

2) Förstörd skog.

Genom kolugnsanläggningen har ett område om 0,20 har välsluten 15-årig vacker granplantering spolierats. Inom och intill samma område har ca 20 kbm äldre skog förstörts genom röken och det avverkade virket blivit så försämrat, att det måst försäljas som ved eller till betydligt reducerat pris. Förlusten bör beräknas till 12 kr. pr kbm. Inom förläggingsområdet har ca 50 kbm 50-årig skog måst avverkas. Inom samma område, vilket omfattar 0,46 har, beräknas värdet av förstörda plantor till 40 kr.

0,20 har 15-årig granplantering à $[(200 + 140) \cdot 1,04^{15} - 140] = 472$	94: — kr.
20 kbm med försämrat värde à 12 kr.	240: — »
40 kbm förtidig avverkning av 50-årig skog à 40 kr.	160: — »
förstörda plantor inom förläggingsområdet	40: — »
	<hr/> 534: — kr.

3) Förstörd gröda.

Då åkern togs i anspråk fick kyrkorådet ersätta arrendatorn för förstörd gröda med	200: — kr.
	<hr/> 200: — kr.

4) Uppröjning av kolugnsområdet.

Sedan anläggningarna försålts och befintligt material bortförts måste området röjas, jämnas och snyggas upp då det samma är beläget i samhällets omedelbara närhet. Kostnaden beräknas till	200: — kr.
	<hr/> 200: — kr.

5) Ersättning för vägunderhåll.

Vid upplåtelsen hade kronan förbundit sig att under upplåtelse tiden (49 år) underhålla vägarna till området. Detta vägunderhåll beräknas till ca 30 kr. pr år. Nuvärdet av 45 års-belopp à 30 kr.	620: — kr.
	<hr/> 620: — kr.

6) Ersättning för upphuggna kraftgator.

430 m 8 m bred = 0,34 har	
400 m 5 m bred = 0,20 »	
0,54 har à 300 kr.	162: — kr.
	<hr/> 162: — kr.

7) För att kompensera arrendatorn för minskad åkerareal under återstoden av arrendetiden 1940—1944 har kyrkoherden fått avstå till honom ca 3 tld av sitt s. k. planteringsland. Härför bör ersättning till kyrkoherden utgå med 30 kr. pr tld och år = 5×90 kr.	450: — kr.
	<hr/> 450: — kr.

Sammanställning

Ersättning under	1	1 428: — kr.
»	»	2 534: — »
»	»	3 200: — »
»	»	4 200: — »
»	»	5 620: — »
»	»	6 162: — »
»	»	7 450: — »

Summa 3 594: — kr.

Förestående belopp utgör värdet för kronans del av den kvittning som vid försäljning till Hästveda pastorat av anläggningen uppstått därigenom att pastoratet i köpevillkoren avstått från krav på ersättning.

Lund den 12 november 1945.

I tjänsten

Leif Övergaard.

Stiftsjägmästare.

Chefens för armén

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 52, § 7.

Till Konungen.

Med anledning av nådig remiss ²¹/₁₂ 1945 dnr 6870 angående riksdagens revisorers granskning av driften vid arméns tygverkstäder får chefen för armén i underdånighet anföra följande.

Arméförvaltningens tygavdelning kommer att insända särskilt yttrande i ärendet. Chefen för armén instämmer i detta yttrande och vill härutöver tillägga följande.

Såväl med hänsyn till reparationstjänsten (jfr tygavdelningens uttalande, s. 2 och 3) som utbildningen för fast anställda och värnpliktiga beställningsmän (mekaniker) är det av största vikt att truppförband och tygstationer ha tillgång till egna verkstäder. Uppförandet av de verkstäder, för vilka medel anvisas av riksdagen, bör om möjligt påskyndas.

På uppdrag av chefen för armén

Underdånigst

B. CARPELAN.

Souschef.

T. Wiklund.

Marinförvaltningens tyg- avdelnings

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 52, § 7.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1945 har arméförvaltningen anmodats inkomma med yttrande över riksdagens revisorers berättelse om verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1944—30 juni 1945 samt beträffande vissa verk för kalenderåret 1944, fjärde huvudtiteln, paragraf 7.

I anledning härav får arméförvaltningens tygavdelning med remisshandlingarnas återställande i underdånighet anföra följande.

För att rätt bedöma i remissakten berörda förhållanden torde det vara nödvändigt att i detalj redogöra för de principer, vilka ligga till grund för pågående modernisering av arméns tygverkstäder samt de realiteter, som framtvingat denna modernisering.

I sin underdåniga framställning den 11 september 1941 rörande lantförsvarets medelsbehov för budgetåret 1942/43 anmälde arméförvaltningen under rubriken: »Nybyggnadsarbeten vid vissa truppförbands tygverkstäder», att inom ämbetsverkets tygdepartement påginge utredning om modernisering och rationalisering av driften vid truppförbandens tygverkstäder, samt att därvid framkommit, att en lösning av lokalfrågorna vore den viktigaste förutsättningen härför.

I den av riksdagens revisorer åberopade skrivelsen av den 9 januari 1942 redogjorde arméförvaltningens tygdepartement för dels det dåvarande läget vid verkstäderna, dels de riktlinjer tygdepartementet ansåge borde följas vid anordnande av de tygverkstäder, som förvarets fortsatta utbyggande skulle komma att erfordra, och anförde därvid i huvudsak följande.

Truppförbandens tygverkstäder vore otillräckliga för de ökade krav på reparationstjänst, som även under normala fredsförhållanden måste ställas på desamma för att truppförbandens tygmaterielstock skulle kunna fullgott underhållas och ständigt befinnas i krigsdugligt skick.

De omständigheter, som efter sagda verkstäders planering och uppförande hade medfört ökade krav på reparationstjänsten, vore framför allt följande:

- 1) ökad motorisering av förbanden med därav följande särskilt stora krav på en regelbunden tillsyn av den dyrbara motormaterielen;
- 2) arméns alltjämt fortgående mekanisering i övrigt med tillkomst av komplicerad, känslig och dyrbar ny materiel;
- 3) större värnpliktskontingenter med ökat materielslitage som följd; samt slutligen
- 4) längre värnplikts-tjänstgöring, som komme att medföra ökat materielslitage, ävensom krav på snabbast möjliga utförande av reparationer.

Till en början hade tygdepartementet övervägt lämpligheten av att förlägga den huvudsakliga reparationstjänsten till i orten befintliga civila verkstäder men därvid kommit till det resultatet, att under normala fredsförhållanden förekommande reparationer borde utföras vid truppförbandens egna verkstäder och tygstationer. Skälen härför vore särskilt följande:

nödvändigheten ur krigsberedskapssynpunkt av tillgång till militära verkstäder för utbildning av de värnpliktiga yrkesmän, som vid mobilisering skulle tillföras truppförband, etappformationer m. m.;

den militära materielens i många fall speciella art, vilket krävde särskild förtrogenhet med dess användning, förpackning vid transporter m. m., för att erforderliga reparationer skulle bliva rätt utförda;

svårigheten att vid anlitande av civila verkstäder i rätt tid och i lämplig omfattning kunna tillhandahålla dessa reservdelar;

svårigheten att vid anlitande av ett flertal civila verkstäder — vilket, med hänsyn till den kapacitet, som dessa vanligen hade, måste bliva regel — rätt fördela arbetena mellan dem med hänsyn till tillgången på specialarbetare, arbetstillgång i övrigt, erforderliga verktyg m. m., att under arbetets gång utföra erforderlig kontroll, ävensom att kontrollera använd arbetstid och skäliga omkostnadspålägg; samt

risken, att truppförbandens känsla av ansvar för en god materielvård avtrubbades, därest alla reparationer skulle sändas till civila verkstäder i stället för att utföras under direkt kontroll av inför truppförbandschefen ansvarig tjänstegrenschef.

Då sålunda vägande skäl syntes tala för erforderliga reparationers utförande vid militära verkstäder, hade tygdepartementet genom besök vid truppförbanden verkställt en undersökning av befintliga lokaler i avsikt att till det oundgängligen nödvändiga inskränka erforderliga ny- och ombyggnader.

De allmänna erinringar mot befintliga verkstadslokaler, som därvid framkommit, kunde sammanfattas sålunda:

samhörande verkstadsavdelningar vore ofta förlagda till skilda, över stora områden spridda lokaler;

vid många förband vore de egentliga verkstäderna inrymda i gamla träbyggnader, vilka utdömts av vederbörande myndighet ur såväl brand- som hygienisk synpunkt;

verkstäder hade i vissa fall måst inredas i vinds- och källarutrymmen, befintliga skjul eller baracker utan uppvärmningsmöjligheter;

hygieniska anordningar i form av omklädnads-, tvätt- och toalett- samt matrum saknades ofta.

Den splittrade förläggningen av olika verkstadsavdelningar verkade fördyrande på arbetsprodukten, då den medförde antingen otillräcklig kontroll av arbetsintensiteten (ackordslöner hade sålunda endast i undantagsfall kunnat förekomma) eller ett i förhållande till det ringa arbetarantalet oproportionerligt stort antal arbetsledare. Avsaknaden av hygieniska anordningar, bristande uppvärmning och undermåliga belysningsförhållanden medverkade ävenledes till sämre arbetsresultat och sålunda högre reparationskostnader.

Dessa studier å de olika platserna hade givit vid handen, att en lösning av lokalfrågorna vore den viktigaste förutsättningen för att en rationalisering och modernisering av driften skulle vara möjlig att genomföra.

I detta sammanhang vill tygavdelningen framhålla att ovanstående skildring av de dåvarande förhållandena fortfarande gäller vid ett flertal tygverkstäder, och att dessa ur sanitära och hälsosynpunkter befinna sig långt under det minimum, som yrkeslagstiftningen föreskriver.

I sin ovannämnda skrivelse anförde tygdepartementet vidare beträffande grunderna för planeringen av erforderliga ny- och ombyggnader vid tygverkstäderna:

1) På garnisonsort utan tygstation borde finnas militärverkstad med sådan kapacitet, att reparationsbehovet under normala fredsförhållanden kunde effektueras därstädes, dock med undantag av sådant arbete, som krävde speciella och dyrbara maskiner och instrument.

2) På garnisonsort med flera truppförband borde en centralisering av arbetet i görligaste mån ske till en tygverkstad för att därigenom minska ny-

byggnads-, maskin- och verktygskostnader. Sådan centralisering borde ske till inom garnisonen befintligt artilleri-, ingenjör- eller trängförband bland annat därför, att vid dylikt förband en viss personalorganisation och en viss, om ock delvis försliten maskinpark redan funnes.

3) I garnisonsort där tygverkstäder funnes, lydande under försvarsväsendets verkstadsnämnd, borde erforderliga nybyggnader uppföras i anslutning till dessa och ej vid truppförbanden annat än för att tillgodose truppförbandets omedelbara behov av service- och utbildningslokaler.

4) Lokalbehovet för tygverkstäder borde slutligen dimensioneras efter normala fredsbehov, då det kunde förutsättas, att civila verkstäder eller mobiliserade militära verkstäder skulle vid mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap kunna övertaga den del av reparationsarbetena, som truppförbandens verkstäder ej kunde utföra.

Vid centraliseringen av verkstäderna inom garnisonsort borde nedan angivna avdelningar ej lämpligen skiljas från respektive truppförband, nämligen:

1) tygavdelningens expeditioner samt vapensmedjan, vilken senare borde vara förlagd i omedelbar anslutning till vapenförrådet;

2) serviceverkstad, avsedd för mindre reparationer och justeringsarbeten, samt — i vissa fall —

3) cykelverkstad, då dithörande reparationsarbeten krävde ringa utrymme, få verktyg samt personal med enkel utbildning, vartill komme, att transport av söndrade cyklar vore relativt dyr.

I övrigt syntes det, att nedanstående avdelningar borde centraliseras såväl inom garnisonsort som även till en gemensam byggnad, där ej med hänsyn till befintliga användbara byggnaders utnyttjande ekonomiska skäl talade däremot, nämligen

expeditionslokaler,

motorreparationsverkstad,

smidesverkstad, vid artilleritruppförband även innefattande pjäshell,

sadelmakeriverkstad,

snickeriverkstad,

måleriverkstad,

material- och reservdelsförråd samt

omklädnads-, tvätt-, toalett- och lunchrum.

I yttrande den 27 mars 1942 över arméförvaltningens förenämnda skrivelse den 9 januari 1942 anförde försvarsväsendets verkstadsnämnd bland annat följande:

Verkstadsnämnden ville till en början framhålla, att den utökning av arméns vapenutrustning, mekaniska stridsmedel och tekniska materiel i övrigt, som redan ägt rum och som komme att ytterligare fortgå, ställde stora krav på reparationstjänsten. Behovet av ökade möjligheter att tillgodose underhåll av truppförbandens tygmateriel framträdde särskilt starkt i belysning av de förslag, som framkommit genom 1941 års försvarsutredning. För dessa behov syntes vissa av de nuvarande tygverkstäderna vid truppförbanden vara otillräckliga. Verkstadsnämnden ville med anledning härav för sin del tillstyrka en utvidgning av dessa tygverkstäder.

De av tygdepartementet och fortifikationsstyrelsen nu föreslagna nyanläggningarna syntes vara så dimensionerade, att de jämte övriga vid truppförbanden befintliga verkstäder komme att i huvudsak motsvara de krav på underhålls- och reparationstjänst, som under fredstid uppkomme, därest i 1941 års försvarsutredning föreslagen femårsplan för anskaffning av krigsmateriel genomfördes. De syntes även under enahanda förutsättning vara lämpligt avvägda för att under extraordinära förhållanden utföra sådana arbeten, vilka

med fördel kunde utföras i omedelbar anslutning till materielens uppställningsplatser, varvid övriga föreliggande reparationsbehov avsåges skola utföras av privatindustrien.

I proposition 1943:302 lämnades under rubriken »Tygverkstäder m. m. för armén» en redogörelse för ovan angivna grundläggande synpunkter, i anslutning vartill föredragande departementschefen anförde bland annat följande:

»Det är av största vikt, att den omfattande materiel av skilda slag, som särskilt under de senaste åren tillförts försvarsväsendet, erhåller tillfredsställande vård och översyn. För dessa uppgifter bör under krigsförhållanden i den mån så är lämpligt och möjligt utnyttjas den civila industrien. Vid den utredning, som enligt det föregående verkställt, har förutsatts, att under normala fredsförhållanden förekommande reparationer skola utföras vid truppförbandens egna verkstäder och tygstationer. Till stöd för denna uppfattning har anförts bland annat, att det är ur krigsberedskapssynpunkt nödvändigt, att vid militära verkstäder kunna utbildas värnpliktiga yrkesmän, som vid mobilisering kunna tillföras truppförband, etappformationer m. m. Även har anförts att vid anordnande av verkstäder av denna art kunde framväxa en arbetarstam, som vore väl förtrogen med den speciella materielens handhavande och som vid eventuellt krig kunde komma att bilda en fast och pålitlig elit av arbetare för försvarsmaktens behov. För egen del ansluter jag mig till nämnda uppfattning och vill framhålla, att en effektiv reparations-tjänst inom försvarsväsendet, ägnad att på tillfredsställande sätt fungera även vid mobilisering och krig, icke torde kunna upprätthållas med mindre värnpliktiga specialister och yrkesmän erhålla specialutbildning för sina uppgifter och bliva förtrogna med materielen. Jag förordar alltså, att reparations-tjänsten i fråga om tyg- och jämförlig materiel skall under fredsförhållanden utföras vid militära verkstäder, men förutsätter samtidigt, att för speciella uppgifter för vidmakthållande av en god reparationsberedskap jämväl hos industrien denna kommer att även under fred tagas i anspråk i den mån så prövas lämpligt.»

Såväl 1943 års som sedermera 1944 och 1945 års riksdagar hava anvisat betydande belopp dels för byggnadsarbeten vid tygverkstäderna, dels för anskaffning av maskin- och verktygsutrustning m. m.

Av vad sålunda förevarit torde den slutsatsen kunna dragas, att såväl Kungl. Maj:t som riksdagen funnit de av arméförvaltningens tygdepartement på sin tid uppdragna riktlinjerna för tygverkstädernas modernisering och rationalisering ändamålsenliga.

Sedan med anlitande av sålunda anvisade medel verkstadslokaler, arbetsplatser och verkstadsutrustningar iordningstälts så att de blivit lämpliga för det arbete, som skall bedrivas, och i övrigt faktorer, som kunna menligt inverka på arbetarnas hälsa och trivsel och därigenom på deras arbetsprestation, avlägsnats, kommer givetvis rationaliseringen att fullföljas bl. a. genom fortsatta arbetsstudier och ett tillämpande av genom dessa vunna erfarenheter.

Det är beklagligt att tillgången på byggnadsmaterial och förhållandena på arbetsmarknaden icke medgivit tygverkstädernas modernisering i snabbare tempo än som skett, men då arbetstillstånden för byggnadsverksamheten reglerats av byggnadsberedningen inom socialdepartementet, är tygavdelningen övertygad om att i detta hänseende allt gjorts, som omständigheterna medgivit.

Den teknisk-ekonomiska granskning av vissa fakturor från budgetåret 1943/44, som riksdagens revisorer omnämna, har skett på grundval av fakturor, som utvalts från Stockholms tygstation, Skånska pansarregementet och

Skaraborgs pansarregemente, vilka arbeta under synnerligen primitiva och irrationella förhållanden, till skillnad mot andra moderniserade tygverkstäder. Det synes egendomligt att revisorerna hämtat sitt bedömningsmaterial enbart från verkstäder, där sådana missförhållanden fortfarande råda, som av tygavdelningen själv påtalats och föranlett förslag till moderniseringsåtgärder.

Stockholms tygstation arbetar sålunda under synnerligen ogynnsamma förhållanden i för länge sedan utdömda lokaler kompletterade med förhyrda, för sitt ändamål allt annat än lämpliga utrymmen kringstridda runt hela Stockholm. För avhjälpande av dessa missförhållanden har 1945 års riksdag beviljat medel till den redan 1938 i princip beslutade utflyttningen av tygstationen till Järvafältet.

Skånska pansarregementet bedriver sin verksamhet i provisoriskt ordnade lokaler i två garage, ett ridhus, diverse smålokaler inom regementet samt en förhyrd verkstad i Raus och en mindre verkstad vid Ljungbyhed. Regementets blivande verkstad, även avsedd att tillgodose Skånska trängkåren, är under uppförande i Hässleholm. Trots att 1943 års riksdag beviljade medlen härför, har fullständigt arbetstillstånd ej kunnat erhållas förrän i november 1945, varför verkstaden beräknas bli färdig först hösten 1946.

Vid Skaraborgs pansarregemente äro förhållandena likartade i det den under uppförande varande tygverkstaden, som är avsedd för hela garnisonen i Skövde, förväntas kunna bli tagen i bruk först instundande mars månad. Det under beredskapen synnerligen maktpåliggande verkstadsarbetet har måst bedrivas i en allt för liten tygverkstad, kompletterad med tre garage, och har det, trots att stadens resurser i övrigt tagits i anspråk, tidvis varit nödvändigt att förlägga stridsvagnsreparationer till en förhyrd verkstad i Lidköping samt till AB Landsverk i Landskrona.

Ingen, som närmare känner till de stora svårigheter ovan berörda omoderna verkstäder haft att kämpa mot under den gångna beredskapstiden, har väntat sig att verksamheten där skulle undgå anmärkningar. Det synes emellertid som om det vore ett berättigat krav, att de under uppförande varande verkstäderna hunnit färdigställas och verksamheten i dessa genom fortsatta arbetsstudier och rationaliseringsåtgärder blivit fullt effektiv, innan ett bedömande av tygverkstadsdriftens tekniska och ekonomiska effektivitet gjorts.

Inledningsvis framhålla riksdagens revisorer, att under § 13 i 1944 års revisorers berättelse redogjorts för vissa iakttagelser beträffande driftsverksamheten vid tygstationen på Gotland. I statsutskottets utlåtande nr 1944: 148 ifrågasatte utskottet huruvida icke statens organisationsnämnd borde beredas tillfälle att, innan beslut om verkstadens uppförande fattades, uttala sig rörande projektet.

Genom remiss från statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har sedermera organisationsnämnden anmodats avgiva yttrande med anledning av statsutskottets ovan angivna uttalande. Vid besvarandet har organisationsnämnden avgivit enahanda yttrande, som tidigare avlåtits över en av Bilverkstädernas riksförbund, Sveriges automobilhandlareförbund och Bilverkstädernas arbetsgivareförbund den 20 juni 1945 gjord framställning rörande uppförande av en ny tygverkstad på Gotland m. m. och utmynnande i uttalandet att den planerade tygverkstaden borde komma till stånd enligt tidigare utarbetad plan.

I detta sammanhang bör även framhållas, att statens organisationsnämnd i princip godtagit de metoder för självkostnadsberäkningar, som tygavdelningen i det följande tillämpar vid kostnadsjämförelser.

Den tablå, som riksdagens revisorer sammanställt för att visa vilka kostnadselement, som för vissa tygverkstäders del falla utom ramen för självkost-

nadsberäkningarna, verkar även för den initierade mycket förbryllande, enär den utgör en blandning av omkostnadselement och kapitalvärden, å vilka senare endast ränta och avskrivning skola medtagas som omkostnader.

För att bedöma tablåns första post »Kostnader för personal tillhörande tygstaten» måste man äga kännedom om att tygstatspersonal inom specialfacken, vilka i stort sett sakna motsvarighet inom privat verksamhet, under alla förhållanden erfordras jämväl för vissa arbeten ej hänförliga till verkstadsdriften, för besiktning och kontroll av förbandens och försvarsområdenas materiel samt som instruktörer vid utbildningen av beställningsmän och värnpliktiga, uttagna till verkstadstjänst. Deras löner skola alltså icke belasta verkstädernas omkostnader i högre grad än vad som motsvaras av den tid, de tagas i anspråk som icke arbetande förmän och verkmästare inom verkstadsdriften.

Beträffande kapitalvärdena upptagna under rubrikerna »Maskinparken, återanskaffningsvärde», »Verktygen, återanskaffningsvärde», och »Inventarier, återanskaffningsvärde» böra dessa utbytas mot ränta och årlig avskrivning, och skall då ränta och avskrivning icke beräknas på återanskaffningsvärdet utan enligt tygavdelningens åsikt på bruksvärdet. I revisorernas berättelse rekommenderas Sveriges industriförbunds publikation »Enhetliga principer för självkostnadsberäkning», enligt vilken det beträffande kapitalränta och maskiner utsåges att det i regel torde »vara lämpligast att räntan beräknas på föremålets här nedan definierade bruksvärde». — — — »Bruks- eller driftvärde, varmed menas nyanskaffningsvärdet av ifrågavarande maskin, byggnad eller dylikt vid beräkningstillfället, med hänsyn tagen till föremålets nytta för företaget, resp ålder och beskaffenhet. Detta värde fastställs genom värdering.» — — — »Vid ett företag, som kommit i ett visst fortfarighets-tillstånd och vid vilket ersättningsanskaffningen sker kontinuerligt, kommer tydligen bruksvärdet för en större grupp av maskiner bortsett från utgallningsvärdet och under förutsättning av att avskrivning sker med lika belopp under maskinens hela livslängd praktiskt taget att sammanfalla med halva nuanskaffningsvärdet.»

Av det citerade följer att den av revisorerna utarbetade tablån, omräknad att omfatta 3 % kapitalränta och 10 % årlig avskrivning beräknad på maskinparkens, verktygens och inventariernas bruksvärde, skall få nedanstående utseende:

(Bruksvärdet = 50 % av i revisorernas tablå angivna återanskaffningsvärdet.)

	ST	BT	BTSi	KT	Ing 1	P 2	P 4	A 2	A 6	Lv 2	Lv 5
Maskiner ...	35 000	17 000	1 600	12 500	9 500	7 500	2 900	6 100	6 100	8 900	4 800
Verktyg	9 500	4 500	3 750	22 500	2 400	6 500	8 000	4 900	3 100	6 600	1 350
Inventarier .	6 750	3 150	2 600	1 150	1 450	2 200	1 500	1 500	2 200	5 200	300

Beträffande posterna elektrisk ström, vatten, värme, telefon, renhållning och utrustning äro dessa enligt nuvarande organisationsplan avsedda att i riktiga proportioner ingå i verkstädernas omkostnader, och kommer detta att genomföras allt eftersom moderniseringen av tygverkstäderna fortskrider och organisationen införes. ty i samband med denna modernisering komma verkstädernas strömnät att avskiljas och förses med elmätare för att möjliggöra kraftens debitering. I vissa fall erhålla nybyggnaderna egen värmecentral, och där så icke är fallet kan fördelningen av värmekostnaderna beräknas så att kostnaden kan komma att belasta verkstaden. Samma är förhållandet för vatten, telefon etc.

Den i tablån upptagna posten »Disponerat lokalutrymme i kvm» är mycket missvisande i detta sammanhang, men inses givetvis svårigheten att till ränta och avskrivning å kapitalvärde förvandla dessa till sin beskaffenhet högst varierande lokaler.

Revisorerna ha i sin berättelse angivit att de vid bedömandet av det granskningsbara fakturamaterialet utgått från i fakturatexten angivet arbete och det antal timmar, som därvid åtgått. Hänsyn har däremot, enligt vad revisorerna angiva, icke tagits till priset å dessa timmar och därmed till å fakturorna debiterat belopp.

Tygavdelningen däremot anser å sin sida att vid en teknisk-ekonomisk granskning den i verkligheten debiterade kostnaden är av utslagsgivande betydelse, och har därför tygavdelningen bearbetat ett till storleksordningen likartat material som det av revisorerna granskade. I de 100 fakturor, var till på grund av den knappa remisstiden tygavdelningens material måst inskränkas, ingå 50 som ställts till förfogande av revisorerna medan 50 infordrats från Skaraborgs pansarregemente, varav 13 lämnats obearbetade på grund av ofullständigt underlag.

Bearbetningen bilägges i form av uppställda tabeller,¹ vilka visa ett resultat, som i ekonomiskt hänseende framgår av följande sammanfattning.

På grund av att i debiterad arbetstid ingår tid för lärlingar och hjälpare, vilken tid debiteras till betydligt lägre pris, uppgår den sammanlagda debiterade arbetskostnaden inklusive vid tygverkstäderna gällande omkostnadspålägg till belopp, som betydligt understiger vad som för i fakturatexten angivet arbete enligt »tidbokens» bestämmelser skulle debiterats vid privat verkstad. Skillnaden är så stor, att om för täckande av omkostnader, som för närvarande icke medtagas vid tygverkstädernas fakturering, ett ytterligare omkostnadspålägg av 30 % å direkt lön gjordes, vilket fullt skulle jämställa tygverkstäderna med privatdrift, det oaktat en betydande marginal kvarstår.

Sålunda uppgår fakturornas sammanlagda debiterade belopp för arbetskostnad (direkt lön + omkostnadspålägg) till 10 123 kronor medan enligt fakturatexten och »tidbokens» beräkningsgrunder fastställd kostnad skulle vara 26,5 % högre eller 12 809 kronor. Med ovan angivet ytterligare 30 % omkostnadspålägg å direkt lön stiger debiterade arbetskostnaden, 10 423 kronor, till 11 998 kronor. Alltså återstå fortfarande, sedan även räntor och avskrivningar medtagits i omkostnadspålägget, 811 kronor utgörande ej mindre än 8 % å debiterad arbetskostnad.

Tygavdelningen vill dessutom framhålla att de här med hänsyn till verklig debiterad arbetskostnad framlagda resultaten från ännu ej omlagda tygverkstäder enligt tygavdelningens åsikt komma att ställa sig betydligt fördelaktigare, sedan pågående moderniseringsarbeten inom tygverkstäderna kunnat slutföras och organisationen helt genomförd.

Revisorernas fakturagranskning ger belägg för att speciellt intresse föreligger beträffande bil- och motorcykelreparationernas utläggande på privata verkstäder.

Så har under beredskapstiden i stor utsträckning skett, varvid dock för tillvaratagande av kronans intressen en omfattande och kostsam kontrollorganisation varit erforderlig. Genomsnittskostnaderna hava därvid utgjort cirka 3,5 % av totala fakturabeloppet motsvarande cirka 10 % omkostnadspålägg å direkt lön. En dylik kontrollverksamhet kan emellertid med hänsyn till kostnaderna aldrig göras fullständig utan måste baseras på stickprov och flygande besiktning, varav följer, att man ej erhåller full garanti

¹ Här ej avtryckta.

för att reparationerna bliva lika väl och omsorgsfullt utförda som vid egna tygverkstäder, där reparationerna lättare kunna i detalj följas och dirigeras i enlighet med militära krav och fältmässighetens fordringar.

I detta sammanhang må anföras att det på ett närliggande område i konkreta fall visat sig vara rent ofördelaktigt att utlägga reparationsarbete på privata verkstäder även när dessa varit rena specialister.

Vid visst tillfälle under beredskapstiden nödgades tygavdelningen för beredskapens upprätthållande till privatföretag utlämna ett antal stridsvagnar för helrevidering. Den genomsnittliga debiterade arbetskostnaden per stridsvagn uppgick därvid till 6 434 kronor. Kostnaden vid Skaraborgs pansarregemente för motsvarande arbete har uppgått till 2 700 kronor, sedan till debiterade arbetskostnaden (direkt lön + omkostnadspålägg) lagts ytterligare 30 % för täckande av räntor, avskrivningar och övriga omkostnadsposter, som normalt ej upptagas vid tygverkstädernas fakturering.

Revisorerna framhålla fördelarna av att civila verkstäder äro specialiserade med hänsyn till skilda fabrikationsmärken. Härtill vill tygavdelningen anförä, att den brokiga flora av bilfabrikat, som under beredskapstiden funnits inom armén, i och med den snart avslutade bilförsäljningen kan anses avvecklade och att de i fredsbeståndet ingående fordonen komma att utgöras huvudsakligast av Volvo, Scania Vabis, Chevrolet och Ford och att dessa märken representeras enbart av senare årsmodeller. Detta medför för tygverkstäderna en betydelsefull specialisering, varigenom dessa verkstäder komma i väl så gynnad situation som märkesspecialisterna, vilka måste arbeta med betydligt flera årsmodeller.

Riksdagens revisorer göra sig till tolk för den uppfattningen, att en förutsättning för rationell och affärsmässig verkstadsdrift är, att helt andra grunder än de i tygmaterielinstruktionen föreskrivna tillämpas för tygverkstädernas kostnadsberäkningar och att det är nödvändigt att kostnaden för lokalutrymmen, avskrivning av maskiner, verktyg och inredning, ränta å nedlagt kapital m. m. medtagas. Tygavdelningen medgiver det riktiga i denna uppfattning vad beträffar önskvärldheten att erhålla full kontroll å verksamheten, men vill samtidigt framhålla att gällande grunder för förvaltningsverksamheten inom försvaret icke medgiva debitering och fakturering av räntor, underhålls- och avskrivningskostnader, enär tygverkstäderna icke hava några utlägg för dylika kostnader. Däremot föreligger icke något som helst hinder att upptaga dessa kostnader i kalkyler avsedda att utgöra en jämförelse med kostnaderna för motsvarande arbeten utförda vid privata verkstäder. Så har även varit fallet i fråga om den kalkyl, som inom tygavdelningens verkstadsbyrå uppgjorts med avseende på tygverkstaden vid Göta pansarlivgarde, Enköping. Nämda kalkyl upptog samtliga omkostnadsposter enligt ovan och som normalt icke ingå i tygverkstädernas fakturering. Härvid visade kalkylen, att årligen stora besparingar skulle kunna göras om reparationsarbetena utfördes vid kronan tillhörig verkstad i jämförelse med de fasta anbud, som förelågo från privata företag. Kalkylen underställdes statens industrikommission, som efter att hava tagit del av utredningen i sin helhet uttalade att den funne verkstadsbyråns förslag att ordna reparations-tjänsten vid regementet genom uppförande av en egen tygverkstad, i likhet med vad som avsåges komma till utförande vid övriga pansarregementen, vore det för statsverket fördelaktigaste.

Självkostnads-kalkyler, avsedda att taga hänsyn till alla i självkostnaderna ingående element, ha emellertid aktualiserats genom det utredningsarbete, som pågår inom »1945 års försvarsfabriksutredning» avseende efterkrigssystemsättningen vid försvarets arbetsplatser. Genom de underhandsdirektiv,

som statsrådet och chefen för försvarsdepartementet utfärdat i avvaktan på nämnda utrednings resultat och enligt vilka försvarets verkstäder tills vidare för att bereda personalen full sysselsättning kunna åtaga sig arbeten för statliga och kommunala verk och även privata kunder, är det för faktureringen av sådana arbeten nödvändigt att medtaga samtliga omkostnader. Bland annat för att i detta hänseende vinna enhetlig prissättning av reparations- och underhållsarbeten vid försvarets verkstäder har statens organisationsnämnd i underdånig skrivelse den 23 november 1945 anhållit om Kungl. Maj:ts uppdrag att i samråd med arméförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen och försvarets fabriksstyrelse utreda frågor om de principer för självkostnadsberäkningar, som böra tillämpas vid försvarets verkstäder och örlogsvarv samt om de grunder, som böra tillämpas för prissättning av vid dessa verkstäder och örlogsvarv utförda arbeten ävensom att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till sådana åtgärder, vartill utredningen kan föranleda och beträffande vilka ifrågavarande myndigheter ej själva kunna fatta beslut. Organisationsnämnden har även under hand erhållit bemyndigande att i avvaktan å Kungl. Maj:ts uppdrag igångsätta ifrågavarande utredning.

I anslutning till vad ovan anförts får arméförvaltningens tygavdelning såsom sin uppfattning uttala, att det förbättrade ekonomiska utbyte med avseende på arméns tygmaterielreparationer som riksdagens revisorer väl ytterst syfta mot, bäst tillgodoses genom att — i den mån läget på arbetsmarknaden och materialtillgången tillåter — det uppgjorda byggnadsprogrammet för tygverkstäderna snarast genomföres och att frågor sammanhängande med kostnadsberäkningar och debiteringsgrunder få lösas genom den utredning, som organisationsnämnden i samarbete med försvarsgrensförvaltningarna och försvarets fabriksstyrelse kommer att framlägga.

I detta ärendes handläggning hava förutom undertecknade deltagit fälttygmästaren Hedqvist samt ingenjörerna Westergren och Belz.

Stockholm den 18 januari 1946.

Underdånigst

H. GUSTAFSSON.

A. E. BERG.

V. Dryselius.

Chefens för marinen

yttrande i anledning av riksdagens
revisorerers uttalande del I, s. 61, § 8.

Till Konungen.

Utöver vad marinförvaltningen anført i det yttrande, som ämbetsverket denna dag avgiver, har jag intet att i sak anföra. Jag anser mig emellertid böra understryka,

att sjökrigsskolans utflyttning från Skeppsholmen — främst för att möjliggöra internatförläggning av marinens aspiranter och kadetter — visat sig

vara en åtgärd ännu mer nödvändig än vad man måhända vid skolans planläggning insåg, i det att utbildning vid skolan i den omfattning, som ägt rum under de senaste åren, skulle varit helt utesluten, därest skolan kvarlegat på Skeppsholmen;

att inrättandet av sjömansskolan i Karlskrona visserligen innebär, att rekrytskolan för stammanskapet flyttats från Stockholm, men att det tillika innebär en koncentrerad och förbättrad utbildning av all personal av ifrågasvarande kategori från flottans tre skilda örlogsstationer, varför flyttandet av stamrekrytskolan från Stockholm i minst lika hög grad kan anses vara en rationaliseringsåtgärd som en utflyttningsåtgärd;

att de på Hårsfjärdens örlogsdepå vidtagna anstalterna haft och ha till ändamål att möta de krav, som för de sjögående enheternas vidkommande böra ställas på en framskjuten bas, krav vilka framför allt måste tillgodoses under det senaste världskriget, då dessa enheter redan av beredskapsskäl icke kunde vara så långt tillbakadragna som till Stockholm. Kustflottans beredskap och dess besättningsars såväl andliga som kroppsliga vigör hade enligt mitt förmenande icke kunnat vidmakthållas under beredskapstiden, därest man i avvaktan på en eventuell förflyttning av Stockholms örlogsstation och -varv hade underlåtit att vidtaga omfattande åtgärder på Hårsfjärden; samt

att förläggandet just till Bergaområdet av underofficersskolan (gemensam för flottans och kustartilleriets personal) och rekrytskolan för Stockholms örlogsstations värnpliktiga var förestavat även av den omständigheten, att man för att förhindra en eventuell framtida exploatering av därstädes för flottan värdefulla områden förvärvat ifrågasvarande område. Riksdagens revisorers uppgift rörande köpeskillingen, 2 635 000 kronor, för Berga egendom är missvisande, i det att av sagda belopp endast 1 285 000 kronor gäldades av marinens anslag, under det att 1 350 000 kronor erlades av domänverket. Jag har ingen anledning att förmoda, att den rationalisering av undervisningen vid ifrågasvarande skolor, som man avsåg att ernå genom deras anordnande vid Berga, icke skall giva mycket gynnsamma resultat; detta så mycket mer som bortflyttandet av skolorna på Skeppsholmen bidrager till att minska den där rådande, besvärande trångboddheten.

Som marinförvaltningen understryker, innebär lösandet av Stockholms örlogsbas' framtida planering en serie mycket svårbemästrade problem — därom bär ju även den av riksdagens revisorer anförda historiken ett tydligt vittnesbörd. Jag ansluter mig även ur operativ synpunkt till förslaget att ärendet måtte överlämnas till en särskild utredning. Revisorernas mening, att ytterligare medel för mera bestående anläggningar för örlogsbasen icke skola anvisas förrän frågan bringats till sin lösning, kan jag under inga omständigheter ansluta mig till, ty den kan leda till att Stockholms örlogsbas, och därmed kanske flottan, icke kan fylla sina uppgifter.

Stockholm den 19 januari 1946.

Underdånigst

H. STRÖMBÄCK.

E. Anderberg.

Marinförvaltningens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 61, § 8.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1945 har marinförvaltningen anbefallts att senast den 21 januari 1946 avgiva underdånigt utlåtande i anledning av riksdagens revisorers berättelse om verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1944—30 juni 1945 samt beträffande vissa verk för kalenderåret 1944, fjärde huvudtiteln, § 8.

Riksdagens revisorer hava bland annat uttalat, att de funnit det »anmärkningsvärt, att marinförvaltningens bokföring icke varit ordnad på sådant sätt, att ens någorlunda exakta uppgifter kunnat lämnas å de kostnader, som under beredskapsåren sammanlagt nedlagts å anläggningarna vid örlogsbasen och vid Hårsfjärdens örlogsdepå». Vad revisorerna sålunda anfört, föranleder marinförvaltningen till en början till följande erinringar.

Krigsredovisning infördes allmänt i försvarsförvaltningen från och med budgetåret 1940/41. Statsmakterna hade därvid, med hänsyn till föreliggande omständigheter, förutsatt, att redovisning skulle komma att äga rum efter en starkt förenklad anslagsfördelning. Denna innebar, att de under fjärde huvudtiteln uppförda anslagen såsom allmän redovisningsgrund ersattes av ett mindre antal krigstitlar (Urt. 1939: prop. 73 s. 3). Vederbörande förvaltningsmyndigheter ägde att — i enlighet med statsmakternas därom utfärdade direktiv — lämna för tillämpningen av det nya redovisningsförfarandet erforderliga föreskrifter. Sådana föreskrifter hava för marinen av marinförvaltningen i samråd med riksräkenskapsverket utfärdats för budgetåren 1940/44. Den ledande principen har därvid varit, att lokalmyndigheterna ägt disponera krigstitlarnas undertitlar för allmänna inkomster och utgifter för av deras verksamhet betingade löpande inkomst- och utgiftsändamål. Driftskostnaderna för örlogsvarv och vissa verkstäder m. m. skulle dock bokföras å särskilda under krigstitlarna upplagda undertitlar (Urt. 1939: prop. 73 s. 6). Såsom allmänna inkomster och utgifter å krigstiteln för byggnader och markområden hava myndigheterna icke ägt redovisa andra utgifter än sådana, till vilkas bestridande medel ställts till förfogande å förskottsstaten för försvarsväsendet eller som avsåge underhåll m. m. av byggnader, vilka uppförts eller förhryts med anlåtande av medel å nämnda stat och beträffande vilka beslut om överföring till försvarsväsendets fastighetsfond icke meddelats. Reparations- och underhållskostnader m. m. för marinens byggnader i övrigt hava anbefallts skola — enligt marinförvaltningens bestämmande — utgå från försvarets fastighetsfond. Utöver de i bokföringen ingående undertitlarna, som upptagits i den till ledning för bokföringen fastställda titelligaren, hava bland andra varvsmyndigheterna ålagts att upplägga för internt behov erforderliga statistiska titlar, vilka dock icke skolat till marinförvaltningen redovisas.

Medel, som av marinförvaltningen ställts till myndighets förfogande för särskilda anskaffningar och arbeten m. m. av s. k. engångsnatur, hava statistiskt redovisats i den ordning, som för varje fall föreskrivits. Slutligen hava vissa medel, vilkas ianspråktagande icke påverkats av den förstärkta försvarsberedskapen, såsom bland annat försvarets fastighetsfond, redovisats enligt för fredsförhållanden meddelade bestämmelser.

De bestämmelser, som sålunda utfärdats för redovisning av inkomster och utgifter inom marinen, torde, i stort sett, jämväl hava varit gällande för övriga försvarsgrenar. Bokföringen lämnar under tiden för krigsredovisningen belastningssiffror — utöver sådana för krigstitlar — endast beträffande vissa individualiserade anslag och anvisningar till engångsanskaffning av materiel m. m. och andra anslag, som icke redovisas över krigstitel. För de fall att kostnad bedömts vara av löpande utgiftskaraktär och således avförts å undertitel för allmänna utgifter under vederbörlig krigstitel, skulle vid varven specifik uppgift rörande sådan kostnad kunna inhämtas från den interna bokföring, som i enlighet med vad ovan anförts skall hava förts hos lokalmyndigheten i fråga. Skulle genom oförutsedda händelser, såsom exempelvis ägt rum vid jagareolyckan vid Hårsfjärden 1941, luckor hava uppkommit i bokföringsmaterialet kräves för inhämtande av önskad uppgift en tidsödande och dyrbar genomgång av det mången gång vidlyftiga räkenskapsmaterialet. Nu angivna förhållande torde icke vara något för marinens krigsredovisning utmärkande; det är snarare att betrakta som en icke alldeles oväntad följd av krigsredovisningens införande, något som också kommit till uttryck i de under senare åren inför riksdagen framlagda anslagsberäkningarna för 4. huvudtiteln.

Av vad marinförvaltningen sålunda anført torde framgå, att redovisningen på nu förevarande område varit så ordnad, att de av revisorerna begärda uppgifterna skolat kunna lämnas om även detta måst i viss utsträckning ske med en viss omgång.

Vidkommande därefter frågan om redovisningen av vissa kostnader vid örlogsvarvet i Stockholm och vid Hårsfjärdens örlogsdepå, så hava revisorerna genom hänvändelse direkt till cheferna för örlogsvarvet och byggnadsdepartementet därstädes samt till depåingenjören vid örlogsdepån införskaffat vissa uppgifter angående ifrågavarande kostnader. Först sedan det visat sig, att de lämnade kostnadsuppgifterna i vissa hänseenden icke överensstämde inbördes, begärde revisorerna hos marinförvaltningen en kontroll och en sammanställning av de från lokalförvaltningarna infordrade uppgifterna.

Marinförvaltningen fann, att ovannämnda av revisorerna från örlogsvarvet och byggnadsdepartementet infordrade uppgifter på utförda arbeten under perioden 1939—1945 icke voro direkt jämförbara med varandra, enär varvschefens sammanställning innefattade äskade och beviljade medel för samtliga under örlogsvarvets förvaltning lydande byggnader m. m., medan däremot de av chefen för byggnadsdepartementet lämnade uppgifterna omfattade endast kostnaderna i avrundade belopp för vissa utförda arbeten. En ingående jämförande granskning av dessa båda uppgifter visade sig vara både arbetskrävande och komplicerad. Med anledning härav meddelade marinförvaltningen revisorerna i den av dem omnämnda skrivelsen den 23 november 1945, bland annat, följande:

»På grund av vad som sålunda förekommit har det tyvärr icke varit möjligt att inom av Revisorerna önskad tid och med den personal, som för närvarande står till ämbetsverkets förfogande, kunna åstadkomma en fullständig sammanställning över samtliga arbeten, varom nu är fråga.

Marinförvaltningen får slutligen meddela, att ytterligare minst tre veckor erfordras för att utföra den begärda utredningen och anhåller om benäget meddelande, huruvida utredningen skall slutföras.»

Något svar å denna förfrågan har icke ingått till ämbetsverket.

Beiräffande därefter frågan om örlogsbasens förflyttning från Skeppsholmsområdet får marinförvaltningen framhålla, att utgångsläget i frågan om ba-

sens förflyttning nu icke är detsamma som tidigare. Vid krigsutbrottet ställdes marinförvaltningen inför uppgiften att snarast åstadkomma en funktionsduglig och såvitt möjligt modern anläggning, som kunde fylla de anspråk, vilka måste ställas på en örlogsbas. En total utflyttning från Skeppsholmen med angränsande områden var under då rådande förhållanden icke möjlig. Utflyttningen av skolorna från Skeppsholmen har emellertid bedömts vara ett fristående problem, som icke föregriper lösandet av frågan om örlogsbasens framtida placering. Några större olägenheter av att skolorna även i framtiden komma att ligga skilda från nuvarande eller blivande örlogsbas föreligga icke. Fördelarna av de nuvarande nyanläggningarna äro däremot betydande. Med nuvarande goda kommunikationer kan nödig förbindelse mellan å ena sidan skolorna vid Näsby och Berga och å andra sidan Stockholm upprätthållas, varför viss personal kan utan större svårigheter hava sin verksamhet förlagd till såväl örlogsbasens institutioner som skolorna, exempelvis i egenskap av lärare i specialämnen. Med skolornas utflyttning har plats kunnat disponeras å Skeppsholmen till andra för örlogsbasen oundgängliga behov samtidigt som lämplig övningsterräng kunnat erhållas i skolornas omedelbara närhet.

Även om tillgängligt utrymme inom Skeppsholmsområdet således ökats för varvet och örlogsstationens kvarvarande institutioner, kvarstår att möjligheterna för anläggningarnas rationalisering och anpassning efter det moderna krigets krav (bergverksstäder m. m.) äro små. Flera förslag till lösning av dessa problem hava väckts även under tiden för förstärkt försvarsberedskap men hava av lättförstådda skäl icke kunnat bli föremål för prövning under denna tid.

Marinförvaltningen anser emellertid, att tidpunkten för en slutlig utredning nu är inne. Krigserfarenheter torde stå till buds i sådan utsträckning att såväl de militära som de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för åstadkommande av ett rationellt och genomförbart förslag nu kunna bedömas. Enär en sådan utredning måste förutsättas pågå under tämligen lång tid och ett eventuellt genomförande av en förflyttning kräver många år, kan man antaga, att örlogsbasen knappast uppnått sin nya status förrän tidigast om något tiotal år. Med anledning härav anser marinförvaltningen, att de byggnadsåtgärder m. m. inom Skeppsholmen, vilka föreslagits komma till utförande i 1946 års statsverksproposition, 4. huvudtiteln, kapitalbudgeten: Bil 3, äro nödvändiga att nu genomföra för att utnyttjas av marinen minst omkring tio år framåt. För tiden därefter beräknas byggnaderna kunna användas antingen liksom tidigare av marinen, av staten i övrigt eller av Stockholms stad.

I ärendets slutliga handläggning hava deltagit undertecknad souschef, Persson, Wirström och Holmquist, föredragande.

Stockholm den 18 januari 1946.

Underdånigst

STIG H:SON ERICSON.

Åke von Bahr.

Försvarets civilförvaltnings

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 71, § 9.

Till Konungen.

Genom beslut den 21 december 1945 har Kungl. Maj:t anbefallt försvarets civilförvaltning att avgiva underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer under § 9 i sin berättelse för budgetåret 1944/45 anfört angående förskottsstats- och krigstitelredovisningen under den förstärkta försvarsberedskapen.

Till åtltydnad härav får ämbetsverket anföra följande.

Revisorernas erinringar synas rikta sig mot *dels* krigstitelredovisningssystemet *dels* decentraliseringen av beslutanderätten i krigsförvaltningsärenden, *dels* ock de kontrollerande organens verksamhet.

Vad först angår krigstitelredovisningen torde icke kunna förnekas, att denna vid ett bedömande i efterhand kan, i vad avser beredskapens första år, anses bristfällig i vissa hänseenden. Detta förhållande framstår emellertid enligt civilförvaltningens mening såsom i viss mån naturligt med hänsyn till, bland annat, den omständigheten, att vid beredskapens början såväl statsmakterna som de centrala förvaltningsmyndigheterna saknade praktisk erfarenhet angående de problem i redovisningshänseende, som vore förbundna med förstärkt försvarsberedskap. Härtill kommer att beredskapstillståndet blev av åtskilligt längre varaktighet än man från början trott sig hava anledning att räkna med. På grund av denna varaktighet kommo frågorna om gränsdragning mellan löpande utgifter och engångsutgifter att bliva av en helt annan betydelse än som kunnat förutses. Krigstitelredovisningen har för övrigt under beredskapstiden undergått en fortlöpande, på vunna erfarenheter grundad förbättring och torde under denna tids senare skede få anses hava fyllt högt ställda anspråk. Gränsdragningen mellan löpande kostnader och engångsutgifter, vilken revisorerna icke funnit tillfredsställande, erbjuder enligt civilförvaltningens uppfattning stora vanskligheter, i det att den måste röna inverkan av rådande beredskapsläge. Sålunda kunna vissa utgifters hänförelse till de löpande beredskapskostnaderna te sig befogade vid fältmässigt organiserade förband i ett kritiskt läge, under det att samma kostnader i andra sammanhang närmast bliva att rubricera såsom engångskostnader, för vilkas bestridande anvisande av särskilda medel erfordras.

Av dåvarande arméförvaltningens fortifikationsstyrelse meddelade bestämmelser angående medel till befästnings- och andra byggnader bifogas i avskrift.

Beträffande krigstitelredovisningen må till slut framhållas, att de centrala förvaltningsmyndigheterna i stort sett föreskrivit noggrannare kontroll och specificering än vad som i och för sig behövt bliva en följd av Kungl. Maj:ts enligt riksdagens direktiv meddelade bestämmelser i ämnet.

Vad beträffar den av riksdagens revisorer påtalade decentraliseringen av beslutanderätten i krigsförvaltningsärenden, har denna otvivelaktigt under beredskapens första tid understundom varit förbunden med vissa icke önskvärda konsekvenser i form av bristande sparsamhet och planmässighet vid disposition av statsmedel. Detta missförhållande torde dock mindre få tillskrivas bestämmelsernas utformning än den omständigheten, att bristen på i erforderlig mån utbildad personal under beredskapens första tid gjorde det nödvändigt att på krävande och ansvarsfulla poster placera även personer utan tillräckliga kvalifikationer för här avsedda uppgifter. Beredskapstiden

kan emellertid sägas hava karakteriserats av en fortgående inskränkning av de lokala förvaltningsmyndigheternas befogenheter och därmed följande centralisering av beslutanderätten hos de centrala förvaltningsmyndigheterna. En dylik centralisering lär emellertid under beredskapens första tid icke varit möjlig, enär de då uppsatta förbanden för täckande av sina behov i stor utsträckning voro beroende av inköp i orten. Centraliseringen synes emellertid numera i vissa hänseenden hava drivits väl långt, och frågan om den lämpliga avvägningen av förvaltningsbefogenheterna mellan försvarets centrala och lokala myndigheter torde få anses vara ett problem, vilket ännu icke är helt löst.

I den mån revisorernas erinringar i fråga om den kontrollerande verksamheten äger avseende å de kamerala revisionsorganen, får civilförvaltningen framhålla, att någon saklig granskning av de lokala förvaltningsmyndigheternas verksamhet av det slag, revisorerna synas finna önskvärt, icke ingår i dessa organs åligganden och dessutom i stort sett legat utom de praktiska möjligheternas gränser. Härför skulle en granskningsorganisation av helt annan art och omfattning än den, som stått till buds, varit erforderlig. Såsom exempel må framhållas, att byggnadsverksamhet hos lokala myndigheter i kassaräkenskaperna kommit till synes i form av räkningar å virke, byggnadsmaterialier, cement m. m.; allt förnödenheter vars anskaffande med anlitan- de av medel från förskottsstatsanslag till löpande utgifter i många fall — exempelvis i fråga om fältbefästningar och förlägningsarbeten — ter sig fullt befogat. Nämnade verifikationer, vilka underkastats granskning ur såväl kameral synpunkt som prissympunkt, hava som regel icke föranlett undersökningar angående arten av den byggnadsverksamhet, inköpen avsett.

Försvarets civilförvaltning får slutligen framhålla, att — med den erfarenhet, som vunnits under den nu tilländalupna beredskapstiden, samt med nuvarande organisation av den centrala försvarsförvaltningen — vid ett ånyo inträdande beredskapsläge eller i fall av krig helt andra möjligheter än tidigare förefinnas att bemästra därvid uppkommande problem i fråga om redovisning och krigsförvaltning.

Stockholm den 15 januari 1946.

Underdånigst
TH. WIJNBLOTH.

UNO BRUNSKOG.

Arvid Hane.

Bilaga 1.

Från arméförvaltningens fortifikationsstyrelse.

Dnr 5769 B. Aug. 11. 1941. Medel till befästningar och andra byggnader.

Under hänvisning till Kungl. Maj:ts instruktion för arméförvaltningen den 18 juni 1937 erinrar fortifikationsstyrelsen därom, att arbeten med befästningar och andra militära byggnader få påbörjas eller drivas utöver ramen för anvisade anslag endast på anmodan av styrelsen sedan medel i vanlig ordning ställts till vederbörande militära myndigheters förfogande.

I de fall då militär chef eller befälhavare anser läget kräva, att arbete av ovan angivet slag icke tål uppskov, må det dock på vederbörandes ansvar omedelbart påbörjas med anlitan- de av krigstitel. Dylikt förvaltningsbeslut skall ofördröjligen anmälas till fortifikationsstyrelsen.

Krigstitel får icke utnyttjas för att täcka överskridanden av till förfogande ställda anslag.

Från ovannämnda bestämmelser undantagas dels anläggningar, vilka skola utföras inom till krigsskådeplats avdelat område, dels fältbefästningsarbeten, vilka skola utföras uteslutande av trupp, för en beräknad total kostnad av högst 5 000 kronor, därest beslut om utförandet skall fattas av regements- (motsvarande)chef, och högst 20 000 kronor, därest beslutet skall fattas av arméfördelnings- eller högre chef, dels ock byggnadsarbeten, vilka äro att hänföra till förläggnings- och lägerarbeten i fält.

Bilaga 2.

Från arméförvaltningens fortifikationsstyrelse.

Dnr 2405:721 C. Mars 24. 1942. Utfärdade bestämmelser rörande medel till befästningar och andra byggnader.

I anslutning till av fortifikationsstyrelsen den 11 augusti 1941, dnr 5769 B, utfärdade bestämmelser angående medel till befästningar och andra byggnader (TLA 172) får styrelsen på förekommen anledning härmed meddela följande:

Byggnadsarbeten, vilka äro att hänföra till »förläggnings- och lägerarbeten i fält» äro sådana, vilka angivas i fältarbetsinstruktion för armén under rubriken »förläggningsarbeten». Sålunda gäller det i ovannämnda bestämmelsers sista stycke angivna undantaget icke arbeten av mera permanent natur, såsom mera utvecklade husbyggnader, monteringsbara baracker, permanenta vattenledningar, borrbrunnar, elektriska ledningssystem av permanent natur m. m. beträffande vilka byggnader m. m. framställning göres till styrelsen i vanlig ordning.

Styrelsen vill vidare påpeka, att kostnader för tältbaracker icke få bestriidas av medel under fortifikationsstyrelsens förvaltningsområde.

Beträffande den i bestämmelsernas sista stycke angivna kostnadsbegränsningen gäller denna varje särskilt beslut om fältbefästningsarbetens utförande som fattas av vederbörande chef. Härvid är denne skyldig att till ett beslut sammanföra alla de åtgärder, vilka vid tidpunkten för beslutets fattande kunnat förutses.

Slutligen vill styrelsen meddela, att försvarsområdesbefälhavare i förevarande fall hänföras till regements- (motsvarande)chef samt militärområdesbefälhavare till arméfördelningschef.

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 71, § 9.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt riksräkenskapsverket att inkomma med underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1945 församlade revisorer under § 9 i sin berättelse angående statsverket anført rörande förskottsstats- och krigstitelredovisningen under den förstärkta försvarsberedskapen.

I den paragraf, varom här är fråga, ha riksdagens revisorer lämnat en summarisk redogörelse för vissa iakttagelser rörande redovisningen av försvarsutgifterna under krigsåren 1939/40—1944/45 samt i samband härmed bland annat uttalat önskvärdheten av att, i anslutning till de beredskapsstater som årligen underställas riksdagen, närmare överbäges, vilka dispositionsregler som skola gälla för de å dessa uppförda anslagen. Revisorerna ha därvid särskilt framhållit, att skillnaden mellan begreppen löpande utgifter och engångsutgifter icke till fullo klargjorts för de utanordnande myndigheterna samt understrukt betydelsen av tydliga föreskrifter till förhindrande av att utgifter av engångsnatur komma att belasta förskottsanslag till löpande utgifter.

Då riksräkenskapsverket nu har att i underdånighet yttra sig över de av riksdagens revisorer i nämnda paragraf gjorda uttalandena, anser sig ämbetsverket även böra lämna en redogörelse för de riktlinjer som legat till grund av redovisningen av försvarskostnaderna liksom för de skäl som föranlett utfärdandet av särskilda, från fredsmässiga regler avvikande redovisningsföreskrifter för de militära beredskapskostnaderna.

Huvudreglerna för redovisning av försvarskostnaderna under budgetåren 1939/40—1944/45.

Riksstatens IV huvudtitel har under hela krigsperioden upprättats i vanlig fredsmässig ordning med anslag beräknade till de belopp som erfordras för täckande av försvarets utgifter under fred enligt för respektive budgetår gällande försvarsorganisation.

För finansiering av beredskapskostnaderna har använts i 63 § regeringsformen föreskriven särskild beredskapsstat, å vilken för IV huvudtiteln anvisats förslagsanslag för dels försvarsgrenarnas löpande utgifter, dels engångsutgifter. Beredskapsstaten har för varje budgetår satts i kraft att av vederbörande myndigheter användas såsom förskottsstat. För täckning av å förskottsstaterna redovisade utgifter ha anvisats särskilda anslag å tilläggsstater.

För specificering av anslagen å förskottsstaten ha fastställts särskilda redovisningstitlar, benämnda krigstitlar. I den mån beredskapen erhöll en omfattning som motsvarade mobilisering utsträcktes krigstitelredovisningen till att omfatta samtliga försvarskostnader.

Under hela krigsperioden har specifik redovisning lämnats, dels för de till försvaret hörande institutioner, som icke direkt berörts av beredskapen, dels för samtliga för engångsutgifter — huvudsakligen materielanskaffning — avsedda riksstatsanslag, dels ock för utgifter å samtliga de anvisningar som av Kungl. Maj:t meddelats från det å beredskapsstaten uppförda anslaget till engångsutgifter. Vidare har specifik redovisning lämnats för av Kungl. Maj:t särskilt meddelade anvisningar för vissa löpande utgifter. I verkligheten innebär detta, att den egentliga krigstitelredovisningen endast omfattat försvarsgrenarnas löpande beredskapskostnader.

Gränsdragningen mellan löpande utgifter och engångsutgifter.

De å beredskapsstaten uppförda anslagen ställdes till myndigheternas förfogande i samband med av Kungl. Maj:t meddelade beslut om förstärkt försvarsberedskap respektive mobilisering, för täckande av därav föranledda kostnader. Med anslagen till löpande utgifter kunde alltså bestridas alla kostnader, som vore erforderliga för genomförande av beslut om förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering.

Anslaget till engångsutgifter uppfördes å beredskapsstaten med anledning av proposition nr 2 till 1939 års urtima riksdag genom samma riksdags skrivelse nr 31. Som av nämnda proposition och riksdagsskrivelse framgår, avsåg anslaget sådana av krisläget föranledda engångsutgifter för materielanskaffning, som icke kunde till sin art och storleksordning bestämmas med den grad av noggrannhet som tillämpades för riksstatsanslagen. Riksdagen uttalade, att ytterligare kompletteringar vore påkallade beträffande materielanskaffningen för olika försvarsgrenar samt att det borde tillkomma Kungl. Maj:t att under hänsynstagande till de olika behovens brådskande karaktär och betydelse avväga, i vilken utsträckning desamma borde tillgodoses med anlåtande av förskottsstaten.

Anslaget till engångsutgifter har stått till myndigheternas förfogande allenast för redovisning av anskaffningar, för vilka medel från anslaget anvisats av Kungl. Maj:t. För varje av Kungl. Maj:t meddelad anvisning har lämnats särskild redovisning.

Motiven för krigstitelredovisningens genomförande.

Vid bedömningen av de redovisningsföreskrifter som utfärdades under budgetåret 1939/40 och som sedan blevo normgivande för redovisningen av försvarskostnaderna under hela den därefter följande krigsperioden bör tas hänsyn till, att riksstatsens fjärde huvudtitel vid tiden för krigsutbrottet var uppställd uteslutande med hänsyn till de förhållanden som råda under fred. Till de speciella krigsredovisningsföreskrifter, som kunde komma att erfordras under krig, hade icke tagits hänsyn. Före år 1939 fanns icke någon särskild anordning för reglering av krigskostnader och beredskapskostnader, bortsett från den åren 1914—1918 tillämpade och sedermera utdömda metoden att vid krig eller krigsfara förskotta erforderliga utgifter, som sedermera skulle anmälas till ersättande. Denna lucka hade dock delvis täckts vid 1939 års riksdag genom antagandet av en särskild beredskapsstat, vilken Kungl. Maj:t bemyndigades att vid krig eller krigsfara fastställa i sin helhet eller till viss del att lända till efter rättelse såsom förskottsstat. Riksdagen medgav därvid, att de i beredskapsstaten angivna anslagsbeloppen finge överskridas under förutsättning att Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skulle sammanträda inom 20 dagar. Samma förutsättning uppställdes, när ett sammanlagt belopp av 100 miljoner kronor disponerats av de i beredskapsstaten intagna för försvarsdepartementet avsedda utgifterna å driftbudgeten (1939 års lagtima riksdags skrivelse nr 243).

Med detta beslut hade öppnats en möjlighet att i budgetårt hänseende tillgodose det vid krigsfara omedelbart uppkommande medelsbehovet.

Beredskapsstaten upptog för försvarets del fyra anslag, nämligen ett för lantförsvaret, ett för sjöförsvaret, ett för flygvapnet och ett gemensamt anslag för försvarsväsendet i allmänhet. Något särskilt anslag till engångsutgifter fanns icke i denna första beredskapsstat.

Med fastställandet av beredskapsstaten hade vunnits, att medel för täckande av för mobilisering omedelbart erforderliga kostnader funnos disponibla. Regler för redovisningen av dessa kostnader sänkades. Myndigheterna kunde alltså, om beredskapsstaten sattes i kraft, avföra samtliga beredskapskostnader utan hänsyn till deras art å de fyra med förskottsstaten fastställda klumpanslagen för IV huvudtiteln, utan uppdelning efter utgiftsändamål. En dylik redovisning, som visserligen vore budgettekniskt riktig, skulle omöjliggöra en analys av försvarskostnaderna efter deras art och ändamål.

I Sverige hade under första världskriget beredskapskostnader, för vilka täckning inte fanns, redovisats summariskt för varje försvarsgren. Med hän-

syn till erfarenheterna från första världskriget ansågs det emellertid önskvärt att söka erhålla en mera specificerad redovisning av beredskapskostnaderna.

I slutet av augusti månad år 1939, alltså kort före krigsutbrottet, mottog riksräkenskapsverket från de militära förvaltningsmyndigheterna förfrågningar under hand om de föreskrifter, som borde tillämpas i händelse av krig eller mobilisering. Inom riksräkenskapsverket verkställdes i anledning härav en omedelbar utredning i samarbete med armé-, marin- och flygförvaltningarna. Det visade sig därvid, att en strikt redovisning enligt förskottsstaten skulle leda till att man icke erhöle någon som helst specificering av beredskapskostnaderna. Vidare framkom, att möjligheter att skilja mellan fredsmässiga kostnader och löpande beredskapskostnader icke förefunnos vid mobilisering. Fastställandet av förskottsstaten innebar vidare, att alla de maximeringsbestämmelser som gällde för riksstatens anslag till löpande försvarskostnader upphävdes. I och med att krigsavlöningsreglementet trädde i kraft var det icke heller möjligt att redovisa avlöningsanslagen enligt för dem uppställda stater. Det befanns även vara nödvändigt taga hänsyn därtill, att vid mobiliserade förband i stor utsträckning komme att tjänstgöra redogörare, som saknade ingående kännedom om de för fredsanslagen gällande redovisningsföreskrifterna — vilka för övrigt voro grundade på under krigsåren icke användbara förhandsberäkningar — och att följaktligen en enklare redovisningsform än riksstatens och staternas för de särskilda anslagen vore önskvärd.

Resultatet av den inom riksräkenskapsverket gjorda utredningen blev alltså, att fjärde huvudtitelns anslagsuppställning i vad avsåg löpande försvarskostnader icke vore tillämplig i händelse av mobilisering. Å andra sidan befanns det vara nödvändigt att erhålla en specificerad redovisning av beredskapskostnaderna. För att tillgodose detta önskemål utarbetades ett förslag till krigsredovisningsbestämmelser, innefattande särskilda titlar, å vilka försvarsutgifterna i händelse av mobilisering borde specificeras. Dessa titlar, sedermera kallade krigstitlar, voro alltså endast att anse såsom statistiska undertitlar till de i förskottsstaten uppförda anslagen till löpande utgifter, avsedda att möjliggöra en specificering av å dessa redovisade utgifter.

Det sålunda utarbetade förslaget avsåg förbandens redovisning under krig och vid mobilisering. Krigstitelredovisningen borde följaktligen icke beröra försvarets verkstäder och varv. Vidare förutsattes, att de centrala förvaltningsmyndigheterna fortfarande skulle lämna specificerad redovisning för egna utgifter, vilket innebar, att redovisning i vanlig ordning skulle kunna erhållas för anslag till materielanskaffning och övriga utgifter av engångskaraktär. Detta kunde räkenskapsmässigt ske i den formen, att vederbörande anslag redovisades som undertitlar till respektive krigstitlar.

Utarbetandet av förslaget om krigsredovisningsföreskrifter avsågs först vara en beredskapsåtgärd, avsedd att utnyttjas i händelse av krig eller allmän mobilisering. För tids vinnande lämnades förslaget, vilket tillkommit i samarbete med representanter för samtliga berörda myndigheter, direkt till statssekreterarna i försvars- och finansdepartementen.

Det visade sig emellertid snart, att krigsredovisningsföreskrifter måste tillämpas även vid förstärkt försvarsberedskap och partiell mobilisering. Detta av flera skäl.

Kostnaderna för truppförbandens och fartygens rörelser och utrustning voro under beredskapen icke blott av annan storleksordning utan utgingo även efter andra grunder än under fredsmässiga övningar. Samma förhållande gällde trupprernas förläggning. Programmen för övningar och utbildningskurser ändrades. Vissa liden voro fredsmässiga övningar och utbildningskurser inställda. Därmed ändrades förutsättningarna för användning

av de för övningar och utbildningskurser avsedda fredsanslagen. I den mån avlöningarna utgingo efter andra grunder än under fredstid samt reserven och personalen å övergångsstat inkallades till beredskapstjänstgöring i stället för fredsmässig tjänstgöring och även den ordinarie personalens tjänstgöringsförhållanden ändrades, rubbades förutsättningarna för användningen av avlöningsanslagen. Dessa förhållanden påverkade även dels reseanslagen, dels anslagen till mathållning, furagering och sjukvård. På grund av att vid fältförband kostnader för mathållning och furagering ofta redovisades å gemensamma verifikationer och stundom voro svåra att fördela, ansågs det önskvärt att använda en gemensam titel för dessa kostnader.

Genom att förslitningen av materielen avsevärt ökades, ökades även kostnaderna för vård och underhåll av all materiel. Att bedöma hur mycket av dessa kostnader, som borde hänföras till fredsanslagen var omöjligt. Därmed rubbades även förutsättningen för användningen av dessa anslag. Därtill kommo svårigheterna att särskilja kostnaderna för drift, vård och underhåll av med stöd av föfogandelagarna rekvirerade fordon och fartyg m. m.

Utöver kostnader av nu nämnd karaktär måste även redovisas utgifter, för vilka lämplig titel helt saknades i den för fredstid avsedda riksstaten. Som exempel må nämnas kostnader för krigsfamiljebidrag och underhåll av internerad personal, inlösen av med stöd av föfogandelagarna rekvirerad materiel, utförande av bevakningsanordningar och spärranordningar av olika slag, ävensom fältbefästningar, markförhyrningar och förläggningslokaler.

Av den här gjorda exemplifieringen av de ändrade förutsättningar för utgiftsredovisningen, som skulle uppkomma redan vid en partiell mobilisering, torde framgå, att avsevärda besparingar voro att förvänta för de å riksstaten uppförda fredsanslagen, samtidigt som en utgiftsbelastning av helt annan storleksordning kunde motses för beredskapsstatens anslag. Vid sådant förhållande befanns det för erhållande av ordnad redovisning önskvärt att vid mobiliserade förband använda krigstitelredovisningen för samtliga utgifter.

Kort tid efter krigsutbrottet verkställdes inom riksräkenskapsverket för finansdepartementets räkning en undersökning rörande de sannolika kostnaderna för försvaret vid allmän mobilisering. Utredningen genomfördes i direkt samarbete med de militära myndigheterna. Det visade sig lämpligast att beräkna dessa kostnader fördelade enligt den föreslagna krigstitelredovisningen. Därmed hade även vunnits stöd för antagandet, att denna redovisning vore lämplig att använda i händelse av krig.

Krigstitelredovisningens genomförande.

Krigstitelredovisningen genomfördes under budgetåret 1939/40 i tre etapper, varav den första omfattade månaderna september—november 1939, den andra månaderna december 1939—medio april 1940 och den tredje tiden från och med okkupationen av Danmark och Norge fram till utgången av budgetåret 1939/40.

I det följande redogöres för de åtgärder för redovisningens anordnande som vidtogos under dessa perioder samt under de därefter följande budgetåren. Det ligger i sakens natur, att vissa av de vidtagna åtgärderna voro så brådskande, att remissförfarandet ofta måste ersättas av muntliga förhandlingar mellan vederbörande departement och de berörda myndigheterna.

1. Perioden 26 augusti—30 november 1939.

Genom nådigt beslut den 26 augusti 1939 sattes beredskapsstaten i kraft att lända till efterrättelse såsom förskottsstat. Samtidigt ställdes de å beredskaps-

staten uppförda anslagen till vederbörande myndigheters förfogande. Det är uppenbart, att de medel som därmed ställdes till myndigheternas förfogande endast kunde användas för täckning av de merkostnader som uppkommo på grund av beslutet om förstärkt försvarsberedskap. Omedelbart efter krigsutbrottet 1939 underrättades försvarsdepartementet av vederbörande förvaltning under hand om, att redovisningen vid då uppsatta beredskapsförband vid armén icke kunde anordnas i enlighet med för fredsredovisningen gällande grunder, varför det vore nödvändigt att vid sådana förband tillämpa krigsredovisningsföreskrifterna. Genom nådigt beslut den 3 september 1939 angående redovisning av vissa kostnader för förstärkt försvarsberedskap föreskrevs, att utgifterna för vederbörliga, i och för anbefalld förstärkt försvarsberedskap organiserade förband m. m. vid armén skulle redovisas under särskilda titlar (krigstitlar). Därmed fastställdes krigstitlarna såsom redovisningstitlar vid dessa förband. Däremot ansågs det önskvärt att undvika tillämpning av krigsredovisningsföreskrifterna vid övriga förband.

För ernående av någorlunda tillfredsställande redovisning av beredskapskostnaderna vid övriga förband träffades samtidigt mellan riksräkenskapsverkets budgetbyrå och vederbörande instanser vid armé-, marin- och flygförvaltningarna under hand överenskommelse om, att redovisningen av beredskapskostnader vid fredsförbanden och vid förvaltningarna skulle ske i anslutning till riksstatens anslagsindelning.

För att kunna följa utgiftsbelastningen upprättade förvaltningsmyndigheterna månadsvis vid sidan av de löpande kassarapporterna särskilda rapporter, utvisande de belopp, varmed anslagen belastats med utgifter, hänförliga till förskottsstaten. Eftersom någon exakt gränsdragning mellan till förskottsstatens respektive riksstatens anslag hänförliga löpande utgifter inte var möjlig, måste man vid denna redovisning utgå från antagandet, att de belopp, varmed utgifterna för olika utgiftsändamål överstego de i riksstaten beräknade fredskostnaderna, vore att anse såsom utgifter för förskottsstaten. Sammanställningar av dessa rapporter utarbetades inom riksräkenskapsverket.

Redogörelse för de genomförda redovisningsreglerna lämnades riksdagen genom chefens för finansdepartementet till proposition nr 2 till 1939 års urtima riksdag fogade uttalande till statsrådsprotokollet. Efter fortsatt överarbetning underställdes frågan om krigstitelredovisningens ordnande riksdagens prövning genom proposition nr 73 till 1939 års urtima riksdag. Riksräkenskapsverket tillåter sig här hänvisa till innehållet i denna proposition.

2. *Perioden december 1939—medio april 1940.*

Genom den vid rysk-finska krigsutbrottet den 30 november 1939 genomförda mobiliseringen av vissa delar av krigsmakten upphörde förutsättningarna att tillämpa fredsredovisningsföreskrifterna för vissa delar av armén och marinen. Genom nådigt beslut den 2 december 1939 angående redovisning av vissa mobiliseringskostnader föreskrevs, att i ämbetsskrivelse den 3 september 1939 intagna redovisningsbestämmelser skulle gälla jämväl i fråga om sådana förband m. m., vilka organiserades i anledning av anbefalld partiell mobilisering. Motsvarande bestämmelser utfärdades för marinen.

I övrigt bibehöllos de under perioden augusti—november gällande redovisningsreglerna.

3. *Perioden medio april—30 juni 1940.*

Omedelbart efter det tyska angreppet mot Danmark och Norge i april 1940 sattes försvaret i sin helhet på krigsfot. Krigsredovisningsföreskrifterna blevo därmed tillämpliga för arméns samtliga förband och för marinen.

Redan dessförinnan hade — med hänsyn till det alltmer skärpta utrikespolitiska läget — diskuterats frågan om fullständig övergång till krigstitelredovisning för försvaret i dess helhet.

Genom nådigt brev den 19 april 1940 fann Kungl. Maj:t, med anledning av en av arméförvaltningen i skrivelse den 13 februari 1940 gjord framställning, gott förordna, att allmänna krigsförvaltningsreglementet och krigskassareglementet skulle tills vidare från och med tidpunkt, arméförvaltningen finge fastställa, äga tillämpning med avseende å samtliga truppförband och organisationer vid armén ävensom försvarsstaben. I samband härmed förordnades, att redovisning av utgifterna under de anslag, vilka disponerades och utbetalades av arméförvaltningen, skulle tills vidare från och med den av arméförvaltningen enligt ovan fastställda tidpunkten ske å krigstitlar. Beslut som av Kungl. Maj:t meddelats angående anvisande av medel från anslag, vilkas utgiftsredovisning sålunda skulle ske å krigstitlar, skulle alltså äga tillämpning. De särskilda bestämmelser, som för redovisningen å krigstitlar befunnas erforderliga, skulle utfärdas av arméförvaltningen. Kungl. Maj:t förklarade sig vilja sedermera meddela beslut angående överföring till respektive krigstitlar av de behållningar, som efter fredsräkenskapernas avslutande förefunnos å motsvarande anslag under fjärde huvudtiteln. Arméförvaltningen skulle till chefen för försvarsdepartementet inkomma med anmälan rörande den tidpunkt, då övergång till redovisning enligt förevarande bestämmelser ägde rum.

Att krigstitelredovisningen inte då föreskrevs för flygvapnet, berodde på att denna för flygvapnet med dess dåvarande ringa storlek saknade särskild betydelse. Efter samråd mellan berörda myndigheter utfärdades emellertid i enhetlighetens intresse från och med den 1 juli 1940 föreskrifter angående tillämpning av krigsredovisningsföreskrifterna för försvaret i dess helhet. I dåvarande läge, då krigsmakten var försatt på krigsfot och trycket av omedelbart krigshot bestod, ansågs lämpligt att för försvaret i dess helhet tillämpa de redovisningsföreskrifter, som voro avsedda att komma till användning i händelse av krig.

Bestämmelsen om att beslut, som meddelats angående anvisande av medel från anslag vilkas utgiftsredovisning skulle ske å krigstitlar, alltså skulle äga tillämpning innebar enligt riksräkenskapsverkets uppfattning, att alla anslag av engångskaraktär, däribland samtliga byggnadsanslag, måste redovisas specifikt, såsom undertitlar till vederbörande krigstitlar. Arméförvaltningen fastställde emellertid krigstitlarna såsom enda redovisningstitlar, vilket medförde att specifik redovisning för engångsutgifterna vid armén icke erhöles. Det visade sig emellertid möjligt att genom uppgifter från förvaltningsmyndigheterna angående storleken av engångsutgifterna och av kvarstående för sådant ändamål odisponerade belopp erhålla erforderliga uppgifter för redovisning i budgetredovisningen av för engångsutgifter avsedda riksstatsanslag.

4. Budgetåren 1940/41—1943/44.

Krigstitelredovisningen bibehölls till och med utgången av budgetåret 1943/44.

Från och med den 1 juli 1940 erhöles specificerad redovisning för samtliga engångsutgifter. Därmed blev den egentliga krigstitelredovisningen inskränkt till att enbart avse löpande utgifter.

Såsom ovan påpekats korresponderade den under budgetåret 1939/40 för IV huvudtiteln gällande anslagsuppdelningen inte med de redovisningstitlar, som ansågos böra användas vid mobilisering och under krig. Detta var

en nackdel, som borde elimineras. Det förslag till ändrad uppställning av riksstatens fjärde huvudtitel, som framlades av särskilda sakkunniga i juni 1940 och som genomfördes från och med budgetåret 1941/42, var emellertid uppställt så, att rubrikerna för anslagsgrupperna under fjärde huvudtiteln skulle vara användbara såsom krigstitlar. Från och med budgetåret 1941/42 erhöles alltså korrespondens mellan krigstitelredovisningen och de under fjärde huvudtiteln använda grupprubrikerna. Därigenom vanns möjligheten att, i den mån så ansågs erforderligt, underindela krigstitlarna i anslutning till riksstatens anslagsuppdelning.

Försvarets fastighetsfond, som inrättades från och med budgetåret 1941/42, berördes inte av krigstitelredovisningen.

5. Budgetåret 1944/45.

Vid ingången av budgetåret 1944/45 hade läget ändrats i sådan grad, att krigstitelredovisningen delvis kunde slopas. Det ansågs då nödvändigt att snarast möjligt dels tillämpa ett av försvarets civilförvaltning utarbetat nytt titelsystem för IV huvudtiteln, dels förbereda återgången till fredsredovisning.

Följaktligen slopades krigstitelredovisningen utom för anslagsgrupperna avlöningar samt resor och militärtransporter. En sådan partiell krigstitelredovisning stod i full överensstämmelse med principerna för 1940 års förslag till uppställning av huvudtiteln.

För vissa löpande beredskapskostnader, som icke kunde fördelas i anslutning till huvudtitelns anslagsuppdelning, upplades särskilda redovisningstitlar. Belastningen å dessa blev avsevärd. Riksräkenskapsverket är icke övertygat om att detta innebar någon förbättring av krigstitelsystemet.

Beredskapskostnadernas redovisning mot budgeten.

Såsom framgår av proposition nr 73 till 1939 års urtima riksdag avsågs att upprätta den tilläggsstat, som erfordrades för täckning av å beredskapsstatens anslag avförda utgifter i anslutning till krigstitelredovisningen.

Vidare avsågs, såsom bland annat framgår av proposition nr 2 till 1939 års urtima riksdag, att genom särskilda tilläggsstatsanslag underställa den med stöd av beredskapsstaten genomförda materielanskaffningen riksdagens prövning. Samtidigt begränsades den Kungl. Maj:t lämnade finansfullmakten på sådant sätt, att anslagen å beredskapsstaten icke finge överskridas utan att riksdagen bereddes tillfälle taga ställning till det uppkomna läget (jämför 1939 års urtima riksdags skrivelse nr 31). Det alltmer skärpta utrikespolitiska läget krävde en betydande förstärkning av försvaret. Det ansågs inte lämpligt att i detta läge offentliggöra anskaffningsprogrammets omfattning och kostnadernas fördelning på utgiftsändamål. Vid 1940 års riksdag upphävdes därför den 1939 beslutade begränsningen av finansfullmakterna (jämför propositionerna nr 2 och 38 till 1940 års riksdag samt riksdagens skrivelse nr 168). I stället betingade sig riksdagen, att till statsutskottet skulle lämnas redogörelse för såväl fattade dispositionsbeslut som den fortskridande faktiska belastningen å anslagen. Dessa redogörelser skulle lämnas successivt och så snabbt förhållandena det medgäve.

Av nu angivna skäl förelades riksdagen icke någon specificerad tilläggsstat. I stället åskades ett enda förslagsanslag, avsett att täcka dels samtliga löpande utgifter, dels under budgetåret 1939/40 utbetalade medel för engångsutgifter (proposition nr 293 till 1940 års riksdag). Någon uppfattning om beloppet av meddelade anvisningar kunde alltså icke erhållas ur redovisningen. Begränsningen av finansfullmakterna återställdes därefter (proposition nr 295 till 1940 års riksdag).

Den redovisningsform som sålunda genomfördes vid 1940 års riksdag tillgodosåg på intet sätt de krav som enligt riksräkenskapsverkets uppfattning borde uppställas på en ordnad redovisning. Särskilt sammanförandet å ett förslagsanslag av löpande utgifter med utgifter för materielanskaffning, som rätteligen bort hänföras till reservationsanslag, medförde svårigheter för ordnandet av redovisningen. Det är i varje fall uppenbart, att uppläggandet av detta stora klumpanslag jämfört med de av arméförvaltningen för månaderna maj och juni 1940 fastställda reglerna för krigstitelredovisningen icke varit ägnat att hos de underordnade myndigheterna inskräpa nödvändigheten att skilja mellan engångsutgifter och löpande utgifter.

För att råda bot på de brister i redovisningen som härigenom uppstodo, vidtogos på riksräkenskapsverkets initiativ följande åtgärder:

1) Riksräkenskapsverket erhöll medgivande att i budgetredovisningen redovisa belastningen å krigstitlarna, vilka behandlades såsom undertitlar till täckningsanslaget. Detta förutsatte, att budgetredovisningen i vad avsåg IV huvudtiteln, inte i dåvarande läge kunde publiceras.

2) För redovisning av engångsutgifterna upplades från och med budgetåret 1940/41 särskilda titlar.

3) Samarbete för upprättande av bokslutet för budgetåret 1939/40 inleddes med de centrala militära förvaltningsmyndigheterna, varvid riksräkenskapsverket kunde upprätthålla kravet på specifik redovisning av samtliga engångsutgifter. Detta förutsatte, att budgetredovisningen i vad avsåg IV huvudtiteln i olikhet mot vad eljest är brukligt upprättades i direkt samråd med de militära förvaltningsmyndigheterna.

4) Statistisk sammanställning över fördelningen av förskottsstatens utgifter på löpande utgifter och engångsutgifter upprättades inom riksräkenskapsverket och delgavs Kungl. Maj:t i samband med överlämnande av budgetredovisningen för budgetåret 1939/40.

5) För budgetåret 1940/41 anvisades särskilt täckningsanslag av förslagsanslagsnatur för engångsutgifter, varvid tillika föreskrevs, att samtliga anvisningar å förskottsanslaget till engångsutgifter för försvarsväsendet m. m. för budgetåren 1939/40 och 1940/41 skulle i bokförings- och redovisningshänseende av vederbörande centrala förvaltningsmyndigheter likställas med reservationsanslag.

Från och med budgetåret 1941/42 ansågs hinder icke längre föreligga att lämna offentlig redogörelse för den totala omfattningen av för försvaret anvisade medel. Följaktligen anvisades å tilläggsstat för detta budgetår skilda täckningsanslag för olika slag av engångsutgifter såsom reservationsanslag, varvid såsom anvisat belopp uppfördes dels den behållning, som vid budgetårets ingång förelåg å under budgetåren 1939/40 och 1940/41 meddelade anvisningar till engångsutgifter, dels ock de belopp, som av Kungl. Maj:t under budgetåret 1941/42 anvisats eller beräknats skola anvisas från förskottsstatens anslag till engångsutgifter.

För täckning av kostnader avförda å förskottsstatens anslag till löpande utgifter har under hela krigstiden för varje budgetår anvisats allenast ett förslagsanslag, vilket i budgetredovisningen redovisats med fördelning av utgifterna på krigstitlar. Förbudet mot publicering av budgetredovisningen i vad avser IV huvudtiteln upprätthölls därför till den 1 juli 1945.

Enär för löpande utgifter någon klar gränsdragning mellan beredskapskostnader och till riksstatsanslagen hänförliga kostnader inte kunde åstadkommas, utgick man vid beräkningen av nyssnämnda täckningsanslag från antagandet, att de belopp, varmed utgifterna å krigstitlarna överstego de belopp som beräknats å motsvarande för andra ändamål än individualiserade materielanskaffningar avsedda riksstatsanslag, vore att anse som be-

redskapskostnader. Reglerna för detta förfaringssätt finnas utformade i proposition nr 293 till 1940 års riksdag. De för detta täckningsförfarande erforderliga bokföringstransaktionerna genomfördes under de första krigsåren av riksräkenskapsverket och sedan försvarets civilförvaltning bildats av detta ämbetsverk.

Riksstatsanslag som avse individualiserade materielanskaffningar samt övriga anslag som inte beröras av beredskapsförhållandena ha behandlats enligt vanliga regler. Det har legat i myndigheternas intresse att hänföra anslag till denna grupp för att kunna disponera å anslagen kvarstående reservationer. I den mån riksräkenskapsverket och myndigheterna haft olika uppfattning om till vilken grupp anslagen bort hänföras, har tvistefrågan hänskjutits till Kungl. Maj:t.

Den definitiva redovisningen av IV huvudtitelns anslag mot budgeten har för budgetåren 1939/40—1942/43, innan budgetredovisningen fastlästs, underställts Kungl. Maj:ts prövning.

De å tilläggsstat för täckning av engångsutgifter anvisade anslagen ha ställts till myndigheternas förfogande utan angivande av vilka specifika anvisningar som skolat täckas från de olika anslagen. Detta förfaringssätt har medfört vissa olägenheter. För att erhålla en kontroll över redovisningen av dessa anslag har riksräkenskapsverket med ledning av från förvaltningsmyndigheterna erhållna uppgifter upprättat förteckningar över de anvisningar som ansetts böra hänföras till respektive anslag med angivande för varje anvisning av anvisat belopp, redovisad belastning och vid respektive budgetårs utgång kvarstående reservation. Förteckningarna tillställdes Kungl. Maj:t och vederbörande militära förvaltningsmyndigheter.

Under krigsåren ha därjämte utfärdats vissa i det föregående ej omnämnda specialbestämmelser. Som exempel kunna nämnas föreskrifterna för anskaffning av intendenturmateriel vid armén, vilka inneburit, att förskottsstatens anslag till löpande utgifter kunnat anlitas för ersättning av under beredskapen försliten materiel intill ett belopp, som svarade mot en av Kungl. Maj:t fastställd beräknad genomsnittskostnad per man och tjänstgöringsdag.

Vidare har för erhållande av en gränsdragning mellan förskottsstaten och staten för försvarets fastighetsfond gällt, att fastighetsfonden inte finge belastas med kostnader för sådana förhyrningar och arrenderingar, som föranletts av beredskapsförhållandena och som alltså icke skola bestå under fredstid. (Jämför proposition nr 76 till 1944 års riksdag.)

En konsekvens av att förskottsstaten varit i kraft under de gångna åren är, att utfallet av den vid 1942 års riksdag beslutade femårsplanen för försvaret i vad avser IV huvudtitelns anslag till löpande utgifter inte kunnat erhållas. Detta gäller även budgetåret 1944/45, då krigstitelredovisningen i huvudsak varit slopad. En närmare redogörelse för dessa förhållanden återfinnes i den till 1946 års riksdag avlämnade statsverkspropositionen, bilagan för IV huvudtiteln.

Erfarenheter av det tillämpade redovisningssystemet.

Av det nu sagda torde framgå, att den under krigsåren använda redovisningen icke i och för sig inneburit annan uppmjukning av för fredstid gällande föreskrifter än som följer därav, att maximeringsbestämmelserna för de för löpande försvarskostnader avsedda fredsanslagen upphävts genom att förskottsstaten varit i kraft. Redovisningstekniskt ha krigstitlarna endast varit statistiska undertitlar till de i förskottstaten uppförda anslagen till löpande utgifter och de ha ur statsfinansiell synpunkt varit av betydelse så till vida, att utgifterna å ifrågavarande förskottsstatsanslag kunnat redovisas mera spe-

cificerade än som förutsättes i förskottsstaten. Någon uppmjukning av gränsdragningen mellan engångsutgifter och löpande utgifter har krigstitelssystemet i och för sig icke medfört. Om det förekommit, att å krigstitel avförts kostnader av engångsnatur i form av sådan materielanskaffning, som ökar behållningen av materiel, eller i form av fasta anläggningar, står detta i strid med för redovisningen gällande föreskrifter.

Beredskapskostnaderna äro till sin natur sådana, att de icke kunna till sin storlek och sammansättning förutberäknas enligt vanliga anslagsmässiga regler. Följaktligen ha dessa inte heller kunnat regleras genom i vanlig ordning utfärdade dispositionsbestämmelser. Krigstitlarna ha emellertid möjliggjort en ordnad redovisning av samtliga försvarskostnader efter utgifternas art.

Den för de löpande utgifterna tillämpade krigstitelindelningen har gjort det möjligt att under hela kriget följa de löpande försvarskostnadernas faktiska storlek och att bedöma dessa med hänsyn till olika utgiftsändamål. Tack vare att denna specificerade redovisning kunnat tillämpas, har det varit möjligt att följa kostnadsutvecklingen och beräkna medelsbehovet. Dessa beräkningar ha under krigsåren använts såsom underlag dels för beräkning av täckningsanslagen och medelsbehovet å förskottsstaten, dels för beräkning av lånebehovet, dels ock för vissa utfallsberäkningar.

Det kan emellertid sättas i fråga, om icke denna redovisning inneburit ett betänkligt avsteg från hävdvunna regler för anslagsredovisning. Här må endast konstateras, att redan tillämpningen av förskottsstaten innebär ett sådant avsteg och att förfoganderätten till anslagen å förskottsstaten för försvarsgrensförvaltningarna och för de lokala militära förvaltningarna inneburi ett bemyndigande att överskrida samtliga för löpande utgifter anvisade anslag. Utgifternas storlek vid förstärkt försvarsberedskap kan endast bedömas i relation till denna beredskaps omfattning, d. v. s. antalet inkallade personer, befäl och värnpliktiga, samt till behovet att anskaffa förnödenheter för en väntad eller befarad skärpning i det utrikespolitiska läget. Att maximala utgifter för dessa ändamål har givetvis ej varit möjligt. Det är därför uppenbart, att man vid bedömningen av för dessa ändamål gjorda utgifter måste lita till vederbörande myndigheters omdöme. Vad som inträffade under krigsåren var, att hela svenska folket engagerades i den beredskap, som var nödvändig för att möta ett förefintligt krigshot. Att i detta läge åtskilligt förekom, som i efterhand kan anses ha medfört onödiga utgifter, är i och för sig naturligt. Det har också varit nödvändigt taga hänsyn till att förvaltningarna vid tiden för krigsutbrottet över huvud taget icke voro utrustade för att omhändervha en mobilisering av så betydande omfattning under en följd av år. Därtill kom att försvaret i sin helhet måste omorganiseras. De föreskrifter, som funnos tillgängliga år 1939, voro avsedda att tillämpas antingen under fred eller under krig. Det läge, som uppkom, förutsatte därför oundvikligen improvisationer. De gjorda utgifterna kunna därför endast bedömas med hänsyn till det läge, som var rådande vid det tillfälle då utgifterna gjordes, vilket innebär, att bedömningsgrunden måste växla och att kraven på redovisningens noggrannhet också måste variera. Uppenbart är emellertid att handhavandet av dessa utgifter ekonomiskt sett successivt förbättrats allt efter det kraven på redovisningen kunnat skärpas. Ur dessa synpunkter har det varit en fördel, att under hela kriget samtliga utgifter kunnat redovisas mot budgeten, icke enbart enligt förskottsstatens anslagsindelning utan även med fördelning efter utgiftsändamål.

De speciella svårigheter, som voro en följd av de under åren 1939 och 1940 rådande förhållandena, skulle inte föreligga i tillnärmelsevis samma grad, om beredskapstillstånd åter skulle inträda.

Förekomna missbruk av beredskapsstatens anslag.

Riksdagens revisorer anföra, att den av dem verkställda granskningen givit vid handen, att de militära myndigheterna i stor utsträckning brutit mot de utfärdade bestämmelserna, att byggnadsverksamhet i avsevärd utsträckning förekommit utan att medel i vederbörlig ordning ställts till förfogande samt att vederbörande myndigheter i strid med gällande förvaltnings- och redovisningsföreskrifter anlitat förskottsstaten för utgifter, för vilka denna icke varit avsedd.

Riksräkenskapsverket har icke haft tillfälle taga del av det material, på vilket riksdagens revisorer grundat dessa uttalanden, samt icke heller erhållit kännedom om till vilka tidsperioder de uppgivna felbokföringarna äro att hänföra. Riksräkenskapsverket är emellertid av den uppfattningen, att de största olägenheterna uppkommo under den första mobiliseringstiden omfattande budgetåren 1939/40 och 1940/41, då förvaltningsmyndigheterna ställdes inför uppgifter, för vilkas handhavande erforderlig organisation och erforderlig personal saknades, då försvaret snabbt måste omorganiseras och då snabba förändringar i det strategiska läget framtvingade en rad hastiga omgrupperingar av de mobiliserade förbanden. Det är naturligt, att i detta läge ekonomiska och redovisningstekniska synpunkter måste åsidosättas för politiska och militära synpunkter.

Under de därefter följande åren ha en följd av olika åtgärder, som vidtagits av Kungl. Maj:t och av de granskande myndigheterna, bestämmelser, som utfärdats av förvaltningsmyndigheterna, och försvarsstatens sparsamhetspropaganda medfört avsevärda förbättringar.

Granskningen av försvarets räkenskaper.

Riksdagens revisorer uttala, att de kontrollerande organen icke kunnat helt fylla sina uppgifter. Av uttalandet framgår icke vilka organ som därmed åsyftas, ej heller om därmed avses hela krigsperioden eller endast vissa delar av densamma. Riksräkenskapsverket anser det därför vara angeläget framhålla, att såväl utgifterna i samband med uppförandet av krigssjukhuset i Lärbro som kostnaderna för byggnadsarbetena vid förläggningen av Stockholms örlogsbas redovisats i räkenskaper, vilka jämlikt gällande bestämmelser skola underkastas teknisk och kameral revision av specialrevisioner (armé- och marinförvaltningarna respektive försvarets civilförvaltning) och att det sålunda icke i första hand ålegat riksräkenskapsverket att kontrollera de förhållanden, som av riksdagens revisorer påtalats. Den revisionsverksamhet med avseende på försvarets räkenskaper, som bedrivs inom riksräkenskapsverket, har nämligen enligt gällande organisation kommit att så gott som uteslutande omfatta de centrala förvaltningsmyndigheternas räkenskaper. Den personal, som stått till förfogande för ifrågasvarande granskningssuppgifter, har emellertid, såsom av riksräkenskapsverket under en följd av år i dess anslagsäskanden framhållits, varit otillräcklig till och med för verkställande av en fullständig granskning av hithörande räkenskaper. Sålunda har granskningen av dessa räkenskaper i vissa fall måst inskränkas till allena sticckprovskontroll. Riksräkenskapsverket har emellertid i skilda sammanhang framhållit önskvärdheten av att ämbetsverket bereddes möjlighet att öva tillsyn över medelsförvaltningen inom försvaret i dess helhet.

I anslutning till riksdagens revisorers uttalanden finner sig riksräkenskapsverket böra ytterligare framhålla följande.

I de fall som nu berörts av riksdagens revisorer är främst fråga om byggnadskostnader. Det är obestriddigt, att de militära myndigheterna haft befogenhet att anlita förskottsstatens anslag till löpande utgifter för anskaffningar av betydande mängder byggnadsmateriel för anordnande, underhåll

och förbättring av fältbefästningar, barackläger, vägspärrar, m. m. Sådana anskaffningar bli i vanlig ordning granskade av den kamerala revisionen. Revisionen har emellertid praktiskt taget ingen möjlighet att bedöma, om den anskaffade materiel senare användes för avsett ändamål. Detta kan anses vara en lucka i kontrollen, som emellertid i vanliga fall saknar större betydelse, eftersom medelsbehoven för olika ändamål äro i förväg prövade och kostnadsberäknade. Vid förstärkt försvarsberedskap och mobilisering åter saknas av naturliga skäl sådana förhandsberäkningar. Om sålunda materiel, som anskaffats med anlitande av förskottsstatens anslag till löpande utgifter, använts till uppförande av anläggningar, för vilkas utförande erfordrats särskild medelsanvisning, är detta en sak som den kamerala revisionen har mycket små möjligheter att konstatera. Kontroll över användningen av materiel kan nämligen — utom vid inspektioner på platsen — endast vinnas genom teknisk granskning eller i samband med saklig revision. Riksräkenskapsverket vill i detta sammanhang erinra, att användning av anslag till löpande utgifter för byggnadskostnaderna vid Hårsfjärdens depå tidigare påtalats av statens sakrevision, samt att sakrevisionen även i flera andra fall kunnat påtala oriktig användning av förskottsstatens anslag till löpande utgifter. Som exempel kunna anföras ombyggnadsarbeten å pansarkryssaren *Fylgia* och hjälpfartyget *Patricia*. I andra fall åter ha felaktiga medelsdispositioner observerats och påtalats av riksräkenskapsverket. Såsom exempel kunna nämnas ombyggnad av kanonbåten *Svensksund* samt anläggningsarbeten och maskinanskaffningar som beslutats av förutvarande verkstadsnämnden. De erinringar mot felaktigheter av denna art som gjorts av revisionsorganen ha påtalats i sådan form och i flera fall även fått sådan publicitet, att vederbörande myndigheter, även om utfärdade bestämmelser icke ansetts tydliga, knappast kunnat sväva i tvivelsmål om att anskaffningar av engångsnatur icke få företagas utan medelsanvisning från Kungl. Maj:t.

Den kamerala granskningen av försvarsräkenskaperna har som ovan berörts utförts av riksräkenskapsverket i vad avser de centrala förvaltningsmyndigheterna samt av försvarets civilförvaltning (före 1 januari 1944 armé-, marin- och flygförvaltningarnas revisioner) i vad avser de lokala förvaltningsmyndigheterna. De militära förvaltningsorganens revisioner ha, såvitt räkenskapsverket har sig bekant, i regel icke granskat utgifternas litterering. En sådan granskning hade krävt tillgång till personal utöver den revisionen förfogat över. Med avseende å denna granskning får riksräkenskapsverket hänvisa till försvarets civilförvaltnings underdåniga utlåtande den 15 januari 1946 i detta ärende.

I fråga om revisionsorganens arbetsuppgifter må vidare erinras, att chefen för finansdepartementet enligt offentliggjort utdrag ur statsrådsprotokollet över finansärenden den 21 juni 1940 anfört följande:

»Till de arbetsuppgifter, som kunna utan mera omedelbara olägenheter göras till föremål för en tillfällig omläggning i besparingssyfte, hör räkenskapsrevisionen, vars tyngdpunkt lämpligen kan läggas över på den siffermässiga granskningen. Effektiviteten bör i möjligaste mån tillgodoses genom stickprovskontroll. Detta äger tillämpning även på inspektions- och annan tillsynsverksamhet.»

Vid tillkomsten av statens sakrevision anförde chefen för finansdepartementet i det vid proposition nr 164 till 1943 års riksdag fogade utdraget ur statsrådsprotokollet, att, även om gränsen mellan kameral revision och sakrevision teoretiskt vore obestämd, dock redan de för riksräkenskapsverket och den nya sakrevisionen karakteristiska och helt skilda organisations- och arbetsformerna komme att i praktiken hänvisa de båda organen till skilda uppgifter. Det arbetsområde som vore det för riksräkenskapsverket naturliga

skulle därigenom icke inskränkas, och verket borde inom den ram som betingades av verkets organisation fullfölja strävandena att utsträcka sin på räkningsmaterial grundade revisionsverksamhet till en ändamålsenlighetsprövning.

Det är uppenbart, att de kamerala revisionsorganen i första hand icke ha till uppgift att ingå i saklig granskning av utgifterna samt att möjligheterna att ingå i ändamålsenlighetsprövning varit begränsade genom personalbrist.

Statens sakrevisions granskningsverksamhet är i regel inte grundad på granskning av räkenskaperna. De förutvarande militära tekniska revisionernas verksamhet är numera inskränkt till att avse förrådskontroll. Följaktligen förekommer för närvarande endast i begränsad omfattning på räkenskaperna grundad saklig granskning av utgifterna, vilket måste anses vara en svaghet i det statliga revisionsväsendet.

I detta sammanhang må vidare påpekas, att, såsom framgår av olika prejudikat (jämför Nytt juridiskt arkiv 1934: 63 och regeringsrättens årsbok 1937: Fö 20), möjligheterna äro begränsade att genom revisionsanmärkning erhålla rättelse i fall av anslagsöverskridande eller felaktig anslagsbelastning, därest det kan påvisas, att utgifterna varit för kronan nödvändiga eller icke kunnat för längre tid uppskjutas.

Riksräkenskapsverket anser sig på grund av vad sålunda anförts böra framhålla, att de kamerala revisionsorganens möjligheter att konstatera och påtala sådana fall av anslagsöverskridanden, som riksdagens revisorer här omnämmt — oberoende av hur redovisningssystemet varit utformat — varit i hög grad begränsade.

Av det nu anförda framgår, att medel icke ställts till förfogande i den utsträckning som varit erforderlig för möjliggörande av en betryggande kontroll av medelsanvändningen inom försvaret. För egen del anser riksräkenskapsverket, att detta varit beklagligt, även om ämbetsverket kan finna naturligt, att i det läge som rådde, särskilt under de första krigsåren, då alla krafter måste inriktas på beredskapsuppgifter, den ekonomiska detaljgranskningen icke kunde beredas något större utrymme. Det är givet, att, då den inkallade personalen av naturliga skäl i stor utsträckning saknat förutsättningar att på ett nöjaktigt sätt fullgöra densamma ålagda förvaltningsuppgifter, förskottsstaten kommit att belastas med utgifter, som vid en senare kritisk granskning kunde befinnas vara för höga eller onödiga, liksom också att en hel del materiel blivit ovarsamt behandlad. Härtill har även bidragit, att det under då rådande förhållanden varit nödvändigt att handla snabbt. Möjligheten att genom efterföljande granskning återvinna vad därvid utgivits för mycket är praktiskt taget obefintlig. Inte heller kan en sådan granskning leda till besparingar i framtiden, eftersom beredskapen var tillfällig.

Centralisering av beslutanderätten i förvaltningsärenden.

Riksdagens revisorer uttala, att den långtgående decentraliseringen av beslutanderätten i förvaltningsärenden, som krigsförvaltningsreglementet medgivit, haft till följd att personal med otillräckliga insikter och erfarenheter erhållit alltför vittgående befogenheter, vilket medfört mindre ändamålsenliga dispositioner.

Riksräkenskapsverket förmodar, att riksdagens revisorer härmed avsett första mobiliseringstiden, då en vittgående decentralisering av beslutanderätten i många ärenden var ofrånkomlig. Under de senare åren har emellertid genomförts en långtgående centralisering av olika ärenden. De spörsmål som numera äro aktuella torde därför snarare gälla frågan, hur långt centraliseringen bör drivas.

Förändringar i bokföringsorganisationen.

Under kriget omorganiserades hela den militära förvaltningen, vilket bland annat ledde till bildandet från och med den 1 juli 1944 av en central bokföringsorganisation inom försvarets civilförvaltning för försvaret i dess helhet. Riksräkenskapsverket ansåg en omorganisation av den militära redovisningen i dåvarande läge betänkelig, innan man åstadkommit en så genomarbetad mekanisering av försvarsbokföringen, att säkra garantier förefunnits för att den utvidgade bokföringsapparaten utan svårigheter skulle kunnat behärskas av ett ämbetsverk. Riksräkenskapsverket har i detta sammanhang endast velat framhålla, att svårigheterna att behärska bokföringsmaterialet varit betydande. Kassareporter och huvudböcker ha också blivit försenade. Bokföringsfel ha vidare sannolikt förekommit i ganska stor utsträckning. Riksräkenskapsverket, som ej anser att omläggningen underlättat redovisningen av försvarskostnaderna, vidhåller uppfattningen, att det hade varit lyckligare, om med denna omläggning fått anstå, till dess de därmed förenade problemen kunnat i lugn övervägas när beredskapen upphört.

I nuvarande läge har riksräkenskapsverket tillstyrkt, att en mekanisering av civilförvaltningens bokföring snarast möjligt genomföres.

Redovisningsföreskrifternas utformning.

Riksdagens revisorer uttala, att skillnaden mellan begreppen löpande utgifter och engångsutgifter icke till fullo klargjorts för de utanordnande myndigheterna.

Riksräkenskapsverket anser sig med åberopande av det ovan anförda böra framhålla, att de av Kungl. Maj:t och riksdagen för beredskapsstatens anslag till löpande utgifter och engångsutgifter fastställda dispositionsreglerna, bortsett från vissa alltid oundvikliga gränsfall, icke tillåta tvekan om de ändamål, för vilka anslagen i fråga anvisats. Ämbetsverket vill vidare framhålla, att, oberoende av hur dispositionsreglerna utformas, missbruk av dispositionsrätten aldrig kunna helt undvikas. Det ligger i sakens natur, att sådana missbruk bli vanligare i den mån de kontrollerande organen icke erhålla tillräcklig utrustning.

Riksräkenskapsverket anser sig emellertid kunna förorda, att dispositionsreglerna för beredskapsstatens anslag till löpande utgifter göras något fulligare, så att utgifternas omfattning, i analogi med vad under den gångna beredskapstiden gällt för ersättningsanskaffning av intendenturmateriel till armén, ställes i relation till antalet tjänstgöringsdagar för inkallad personal. Vad nu sagts bör särskilt gälla utgifter för mathållning och intendenturmateriel för samtliga försvarsgrenar. Likaså böra kostnaderna för underhåll och vård av annan materiel kunna normeras med utgångspunkt från kända erfarenhetssiffror, ställda i relation till beredskapens omfattning, i den mån icke förnyelse av materielen, såsom under den gångna beredskapstiden, verkar förryckande på beräkningarna. Av betydelse är vidare, att reglerna för likvidering av jämlikt förfogandelagarna rekviderad materiel utformas under fredstid. De under senaste budgetår gällande reglerna för redovisning av hyres- och arrendekostnader samt för baracker m. m. torde i stort sett vara tillfredsställande.

Vad slutligen beträffar de av riksdagens revisorer berörda byggnadskostnaderna finner riksräkenskapsverket uppenbart, att nya byggnader endast få uppföras med anlitande av under vederbörande fastighetsfond anvisade investeringsanslag och att någon ändring av härom nu gällande dispositions-

regler inte behöver ifrågasättas. Dispositionsreglerna för riksstatens och beredskapsstatens anslag angiva, för vilka ändamål anslagen få användas. Att även angiva för vilka ändamål de anvisade anslagen icke få användas är av praktiska skäl omöjligt.

Frågan om de bestämmelser som utfärdats av förvaltningsmyndigheterna torde beröras i andra remissyttranden.

Sammanfattning och förslag.

Sammanfattningsvis får riksräkenskapsverket uttala, att det är önskvärt att de i riksstatens IV huvudtitel införda kantrubrikerna alltid äro så utformade, att de äro användbara inte endast såsom grupprubriker under fred utan även såsom redovisningstitlar vid mobilisering och under krig. Vidare får riksräkenskapsverket, som utgår från förutsättningen att revisionsorganens behov av personal för granskning av beredskapskostnaderna inte heller vid ett eventuellt nytt beredskapsläge kan bli tillgodosett, anföra, att ämbetsverket instämmer i huvudsyftet i riksdagens revisorers hemställan, att redan under fredstid fastställas dispositionsregler för beredskapsstatens anslag.

Riksräkenskapsverket förordar att dessa bestämmelser i huvudsak erhålla följande utformning:

1) Beredskapsstatens anslag under IV. Försvarsdepartementet till arméns, marinens och flygvapnets löpande utgifter samt till övriga utgifter få av vederbörande förvaltningsmyndigheter användas allenast för redovisning av sådana oundgängligen erforderliga merkostnader utöver riksstatens anslagsram, som äro en direkt följd av beslut om förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering. Anslaget till övriga utgifter får av länsstyrelserna användas för utbetalning av kostnader för krigsfamiljebidrag. Utgifter å dessa anslag skola med nedan nämnt undantag i redovisningen specificeras i anslutning till riksstatens anslagsindelning.

Utgifter som icke kunna hänföras till särskilda anslag å riksstaten ävensomt samtliga löpande försvarskostnader vid mobiliserade delar av krigsmakten och vid i och för anbefalld förstärkt försvarsberedskap organiserade förband m. m. vid armén skola redovisas å särskilda titlar, motsvarande de i riksstatens IV huvudtitel under rubriken försvarskrafterna uppförda kantrubrikerna respektive någon av följande i fredsredovisningen icke förekommande titlar:

Förläggningskostnader (endast armén),

Byggnader och markområden (en titel för varje försvarsgren),

Kostnader för internerad personal (under E. Diverse), samt

Krigsfamiljebidrag (under E. Diverse, disponeras av länsstyrelserna).

För disposition av anslagen till löpande utgifter böra ytterligare gälla de särskilda regler, som riksräkenskapsverket i det föregående under rubriken redovisningsföreskrifternas utformning föreslagit. Därutöver erforderliga tillämpningsföreskrifter böra utfärdas av försvarets civilförvaltning.

2) Det i beredskapsstaten under IV. Försvarsdepartementet uppförda anslaget till engångsutgifter skall stå till Kungl. Maj:ts förfogande för anskaffning av ammunition och för andra utgifter av engångsnatur. Anslaget får av vederbörande förvaltningsmyndigheter användas endast efter särskild anvisning av Kungl. Maj:t. Varje under anslaget meddelad anvisning skall i redovisningen behandlas såsom särskilt reservationsanslag samt upptagas till redovisning å undertitlar till anslaget, en titel för varje redovisande förvaltningsmyndighet.

3) Övriga anslag å beredskapsstaten få endast användas efter särskilt beslut av Kungl. Maj:t.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, byråchefen Andersson deltagit.

Stockholm den 16 januari 1946.

Underdånigst

P. S. RUNEMARK.

CARL MURRAY.

Socialstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 78—83,
§ 10 och 11.

Till Konungen.

Genom remiss den 27 december 1945 har socialstyrelsen anbefallts avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört beträffande dels kontrollen över barnavårdsnämndernas redovisningar av mödrahjälpsmedel och dels lån till mödrahjälp. Socialstyrelsen får i anledning därav anföra följande.

Revisorerna framhålla, att barnavårdsnämndernas redovisningar av mödrahjälpsmedlen allt fortfarande äro behäftade med vissa brister och att svårigheter förefinnas för länsstyrelserna att komma till rätta härmed. Detta synes bero på oklarhet beträffande länsstyrelsernas möjligheter att anlita tvångsmedel mot en försumlig barnavårdsnämnd.

Angivna fråga har redan tidigare varit föremål för socialstyrelsens uppmärksamhet. Styrelsen har därvid icke stannat vid att från länsstyrelserna infordra vissa uppgifter beträffande ifrågavarande redovisningar och anmärkningarna däremot utan har även i skrivelse den 28 mars 1945, varav avskrift bifogas,¹ bringat dessa till riksräkenskapsverkets kännedom. Styrelsen anförde därvid bland annat följande:

»Socialstyrelsen finner det med hänsyn till mödrahjälpsverksamhetens effektiva skötsel angeläget, att riksräkenskapsverket, i den ordning ämbetsverket kan finna lämpligt, lämnar länsstyrelserna vägledning i fråga om deras granskning av barnavårdsnämndernas redovisning av mödrahjälpsmedel samt underrättar dem om de åtgärder länsstyrelserna böra vidtaga mot barnavårdsnämnder, som helt eller delvis försummat sin redovisningsskyldighet eller vilkas redovisning icke kunnat av länsstyrelsen godkännas.»

Styrelsen har för avsikt att i Råd och anvisningar utfärda vissa närmare bestämmelser för barnavårdsnämnderna att iakttagas beträffande redovisningarna av mödrahjälpsmedel. Styrelsen har emellertid ansett, att dessa anvisningar böra utfärdas i samråd med riksräkenskapsverket. I skrivelse den 4 april 1945, varav avskrift bifogas,¹ hemställde styrelsen om riksräkenskapsverkets utlåtande beträffande vissa detaljer rörande barnavårdsnämndernas bokföring. Frågan är fortfarande föremål för utredning hos riksräkenskapsverket.

Vad angår det av riksdagens revisorer framförda önskemålet, att de kommunala revisorerna skulle åläggas att granska barnavårdsnämndernas handhavande av mödrahjälpsverksamheten, har socialstyrelsen givetvis intet att erinra häremot, så mycket mindre som styrelsen redan 1942 i Meddelande nr 89/1942, vilket bifogas,¹ samt i ovan angivna skrivelse till riksräkenskaps-

¹ Här ej avtryckt.

verket den 28 mars 1945 uttalat sig för en dylik revision. För att ett sådant åläggande skall kunna ske, torde dock en lagändring bli erforderlig.

Vad beträffar revisorernas uttalande angående lån till mödrahjälp får socialstyrelsen anförda följande.

Revisorerna anmärka på att under senare år avsevärda lånebelopp avskrivits och framhålla önskvärdheten av att en viss återhållsamhet iakttages beträffande dylika avskrivningar. Därvid borde enligt revisorernas mening mödrahjälpsnämndernas möjligheter att medgiva betalningsanstånd i större utsträckning anlitas, särskilt i sådana fall där sökandenas ekonomi tillfälligt försämrats på grund av lägre inkomster, militärtjänst, arbetslöshet, sjukdom, m. m.¹

Som framgår av nedanstående sammanställning (tab. I), voro under år 1944 och 1945 628 låneärenden föremål för behandling av socialstyrelsen. Av dessa avskrevos helt 606 lån medan i 20 fall ansökan om avskrivning helt avslogs. I 2 fall avskrevs endast en del av lånet. Det sammanlagda beloppet av de avskrivna lånen uppgick till 57 626 kronor.

Tabell 1.

Antal avgjorda ärenden	D ä r a v			Lånesumma kr.	Återbetalade belopp kr.	Avskrivet kr.	Avskrivet belopp i medeltal per låntagare
	Avskrivna		ej avskrivna				
	helt	delvis					
628 ¹	606	2	20	64 105 (65 008) ²	3 503	57 626	95

Av de 608 helt eller delvis avskrivna lånen hade, som framgår av nedanstående sammanställning (tab. II), 426 eller 70 procent beviljats före den 1 januari 1941 och 550 eller 90 procent före den 1 januari 1942.

Tabell 2.

År då lånen beviljats	Antal avskrivna 1944—1945	% av hela antalet avskrivna lån
1938	83	13·6
1939	165	27·1
1940	178	29·3
1941	124	20·4
1942	32	5·3
1943	20	3·3
1944	5	0·8
1945	1	0·2
Summa	608	100·0

Då mödrahjälpsnämnderna vanligen bruka fastställa en amorteringstid av 1 à 2 år, framgår härav, att amorteringstiden i regel avsevärt överskridits utan att lånet återbetalats. Det torde vara utom fråga, att dessa 608 lån endast äro en del av de under samma tid utestående lånen. Detta bestyrkes även av den i revisorernas uttalande anförda sammanställningen av summan av de utlämnade, respektive de avskrivna och utestående lånen under olika bud-

¹ Av dessa ha 5 låntagare fått vardera 2 lån varför antalet beviljade lån utgör 635.

² Summan inom parentes anger det ursprungligen beviljade beloppet av vilket, såvitt framgår av tillgängliga handlingar, 903 kronor icke tagits i anspråk.

getår. Härav framgår bland annat att summan av utestående lån vid slutet av budgetåret 1944/45 uppgick till 180 389 kronor. Summan av de under budgetåren 1941—45 beviljade lånen uppgick emellertid endast till 133 935 kronor, varav framgår, att omkring 25 % av det utestående beloppet avser lån, som beviljats före den 1 juli 1941 och alltså ligga flera år tillbaka i tiden. Då mödrahjälpnsnämnderna överlämna ansökningarna om avskrivning av lånen till socialstyrelsen har ärendet prövats av såväl barnavårdsnämnden som mödrahjälpnsnämnden, varvid vederbörande avgivit yttrande huruvida skäl till avskrivning föreligga.

Det förtjänar framhållas, att låntagarnas ekonomiska ställning vid tiden för lånets beviljande ofta varit sådan, att med tillämpning av numera gällande principer bort beviljas icke lån utan bidrag. I sådana fall har styrelsen, då låntagarnas ekonomiska ställning icke förbättrats utan tillfälliga svårigheter tillstött, ansett starka skäl tala för att ej gå alltför restriktivt fram vid prövning av avskrivningsfrågor. Även om låntagarens ekonomiska ställning vid tiden för lånets beviljande var sådan, att bidrag utan återbetalningsskyldighet icke ansågs kunna ifrågakomma, torde huvudparten av den kategori det här gäller vara ytterligt känslig för varje ekonomisk försämring och leva på en standard, som ej tål någon egentlig sänkning. Om den vanliga inkomsten genom sjukdom, arbetslöshet, militärinkallelse eller dylikt nedgår, orsakas familjen ett ekonomiskt avbräck, som det oftast tar lång tid att reparera. Detta förvärras ytterligare genom att skuldsättningen under denna tid vanligen ökas med ty åtföljande ökade ränte- och amorteringsutgifter och en sänkning av familjens levnadsstandard.

Upprepade militärinkallelser ha, även om de varje gång endast omfattat ett par månader, orsakat allvarliga rubbningar i familjens ekonomi genom att skatterestantier uppstått och amorteringsplaner för exempelvis egnahems- och bosättningslån rubbats. Socialstyrelsen har ansett det vara alltför hårt att ytterligare lägga sten på börda genom att skjuta på framtiden amorteringen av ett mödrahjälpslån, som kanske redan är flera år gammalt. Det torde icke kunna bestridas, att en lättnad av familjens skuldbörda genom avskrivning av dylikt lån vid ett sådant tillfälle är av en icke obetydlig psykologisk och därmed även av befolkningspolitisk betydelse. Samma är förhållandet med fall, där en längre tids sjukdom eller arbetslöshet orsakat en mer eller mindre allvarlig försämring av familjens ekonomi. Samtidigt som socialstyrelsen sålunda sökt taga skälig hänsyn till den enskildes förhållanden, har styrelsen självfallet strävat efter att tillgodose det allmännas krav på att låntagare, som utan allvarliga svårigheter med någon tids anstånd böra kunna fullgöra sina förpliktelser, åläggas att göra rätt för sig.

Som tillsynsmyndighet över mödrahjälpverksamheten har socialstyrelsen alltså sökt att tillgodose såväl statens intresse av en noggrann behovsprövning som medborgarnas berättigade krav på en omdömesgill och vidsynt behandling. Styrelsen hyser den uppfattningen, att dess praxis i fråga om avskrivning av mödrahjälpslån står i överensstämmelse med den familjevänliga anda, som bör prägla verksamheten.

I detta ärendes handläggning ha deltagit generaldirektören Bergquist, generaldirektörens ställföreträdare, t. f. byråchefen Alexanderson, t. f. byråsekreteraren Ellwyn, föredragande, och byråchefen Berggren.

Stockholm den 21 januari 1946.

Underdånigst

THORWALD BERGQUIST.

CHRISTINA ELLWYN.

Statens arbetsmarknads- kommissions

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 87, § 12.

Till Konungen.

Riksdagens revisorer hava i sin berättelse till 1946 års riksdag bland annat (§ 12) behandlat frågan om statens arbetsmarknadskommissions ställning i räkenskaphänseende och därvid

dels framhållit, att flera olägenheter ur redovisningssynpunkt vidlåda den nuvarande anordningen med kommissionen såsom underförvaltning i förhållande till statskontoret,

dels framhållit önskvärdheten av att för vinnande av överskådlighet och förenkling ur redovisningssynpunkt en uppdelning av anslaget till åtgärder för arbetsmarknadens reglering i flera riksstatsanslag måtte komma till stånd,

dels ock uttalat, att vissa skäl även kunna anföras för en uppdelning av anslaget till Kostnader för överflyttning av arbetskraft.

Som infortrat utlåtande häröver får kommissionen anföra följande.

Därest arbetsmarknadskommissionen gjordes till huvudförvaltning skulle detta medföra någon minskning av kommissionens arbete genom att vissa skrivelser angående medelsrekvisition skulle kunna inbesparas. Denna minskning skulle dock icke bliva av mera avsevärd omfattning, eftersom kommissionen normalt rekvirerar sina medel i större poster, beräknade för 1 à 2 månaders verksamhet. Kommissionen har emellertid intet att erinra mot den ifrågasatta förändringen av kommissionen till huvudförvaltning, under förutsättning att en sådan åtgärd icke i sin tur medför andra förändringar, ägnade att försvåra kommissionens arbete.

Vare sig kommissionen göres till huvudförvaltning eller ej, synes det emellertid lämpligt, att till riksräkenskapsverket för den centrala bokföringen därstädes översändes avskrift av de kassarapporter, som månatligen uppdrättas inom arbetsmarknadskommissionen.

Vad beträffar den ifrågasatta uppdelningen av anslaget till åtgärder för arbetsmarknadens reglering vill kommissionen — trots den stora betydelsen av ett ökat inflytande för riksdagen över anslagets användning — framhålla, att en sådan uppdelning skulle medföra betydande olägenheter, framför allt sammanhängande med vanskligheten att på förhand uppskatta de olika delanslagens erforderliga storlek. Redan den långtidsprognos beträffande arbetsmarknadens utveckling, som lägges till grund för beräkningen av det odelade anslaget till Åtgärder för arbetsmarknadens reglering, är behäftad med mycket stora osäkerhetsmoment, och beräkningen av varje i anslaget ingående delpost måste av flera skäl endast få karaktären av en grov förhandskalkyl. Vilken åtgärd som i en given arbetslöshetssituation bör vidtagas kan nämligen icke långt i förväg beräknas, utan måste prövas i varje särskilt fall med hänsyn till en mångfald faktorer såsom arbetslöshetens omfattning och bedömbara varaktighet, den friställda arbetskraftens yrkesskicklighet och kvalifikationer, möjligheterna ur olika synpunkter att förflytta den berörda arbetskraften, tillgången på aktuella och planerade arbetsobjekt, möjligheten att med hänsyn till årstiden bedriva ifrågakommande arbeten, kommunernas och enskildas beredvillighet och förmåga att bidra till arbetslöshetens bekämpande m. m. En uppdelning av anslaget kan leda till att man blir tvungen att välja hjälpformer, vilkas kostnader bestridas av mindre ansträngda del-

anslag, även om dessa hjälpformer icke skulle vara de i det speciella fallet mest ändamålsenliga.

Skall denna konsekvens undgås, måste vart och ett av delanslagen tillmätas med hänsyn till det största ianspråktagande av detsamma, som man med högre grad av sannolikhet kunde förutsätta. Ett sådant förfaringssätt skulle emellertid medföra, att det sammanlagda anslagsbehovet till åtgärder för arbetsmarknadens reglering skulle bli avsevärt större än enligt nuvarande ordning, vilket i sin tur skulle medföra en oriktig merbelastning av budgeten. Genom en sådan överdimensionering av arbetsmarknadsanslagen skulle också den ökning av riksdagens inflytande över medelsanvändningen, som anslagsuppdelningen skulle avse, bli endast en fiktion. Givetvis skulle man som ett annat alternativ kunna tänka sig att delanslagen gjordes till förslagsanslag, men genom en sådan anordning bleve totalutgifterna till åtgärder för arbetsmarknadens reglering icke maximerade av riksdagen.

Det må även erinras om att den uppdelning å delposter av anslaget till **Åtgärder för arbetsmarknadens reglering**, som för närvarande företages vid anslagsberäkningen och av arbetsmarknadskommissionen tillämpas vid bokföringen, icke innebär en uppdelning efter investeringsområde utan efter hjälpform. Exempelvis kunna vatten- och avloppsledningsarbeten, vägbyggnader, spårarbeten och en mångfald andra arbeten utföras antingen som statliga eller som statskommunala beredskapsarbeten. Det är härvidlag endast fråga om två olika sätt att organisera arbetenas utförande, och valet dem emellan sammanhänger med förhållanden, som måste bedömas från fall till fall. Är det fråga om ett större arbete och vederbörande kommun icke har teknisk personal eller förutsättningar i övrigt för att utföra detsamma, väljes formen statligt beredskapsarbete, under det att ett liknande arbete i en kommun med kompetent teknisk organisation kan komma till utförande som statskommunalt beredskapsarbete. Som ett annat exempel må nämnas, att om bidragsprocenten med hänsyn till en kommuns ekonomiska läge skulle bli så hög, att kommunens ekonomiska intresse av att bedriva arbetena med iakttagande av erforderlig sparsamhet i väsentlig grad försvagas, kan det vara lämpligast att utföra kommunala arbetsobjekt såsom statliga beredskapsarbeten. Vidare måste vid valet av utförandeform hänsyn även tagas till andra faktorer, exempelvis till vederbörande kommunala myndigheters önskemål.

Med det sagda har kommissionen velat belysa, att en uppdelning i flera riksstatsanslag av anslaget till **Åtgärder för arbetsmarknadens reglering** skulle medföra avsevärda olägenheter ur flera olika synpunkter och att den vinst i form av ökat riksdagsinflytande på medelsanvändningen, som därigenom skulle vinnas, i verkligheten komme att bli endast skenbar.

Liknande skäl kunna även anföras emot en uppdelning av anslaget till **Kostnader för överflyttning av arbetskraft**. Beträffande detta anslag må särskilt framhållas, att medelsbehovet beräknas komma att i hög grad minska, så snart de rådande bränsleförsörjningssvårigheterna lätta.

Under åberopande av det anförda får arbetsmarknadskommissionen hemställa, att riksdagens revisorers berättelse i vad den avser frågan om uppdelning av anslagen till **Åtgärder för arbetsmarknadens reglering** m. m. och till **Kostnader för överflyttning av arbetskraft** icke måtte föranleda någon åtgärd. För den händelse Kungl. Maj:t skulle finna att — i likhet med vad nu äger rum beträffande anslaget till **kostnader för överflyttning av arbetskraft** — utgifterna under anslaget till **Åtgärder för arbetsmarknadens reglering** m. m. huvudsakligen skulle redovisas på vissa av Kungl. Maj:t bestämda undertitlar har arbetsmarknadskommissionen intet att erinra häremot.

I detta ärendes slutliga avgörande ha deltagit, förutom kommissionens ordförande, ledamöterna Olsson, Falk, Brodén, Vahlberg, Andersson, Lundquist och Adamsson samt ersättaren Styrman.

Stockholm den 17 januari 1946.

Underdånigst
Statens arbetsmarknadskommission

A. THOMSON.

Ernst Sundström.

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 87, § 12.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1945 har riksräkenskapsverket anbefallts avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer under § 12 i sin berättelse angående statsverket uttalat rörande statens arbetsmarknadskommissionens ställning i räkenskapshänseende. I anledning härav får riksräkenskapsverket i underdånighet anföra följande.

Riksräkenskapsverket har i särskilt utlåtande denna dag förordat, att den kamerala revisionen av arbetsmarknadskommissionens förvaltning skall överflyttas till riksräkenskapsverket. I samband med att denna omläggning kommer till stånd och arbetsmarknadskommissionen alltså blir skyldig att lämna redovisning för sin medelsförvaltning till riksräkenskapsverket, bör kommissionen med hänsyn till omfattningen av denna förvaltning i räkenskapsavseende erhålla ställning såsom huvudförvaltning med rätt att anlita statsverkets checkräkning i riksbanken. Förslag till de föreskrifter, som vid tillämpning av den sålunda föreslagna ordningen för arbetsmarknadskommissionens medelsförvaltning böra utfärdas härom av Kungl. Maj:t, torde böra framläggas av kommissionen efter samråd med riksräkenskapsverket.

Riksräkenskapsverket finner det i likhet med revisorerna önskvärt ur redovisningssynpunkt med en uppdelning i riksstaten av såväl anslaget till utgifter för arbetsmarknadens reglering som anslaget till kostnader för överflyttning av arbetskraft. För den händelse detta önskemål befinnes böra tillgodoses, synes det lämpligen kunna uppdragas åt riksräkenskapsverket att i samråd med arbetsmarknadskommissionen utarbeta förslag till en ändrad anslagsuppställning.

I fråga om revisorernas uttalande rörande formen för finansieringen av de lån, som utlämnas till de s. k. företagarföreningarna från anslaget till åtgärder för arbetsmarknadens reglering, vill riksräkenskapsverket inskränka sig till att erinra om att ämbetsverket i underdånigt utlåtande den 13 februari 1945 förordat inrättande av en särskild utlåningsfond för denna långivning samt

att förevarande spörsmål för närvarande behandlas av den s. k. småföretagsutredningen.

I handläggningen av detta ärende ha, förutom undertecknade, byråcheferna Andersson och Murray deltagit.

Stockholm den 21 januari 1946.

Underdånigst

P. S. RUNEMARK.

ANDERS FAXELIUS.

Statens arbetsmarknads- kommissionens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 97, § 13.

Till Konungen.

I paragraf 13 av riksdagens revisorers berättelse till 1946 års riksdag har frågan om revisionen av statens arbetsmarknadskommissionens medelsförvaltning behandlats. Såsom infordrat utlåtande häröver får kommissionen anföra följande.

Riksdagens revisorer ha uttalat, att den rent kamerala och förvaltningsmässiga granskningen av arbetsmarknadskommissionens räkenskaper icke borde undandragas det centrala revisionsorganet. Som skäl härför ha i huvudsak anförts *dels* att med nuvarande tillämpning för den kamerala revisionen risker skulle förefinnas, att sådana principer i den ekonomiska förvaltningen skulle utbilda sig, vilka i avsevärd mån skilde sig från vad som eljest tillämpades inom statsförvaltningen, *dels* att arbetsmarknadskommissionen undergått sådana förändringar, att den från att ha varit ett utpräglat krisorgan kan sägas ha erhållit karaktären av ett ämbetsverk, varför det icke syntes motiverat, att den kamerala revisionen fortfarande vore anordnad på sätt som gäller i avseende å krisförvaltningen.

En ändring i enlighet med riksdagens revisorers uttalande skulle i princip innebära en återgång beträffande den kamerala revisionen till den ordning, som för statens arbetslöshetskommission tillämpades år 1920 och tidigare, och som övergavs i början av 1920-talet med hänsyn till den ökning av arbetsuppgifterna för arbetslöshetskommissionen, som den då inträdda arbetsmarknadskrisen medförde.

Redan år 1922 uttalades av den av riksdagens revisorer å s. 98 i berättelsen omnämnda utredningen, att avsevärda fördelar vore att vinna, därest revisionen förlades till den plats, där räkenskaperna och övrigt för revisorer-na behövt material funnes samlat. Upplysningar kunde i så fall erhållas och undersökningar verkställas i helt annan utsträckning än om revisionen verkställdes inom riksräkenskapsverket. Utredningen avstyrkte dock inrättande av en särskild revision, *dels* emedan det ansågs ställa sig dyrare med sådan specialrevision, *dels* på grund av att med en sådan revision ansågs följa den svårigheten, att när revisionen slutat sitt arbete, intet organ funnes, som utövade tillsyn därå, att till återbetalning anmärkta belopp verkligen inflöte, eller att av revisionen påyrkade ändringar och förbättringar i redovisningssystemet i verkligheten genomfördes på sätt revisionen avsett.

Den 10 mars 1922 inrättades en överrevision vid statens arbetslöshetskommission trots de ovan återgivna skäl som anförts däremot. De anförda skälen för att lägga den kamerala revisionen under riksräkenskapsverket synas icke vara bärande.

Såsom kommissionen längre fram i denna skrivelse närmare utvecklar, torde sålunda besparingsskäl ej längre kunna anföras, och sådana skäl hava ej heller åberopats av riksdagens revisorer i deras här ifrågavarande uttalande.

Vad angår tillsynen över att till återbetalning anmärkta belopp verkligen inflyta och att påyrkade ändringar verkligen genomföras, har den hittillsvarande långa erfarenheten av överrevisionen jävat farhågorna därvidlag. Några svårigheter i dylika hänseenden synas desto mindre vara att räkna med som instruktionen för överrevisorerna numera (enligt Kungl. Maj:ts beslut den 26 maj 1944) innehåller en bestämmelse av innebörd att överrevisorerna, därest rättelse i anmärkt hänseende icke kunnat åvägabringas, skola kunna överlämna anmärkningsfrågor till riksräkenskapsverket för handläggning. Härigenom ernås, att för arbetsmarknadskommisionen samma anmärkningsförfarande kan tillämpas som för statsförvaltningen i övrigt.

Frågan om överrevisionen vid statens arbetsmarknadskommision har även under senare tid vid olika tillfällen behandlats av statsmakterna, bl. a. vid 1940 års riksdag. Såsom återgivits i riksdagens revisorers berättelse, framhöll departementschefen i samband med frågan om kommissionens omorganisation och dess övertagande av arbetsförmedlingsverksamheten, att med hänsyn till omfattningen och beskaffenheten av de allmänna arbeten, som utförts eller bekostats genom kommissionen, en särskild revision av denna verksamhet vore värdefull och borde bibehållas. Härutöver må framhållas, att riksdagen anslöt sig härtill efter det statsutskottet i sitt utlåtande i ärendet funnit det välbetänkt, att revisionen kom att omfatta arbetsmarknadskommisionens och länsarbetsnämndernas hela verksamhet.

Kommisionen övergår här efter till att närmare behandla de skäl, vilka kunna anföras beträffande den ifrågasatta ändringen av revisionen av kommissionens medelsförvaltning.

Risken för att vid den kamerala revisionen skulle kunna utbilda sig principer, som i avsevärd mån skilja sig från dem som tillämpas vid statsförvaltningen i övrigt, torde väsentligen få anses eliminerad genom den utformning överrevisionen erhållit. Som jourhavande överrevisor fungerar nämligen en ämbetsman, vilken tidigare under mer än sexton år innehaft chefspost inom riksräkenskapsverket och därför är väl insatt i detta ämbetsverks arbetsprinciper, och för att ytterligare stärka kontakten med detta ämbetsverk tjänstgör en av dess befattningshavare inom överrevisionen. Ej heller synes riksräkenskapsverkets överinseende över anslagsredovisningen inom statsförvaltningen behöva bli åsidosatt genom att specialrevision finnes för arbetsmarknadskommisionen, eftersom, enligt vad överrevisorerna meddelat, dessa med riksräkenskapsverket uppehållit ständig kontakt i revisionsverksamheten berörande frågor och städse tillhandahållit ämbetsverket de uppgifter, som detta ansett sig behöva för ifrågavarande verksamhet. Även statens sakrevision är företrädd inom överrevisionen genom en befattningshavare.

Vad angår den ändrade karaktär, som arbetsmarknadskommisionen efter ombildningen år 1940 erhållit, får betydelsen härav i förevarande sammanhang icke överskattas. Det måste nämligen starkt understrykas att kommissionen enligt dess ämbetsbefattnings natur, som nödvändiggör en betydande elasticitet hos organisationen och en hög grad av anpassning efter olika ar-

betsuppgifters art, måste komma att intaga en särställning inom statsförvaltningen. Härigenom bliver kommissionen i mångt och mycket jämförlig med de speciella kriskommissionerna. Kommissionen har sålunda under de senaste åren tilldelats en mängd varierande och mycket stora uppgifter, delvis av tillfällig natur, rörande sådana spörsmål som byggnadsregleringen, bränsleförsörjningen, arbetsanskaffningen för jordbruket, försvarsarbeten, flyktingverksamheten, den internationella hjälpverksamheten, uppskov och anstånd med militärtjänst, värnpliktslån, civilanställning för försvarspersonal avveckling av krisorgan m. m. Man måste dessutom räkna med att läget på arbetsmarknaden snabbt kan ändras, så att kommissionens nuvarande huvuduppgifter, som främst avse att tillgodose olika arbetskraftsbehov, kunna efterträdas av uppgifter, sammanhängande med en eventuell massarbetslöshet.

De statliga verken i allmänhet äro föremål för en kontinuerlig kameral revision, medan däremot sakrevision sker i form av särskilda undersökningar angående uppkommande frågor. För en organisation som arbetsmarknadskommissionen saknar ledningen vid fullgörandet av sina uppgifter i stor utsträckning stödet av utbildad praxis beträffande frågornas handläggning, eftersom nya uppgifter ständigt tillkomma och eftersom uppgifterna till stor del icke äro av den långvarighet, att en fast praxis hinner utbildas. En revision av det slag, som normalt tillämpas beträffande statsförvaltningen, är i sådant fall icke tillräcklig, utan både kameral revision och sakrevision böra bedrivas kontinuerligt och jämsides. Särskilt må understrykas den ökade trygghet, som en dylik effektiviserad revision kan medföra för kommissionens ledning genom att eventuella misstag och oegentligheter i god tid upptäckas och påtalas. Det är också av stor betydelse, att revisionen följer med kommissionens aktuella arbetsuppgifter, då den därigenom på ett tidigt stadium kan framföra sina erinringar. Anmärkningar långt i efterhand, som ju är regel för statsförvaltningens revision i övrigt, medföra visserligen, att begångna fel påtalas, men sådana anmärkningar kunna icke — särskilt i fråga om kortvariga arbetsuppgifter — få samma positiva effekt beträffande uppgifternas fortsatta handläggning som anmärkningar medan frågorna äro aktuella. Särskilt i en organisation som arbetsmarknadskommissionen, vilken med hänsyn till sina speciella arbetsuppgifter måste besitta stor elasticitet och sålunda är underkastad stora förändringar i fråga om personaluppsättningen, är det av vikt att felaktigheter snabbt påtalas.

Om man utgår ifrån, att det för kommissionens del erfordras en kontinuerlig sakrevision, som behöver ständig tillgång till räkenskaper och dylikt, synas även sådana rent praktiska skäl som frågan om dispositionen av revisionsmaterialalet motivera, att den kamerala revisionen samordnas med den sakliga. Vidare må nämnas, att ett avskiljande av den kamerala revisionen skulle medföra, att två olika organ skulle behöva granska samma omfattande material, vilket säkerligen komme att fördyra revisionen utan att öka dess effektivitet.

Det förhållandet, att kommissionens arbetsuppgifter, såsom förut framhållits, äro av inom statsförvaltningen särpräglad natur, gör det vidare av vikt, att revisionen besitter sakkunskap beträffande arbetsmarknadskommissionens ämbetsområde. Detta krav uppfylles av den nuvarande överrevisionen, vilken består av en tekniker, en ledamot av riksdagen och en expert på kamerala spörsmål, alla med långvarig erfarenhet angående arbetsmarknadsfrågor. I sammanhanget må också framhållas, att den nuvarande överrevisionen genom inspektionsresor följer verksamheten vid kommissionens underlydande lokalförvaltningar och därigenom skaffar sig aktuell känne-

dom även om arbetet ute på fältet. Därest revisionen lägges under en central myndighet utan specialkunskap i arbetsmarknadsfrågor, har man, som arbetslöshetskommissionen redan år 1922 framhöll, anledning att befara en ökning av arbetsbördan, enär utförligare motiveringar med all sannolikhet skulle behöva utarbetas för att förklara sådana åtgärder, som avvika från för andra statens verk gällande bestämmelser. Revisionen skulle härigenom avsevärt fördyras, utan att ett bättre resultat uppnåddes. Vidare må framhållas, att genom den nuvarande särskilda överrevisionen erinringar av mindre vikt ofta kunna framföras under hand och vinna beaktande, medan man efter ett överförande av den kamerala revisionen till riksräkenskapsverket torde ha anledning att räkna med en mera formell behandling av dylika frågor.

Slutligen må anföras att de föreskrifter, som utfärdats för arbetsmarknadskommissionens verksamhet, i flera fall givits sådan avfattning, att kommissionen med hänsyn till verksamhetens speciella karaktär medgivits betydande frihet vid tillämpningen av föreskrifterna. Exempelvis måste ärenden rörande kontantunderstöd och hyresbidrag i stor utsträckning betraktas såsom skälighets- och omdömesfrågor, vilka kräva ett bedömande från fall till fall. Det vore säkerligen mindre lyckligt, om verksamheten genom inordnande i det för den övriga statsförvaltningen gällande revisionsystemet med dess — på grund av frånvaron av den omedelbara kontakten med den beslutande myndigheten — stränga bokstavstolkning av gällande föreskrifter, skulle förlora det hänsynstagande till individen, som är av särskilt stor betydelse vid handläggning av frågor rörande arbetslöshets Klientel. Överhuvudtaget synes det vara anledning att befara en ökad byråkratisering av revisionsfrågornas handläggning, om den ifrågasatta ändringen genomföres.

Av vad ovan anförts framgår, att ett avskiljande av den kamerala revisionen från överrevisionen vid statens arbetsmarknadskommission skulle medföra betydande nackdelar, utan att några motsvarande fördelar därigenom skulle vinnas.

Härtill kommer, att frågan om en omorganisation av statens arbetsmarknadskommission inom den närmaste tiden torde komma att bli föremål för utredning. Vid sådant förhållande synes det mest ändamålsenligt, att en eventuell översyn av revisionens organisation upptages till utredning och prövning i samband med organisationsfrågan för kommissionen i dess helhet.

På i det föregående angivna skäl får statens arbetsmarknadskommission hemställa, att riksdagens revisorers uttalande i fråga om revisionen av kommissionens medelsförvaltning i varje fall icke för närvarande måtte föranleda någon åtgärd.

I detta ärendes slutliga avgörande ha deltagit, förutom kommissionens ordförande, ledamöterna Olsson, Falk, Brodén, Vahlberg, Västberg, Andersson, Lundquist och Adamsson samt ersättaren Styrman.

Stockholm den 17 januari 1946.

Underdånigst
Statens arbetsmarknadskommission

A. THOMSON.

Ernst Sundström.

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 97, § 13.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1945 har riksräkenskapsverket anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens senast församlade revisorer under § 13 i sin berättelse angående statsverket anfört rörande revisionen av arbetsmarknadskommissionens medelsförvaltning. Till åtlydnad härav får riksräkenskapsverket i underdånighet anföra följande.

Riksräkenskapsverket får ansluta sig till vad riksdagens revisorer uttalat angående en överflyttning av den kamerala granskningen av arbetsmarknadskommissionens med underlydande organ räkenskaper och förvaltning till det centrala revisionsorganet. Ämbetsverket vill härvid särskilt understryka betydelsen av den förändring, kommissionen ur administrativ synpunkt undergått först i egenskap av statens arbetslöshetskommission samt sedermera såsom statens arbetsmarknadskommission. Kommissionen, vilkens arbetsuppgifter tidigare huvudsakligen legat på det utredande planet och avsett förhållanden, sammanhängande med den statliga hjälpverksamheten vid arbetslöshet, har successivt och särskilt efter ombildningen år 1940 även kommit att tilldelas viktiga administrativa befogenheter med avseende å arbetsmarknadsfrågor. Genom denna utveckling har kommissionen kommit att erhålla ställning av centralt statligt ämbetsverk. Sedan kommissionen sålunda tilldelats permanenta arbetsuppgifter och fått en fastare organisation bör enligt riksräkenskapsverkets uppfattning revisionen av dess medelsförvaltning inordnas under riksräkenskapsverket. I konsekvens härmed bör kommissionens förvaltning även inordnas under sakrevisionens granskning.

Det måste givetvis vara värdefullt, att kommissionens verksamhet på sätt nu sker även i fortsättningen blir föremål för en fortlöpande, systematisk granskning i tekniskt-ekonomiskt avseende. Den omständigheten, att kommissionens förvaltning inordnas under riksräkenskapsverkets och sakrevisionens granskning, utgör enligt riksräkenskapsverkets mening icke hinder för att systemet med särskilda överrevisorer fortfarande kan äga bestånd.

Den kamerala revisionens inordnande under riksräkenskapsverket måste förutsätta, att ämbetsverkets revision tillföres den personalförstärkning, som blir erforderlig till följd av de nytillkommande arbetsuppgifterna. För närvarande finnas vid överrevisorernas revisionsavdelning för den kamerala granskningen anställda 1 heltidsanställd revisor, 2 deltidsanställda amanuenser samt 1 heltidsanställt kvinnligt biträde. Därtill komma för närvarande inom kommissionen för granskning av lokalförvaltningarna samt för kontroll av verksamheten vid arbetsplatserna, arkivarbeten och kontantunderstöd åt arbetslösa anställda 1 förste revisor, 6 assistenter och 4 biträden. Av dessa torde förste revisorn och viss del av den övriga personalen för förgranskning och teknisk granskning böra, i avbidan på närmare prövning av organisationen till denna del, bibehållas inom kommissionen samt övrig personal som därtill befinnes lämplig överföras till riksräkenskapsverket, därest icke riksräkenskapsverket i annan form erhåller motsvarande personalförstärkning. Då riksräkenskapsverkets revisionspersonal icke är tillräcklig för verkets nuvarande arbetsuppgifter, måste för fullgörande av granskningen av arbetsmarknadskommissionens räkenskaper ämbetsverket tillföras personal motsvarande minst den nu angivna personaluppsättningen. Därest detta minimikrav icke uppfylles, kommer effektiviteten av riksräkenskapsverkets re-

vision att ytterligare försvagas. Denna fråga torde lämpligen böra upptagas till behandling i samband med nu pågående utredning angående omorganisation av riksräkenskapsverket.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, deltagit byråcheferna Andersson och Murray.

Stockholm den 21 januari 1946.

Underdånigst

P. S. RUNEMARK.

K. GRENDIN.

Statens arbetsmarknads- kommissionens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 103, § 14.

Till Konungen.

Statens arbetsmarknadskommission får härmed avgiva följande utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin berättelse (§ 14) till 1946 års riksdag anfört rörande länsarbetsnämndernas verksamhet.

Riksdagens revisorer ha i sin berättelse förutsatt att den under krigsåren anställda tillfälliga personalen vid länsarbetsnämnderna väsentligt minskas allt efter det nämnda uppgifter bortfalla. Vidare ha revisorerna uttalat att de mer eller mindre tillfälliga växlingarna på arbetsmarknaden i regel torde kunna förutses tämligen långt i förväg och att någon större marginal beträffande personalen ej torde vara erforderlig. Under tider av ringa arbetslöshet kunde personalstyrkan anpassas efter då föreliggande arbetsuppgifter, och först vid inträdande arbetslöshet behövde den successivt utökas. Slutligen säga sig revisorerna ha fått intrycket att arbetet vid nämnderna icke alltid varit rationellt organiserat. Väl inseende de svårigheter som det under krigstiden måste ha funnits då det gällt att ändamålsenligt ordna arbetet — särskilt nämnes svårigheten att anskaffa lämpliga kontorslokaler — förorda revisorerna dock en undersökning av möjligheterna till rationalisering av arbetet vid nämnderna, innan frågan om dessa nämnders framtida organisation slutligt prövas.

Arbetsmarknadskommissionen vill i förstnämnda hänseende framhålla, att den betraktar det som självklart att den tillfälliga personal, som måst anställas för de länsarbetsnämnderna pålagda krisuppgifterna, skall avvecklas allt efter det dessa uppgifter bortfalla. En sådan avveckling är redan inledd. Att den inte gått så snabbt, som kommissionen räknat med, beror på att avlastningen av krisuppgifterna gått långsammare än beräknat.

Riksdagens revisorers uttalande om länsarbetsnämndernas framtida personalbehov föranleder ett par påpekanden. När revisorerna mena att skiftningarna på arbetsmarknaden i regel kunna förutses tämligen långt i förväg och att en personalökning torde erfordras först vid inträdande arbetslöshet, förefaller detta uttalande att bygga på en alltför optimistisk uppfattning. Kommissionen, som har rika erfarenheter på detta område, har bl. a. genom utveckling av systemet med förtidsvarsel om väntade arbetsinskränkningar sökt så

långt möjligt skapa »klar sikt» på arbetsmarknaden. Trots detta räknar kommissionen med att det många gånger kan uppstå besvärliga situationer, som ej i förväg kunnat förutses. Med hänsyn därtill ställer sig kommissionen reserverad till tanken att man i s. k. lugna tider skulle hålla arbetsförmedlingarnas personalstyrka i knappast tänkbara laget och utöka den först när arbetslöshet inträtt. Arbetsmarknadscommissionen och länsarbetsnämnderna ha bl. a. att fungera som en samhällets beredskapsorganisation mot kriser på arbetsmarknaden. För att kunna fylla sina viktiga beredskapsuppgifter måste de vara rustade för att snabbt och effektivt möta oförutsedda svåra situationer. Till rustningen hör att de äga en inte alltför knappt tilltagen kader av kunnig och på arbetsmarknadsfrågor tränad personal. En för långt driven begränsning av arbetsförmedlingsorganens personal skulle utan tvekan leda till mindre effektivitet hos nämnda organ i situationer, där största möjliga effektivitet är av behovet påkallad.

Det uttalande, som revisorerna gjort om att arbetet vid länsarbetsnämnderna inte alltid visat sig vara rationellt organiserat, möter ingen gensaga från kommissionen. Denna finner sig emellertid föranlåten att framhålla att det är förklarligt om brister i detta hänseende kunnat påvisas vid en del länsarbetsnämnder. Förklaringen till dessa bristers förekomst gives i revisorernas berättelse. Riksdagens revisorer lämna en utförlig redogörelse för arbetsförmedlingsinstitutionens utveckling och för de olika uppgifter som under kriget lagts på densamma. Många av dessa uppgifter ha måst handläggas mycket skyndsamt. Åtskilligt har därför måst improviseras. Svårigheter av olika slag och inte minst de otillfredsställande lokalförhållandena ha hindrat en önskvärd rationalisering av arbetet. Det skulle under sådana omständigheter, enligt kommissionens mening, ha varit förvånande om arbetsorganisationen överallt blivit perfekt.

Till denna uppfattning har också kanslichefen Dahlberg i statens organisationsnämnd, som på uppdrag av riksdagens revisorer i november 1945 besökt tvenne länsarbetsnämnder för att undersöka möjligheterna att rationalisera arbetet vid nämnderna, kommit. Han har i en den 21 november dagtecknad PM konstaterat att arbetsmarknadscommissionen och dess lokala organ under de senaste åren pålagts en mångfald stora och arbetskrävande uppgifter, som ofta måst lösas med stor skyndsamhet. Rådande lokalbrist har försvårat tillgodoseendet av lokalbehovet. Dessa omständigheter ha — yttrar han — självfallet medfört att arbetsorganisationen inte i alla avseenden kunnat ordnas så som skulle ha skett om den fått utbyggas successivt och under lugna förhållanden. Han har vitsordat att från kommissionens sida, liksom av chefer och personal vid länsarbetsnämnderna, nedlagts ett mycket omfattande arbete på att få arbetsuppgifterna att gå i lås.

I sin PM nämner kanslichef Dahlberg bl. a. att vid tvenne av honom besökta länsarbetsnämnder huvudkontorens lokaler äro förlagda på två respektive tre ställen i staden. Uppgiften kan kompletteras med att motsvarande lokaler äro förlagda i Stockholm på 12, i Göteborg på 8 och i tre andra län på 5 olika ställen. Endast vid tre nämnder äro lokalerna samlade på ett ställe. Denna lokaluppdelning försvårar — säger kanslichef Dahlberg — en god lokal- och arbetsplanering. Arbetsledning och arbetsövervakning kunna inte upprätthållas på ett tillfredsställande sätt. Ledningen får svårt att bedöma i vad mån en avdelning har möjlighet att biträda en annan avdelning vid arbetsanhopning å denna. Arbetsfördelningen och utnyttjandet av arbetskraften kan följaktligen inte bli den bästa. Dubblering av funktioner blir följderna. Till exempel maskinskrivningsarbetet, som annars lämpligen kunde centraliseras, måste äga rum på flera ställen.

Riktigheten av dessa påpekanden torde inte kunna bestridas. Även kommissionen har kunnat konstatera att lokalförhållandena lagt stora hinder i vägen för en rationalisering av arbetet. Tvenne omständigheter ha gjort att någon definitiv lösning av länsarbetsnämndernas lokalfrågor ej kunnat åstadkommas. Den ena är bristen på kontorslokaler, vilken som bekant sammanhänger med nödvändigheten att låta byggandet av hus med kontorslägenheter stå tillbaka för viktigare byggen, en nödvändighet som kommissionen i sin egenskap av tillsynsmyndighet enligt lagen om byggnadstillstånd haft särskild anledning att konstatera. Den andra är att arbetsuppgifterna i stor utsträckning haft kriskaraktär och att man också med hänsyn därtill inte kunnat slutgiltigt ordna lokalfrågorna. Det synes emellertid kommissionen uppenbart att en ändamålsenlig lösning av länsarbetsnämndernas lokalfrågor blir en av de viktigaste rationaliseringsåtgärderna. Men även frånsatt lokalfrågorna kunna säkerligen en del åtgärder för arbetets förenkling och effektivisering vidtagas.

Arbetsmarknadskommissionen är alltså medveten om bristernas förekomst. Den har haft sin uppmärksamhet riktad på dem. De stora arbetskrävande krisuppgifterna ha hittills hindrat ett förverkligande av rationaliseringsavsikterna. Allt efter som dessa krisuppgifter avvecklas ökas möjligheterna att förenkla och rationalisera arbetet. Kommissionen har för avsikt att, så snart omständigheterna medge detta, göra en översyn i nämnda hänseende. Vid sådant förhållande har kommissionen självfallet ingenting emot att den av kanslichefen Dahlberg påbörjade undersökningen fullföljes. Kommissionen accepterar den mening, som uttalas av herr Dahlberg, då han i sin P. M. yttrar, att något uttalande om personalbehovet inte är möjligt utan »en i samarbete med arbetsmarknadskommissionen företagen genomgående organisationsundersökning». För sin del är arbetsmarknadskommissionen beredd att snarast göra en sådan.

I detta ärendes slutliga avgörande ha deltagit, förutom kommissionens ordförande, ledamöterna Olsson, Falk, Brodén, Vahlberg, Västberg, Andersson, Lundquist och Adamsson samt ersättaren Styrman.

Stockholm den 17 januari 1946.

Underdånigst
Statens arbetsmarknadskommission

A. THOMSON.

K. J. OLSSON.

Socialstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 112, § 15.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1945 har socialstyrelsen anbefallts att avge yttrande över vad riksdagens revisorer i sin år 1945 avlämnade berättelse anfört rörande jordbruks- och verkstadsdriften vid statliga skyddshem och alkoholistanstalter.

8—467192. Rev. berättelse ang. statsverket år 1945. II.

I anledning härav får socialstyrelsen beträffande *skyddshemmen* anföra följande.

Vid bedömandet av det ekonomiska resultatet av jordbruks- och verkstadsdriften vid de statliga skyddshemmen bör uppmärksammas att verksamheten vid flertalet av dessa hem är av pedagogisk art och icke går ut på att enbart »sysselsätta» de omhändertagna. Vid hemmen för manliga elever över folkskoleåldern meddelas såväl teoretisk som praktisk yrkesutbildning till jordbruksarbetare, ladugårdsskötare, trädgårdsarbetare, möbelsnickare, metallarbetare, skräddare, sadelmakare och tapetserare. Vid flickhemmen för äldre finns yrkesutbildning i tvätt, sömnad och husligt arbete. Särskilt begåvade flickor erhålla en folkhögskolemässigt upplagd teoretisk utbildning. Undervisningen vid dessa hem försiggår enligt fastställda undervisningsplaner, vilka nära ansluta sig till sådana planer som tillämpas vid jordbruks-, verkstads- och lanthushållsskolor för vanlig ungdom.

Även vid vissa skolhem för elever i folkskoleåldern förekommer jordbruk och trädgårdsskötsel, dock främst i avsikt att bereda eleverna nyttig sysselsättning under den skolfria tiden.

Skyddshemmens karaktär av skolor med läkepedagogisk inriktning gör att alla jämförelser med affärsmässigt drivna jordbruk och verkstäder bli missvisande. Ett naturligt önskemål är dock att skyddshemmens jordbruks- och verkstadsdrift skall vara ekonomiskt lönande utan att de pedagogiska uppgifterna därigenom eftersätts. Samma önskemål — och samma svårigheter att förverkliga dem — föreligga, enligt vad socialstyrelsen har sig bekant, vid många liknande undervisningsanstalter för vanlig ungdom.

En bedömning av frågan, huruvida jordbruks- och verkstadsdriftens ekonomiska utfall vid de statliga skyddshemmen kan anses tillfredsställande, ger icke ett rättvisande resultat, om hänsyn endast togs till bokförd vinst och förlust. Såsom det följande skall utvisa, inverka åtskilliga faktorer på det rent siffermässiga resultatet.

Staten övertog skyddshemsverksamheten fr. o. m. den 1 januari 1938. Att ett sådant övertagande skulle komma till stånd var sedan länge bekant för de förutvarande huvudmännen, vilket helt naturligt hade till följd att jordbruks- och trädgårdsdriften icke överallt sköttes med tillbörlig omsorg. Staten har därför tvingats att investera betydande belopp i skyddshemmens jordbruk dels för eftersatta underhållsarbeten av jordbruksbyggnaderna, dels ock i avsikt att i framtiden göra jordbruken mera lönsamma. Sålunda ha t. ex. kostsamma täckdikningsföretag och andra anordningar för markförbättring fått utföras. Även vissa byggnadsföretag såsom brunnsborrningar, uppförande av byggnader för smådjur, växthus o. d. ha bekostats av medel från jordbrukets stat. Alla dessa förbättringar av de dåliga jordbruken och trädgårdarna ha skett under en ur ekonomisk synpunkt ogynnsam tid. Beträffande vissa nyanlagda skyddshem, såsom t. ex. Vemyra, bör uppmärksammas, att tillhörande jordar vanligen stått i dålig kultur vid statens övertagande av området.

Jordbrukens karaktär av skoljordbruk har vidare nödvändiggjort anskaffande av maskiner och annan redskapsutrustning i större omfattning än vid andra jordbruk av samma storleksordning. Vidare har förslitningen å maskiner och redskap blivit stor, beroende på det ovana och till utbildningen många gånger negativt inställda klientelet.

Statsrevisorerna uppge, att avlöningar till den arbetsledande personalen icke alls eller endast i ringa utsträckning betalas av jordbruket. Åren efter skyddshemmens förståtligande avlönades emellertid all jordbrukspersonal med undantag av trädgårdsmästarna av inkomsterna från jordbruket. Från och med räkenskapsåret 1940/41 inrättades vid vart och ett av de tre yrkes-

nemmen ävensom vid Långanäs yrkes- och ungdomshem rättare- och ladugårdsförmänstjänster på allmän avlöningsstat. Från och med budgetåret 1942/43 inrättades motsvarande tjänster vid Lövstahemmet och från och med budgetåret 1943/44 en rättartjänst vid Vemyra skol- och yrkeshem. Kostnaden för avlöning av trädgårdsmästare belastade jordbruket vid Lövstahemmet budgetåren 1940/41 och 1941/42 samt jordbruket vid Långanäs budgetåret 1944/45, varefter även trädgårdsmästarna vid dessa hem erhöles avlöning från den för respektive hem fastställda lönestaten. För närvarande äro vid statens skyddshem anställda 11 rättare, 6 trädgårdsmästare, 7 ladugårdsförmän och 9 jordbruksförmän. Av dessa avlönas 5 rättare, 2 ladugårdsförmän och 9 jordbruksförmän av jordbrukets medel.

Det förtjänar vidare påpekas, att skatt utgår å jordbruksfastigheterna och betalas av jordbrukets medel.

Enligt socialstyrelsens mening ha skyddshemmens jordbruk och trädgårdar skötts tillfredsställande. De rättare, trädgårdsmästare och ladugårdsförmän som äro anställda vid hemmen ha fackutbildning. I styrelserna för skyddshemmen är som regel jordbruksteknisk sakkunskap representerad.

Ehuru, såsom statsrevisorerna själva påpeka, en direkt jämförelse mellan lönsamheten för skyddshemmens jordbruk och för sådana jordbruk, vilkas räkenskapsresultat publiceras i lantbruksstyrelsens meddelanden, icke kan anställas, göra revisorerna ändock en överslagsjämförelse som synes utfalla till skyddshemmens nackdel. Enligt socialstyrelsens uppfattning kan denna jämförelse icke läggas till grund för ett bedömande, då jämförelsematerialet ej är enhetligt. Likaså vill styrelsen framhålla, att en jämförelse skyddshemmen emellan måste taga hänsyn till dels vilka utgifter som belasta jordbruket, dels ock huruvida trädgårdsdrift finnes eller ej. De av statsrevisorerna anförda exemplen, Ljungaskog med ett överskott av 314 kronor per ha och Långanäs med ett underskott av 425 kronor per ha äro belysande. Ljungaskog har dålig jord (grusblandad sandjord, sank mark) men en väl utarbetad handelsträdgård. Utgifterna för byggnadsunderhåll voro under det ifrågavarande budgetåret låga. Eftersom skyddshemmet deltar i tjurförening, äro kostnaderna för tjurhållning små. Inga avlöningar till personal belastade jordbruksdriften. Långanäs har något bättre jord än Ljungaskog (lätt sandjord i hög kultur). En handelsträdgård började uppläggas under budgetåret. Utgifterna för byggnadsunderhåll voro synnerligen höga. Skyddshemmet måste hålla egen tjur. Två befattningshavare avlönedes på jordbruksanslaget. Att jordbruket vid Långanäs i själva verket är mera lönande än vid Ljungaskog står utom all fråga, och en lönsamhetsjämförelse av det slag som statsrevisorerna framlägga är därför missvisande.

I de olika verkstadsgrenarna, vartill här även räknas tvättinrättningarna, handhas undervisningen av utbildade yrkeslärare och facklärarinnor. En ytterligare garanti för att verkstäderna skötas på ett ändamålsenligt sätt torde vara att i styrelsen för vart och ett av yrkeshemmen samt Vemyra skol- och yrkeshem finns en ledamot som är rektor vid yrkesskola för vanlig ungdom. I styrelsen för Långanäs yrkes- och ungdomshem är en ledamot byråchef i överstyrelsen för yrkesutbildning. Vad beträffar verkstäderna lär sålunda sakkunskapen kunna sägas vara väl företrädd. Vidare bör uppmärksammas, att socialstyrelsen haft tillfälle att i viss utsträckning utnyttja överstyrelsens för yrkesutbildning sakkunskap vid planeringsåtgärder för och inspektion av yrkeshem.

När verkstäderna byggdes och inrättades erhöles de en mycket knapphändig utrustning, vilket framgår av utrustningsprogrammen och vid jämförelser med andra för utbildning avsedda verkstäder. En betydande del av den nödvändiga utrustningen har därför fått anskaffas efter hand. Kostnaderna

härför ha påförts verkstadsdriften. Anskaffningen av nödig utrustning till verkstäderna har på senare tid skett i samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning.

De otillräckligt utrustade verkstäderna ha helt naturligt icke kunnat åtaga sig vilka beställningar som helst, vilket haft mindre gynnsamma ekonomiska konsekvenser. En annan bidragande orsak till det ekonomiskt mindre tillfredsställande resultatet torde ha varit det förhållandet, att verkstäderna tvingats upphöra med sin verksamhet under yrkeslärarnas semesterledighet, enär skyddshemmen under krigsåren icke ägt möjlighet att anställa vikarier för semesterledig personal.

Den av statsrevisorerna uppställda tablån över verkstadsdriftens ekonomiska utfall är missvisande. Följande tablå utvisar de rätta över- och underskottssiffrorna från och med budgetåret 1939/40.

Budgetår	Överskott	Underskott
1939/40		3 516: 14
1940/41		10 399: 90
1941/42	1 432: 93	
1942/43		15 019: 36
1943/44	2 679: 23	
1944/45	5 806: 08	
Summa	9 918: 24	28 935: 40

Den sammanlagda bokförda förlusten uppgår till 19 017 kronor, ej till 26 733 kronor som statsrevisorerna uppgiva. Vid driftsbokföring skulle till den för år 1944/45 redovisade vinsten även läggas värdet av utestående fordringar samt ineliggande lager av material, hel- och halvfabrikat, ett belopp på åtskilliga tusen kronor. Och då har ändå bortsetts från investeringar i maskiner.

Socialstyrelsen vill med hänvisning till det anförda för sin del understryka statsrevisorernas uttalande, att de redovisade resultaten av såväl jordbruks- som verkstadsdriften icke utan vidare kunna tjäna som ledning vid bedömandet av den ekonomiska förvaltningen av dessa anstalter, enär någon af-färsmässig driftsbokföring icke äger rum. Enligt styrelsens egen på ingående kändedom om anstalterna grundade mening torde några allvarligare erinringar rörande skötseln av jordbruk och verkstäder icke kunna göras. Tvärtom synas anstalternas styrelser och befattningshavare i många fall vara förtjänta av ett erkännande för det arbete de nedlagt.

Såsom ett önskemål kan givetvis uppställas att bokföringen skall ge en klar överblick av det ekonomiska utfallet vid olika skyddshems jordbruk och verkstäder. Bokföringen får dock icke bli något självändamål. Alldeles självklart är, att även om en förbättring av bokföringen siffermässigt sett kan göra jordbruks- och verkstadsdrift räntablare, så medför den ingen inkomstökning för statsverket. Höjas priserna för jordbrukets leveranser till anstalten, blir visserligen jordbrukets inkomster större, men detta motväges av att anstaltens utgifter på omkostnadsstaten även bli större. Den ena handen får ge, vad den andra tar. Socialstyrelsen måste bestämt hävda att rektorerna icke böra åläggas ytterligare bokföringsuppdrag. Deras uppgifter äro främst av pedagogisk art. De skola i egenskap av fostrare och undervisare så mycket som möjligt vistas bland sina elever och icke sitta på kontorsstolen mer än absolut nödvändigt. Varje skyddshems ändamålsenlighet bör bedömas främst efter resultatet av det pedagogiska arbetet. En viss omläggning till mera affärsmässig bokföring torde dock kunna genomföras, om skydds-

hemmen erhålla den förstärkning av kontorsarbetskraften som socialstyrelsen begärt i sina förslag till anslagsäskanden för nästkommande budgetår.

Socialstyrelsen vitsordar riktigheten av uppgiften, att verkstäderna utfört arbeten för respektive skyddshems räkning utan att omföring i räkenskaper-na verkställt. Detta har emellertid skett endast i ringa omfattning. Numera äro, såsom även statsrevisorerna anföra, möjligheterna att på nämnda sätt utnyttja verkstädernas konton för nyanskaffning m. m. för hemmens räkning i avsevärd mån begränsade därigenom att specialstater årligen fastställas av socialstyrelsen och strängare kontroll införts beträffande anslagsförbrukning-en. I samband härmed vill socialstyrelsen framhålla att den granskning av skyddshemmens räkenskaper som kvartalsvis verkställas å skyddshemsinspek-tionen ger skyddshemsinspektören goda möjligheter att under löpande budget-år utöva ekonomisk kontroll över verksamheten.

Ehuru socialstyrelsen sålunda vill framhålla, att såväl jordbruks- som verk-stadsdrift vid de statliga skyddshemmen såvitt styrelsen kunnat finna skötts på ett efter förhållandena tillfredsställande sätt, vill styrelsen å andra sidan icke bestrida att ett ökat ekonomiskt utbyte av denna verksamhet skulle kunna åstadkommas. Statsrevisorernas antagande att enhetliga grunder för prissättningen skulle kunna ge ökade inkomster finner styrelsen emellertid oklart. I den mån därmed avses, att anstalterna för förbrukningen av pro-dukter från eget jordbruk och egna verkstäder skulle debitera högre priser, torde en sådan åtgärd vara betydelselös annat än ur rent bokföringsmässig synpunkt. Att vissa skyddshem, såsom statsrevisorerna anmärka, genomgå-ende uppvisa sämre resultat än andra finner styrelsen lätt förklarad. Jorden ger olika på olika ställen, och förut redovisade förhållanden rörande den ojämna avlöningsbelastningen m. m. ha även sin betydelse i sammanhanget. Uttalandet att icke obetydliga summor torde kunna tillföras statsverket genom en rationell inköps- och försäljningspolitik och överhuvud en rationell drift torde vara riktigt. Styrelsen vill därför i korthet beröra de faktorer som härvidlag måste beaktas.

Ett ökat ekonomiskt utbyte av jordbruksdriften kommer automatiskt att erhållas om anläggnings- och förbättringsarbeten få fortskrida såsom hittills. Redan under innevarande budgetår beräknas sålunda de nyanlagda trädgår-darna vid Långanäs och Vemyra ge goda överskott. Långanäs och Vemyras jordbruk väntas även i övrigt kunna ge bättre utbyte än tidigare. Liknande är läget vid andra anstalter. Ännu snabbare skulle förbättrade resultat kunna ernås om skyddshemsstyrelserna ålades att i större omfattning än som nor-malt avsetts ägna sitt intresse åt åtgärder av här avsett slag. Socialstyrelsen måste dock framhålla att i så fall utgifterna på jordbruksstaten komma att bli mycket betydande under de närmaste åren. Enligt styrelsens uppfattning är det av många skäl lyckligare att rationaliseringsåtgärderna försiggå i lug-nare takt.

En viktig synpunkt är att trädgårdsanläggningar samt anläggningar för djuruppfödning o. d. måste dimensioneras efter tillgången på elever, läm-pade för utbildning i den ifrågavarande yrkesgrenen. Önskemålet att bereda statsverket ökade inkomster får ej gå ut över elevernas rättmätiga intresse att erhålla en lämplig yrkesskolning.

Beträffande verkstäderna gälla liknande synpunkter. Under nästkommande budgetår torde verkstadsutrustningen i stort sett bli färdig. Utgifterna för anskaffning och komplettering av verkstadsutrustning torde därefter bli mera måttliga och det ekonomiska resultatet därigenom bättre.

Det vore enkelt att mångdubbla statens inkomster av tvätlinrättningarna genom att till desamma avdela flera elever. Då emellertid utbildningen vid

skyddshemmen bör undvika tvångskaraktären, får driften vid tvättinrättningarna rättas efter antalet utbildningsvilliga.

Det vore heller icke svårt att öka verkstadsinkomsterna genom att bygga driften på standardtillverkning. Denna fråga har vid olika tillfällen, då arbetstillgången i skyddshemmens verkstäder varit mindre god, upptagits inom socialstyrelsen. På grund av att utbildningen måste ha en skolmässig karaktär har dock en viss tvekan gjort sig gällande. Ett annat skäl har varit den stora betydelse som tillmätts skyddshemsverkstädernas nuvarande goda förbindelser med traktens industrier. Genom att skyddshemsverkstäderna kunna utföra beställningsarbeten för de senare har en naturlig kontakt uppnåtts som varit till största gagn för skyddshemmen. Verkmästare och fabrikschefer ha personligen erfarit att eleverna vid skyddshemmens verkstäder kunna utföra goda arbeten. Denna erfarenhet har ofta uppammat ett intresse som varit till stor nytta vid elevernas utplacering.

Styrelsen vill slutligen erinra om sin den 28 november 1945 i samråd med statens organisationsnämnd gjorda framställning om en organisationsundersökning vid statens skyddshem. Innan en dylik utredning föreligger torde det icke vara lämpligt att taga ställning till den av statsrevisorerna upptagna frågan om en eventuell utökning av den centrala administrationen. Det är högst tvivelaktigt om utgifterna för en särskild befattningshavare med uppgift att svara för den ekonomiska ledningen av jordbruks- och verkstadsdrift komma att uppvägas av motsvarande höjning av inkomsterna. Möjligen kommer det att befinnas fördelaktigare att anlita den av styrelsen själv redan beträdda vägen, nämligen ett utökat samarbete med lantbruksstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning.

I anledning av vad revisorerna anfört beträffande de statliga *alkoholistanstalterna* har socialstyrelsen infordrat yttranden från ledningarna för dessa anstalter, vilka yttranden här biläggas.¹ För egen del får socialstyrelsen anföra följande.

Följande statliga alkoholistanstalter äro, som revisorerna nämna, för närvarande i verksamhet, nämligen anstalterna å Venngarn, Svartsjö och Haknäs samt i Karlstad. (Övriga allmänna alkoholistanstalter, de s. k. erkända alkoholistanstalterna, synas icke vara avsedda i revisorernas utlåtande.) Av de nämnda statsanstalterna äro emellertid endast två, Venngarns- och Haknäsanstalterna, självständiga medan Svartsjöanstalten är anordnad som en avdelning av tvångsarbetsanstalten å Svartsjö och Karlstadsanstalten som en avdelning av straffängelset i Karlstad; till Svartsjö finnes för övrigt förlagd även en avdelning, som utgöres av straffanstalt, och till Karlstad en avdelning, som utgöres av tvångsarbetsanstalt. Härmed följer, bland annat, att alkoholistanstalterna å Svartsjö och i Karlstad icke ha självständig medelförvaltning, att personalstaterna för dessa alkoholistanstalter och för vederbörande tvångsarbetsanstalter äro gemensamma och att viss personal även är gemensam för dessa anstalter och vederbörande fångvårdsanstalter. Jämväl frågan om arbetsdriften påverkas av dessa förhållanden. Sålunda är arbetsdriften i allmänhet gemensam för de till samma plats förlagda anstalterna. När revisorerna uppgiva, att av de å Svartsjöanstalten närvarande 90 alkoholisterna endast omkring 15 äro sysselsatta i jordbruket medan å Venngarnsanstalten så är fallet med ungefär halva klientelet eller 60 å 70 man, sammanhänger detta med att Svartsjöanstaltens övriga vårdtagare, företrädesvis de å straffanstalten intagna, till övervägande del arbeta i jordbruket. De angivna förhållandena utesluta dock givetvis icke en jämförelse mellan resultaten av arbetsdriften å de olika anstalterna, särskilt Venngarns- och Svartsjöanstalterna.

¹ Här ej avtryckta.

I fråga om arbetsdriften vid de statliga alkoholistanstalterna (och tillsammans med dessa i förekommande fall anordnade tvångsarbetsanstalter och fångvårdsanstalter) ha revisorerna icke framlagt några egentliga anmärkningar. Olikheterna i det ekonomiska utfallet av arbetsdriften vid Vennngarns- och Svartsjöanstalterna ha klarlagts genom de från dessa anstalter inkomna yttrandena. För övrigt bör framhållas att resultatet av arbetsdriften vid de statliga alkoholistanstalterna måste ses mot bakgrunden av det klientel, som hänvisas till dessa anstalter. Som ovan nämnts finnas utom de statliga alkoholistanstalterna åtskilliga andra allmänna alkoholistanstalter, nämligen de erkända alkoholistanstalterna. Fördelningen av klientelet mellan de allmänna alkoholistanstalterna verkställs av socialstyrelsen. Därvid erhålla de statliga anstalterna på grund av dessas större vårdresurser ett klientel, som är jämförelsevis svårskött och ömtåligt. Vårdtagarnas arbetsförmåga är ofta nedsatt genom omständigheter, som sammanhånga med deras fysiska och psykiska konstitution och hälsa. Detta är fallet i så stor utsträckning, att det för dessa anstalters vidkommande är mera adekvat att beteckna arbetet som sysselsättningsterapi än som arbetsterapi.

I fråga om den ekonomiska driften av anstalterna å Vennngarn och Svartsjö är socialstyrelsen av den uppfattningen, att densamma fyller ganska högt ställda fordringar. Den personal, som dessa anstalter förfoga över för arbetsdriften, särskilt jordbruket, och för den ekonomiska förvaltningen torde besitta hög kompetens varjämte i båda anstalternas styrelser ingår en jordbruksteknisk expert. Dock har socialstyrelsen icke haft anledning att närmare granska denna sida av anstalternas verksamhet, då anstalterna icke äro underställda socialstyrelsen i detta avseende. Givetvis kan man framställa önskemålet, att en affärsmässig driftbokföring anordnas för anstalterna å Vennngarn och Svartsjö. Den av direktören vid Vennngarnsanstalten antydda möjligheten att i sådant syfte beträffande jordbruket söka samarbete med Sveriges lantbruksförbund synes därvid böra övervägas. För Karlstadsanstalten, som i drifhänseende är underställd fångvårdsstyrelsen, torde någon åtgärd i ifrågavarande hänseende icke vara aktuell. Vid Haknäsanstalten är arbetsdriften av så ringa omfattning att någon särskild åtgärd icke synes påkallad.

Enligt socialstyrelsens mening föreligger för närvarande icke särskild anledning att tillägga socialstyrelsen några nya uppgifter beträffande driften av de statliga alkoholistanstalterna, särskilt som en sådan centralisering icke torde kunna ifrågakomma beträffande anstalterna å Svartsjö och i Karlstad, vilka jämte alkoholistvård bedriva vård, varmed socialstyrelsen icke har att taga befattning. Ej heller synes det för närvarande föreligga anledning att låta utbetala anstalternas anslag genom socialstyrelsen i stället för som nu genom vederbörande länsstyrelse, då denna transaktion endast är av formell natur. För övrigt disponeras anslaget till Karlstadsanstalten för närvarande av fångvårdsstyrelsen. En utökning av socialstyrelsens befattning med de statliga alkoholistanstalterna kan väl övervägas men bör då framförallt taga sikte på vårdarbetet och dess behov; för närvarande gå ej ens anstalternas förslag till anslagsäskanden genom socialstyrelsen, som ej heller alltid fått tillfälle att yttra sig däröver, vilket är en brist med hänsyn till behovet av att arbetet vid de statliga och de övriga allmänna alkoholistanstalterna samordnas. I samband med att en utökning av socialstyrelsens befattning med de statliga alkoholistanstalterna överväges kunna jämväl driftstekniska spörsmål tagas upp till diskussion. Dessa frågor synes lämpligen kunna behandlas i samband med den utredning rörande alkoholistvården, varom 1944 års riksdag gjort framställning hos Kungl. Maj:t.

I detta ärendes handläggning ha deltagit generaldirektören Bergquist, generaldirektörens ställföreträdare tf. byråchefen Alexanderson, byråchefen Åman, föredragande i vad ärendet avsett alkoholistanstalterna, skyddshemsinspektören Eriksson, föredragande i vad ärendet avsett skyddshemmen, samt byråchefen Berggren och experten för ärenden rörande nykterhetsvården, professorn Kinberg.

Stockholm den 18 januari 1946.

Underdånigst

THORWALD BERGQUIST.

A. ÅMAN.

TORSTEN ERIKSSON.

Riksförsäkringsanstaltens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 121, § 16.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1945 har Kungl. Maj:t anbefallt riksförsäkringsanstalten att senast den 21 januari 1946 inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört angående begränsning av skyldigheten att anmäla olycksfall i tjänsten. Till fullgörande härav får anstalten anföra följande.

Enligt 1 § kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 678) skall till arbetare, som avses i lagen om försäkring för olycksfall i arbete och som användes till arbete för statens räkning under sådana förhållanden att staten är att anse såsom arbetsgivare enligt nämnda lag och som skadats till följd av olycksfall i arbete, av statsverket utgivas ersättning enligt bestämmelserna i samma lag, i den mån ej i anledning av olycksfallet på grund av eljest gällande bestämmelser sådant understöd utgår, som enligt 11 § i lagen må avdragas från ersättningen enligt lagen.

Är arbetaren jämlikt kollektivavtal tillförsäkrad rätt till försäkring på arbetsgivarens bekostnad för olycksfall utom arbete, skall vad ovan sagts gälla jämväl vid skada till följd av sådant olycksfall.

Ersättning som ovan angivits skall, med anlitan av förslagsanslaget till bestridande av statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m., utgivas av riksförsäkringsanstalten, dock att ersättningen skall, sedan riksförsäkringsanstalten beslutat om rätten till ersättning samt om ersättningens art och storlek, utgivas

beträffande arbetare vid försvarets fabriksverk, postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk, stiftsnämndernas förvaltning samt domänförvaltningen av respektive myndigheter,

i fråga om arbetare vid riksbanken och Tumba bruk av riksbanken samt såvitt avser arbetare vid riksgäldskontoret, riksdagens bibliotek och riksdagens hus ävensom hos riksdagen, dess utskott, delegationer och tryckeriavdelning av riksgäldskontoret.

Understöd, som enligt vad i 1 § sägs, må avdragas från ersättningen, skall utgivas i den ordning, som enligt eljest gällande föreskrifter är stadgad.

Enligt § 1 mom. 1 kungörelsen den 9 november 1928 (nr 429) med den ändrade lydelse densamma erhållit genom kungörelsen den 28 juni 1941 (nr 515) åligger det arbetsgivare eller arbetsföreståndare att, där olycksfall medfört eller skäligen kan antagas medföra påföljd, som föranleder ersättning enligt 6 § 1 b) eller 2) eller 7 § olycksfallsförsäkringslagen, (d. v. s. annan ersättning än erforderlig läkarvård jämte läkemedel och andra till arbetsförmågans höjande eller eljest till lindrande av menliga följder av olycksfallet nödiga särskilda hjälpmedel, såsom kryckor, enklare konstgjorda lemmar, glasögon och dylikt), göra skriftlig anmälan till riksförsäkringsanstalten, ävensom, där den skadade är försäkrad i sådant ömsesidigt olycksfallsförsäkringsbolag, som i 4 § samma lag sägs, till detta bolag. Dylik anmälningskyldighet för arbetsgivare eller arbetsföreståndare föreligger enligt nämnda kungörelse den 9 november 1928, vilken icke blivit i denna del ändrad, även om arbetaren enligt 3 § olycksfallsförsäkringslagen är undantagen från lagens tillämpning. Enligt 5 § i kungörelsen, med den ändrade lydelse den erhållit genom kungörelsen den 15 juni 1944 (nr 437), skall anmälan, samtidigt med den anmälan om olycksfallet, som skall göras till riksförsäkringsanstalten, jämväl göras till polismyndigheten i orten.

Nu nämnd anmälningskyldighet gäller även beträffande sjukdom, för vilken ersättning skall utgå enligt lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Revisorerna uttala det önskemålet, att skyldigheten att anmäla olycksfall i tjänsten snarast begränsas på det sätt, att i de fall, då den skadade enligt gällande avlöningsreglemente eller kollektivavtal är berättigad till sådana sjukavlönings- och sjukvårdsförmåner, att dessa täcka olycksfallsförsäkringslagens ersättningar, anmälan icke skulle behöva göras till riksförsäkringsanstalten. Revisorerna förutsätta dock därvid, att om i något fall tvekan uppstår, huruvida olycksfall i arbete föreligger eller vilken ersättning, som skall utgå, vederbörande myndighet givetvis bör anmäla olycksfallet till riksförsäkringsanstalten för att få saken prövad.

Därjämte upptaga revisorerna frågan om folk- och småskolläraernas samt lärarnas vid högre kommunala skolor ställning till olycksfallsförsäkringslagen. Härutinnan framhålla revisorerna, att statsbidrag utgår till en väsentlig del av avlöningen till dessa lärare, vilka äro kommunalt anställda, och att de kommunala myndigheter, som utbetala sjukavlöningen, i gengäld få enligt lagens bestämmelser (11 §) från den försäkringsinrättning, i vilken försäkringen gäller, uppbära sjukpenningen. Revisorerna erinra om att redan 1942 års revisorer i sin berättelse (§ 28 s. 130—132) framhållit olägenheterna av detta system.

Vad först angår *statens* arbetare så synes syftet med önskemålet om begränsning av skyldigheten att anmäla olycksfall i tjänsten vara, att skaderegleringen beträffande vissa grupper statsanställda icke längre skulle — såsom enligt nu gällande bestämmelser — handhas av riksförsäkringsanstalten med försäkringsrådet såsom besvärinstans utan av vederbörande verk och myndighet. Detta förutsätter att dessa grupper enligt 3 § av lagen undantagits från lagens tillämpning.

Riksförsäkringsanstalten vill i samband härmed erinra om att även under förutsättning att ett undantagande ägt rum, föreligger — såsom ovan nämnts — enligt den nuvarande lydelsen av ovan angivna kungörelse den 9 november 1928 (nr 429) anmälningskyldighet till riksförsäkringsanstalten och polismyndighet beträffande olycksfall, som medför eller skäligen kan antagas medföra påföljd, som föranleder ersättning enligt 6 § 1 b) eller 2) eller 7 § olycksfallsförsäkringslagen.

På nedan angivna skäl finner riksförsäkringsanstalten för sin del det av revisorerna ifrågasatta systemet icke vara att förorda.

De kategorier statsanställda, som av revisorerna sålunda ifrågasatts kunna undantagas från olycksfallsförsäkringslagens tillämpning, torde till avsevärd del innehava anställning hos kommunikationsverken och då främst hos statens järnvägar. Anmälan om olycksfall hos statens järnvägar och telegrafverket insändes icke till riksförsäkringsanstalten centralt genom vederbörande styrelse utan direkt från de underordnade instanserna. Anmälan om olycksfall hos postverket insändes däremot centralt genom generalpoststyrelsen. Ersättningsfrågans prövning i så kallade klara fall beträffande nu ifrågavarande kategorier statsarbetare medför ett relativt mycket ringa arbete för riksförsäkringsanstalten, medan däremot ett avgörande av dylik fråga av t. ex. statens järnvägar torde få medföra en central prövning hos järnvägstyrelsen med ty åtföljande ökad arbetsbörda. Anstalten vill i detta sammanhang erinra om att socialvårdskommittén i sitt betänkande angående lag om allmän sjukförsäkring (SOU 1944: nr 15, s. 288) framhöll, att prövning av frågor om ersättningsrätt enligt olycksfallsförsäkringslagen ofta är av mycket komplicerad natur och att det även för den, som är förtrogen med rättspraxis på området, ej sällan kan vara vanskligt att taga ställning till bland annat, huruvida olycksfallet är att betrakta som olycksfall i arbete eller därmed jämförbart olycksfall på väg till eller från arbetet samt huruvida åkomsten i fråga kan anses vara föranledd av olycksfall eller sådan inverkan av arbete, som under vissa förutsättningar jämföras med olycksfall. Anstalten får ävenledes hänvisa till vad anstalten anfört i sitt utlåtande den 4 oktober 1944 med anledning av nämnda betänkande. Transumt av nämnda utlåtande bifogas.

Den nuvarande prövningen av frågor om ersättningsrätt enligt olycksfallsförsäkringslagen av en särskild, i dessa frågor sakkunnig myndighet, riksförsäkringsanstalten, medför fördelen av en enhetlig bedömning. Härigenom undvikas de konflikthanledningar, som eljest kunna uppstå mellan arbetare och arbetsgivare i ersättningsfrågor. Enligt avlösningsreglementena gäller, att med olycksfall i tjänsten skall förstås vad som enligt lag är att hänföra till olycksfall i arbete. Avgörandet av denna fråga har såväl för statsverket som den enskilde avsevärd ekonomisk betydelse även i de fall, då avlösningsbestämmelserna berättiga till samma eller högre ersättning än olycksfallsförsäkringslagen.

Icke sällan förekommer, att en arbetare, som skadats genom olycksfall i arbete, efter längre eller kortare tid inkommer till riksförsäkringsanstalten med anspråk på ersättning för åkomma, som kan ifrågasättas vara orsakad av det ursprungliga olycksfallet. Om i sådant fall tillräckligt uttömmande beskrivning av olycksfallets förlopp samt läkarintyg angående den ursprungliga åkomsten ej finnes hos den prövande myndigheten och om dessutom frågan om olycksfall i arbete överhuvud taget ej sakligt prövats, kan det vara synnerligen svårt att på ett tillfredsställande sätt pröva frågan om samband mellan den aktuella åkomsten och det uppgivna olycksfallet.

Riksförsäkringsanstalten har vidtagit vissa åtgärder för att i möjligaste mån förenkla utredningsförfarandet. Sålunda har anstalten år 1940 överenskommit med bland andra statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk, att i samband med olycksfallsanmälan till riksförsäkringsanstalten jämväl i förekommande fall vissa upplysningar skola lämnas om olycksfallets förlopp (t. ex. vid muskelbristningar, olycksfall under färd etc.), vilka upplysningar äro erforderliga för ersättningsfrågans prövning och vilka anstalten eljest skulle nödgas särskilt infordra. Genom detta förfarande kan

dels frågan om olycksfall i arbete avgöras utan onödig tidsutdräkt, dels såväl anstalten som arbetsgivaren besparas visst arbete. Riksförsäkringsanstalten har vidare under utarbetande förslag till särskilt anmälningsformulär för statens arbetare, vari av arbetsgivaren skulle lämnas upplysning om bland annat den skadades anställningsförhållanden, hans rätt till ersättning vid olycksfall i arbete och sjukdom. Inom anstalten har även ifrågasatts, att vid fullt klara olycksfall, då den skadade från arbetsgivaren uppbär sjukersättning, vilken uppgår till eller överstiger sjukpenningen enligt olycksfallsförsäkringslagen, och då det kan beräknas, att olycksfallet kommer att föranleda endast en kort sjuktid, anmälan ej skulle behöva insändas, förrän den skadade är återställd och detta förhållande kan angivas i anmälan. Detta förfarande tillämpas redan nu i viss begränsad omfattning.

Under år 1945 inkommo till riksförsäkringsanstalten 25 768 anmälningar rörande olycksfall eller yrkessjukdom, som drabbat i statens tjänst anställda. I över 1 000 fall fann anstalten förutsättningar för rätt till ersättning enligt olycksfallsförsäkrings- eller yrkessjukdomsförsäkringslagen icke föreligga.

Vad därefter angår revisorerernas uttalande angående frågan om *folk- och småskolläraernas samt lärarnas vid högre kommunala skolor* ställning till olycksfallsförsäkringslagen, vill riksförsäkringsanstalten erinra därom, att kommunerna enligt hittills tillämpad praxis äro att anse som arbetsgivare för ifrågavarande lärarpersonal. Med hänsyn till numera gällande avlöningsbestämmelser kunna emellertid enligt riksförsäkringsanstaltens mening skäl även anföras för att staten betraktas som arbetsgivare för dessa lärare.

Revisorerernas önskemål att för ifrågavarande personal böra gälla samma bestämmelser i förevarande hänseende som för statens befattningshavare synes kunna tillgodoses därigenom, att staten betraktas som arbetsgivare enligt olycksfallsförsäkringslagen för lärarna. Om nuvarande bestämmelser i 2 § av nämnda lag icke befinnas medgiva en sådan tolkning — vilken är beroende på försäkringsrådets ställningstagande — torde annan utväg icke återstå än lagändring.

I detta ärendes handläggning hava, förutom undertecknade, deltagit byråcheferna Puke, Wolff och Stenholm, extra ordinarie byråcheferna Källström och Granstedt samt tjänstförrättande byråchefen Kullander.

Stockholm den 11 januari 1946.

Underdånigst

DAVID ÖSTRAND.

SVEN SIDVALL.

Bilaga.

Till Konungen.

Häremot må framhållas, att redan bedömandet av frågan, huruvida ett sjukdomsfall *uppenbarligen* härleder sig från olycksfall under arbetet *eller* om detta spörsmål är *tveksamt*, kräver speciell sakkunskap. Det gäller här att taga ställning till ett helt frågekomplex, såsom om den skadade utfört arbete mot avlöning, om han är arbetare eller självständig företagare, om han är undantagen enligt 2 § andra stycket olycksfallsförsäkringslagen (hemarbe-

tare, hemmavarande barn och föräldrar), om olycksfallsskada föreligger, om olycksfall är att anse såsom olycksfall i arbete samt om en viss sjukdom är följd av inträffat olycksfall. Vad beträffar yrkessjukdomslagen förekommer bland annat ståndpunktstagande till frågor, om yrkessjukdom framkallats genom inverkan av i lagen angivet ämne samt om arbetaren varit sysselsatt med arbete i verksamhet, där fara för yrkessjukdom av ifrågasvarande art föreligger (»farligt arbete»). Dessa spörsmål om yrkessjukdomslagens tillämplighet äro särskilt svåra att avgöra och kräva i framträdande grad speciell sakkunskap av medicinsk och teknisk natur. För att belysa de svårigheter, som här möta, torde några exempel beträffande tillämpningen av olycksfallsförsäkringslagen må anföras.

En person, som ej bedriver yrkesmässig byggnadsverksamhet i sådan omfattning att i rörelsen vanligen sysselsätts minst två personer, åtager sig på entreprenad uppförande av en villabyggnad till en kostnad av 9 000 kronor. Han deltagar själv såsom arbetare i arbetet och sysselsätter dessutom däri ett flertal av honom anställda och avlönade personer. Enligt en mycket utbredd uppfattning råder det icke någon tvekan om att vederbörande bör betraktas såsom självständig företagare. Enligt fullt klar praxis anses emellertid entreprenören i detta fall såsom arbetare. Om å andra sidan en person, som yrkesmässigt bedriver byggnadsverksamhet i sådan omfattning att vanligen minst två personer sysselsätts i rörelsen, åtager sig att mot viss ersättning per timme (»löpande räkning», »timpennning») utföra reparationsarbete å ett uthus och utför detta själv utan biträde av någon annan person, torde personen i fråga enligt vad erfarenheten utvisar av den, som icke äger kännedom om praxis, i allmänhet anses såsom arbetare. Enligt gällande rättstillämpning betraktas han emellertid som regel såsom självständig företagare.

Liknande svårigheter uppstå vid bedömandet av frågor, om olycksfallsskada eller vanlig sjukdom skall anses föreligga samt om inträffat olycksfall är att betrakta såsom olycksfall i eller utom arbetet.

En arbetare, som genom halkning i arbetet ådrager sig en muskelsträckning i ryggen, torde i allmänhet vara berättigad till olycksfallsersättning. Men om det göres gällande, att ett ljumskbräck uppkommit på samma sätt, utgår i regel icke någon ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen. Olycksfall å arbetsområdet under rast betraktas i allmänhet såsom olycksfall i arbete, såvida icke olycksfallet orsakats genom arbetarens egna, för arbetsförhållandena främmande åtgärder. Vad beträffar olycksfall under måltidsrast äro dock från rätt till ersättning enligt praxis undantagna olycksfall, som äro att hänföra till den medförda födan eller drycken eller till hantelandet av medförda kärl, för såvitt icke i särskilda fall samband finnes med arbetsförhållandena.

Såväl i fråga om de »medicinska» som »juridiska» fallen gäller, att anmälningshandlingarna i stor utsträckning icke innehålla för ersättningsfrågans bedömande erforderliga uppgifter, varför omfattande utredningar ofta måste göras.

Beträffande de försäkringsmedicinska spörsmålen torde särskilt böra framhållas, att försäkringsinrättningarna vid bedömandet av frågor om olycksfallsskada föreligger samt huruvida och i vad mån visst sjukdomstillstånd har samband med inträffat olycksfall m. m. visserligen ha ledning av de av den behandlande läkaren avgivna intygen. Men även i sådana fall, då läkaren icke angivit någon tveksamhet i avseende å sin uppfattning av fallet, måste en självständig prövning av hithörande frågor företagas av försäkringsinrättningarna. Härvid rådgöra dessa i stor utsträckning med de där anställda läkarna, vilka på detta område besitta en erfarenhet, som givetvis som regel

icke kan förefinnas hos den behandlande läkaren eller sjukkasseläkaren. I icke oväsentlig utsträckning kommer riksförsäkringsanstalten vid sitt bedömande av fallen till annat resultat än den behandlande läkaren. Vad angår de »juridiska» fallen, bland annat försäkringspliktsärendena, kräver handläggningen av dessa ärenden förutom allmänna juridiska insikter ingående kännedom om den speciella praxis å hithörande områden, som kommit till uttryck i beslut av riksförsäkringsanstalten och försäkringsrådet. Erfarenheten visar, att förståelse för den rätta innebörden av dessa avgöranden samt de slutledningar, som kunna dragas därav, förvärvas även i fråga om tjänstemän med god juridisk utbildning först efter långvarigt sysslande med dessa ärenden.

Vad här anförts torde vara tillräckligt för att visa, att även om fråga är om blott ett sådant mer summariskt bedömande av hithörande spörsmål rörande olycksfallsförsäkringslagen (yrkessjukdomslagen), som kommittén tänkt sig — alltså om ett ärende är tveksamt eller ej — avgörandet icke lär kunna anförtros åt sjukkassorna. Om avgörandet överlättes åt dessa skulle detta otvivelaktigt medföra ett mycket oenhetligt bedömande av fallen, och för de ersättningsökande, som avgörandena i de enskilda fallen ginge emot, skulle dessa lätt komma att te sig som godtyckliga. En känsla av rättsosäkerhet skulle komma att uppstå med ogynnsamma verkningar ej blott för sjukkassornas utan säkerligen också för olycksfallsförsäkringsinrättningarnas verksamhet.

I kommittéförslaget har olycksfall på väg till eller från arbetet ställts i särklass så till vida, att kommittén tänkt sig, att sjukvårdsersättning vid sjukdom till följd av dylikt olycksfall skulle — även om det vore uppenbart att olycksfallet vore att betrakta såsom olycksfall i arbete enligt olycksfallsförsäkringslagen — utgivas enligt sjukförsäkringslagens mera restriktiva grunder. En sådan begränsning av ersättningsrätten i fråga om en viss och betydande del av de olycksfall, som nu godkännas såsom olycksfall i arbete, lär emellertid näppeligen låta sig genomföra. Framhållas må, att olycksfall på väg till eller från arbetet år 1938, det sista år för vilket uppgifterna härom finnas tillgängliga, utgjorde mellan 4 och 5 % av samtliga olycksfall i arbete. Förutom att olycksfall vid färd till eller från arbetsstället, där färden föranledes av och står i omedelbart samband med arbetsanställningen, ända sedan ingången av år 1920, då den vid 1919 års riksdag beslutade lagändringen trädde i kraft, varit jämställda med olycksfall i arbete, torde även få erinras om att redan före lagändringen vissa olycksfall vid färd till eller från arbetet godkändes såsom olycksfall i arbete. Såsom exempel kan nämnas olycksfall, som inträffat inom arbetsområdet, om visst orsakssamband med arbetet förefinns, olycksfall vid begagnande av arbetsgivarens särskilt anordnade transportmedel samt olycksfall som inträffat, då arbetaren haft att färdas en särskild riskfylld väg till eller från arbetet. Såsom vid lagändringen förutsatts ersättas hithörande olycksfall alltjämt oavsett om de villkor, som vid lagändringen bestämdes i fråga om karaktären av den färd, som lagändringen avsåg, föreligga eller ej.

I detta ärendes handläggning hava, förutom undertecknade, deltagit byråcheferna Östrand, Puke och Wolff samt byrådirektörerna Sidvall, Källström och Granstedt.

Stockholm den 4 oktober 1944.

Underdånigst

Sam Larsson.

W. Stenholm.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 121, § 16.

Underdånigt utlåtande.

Med beaktande av statskontorets egna erfarenheter föreställer sig ämbetsverket, att antalet olycksfall i tjänsten vid de administrativa verken och övriga likartade statliga myndigheter är starkt begränsat. Från riksförsäkringsanstalten har även under hand uppgivits, att de till anstalten inkomna anmälningarna så gott som uteslutande härröra från vissa affärsdrivande verk och försvarsväsendet. Ifrågavarande ärenden förorsaka försäkringsanstalten, som har en ingående erfarenhet av praxis å förevarande område, jämförelsevis ringa arbete. Det förefaller med hänsyn härtill statskontoret tveksamt, om tillräckliga skäl föreligga för en ändring. Därest så skulle anses vara fallet, synes emellertid anmälningspliktens borttagande böra begränsas till sådana statsmyndigheter, bland vilkas anställda olycksfall i tjänsten förekomma relativt ofta och vid vilka härigenom kunna vinnas tillräckliga erfarenheter rörande tillämpningen av gällande bestämmelser. För erhållande av en enhetlig rättstillämpning lärer klagan över myndigheternas beslut i sådana fall böra få anföras hos försäkringsrådet.

1942 års revisorers uttalande rörande önskvärdheten av att folk- och småskollärare beträffande olycksfall i tjänsten jämställdes med statstjänstemän föranledde icke någon åtgärd av riksdagen. Statskontoret kan med hänsyn härtill icke finna vad i förevarande sammanhang anförts motivera åtgärder av sådan innebörd. Ämbetsverket avstyrker förty förslaget härom.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, deltagit statskommisariern Johnsson.

Stockholm den 16 januari 1946.

Underdånigst

WILHELM BJÖRCK.

OLOF WALLIN.

M. Sundström.

Allmänna lönenämndens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 121, § 16.

Underdånigt utlåtande.

Allmänna lönenämnden — som ansett det icke ankomma på nämnden att göra något uttalande i fråga om eventuell befrielse för myndigheterna från skyldighet att till riksförsäkringsanstalten anmäla vissa olycksfall i arbete — får med avseende å vad i den remitterade framställningen anförts i fråga om tillämpning av det statliga systemet beträffande olycksfallsersättning åt kommunalt anställda lärare framhålla, att ifrågavarande spørsmål icke i och för sig har avseende å de lärarna enligt gällande avlöningsreglementen tillkommande avlöningsförmånerna. Frågan är i stället i första hand av kame-

ral natur. Ur de synpunkter lönenämnden närmast har att företräda har lönenämnden därför icke funnit anledning till erinran mot vad riksdagens revisorer i förevarande ärende anført.

I ärendets handläggning ha deltagit undertecknad Almgren, ställföreträdare för lönenämndens ordförande, ledamöterna Grimlund, Linder, Magnusson och Rosberg samt suppleanten Arvidsson.

Stockholm den 17 januari 1946.

Underdånigst

SVEN ALMGREN.

Lennart Rydback.

Statens utlännings- kommissions

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 123, § 17.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1945 har statens utlänningskommission anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anført rörande den ekonomiska förvaltningen av kommissionen underlydande flykt-tingläger. Kommissionen får i ärendet anföra följande.

Revisorernas granskning inföll under en period, som kännetecknades av vissa större omflyttningar av utlänningar mellan olika läger. Dels pågick ett övertagande och överförande av utlänningar från civilförsvarsstyrelsens läger till kommissionens, och dels voro vissa omflyttningar mellan kommissionens egna läger i gång.

Beträffande övertagandet av klientelet från civilförsvarsstyrelsens läger bör framhållas, att detta av vissa skäl kom att taga längre tid än ursprungligen beräknats. En större del av de s. k. repatriandi, främst polska medborgare, kunde nämligen under hösten 1945 beredas möjlighet att återvända till sina hemländer. I avvaktan på genomförandet av repatrieringen ansågs det mindre lämpligt att överföra denna kategori från civilförsvarsstyrelsens till kommissionens läger. Då kommissionen hade organiserat sin beredskap av lägerplatser med tanke på att kunna emottaga samtliga de repatriandi, vilka vistades i karantänsläger, blev följden härav, att en del av denna beredskap kom att stå outnyttjad. Sedan det kunnat utrönas, vilken omfattning som repatrieringen skulle taga och vilket klientel som tills vidare skulle komma att kvarbliva i landet, kunde överflyttningen till kommissionens läger efter hand genomföras. De kostnader, som föranleddes av att en viss beredskap temporärt uppehölls, torde emellertid icke ha överstigit de kostnader, som skulle ha föranletts av en tillfällig omflyttning av ifrågavarande klientel till nya läger före repatrieringen.

Revisorerna konstatera, att de tillgängliga utrymmena å lägren mångstades endast blivit ofullständigt utnyttjade. Kommissionen önskar framhålla, att detta förhållande sammanhänger med, förutom vad ovan utvecklats, främst att klientelet skiftande sammansättning nödvändiggjort en viss differentiering med härav föranledda omflyttningar till olika läger. Uppdelning

av repatriandi i olika kategorier har sålunda måst ske med hänsynstagande till nationalitet, trosbekännelse, hälsotillstånd, familjeband m. m. Som exempel må nämnas, att ett relativt stort antal tuberkuloskonvalescenter ha måst förläggas på särskilt inrättade läger, dit andra repatriandi icke kunnat hänvisas. Det har därför icke varit möjligt att i samma utsträckning fullbelägga lägren såsom förhållandet kunnat bli, om det varit fråga om ett mera homogent klientel. Härtill kommer, att kommissionen städse måste hålla en viss reserv av lägerplatser tillgänglig för nya hastigt påkommande flyktinggrupper.

Revisorernas främsta erinran synes gälla inackorderingskostnaderna för de som utlänningsläger i anspråk tagna pensionaten. Dessa kostnader ha i regel utgjort fem kronor per dygn och person. Som jämförelse må nämnas, att de ordinarie priserna å de ifrågavarande pensionaten uppgå till åtta å tolv kronor per dygn och person, vartill kommer betjäningsavgift. Även om hänsyn tages till att koststandarden undergått en viss sänkning i förhållande till den tidigare användningen av pensionaten, kan den avtalade inackorderingsavgiften icke anses ligga för högt, i synnerhet som de flesta pensionaten tagits i anspråk redan under sommarsäsongen, då de i regel ha högkonjunktur. Det av revisorerna påtalade förhållandet, att pensionaten utnyttjat utlänningsarna i handräkningsarbete och härigenom kunnat minska sin egen personal, har kommit kommissionen till godo på så sätt, att den sedvanliga betjäningsavgiften bortfallit. Även ur en annan synpunkt har förekomsten av detta handräkningsarbete inneburit viss fördel. Kommissionen har nämligen ansett det värdefullt att som ett led i strävandena att återföra klientelet till en normal livsföring bereda detta någon sysselsättning, som ej varit alltför ansträngande.

Även om erfarenheten talar för att en allmän reduktion av nu gällande inackorderingspriser svårligen låter sig genomföras, har kommissionen likväl sin uppmärksamhet riktad på frågan. Under hösten 1945 har även en översyn av avtalen rörande de olika pensionaten skett, och i samband härmed ha flera av de dyrare avvecklats. I en del fall har kommissionen kunnat utverka en prissänkning, främst beroende på att respektive ägare under den gångna hyrestiden fått vissa engångskostnader täckta och därför nu kunnat medgiva en viss reduktion.

I några fall har kommissionen vid träffande av avtal med pensionatsägare nödgats lämna garanti för minimibeläggning. Detta har gällt pensionat — huvudsakligen några av Skidfrämjandets högklassiga turistanläggningar — som användas till konvalescenthem för tuberkulospatienter och som genom sitt läge och relativt höga standard äro särskilt lämpade för ändamålet. Klientelet å dessa hem har remitterats dit från olika sjukhus. Det ligger i sakens natur, att konvalescenthemmen i regel icke kunnat beläggas helt från förhyrningsdagen, då utskrivningarna från sjukhusen ske efter hand. Ersättning för obelagda platser har därför under en viss tid måst utgå. Denna ersättning har dock icke utgått med fullt pris, utan avdrag har skett med beräknade kostnader för inköp av livsmedel, kronor 2: 25 per dag. De kostnader, som härigenom åsamkats, torde icke kunna anses överskrida vad som är förenligt med en normal beredskap. Det har även visat sig, att den hållna beredskapen varit nödvändig, då samtliga de sålunda förhyrda utrymmena numera fullbelagts.

Revisorernas uttalande, att endast muntlig överenskommelse föreligger beträffande avtalen med bland andra folkrörelsernas rese- och semesterorganisationer (Reso) är missvisande i så måtto, att de muntliga överenskommelserna skriftligen bekräftats.

Revisorerna ha tydligen icke haft någon erinran att rikta mot kommissionens sätt att organisera livsmedelsupphandlingen. Kommissionen är emellertid tveksam beträffande den av revisorerna rekommenderade utvidgade upphandlingen från arméns intendenturförråd, då de därifrån anvisade varorna i många fall ej äro lämpliga för den utspisning, som förekommer å lägren. Kommissionen kommer dock liksom tidigare att verkställa inköp från arméns förråd i den mån det ur kommissionens synpunkt visar sig fördelaktigt.

Orsaken till att kommissionens anvisningar beträffande brödköp icke tillbörligt beaktats av lägerföreståndare är, att de uppgifter om leverantörer och priser, som statens sakrevision ställt till kommissionens förfogande, icke längre äro aktuella. Sålunda har det visat sig, att vissa leverantörer icke längre åtaga sig leveranser av de brödsorter, som användas, samt att de uppgivna priserna undergått en justering uppåt. De utsända anvisningarna ha dock medfört en allmän översyn av priserna å brödleveranser till lägren, och i en del fall har även kostnaden något kunnat minskas.

Den påtalade olikheten i fråga om personalorganisation och avlöningskostnader vid lägren beror, förutom på vad revisorerna anfört såsom olikheter i fråga om klientel och lokala förhållanden m. m., även på kapaciteten hos den personal, som kunnat erhållas för lägrens skötsel. Denna varierar mycket starkt. Den av revisorerna uppgjorda tabellen torde därför icke kunna läggas till grund för bedömande av personalbehovet på de olika lägren. Kommissionen har haft uppmärksamheten speciellt riktad på personalfrågan, och en fortlöpande översyn av personalbehovet sker även.

Den av revisorerna rekommenderade överföringen från civilförsvarsstyrelsens till kommissionens läger är numera i stort sett avslutad. Icke överförda äro nu endast cirka 2 000 flyktingar, vilka vistas å allmänna sjukhus eller beredskapssjukhus. I den mån dessa med hänsyn till sitt hälso tillstånd kunna utskrivas från sjukhusen, överföras de utan dröjsmål till kommissionens konvalescenthem.

I sin ekonomiska verksamhet har det varit kommissionens strävan att utnyttja redan existerande statliga och kommunala organs såväl som det enskilda näringslivets erfarenheter och att praktiskt omsätta dessa för kommissionens speciella behov. Kommissionen anser också för sin del, att kostnaderna för flyktingarnas uppehåll i landet kunnat hållas inom rimliga gränser utan att ändamålet med vistelsen här eftersatts. Kommissionen vill i sammanhanget betona, att en avvägning ständigt måst ske mellan å ena sidan statsfinansiella och å andra sidan sociala synpunkter.

Kommissionen kommer i det följande givetvis att i görligaste mån beakta de råd, revisorerna lämnat rörande den ekonomiska förvaltningen av lägren.

Slutligen vill kommissionen i anledning av revisorernas uppgift, att någon arbetsordning icke utfärdats för kommissionen, härmed anmäla, att en sådan utfärdats den 20 december 1945 och trätt i kraft den 1 januari 1946.

I behandlingen av detta ärende, som föredragits av byråchefen Perslow, ha deltagit kommissionens ordförande, herr Bexelius, ledamöterna Leche, Casparsson, Engzell, Lundh och Persson samt suppleanten Skogh. Därjämte hava vid behandlingen av ärendet närvarit byråcheferna Lindencrona och Wiman.

Stockholm den 15 januari 1946.

Underdånigst

Statens utlänningskommission.

ERNST BEXELIUS.

M. PERSLOW.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 141, § 18.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1945 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anbefallts avgiva utlåtande över vad riksdagens år 1945 församlade revisorer under § 18 i sin berättelse anfört angående åtgärder för decentralisering och förenkling av administrationen av det allmänna vägväsendet.

Med anledning härav får styrelsen i underdånighet anföra följande.

Ifrågavarande spörsmål har, såsom av remisshandlingen framgår, jämväl behandlats av överrevisorerna för väg- och vattenbyggnadsväsendet i deras berättelse rörande budgetåret 1944/45. Styrelsen anser sig därför kunna inskränka sig till att såsom utlåtande i förevarande ärende åberopa sitt den 12 december 1945 över nämnda berättelse avgivna utlåtande, varav en avskrift här bifogas.

I detta ärendes slutliga handläggning har, förutom undertecknade, deltagit överdirektören Hjort.

Stockholm den 4 januari 1946.

Underdånigst

NILS BOLINDER.

E. G. BRAUNE.

Bilaga 1.

Till Konungen.

Genom remiss den 7 november 1945 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anbefallts avgiva utlåtande över överrevisorernas för väg- och vattenbyggnadsväsendets berättelse rörande deras verksamhet under budgetåret 1944/45.

Med anledning härav får styrelsen med remissaktens återställande i underdånighet anföra följande.

Frågan om underhållet av städernas vägar och för biltrafiken viktiga gator diskuterades vid det nyligen hållna vägdirektörmötet. Därvid framhölls från flera vägdirektörer, att det visserligen var riktigt att städernas vägar i många fall voro sämre än landsbygdens, men detta kunde förklaras därav att städerna kanske mer än vägförvaltningarna hade svårighet att under nuvarande kristid, med brist på dammbindningsmedel m. m., lämpa vägunderhållet efter trafiken. Vägdirektörerna ansågo att förhållandena på detta område skulle komma att förbättras med krisens upphörande. Styrelsen avser emellertid att ha sin uppmärksamhet fäst på denna fråga.

Beträffande standardförbättring av vägarna i allmänhet vill styrelsen endast erinra om att styrelsen i sina petita innevarande höst äskat medel för upprustning och förbättring av de befintliga vägarna. I samband därmed har styrelsen tagit upp frågan om förändring av anslaget till barmarksunderhållet till förslagsanslag.

För utökning av maskinparken för vägunderhållet har styrelsen redan i sina riksdagsäskanden den 30 september 1944 upptagit ett belopp av 2,7 miljoner kronor, vilket belopp också anvisats. Åtgärder hava vidtagits för utökning av maskinparken med anlitande av dessa medel. Leveranstiderna äro emellertid för närvarande mycket långa.

I sina äskanden den 27 september 1945 har styrelsen anmält, att, räknat för nuvarande trafikförhållanden, ytterligare behov av 7,0 miljoner kronor förelåg för utökning av maskinparken för underhållet. Styrelsen har föreslagit detta belopp uppdelat på två budgetår och i anslutning härtill för budgetåret 1946/47 äskat 3,0 miljoner kronor för maskinparkens utökning.

Frågan om avvägning av personaluppsättningens omfattning efter arbetsuppgifterna är föremål för styrelsens ständiga uppmärksamhet. Redan på ett tidigt stadium efter vägväsendets förstatligande ansåg sig styrelsen kunna konstatera, att viss utökning var nödvändig av vägunderhållspersonalen i styrelsen och å vägförvaltningarna. Med hänsyn till av riksdagen vid beslutet om förstatligandet gjorda uttalanden ville styrelsen icke väcka förslag om personalökning förrän visshet vunnits om att erfarenheterna från den första tiden efter förstatligandet blevo bestående. Av denna anledning gjorde styrelsen icke några framställningar härom i sina petita hösten 1944 men avser att göra det i petita till 1946 års riksdag. Styrelsen vill erinra om att styrelsen nyligen erhållit bemyndigande att anställa ytterligare befattningshavare på bl. a. vägunderhållsavdelningen.

I samband med förstatligandet överflyttades handläggningen av ärenden om statsbidrag till enskilda vägar från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till länsstyrelserna. Samtidigt därmed överflyttades de under styrelsen tidigare direkt sorterande s. k. länseschaktmästartjänsterna till vägförvaltningarna i form av tjänster som övervägmästare för enskild väghållning. Därvid förutsattes emellertid (se Kungl. Maj:ts prop. nr 224 till 1943 års riksdag s. 84) att förrättningar av enklare beskaffenhet borde kunna anförtros även åt vägmästare.

Efter vägförstatligandet ha anslagen till enskild väghållning ökat och därigenom även antalet förrättningar och arbetsbördan i allmänhet på detta område. Samtidigt har emellertid konstaterats att vägmästarna — på grund av bl. a. den arbetsbörda som åvilar dem för den allmänna väghållningen — blott i ringa omfattning kunna lämna biträde i fråga rörande enskild väghållning.

Redan i 1944 års riksdagspetita ansåg sig väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — trots att blott 7 månaders erfarenhet vunnits av den nya organisationen — nödsakad hemställa om medel till förstärkning av arbetskrafterna på hithörande område. Det anslagsbelopp, som i anledning härav anvisats för innevarande budgetår, har medgivit anställande av 14 hel- eller deltidanställda biträden åt övervägmästarna. Ehuru viss avlastning av övervägmästarnas stora arbetsbörda därigenom erhållits, äro de alltjämt allt för hårt belastade. Arbetet på detta område tenderar dessutom oavbrutet att stiga. Med anledning härav avser styrelsen att i sina petita till 1946 års riksdag göra framställning om ytterligare arbetskraft på detta område.

Frågan om vidtagande av åtgärder för minskande av vägmästarnas expeditionarbete berördes redan i överrevisorernas berättelse för tiden den 1 januari—den 30 juni 1944. I sitt yttrande däröver uppgav väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bl. a., att vägförvaltningarna på försommaren 1944 bemyndigats anställa förmän såsom hjälp åt vägmästarna; dessa förmän hade bl. a. att biträda vid expeditionsarbetet rörande rapporteringen till vägförvaltningarna. Vägförvaltningarna hade vidare bemyndigats att anställa praktikanter vid vägunderhållet; dessa syntes huvudsakligen komma att vara till-

gångliga under sommarhalvåret, d. v. s. under den för vägunderhållet brådaste tiden, och borde då kunna hjälpa till även med expeditionsarbetet.

Styrelsen har därefter vidtagit ytterligare åtgärder i förevarande syfte. Sålunda har styrelsen i samråd med statens organisationsnämnd genomfört förenklingar i kalkylationsbokföringen och rapporteringen till vägförvaltningarna. Styrelsen har vidare i anslutning till en av statens sakrevision genom f. d. generaldirektören A. Granholm företagen utredning rörande styrelsens förrädsrörelse genomfört vissa ytterligare förenklingar. Slutligen har styrelsen i skrivelser den 25 juni och den 6 augusti 1945 anmodat vägförvaltningarna att i ökad omfattning bereda vägmästarna lämpliga kontorslokaler; även detta bör på sitt sätt underlätta vägmästarnas arbete.

Ifrågavarande spörsmål ägnas oavlatlig uppmärksamhet från styrelsens och vägförvaltningarnas sida, och allt som rimligen kan ifrågakomma för minskande av vägmästarnas expeditionsarbete kommer att göras. Det må emellertid påpekas, att ett visst mått av kontorsarbete, såsom avlöningsrapportering, planläggning av arbetena m. m., är icke bara ofrånkomligt utan även önskvärt och nödvändigt för att vägmästaren skall kunna följa verksamhetens ekonomiska förlopp och på ett tekniskt riktigt och rationellt sätt kunna leda arbetet.

Frågan om organiserande av ett rapportsystem för att underhållsarbetena skola kunna utföras snabbt och vid rätt tidpunkt har styrelsen haft uppe till bedömande och därvid anmodat vägförvaltningarna att träffa överenskommelse med lämpliga rapportörer för konstaterande av behov av hyvling och sladdning, plogning, reparation av tjälskador m. m. Såvitt styrelsen vet har resultatet varit gott i de fall sådant rapportsystem börjat tillämpas. Det av överrevisorerna berörda systemet med vägvakter hade på vägdistriktens tid viss utbredning. Efter övergången till maskinell väghållning torde emellertid systemet få anses hava väsentligt förlorat sin betydelse.

Det investeringsanslag för förrädsfonden, som ställdes till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande vid vägväsendets förstatligande, visade sig vara för knappt tillmätt även i fråga om den del, som avsågs för anskaffning för depåförråd. Denna del utgjorde 3,5 miljoner kronor, medan enligt en inom styrelsen den 3 december 1942 upprättad promemoria ett belopp av minst 5 miljoner kronor ansetts erforderligt för ifrågavarande ändamål. De olägenheter, som nu av överrevisorerna påtalats till följd av för knapp medelstillgång, framträdde redan kort tid efter den nya organisationens start. Detta föranledde väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att redan i sina riksdagsäskanden den 30 september 1944 föreslå en ökning av förlagskapitalet under gruppen effektförrådet med 2,5 miljoner kronor för ökning av depåförrådets lagerhållning. Genom beslut den 23 augusti 1945 har Kungl. Maj:t ställt detta belopp till styrelsens förfogande. Styrelsen har omedelbart efter det medel ställts till förfogande gått i författning att öka lagerhållningen i depåförråden. Med hänsyn till rådande materialknapphet äro emellertid leveranstiderna mycket långa. Exempelvis kan nämnas, att leveranstiderna för vissa verktyg för närvarande äro cirka ett år. Reservdelar beräknas på grund av verkstadskonflikten icke kunna tillhandahållas för lagerhållning ännu på mycket lång tid. På grund av dessa förhållanden kan det icke med säkerhet påräknas, att ökningen i depåförrådets lagerhållning kan till fullo genomföras ens under nu löpande budgetår.

För att under tiden, till dess depåförrådets lagerhållning bragts i en lämplig nivå, förhindra för stor lagerhållning vid arbetsförråden har styrelsen i skrivelse till vägförvaltningarna den 1 oktober 1945 meddelat anvisningar angående lagerhållningen i arbetsförråd och därvid föreskrivit, att vissa angivna kvantiteter icke få överskridas utan styrelsens hörande.

Leverantör av skyfflar till väg- och vattenbyggnadsväsendet är Svenska Spad- & Grepfabrikanter Förening, Stockholm. Denna förening är en sammanslutning av följande fabrikanter:

AB. Arvika Redskapsfabrik, Arvika,
Bröderna Falk & Co., Motala,
Patrik Hultgren, Motala,
Nya AB Liljeqvists Sägblads- & Redskapsfabrik, Eskilstuna,
C. Aug. Norberg, Motala,
Redskapsindustri Bröderna Norberg, Motala,
Spadfabriken Bröderna Wästlund & Co., Karlstad,
Wedevågs Bruks AB, Vedevåg,
Wigsfors AB, Långserud.

Till föreningen anslutna medlemmar hava vid sin anslutning förbundit sig att i sin tillverkning hålla samma kvalitet på sina redskap. Skyfflar av denna tillverkning levererades under vägdistriktens tid till ett flertal distrikt. Kvaliteten hos skyfflarna har icke av fabrikanterna ändrats efter den 1 januari 1944. I de distrikt, skyfflar av någon av de nämnda fabrikanternas tillverkning användes under vägdistriktens tid, kan alltså någon kvalitetsförsämring icke hava ägt rum. De återstående fallen torde i huvudsak vara hänförliga till södra delen av landet. Där användes under vägdistriktens tid i en del distrikt skyfflar av annan tillverkning än den, som för närvarande levereras till styrelsen. Styrelsen har emellertid, när frågan om leverantör till väg- och vattenbyggnadsväsendet behandlades inom styrelsen, låtit verkställa jämförande provningar av dels den tillverkning, som för närvarande användes inom väg- och vattenbyggnadsväsendet, dels den tillverkning, som på sina håll användes inom södra delen av landet under vägdistriktens tid. Provingen gav till resultat, att den senare tillverkningen var ojämn och att av fyra prov av denna tillverkning tre visade sämre resultat än prov från styrelsens leverantör. Ej heller i dessa fall kan därför belägg för överrevisorernas uttalande finnas i vad avser den av styrelsen avtalade kvaliteten å skyfflar från styrelsens leverantör.

Därjämte kan nämnas, att styrelsen inhämtat uppgifter angående kommunikationsverkens och arméförvaltningens upphandling av skyfflar. Av dessa framgår, att vattenfallsstyrelsen och arméförvaltningen uteslutande använt sig av någon av de leverantörer, som styrelsen verkställt sina inköp från. Även telegrafstyrelsen och järnvägsstyrelsen hava för den ojämförligt större delen av sin förbrukning haft samma inköpskällor som styrelsen och inköpt endast obetydliga kvantiteter från annan leverantör.

Då styrelsen hittills icke kunnat utöva fortlöpande kontroll vid fabrik för tillverkning av effekter av detta slag, utesluter detta emellertid ej, att någon eller några leveranser innehållit skyfflar av sämre kvalitet än den, varom avtal träffats mellan styrelsen och vederbörande leverantör. Styrelsen överväger emellertid sedan en tid tillbaka, huru sådan kontroll lämpligen bör ordnas till förebyggande av en sådan eventualitet.

Styrelsen har funnit, att de dröjsmål, som förekommit under innevarande år i fråga om leverans av reservdelar, till alldeles övervägande del äro föranledda av verkstadskonflikten och efterverkningarna av denna och ej av gällande bestämmelser angående upphandling för vägväsendet. Beträffande reservdelar förhåller det sig nämligen på sådant sätt, att för samtliga reservdelar till maskiner, som äro av nämnvärd betydelse för driften, finnas centralavtal, varpå lokal förvaltning äger att verkställa avrop. Några rekvisitioner på sådana reservdelar skola alltså ej gå över styrelsen. Vidare är fr. o. m. den 15 september 1945 i gällande instruktion för vägmästare stadgat ålig-

gande för denne att för oförutsedda brådslande arbeten direkt från leverantör rekvirera effekter till ett belopp av 400 kronor. Reservdelar, som betinga högre belopp, torde i allmänhet icke kunna anskaffas på platsen. Under nu i yad avser reservdelsförsörjningen brydsamma tid har det emellertid förekommit, att lokal förvaltning hänvänt sig till styrelsen för att erhålla hjälp med anskaffning av reservdel, som icke kunnat erhållas av förvaltningen, och det har därvid mången gång varit möjligt att, genom omflyttningar från en plats till en annan, skaffa fram reservdelar på kortare tid än eljest skulle varit tänkbart. Vad överrevisorerna därför framhålla i fråga om att vinst, som uppnås genom centraliserad upphandling, går förlorad, ja t. o. m. förbytes i större utgift för det allmänna genom att dröjsmål stundom kunna nödvändiggöra förhyrandet av enskilda tillhöriga maskiner, är icke relevant vid ett riktigt tillämpande av nu gällande bestämmelser. I fråga om leverans av effekter överhuvud taget har styrelsen den uppfattningen, att dröjsmål, som ej äro föranledda av nu rådande materialknapphet, icke behöva förekomma, om vägförvaltningarna och vägmästarna i förekommande fall utnyttja dem tillkommande befogenheter att anskaffa effekter på orten. Styrelsen anser sig kunna göra detta uttalande med så mycket större bestämdhet, sedan styrelsen genom beslut den 15 september 1945 vidgat nämnda befogenheter.

När väg- och vattenbyggnadsstyrelsen på hösten 1943 byggde upp den nya vägorganisationen med dess 24 vägförvaltningar, centraliserades handläggningen av förekommande ärenden i ganska stor omfattning. Detta ansågs nödvändigt dels för vinnande av enhetlighet och dels enär det stora flertalet av vägförvaltningarnas befattningshavare icke tidigare sysslat med statlig verksamhet. Ur styrelsens egen synpunkt var det också till fördel, att styrelsen genom en sådan ordning bleve i tillfälle att på ett mera ingående sätt få kännedom om de olika slag av ärenden och frågor, som kunde förekomma. Styrelsen var emellertid fullt på det klara med att den relativt starka centraliseringen var en övergångsform och att decentralisering efter hand skulle ske i all den omfattning som var möjlig. Styrelsen har också konsekvent följt denna linje och genom ändringar tid efter annan i arbetsordningen eller på annat sätt givit vägförvaltningarna ökad befogenhet och större handlingsfrihet. Styrelsen följer ständigt frågan med största uppmärksamhet, varför någon särskild utredning i ämnet icke erfordras.

Överrevisorerna ha särskilt framhållit behovet av ökade anslag för nyanläggning av ödebygdsvägar och bygdvägar. Styrelsen, som även anser att dessa byggnadsanslag varit för små för att inom rimlig tid tillgodose nyanläggningsbehoven, vill emellertid som sin bestämda uppfattning framhålla, att erforderlig ombyggnad av det befintliga vägnätet icke får eftersättas för nyanläggningsbehoven. Styrelsen har därför i sina anslagsäskanden innevarande höst äskat betydligt ökade anslag icke blott till nyanläggning av vägar utan även till ombyggnad.

Styrelsens inställning såväl till revisionsavdelningens arbete som till frågan om teknisk-ekonomisk kontroll av vägförvaltningarnas verksamhet framgår i allt väsentligt av styrelsens protokoll den 16 oktober 1945 med beslut angående viss omläggning av revisionsverksamheten, vilket protokoll i avskrift här bifogas (bilaga 2). Av protokollet framgår bl. a., att styrelsen avsett att åstadkomma en sådan kontroll genom samarbete mellan vederbörande tekniska byråer och revisionsavdelningen; sådant samarbete har också inletts. Det synes vara skäl att detta system får prövas innan andra åtgärder i förevarande avseende vidtagas.

Att åstadkomma teknisk-ekonomisk kontroll genom en till revisionsavdel-

ningen knuten befattningshavare med kompetens att bedöma vägförvaltningarnas utgifter ur teknisk synpunkt torde icke låta sig göra. Det räkenskapsmaterial varom här är fråga är alltför omfattande för att kunna bemästras av en enda person. Det lärers också vara ogörligt att finna en person, som behärskar vägväsendets alla tekniska detaljer och som skulle vara villig att antaga en befattning med den löneställning som här skulle kunna ifrågakomma.

Av styrelsens här ovan omnämnda protokoll den 16 oktober 1945 framgår, att revisionsavdelningen till en början ansåg sig böra verka så att säga i uppfostrande syfte; det gällde att snabbt och effektivt fästa den till stor del mycket oerfarna lokala personalens uppmärksamhet på vikten av att noggrant följa vederbörande författningar och reglementen samt att iakttaga tillbörlig sparsamhet. Att därvid många förfrågningar och i vissa fall revisionsanmärkningar kunde framställas rörande till synes obetydliga belopp torde icke vara särskilt egendomligt. Det förefaller styrelsen vara bättre att genast påpeka ett fel och därigenom förhindra dess upprepande än att låta felet återkomma gång efter gång och så slutligen slå ner på den felande.

De av överrevisorerna nämnda beloppen äro självfallet i och för sig bagateller. Det kan emellertid nämnas, att t. ex. revisionsavdelningens förfrågan om inköpet av rullgardiner icke var så onödig som överrevisorerna synas vilja göra gällande. Kostnaderna för rullgardinerna hade förts på kontot »garage», vilket revisionsavdelningen ansåg förefalla egendomligt. Det visade sig också, att kostnaderna felaktigt påförts detta konto. Det kan säkert antagas, att den gjorda förfrågan i varje fall hade det goda med sig, att vederbörande hos vägförvaltningen fingo sin uppmärksamhet på vikten av noggrannhet i bokföringen.

Såsom av det förut nämnda protokollet framgår har revisionsavdelningens verksamhet numera i väsentliga avseenden omlagts.

En vägnämndsledamot torde i likhet med övriga statliga och kommunala förtroendemen och tjänstemän äga skyldighet att göra sig underkunnig om de författningsbestämmelser, som gälla vid uppdragets fullgörande.

När styrelsens revisionsavdelning uppmärksammat, att reseräkningar från vägnämndsledamöter i ett flertal fall inkommit så sent, att enligt föreskrifterna i 24 § resereglementet rätten till ersättning förfallit, framhöll avdelningen i skrivelse den 26 september 1945 till samtliga vägförvaltningar lämpligheten av att förvaltningarna genom cirkulär eller på annat sätt erinrade vägnämndsledamöterna om denna bestämmelse.

Enligt nyssnämnda paragraf kan Kungl. Maj:t på grund av särskilda omständigheter medgiva vederbörande rätt till ersättning, trots att reseräkningen inkommit för sent; det står sålunda de personer, som förvägrats ersättning, fritt att hos Kungl. Maj:t göra framställning i ämnet. Därest Kungl. Maj:t anser sådana särskilda omständigheter här föreligga, torde — för undvikande av besväret med en mängd separata framställningar — vara lämpligt, att Kungl. Maj:t meddelar styrelsen ett generellt bemyndigande att utan hinder av resereglementets bestämmelser få utbetala ersättning till sådana vägnämndsledamöter, som före delfåendet av revisionsavdelningens påpekande i nämnda skrivelse förlorat rätten till ersättning på grund av underlåtenhet att i tid inkomma med reseräkning.

Det lärers vara uppenbart, att vägnämndsledamöter äga rätt till ersättning för sådana resor, som av överrevisorerna omnämnas. Om vägnämndsledamot som förvägrats dylik ersättning anmält saken till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, kunde rättelse genast ha skett. Styrelsen har redan fäst vägförvaltningarnas uppmärksamhet på ifrågavarande angelägenhet.

Beträffande slutligen kostnaderna för motor till bron över Byälven vid Nysäter får styrelsen anföra följande.

Den 30 oktober 1943 beslöt vägstyrelsen i Södersysslets vägdistrikt att utbyta motorn, då därigenom större driftsäkerhet skulle vinnas med hänsyn till det relativt klena distributionsnätet. I skrivelse till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 25 november 1943 meddelade vägstyrelsen, att den till inköp beslutade motorn icke skulle kunna levereras förrän omkring den 1 juni 1944. Under hänvisning till utfärdade direktiv, enligt vilka vägstyrelserna icke utan särskilt tvingande skäl finge avsluta köp, vars verkningar komme att sträcka sig in på 1944, förklarade sig vägstyrelsen icke kunna beställa motorn.

Den 17 december 1943 godkände länsstyrelsen broföretaget och utanordnade till vägstyrelsen inestående statsbidrag.

Efter undersökning på platsen beslöt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att motor och snäckväxel skulle utbytas, och sedan offert infordrats från entreprenören för brons maskinella utrustning, antogs anbudet den 19 januari 1945.

Med hänsyn till dels att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens beslut endast var ett fullföljande av det av vägstyrelsen den 30 oktober 1943 fattade beslutet, vilket förmenats icke kunna genomföras till följd av de bestämmelser, som utfärdats med anledning av vägväsendets förestående förstatligande, dels att några särskilda medel för broföretaget icke vidare funnos tillgängliga, ansåg styrelsen att kostnaderna borde avföras från titeln »Dm 15 Vägdistriktens avvecklingskostnader». Att denna lösning av finansieringsfrågan är den ur praktisk synpunkt lämpligaste torde vara uppenbart. Motorbytet har på grund av verkstadskonflikten ännu icke kunnat ske, och styrelsens beslut angående kostnadernas avförande från nämnda titel har därför icke verkställts.

Därest Kungl. Maj:t anser, att kostnaderna böra bestridas i annan ordning, d. v. s. från broanslaget, torde styrelsen i sinom tid få inkomma med underdånig framställning om att erforderliga medel anvisas från nämnda anslag.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, deltagit överdirektören Hjort, byråchefen Kolm, förrådsdirektören Neland och byråchefen Wallgren.

Stockholm den 12 december 1945.

Underdånigst

Nils Bolinder.

E. G. Braune.

Bilaga 2.

*Protokoll hållet vid sammanträde vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen
den 16 oktober 1945.*

§ 1.

Byråchefen Wallgren anförde.

»I sitt yttrande över 1942 års vägsakkunnigas betänkande framhöll Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen beträffande det blivande revisionsarbetet bl. a. följande:

Härvid är då att märka, att granskningen icke endast skall avse formalia — vore så fallet skulle arbetet mycket väsentligt underlättas — utan räkenskaperna skola jämväl granskas sakligt. Hårtill kommer, att revisionen efter anmodan från de tekniska byråerna kan få göra specialundersökningar i räkenskaperna, exempelvis för att utröna medelkostnaderna för gruskörs-
lor eller andra liknande saker. Slutligen må påpekas, att revisionen även måste övervaka belastningen på olika anslag, så att vederbörande förvaltningar icke överskrida dem tilldelade belopp för byggande och andra ändamål. Revisionens verksamhet blir därför av mycket stor omfattning och betydelse.

I proposition nr 224 till 1943 års riksdag anförde departementschefen i samma ämne följande:

’Det är önskvärt, att räkenskaperna i möjligaste mån fullständigt underkastas siffergranskning. Självfallet kan en granskning i övrigt av räkenskapsmaterialet endast stickprovsviis ifrågakomma, men revisionen bör vara så ordnad, att åtminstone någon del av varje underförvaltnings räkenskaper årligen kan bli va föremål för en mera ingående granskning. Jag förutsätter tillika, att revisionskontoret i samarbete med de tekniska avdelningarna skall — i likhet med vad som exempelvis sker genom den nuvarande vägunderhållsinspektionens försorg — utöva viss kontroll över att kostnaderna bli va behörigen bokförda å därför avsedda anslag och anslagsposter.’

Vid vägförstatligandet kommo helt givet befattningshavarna vid de nya vägförvaltningarna att i avsevärd omfattning utgöras av personer, vilka stodo främmande för den statliga förvaltningen. Helt naturligt var därför att emotse att i ganska stor utsträckning feltolkningar av gällande författningar och föreskrifter skulle förekomma. I all synnerhet var detta att befara i fråga om de ofta svårtolkade bestämmelserna i avlönings- och resereglementena. Styrelsens revision, som tog till sin uppgift att ej blott framställa anmärkningar utan att framför allt söka förebygga felaktiga utbetalningar, har därför under den hittillsvarande så att säga uppbyggnadstiden ansett sig böra granska de inkomna räkenskaperna i deras helhet och att göra detta fortast möjligt för att förhindra återupprepningar av på grund av feltolkningar verkställda felaktiga utbetalningar. Revisionen har också vid skilda tillfällen genom meddelanden till samtliga vägförvaltningar gjort dessa underkunniga om sådana beslut i anmärkningsärenden, som varit av allmäntilligt betydelse eller i övrigt kunnat tjäna förvaltningarna till ledning. Revisionsarbetet har sålunda i ganska avsevärd utsträckning måst inriktas på en formell granskning, vilket dock givetvis icke inneburit ett bortseende från revisionens övriga uppgifter. Kontrollen över anslagsbelastningen sker sålunda i samarbete med kamrerarekontoret på sådant sätt, att avstämning från vägförvaltningarnas räkenskaper sker mot de å sistnämnda kontor förda dispositionskortet över de till vägförvaltningarna anvisade olika medlen. Granskningen av räkenskaperna omfattar givetvis också sakgranskning, vilken dock begränsas därav, att det månatligen inkommande räkenskapsmaterialet icke är till fyllest för en mera omfattande sådan granskning. Härför erfordras dels tillgång till ytterligare material, dels ock medverkan från de tekniska byråerna. Då numera vägförvaltningarnas till styrelsen insända räkenskaper i sin helhet granskats för tiden $\frac{1}{1}$ 1944— $\frac{30}{6}$ 1945, synas vederbörande befattningshavare vid vägförvaltningarna hava bort erhålla sådan erfarenhet, att revisionen kan våga övergå till en mera stickprovsmässig granskning och därmed även utsträcka sitt arbete till att omfatta ett vidare material. Sedan numera kalkylationsbokföringen föreligger färdig för ett avslutat helt budgetår, har revisionen också för avsikt att stickprovsviis göra en undersökning av det material, som ligger till grund för fördelningen av som gemensamma kost-

nader bokförda utgifter. För detta ändamål har i samråd med underhålls-avdelningen infordrats erforderligt material från en av vägförvaltningarna, vilket material för närvarande är underkastat förberedande granskning å underhållsavdelningen för att sedermera överlämnas till revision för vidare undersökning.

För ett fortsatt effektivt bedrivande av styrelsens revisionsverksamhet är samarbetet mellan revisionskontoret och de tekniska avdelningarna av största betydelse. Det synes mig därför synnerligen önskligt, att då tjänstemännen å dessa avdelningar i sitt arbete inom styrelsen eller vid inspektionsresor göra sådana iakttagelser, som kunna tänkas utgöra ett uppslag eller i övrigt vara till nytta för revisionskontoret i dess arbete, de ville genom vederbörande avdelningschef därom göra anmälan till kameralbyrån. I anledning härav får jag hemställa, att styrelsen ville besluta, att utdrag av detta protokoll skulle tillställas cheferna å de tekniska byråerna och avdelningarna inom styrelsen.»

Styrelsen beslöt i enlighet med föredragandens hemställan.

In fidem:

Styrbjörn von Feilitzen.

Byggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 144, § 19.

U n d e r d å n i g t u t l å t a n d e .

Byggnadsstyrelsen, som ansluter sig till vad statsrevisorerna anfört rörande de av C. B. U. upprättade allmänna normerna för planläggning och utförande av statliga ämbetsbyggnader, får i ärendet åberopa vad styrelsen anfört i sin, av statsrevisorerna omnämnda, skrivelse till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet den 10 juni 1944.

Stockholm den 17 januari 1946.

Underdånigst:

HENNING LEO.

GUNNAR WEJKE.

B. Hasselrot.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 148, § 20.

T i l l K o n u n g e n .

Genom remiss den 21 december 1945 har statskontoret anbefallts att avgiva utlåtande över vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats angående kontrollen över de medel, som av statliga myndigheter utbetalas till kommunala samfälligheter.

I anledning därav får statskontoret anföra följande.

Riksdagens år 1945 församlade revisorer hava under § 20 av sin avgivna berättelse ifrågasatt ändrade föreskrifter beträffande kontrollen av medel, som av statliga myndigheter utbetalas till kommunala samfälligheter. Enligt revisorernas uppfattning skulle nämligen nu tillämpat kontrollsystem, som bygger på de i kungl. kungörelse nr 613 den 10 november 1933 givna föreskrifterna angående utbetalning till kommuner m. fl. över postgirot, vara behäftat med vissa brister. Härvid hava riksdagens revisorer framhållit, att de kontrolluppgifter, de kommunala revisorerna kunna erhålla från postgirokontoret, icke äro tillräckliga som underlag för revision, enär de endast lämna uppgift beträffande de förändringar kontot under året genomgått men däremot icke upplysningar om arten av de medel, som inbetalts. Enligt vad revisorerna inhämtat förekommer även, att statliga myndigheter utbetala medel till kommunala organ i annan ordning än över postgirot, vilket finge anses innebära en brist i gällande kontrollsystem. Därest systemet med utbetalning av statsmedel över postgirot skall utgöra underlaget för kontrollen måste enligt revisorernas mening möjlighet till undantag från ett sådant utbetalningssätt förringa det därmed åsyftade kontrollvärdet.

Under hänvisning till de sålunda påtalade bristerna ifrågasätta revisorerna, huruvida icke det mest effektiva vore att föreskriva, att de olika utbetalande myndigheterna skulle tillstålla de kommunala revisorerna ett sammandrag över de medel av skilda slag, vilka under viss tid utbetalats. Med hänsyn till den kommunala redovisningen skulle sammandragen lämpligen avlämnas efter varje års utgång och avse kalenderår. Uppgifterna skulle lämnas besked icke blott om beloppen utan även om de förhållanden i övrigt, som kunde vara av värde för den kommunala revisionen, såsom arten av utbetalda medel, den tid utbetalningen hänför sig till, huruvida medlen utgöra förskott etc. Anordningen skulle förutsätta, att den utbetalande myndigheten förde ett särskilt konto för utbetalning till varje kommun.

Det föreslagna kontrollsystemet med konton för alla berörda kommuner skulle medföra ett avsevärt ökat arbete för de utbetalande myndigheterna. På dessa konton skulle nämligen föras icke blott beloppen utan även för revisorernas arbete erforderliga anteckningar angående medlens natur m. m. För statskontoret, som bland annat utanordnar bidragen till folk- och skolbibliotek, skulle systemet medföra uppläggning av icke mindre än cirka 3 000 konton samt utskrivning och expediering av lika många kontrolluppgifter årligen. Såväl statskontoret som övriga utbetalande myndigheter skulle därtill bliva nödsakade att infordra uppgifter på och föra förteckningar över revisorerna i respektive kommuner. Det torde nämligen ligga i sakens natur, att myndigheternas kontrolluppgifter böra tillställas revisorerna direkt utan obehörig passage genom de kommunala organ, som äro föremål för revision.

Ovannämnda arbetsuppgifter skulle — åtminstone beträffande statskontoret — icke kunna medhinnas av nu tillgänglig personal. Det nya kontrollsystemet skulle sålunda komma att medföra ökat behov av arbetskraft och lokalutrymme med åtföljande kostnader för statsverket. Förslaget synes därför böra genomföras endast under förutsättning, att nuvarande kontrollsystem icke håller måttet. Enligt statskontorets uppfattning är emellertid detta icke fallet. Erfarenheten torde tvärtom hava visat, att oegentligheterna inom kommunalförvaltningen just till följd av postgirots ökade användning — till vilket förhållande kontrollsystemet för statsbidragen verksamt bidragit — blivit alltmer sällsynta. Under dylika omständigheter synes det icke föreligga anledning frångå postgirot som den grund, på vilken kontrollen bör vila.

Ur revisionsteknisk synpunkt lärer postgirot även fylla högt ställda an-

språk. Vid undantagslös utbetalning av statsmedel till kommunerna över postgirot torde risken för medlens förskingring därför vara så gott som helt utesluten. Till kommun girerade eller utbetalda belopp bokföras nämligen av postgirokontoret på vederbörande kommuns postgirokonto, varjämte postgirokontoret för varje dag då kontot undergått någon förändring tillställer kontoinnehavaren ett kontoutdrag, åtföljt av kupongerna till de inbetalnings-, giro- eller utbetalningskort m. m., på grund av vilka in- eller utbetalningar skett. Varje inbetalt belopp gottskrives således vederbörande kommuns postgirokonto och inestår där, oberoende av om redogöraren — eventuellt i avsikt att själv tillägna sig medlen — underlåter att bokföra dem i kommunens räkenskaper. Tillgrepp av medel förutsätter därför obehöriga uttag från kontot, vilka uttag givetvis ej heller komma till synes i böckerna. För revision och kontroll av postgirokontot översänder emellertid postgirokontoret på begäran s. k. *kontokurant* med uppgift om belopp för in- och utbetalningar samt saldo *för varje dag*. Vid jämförelse mellan denna kontokurant och redogörarens kassajournaler måste självfallet vederbörande revisorer omedelbart konstatera varje bristande överensstämmelse och därigenom uppdaga eventuella oegentligheter. Det må även framhållas, att denna kontroll omfattar icke blott insättningarna från statsmyndigheter utan jämväl övriga inkomster, varför den ur allmän revisions synpunkt måste vara mycket värdefullare för kommunen än de förslagna kontrolluppgifterna från berörda statliga myndigheter. Revisorerna behöva på detta sätt ej heller sammanställa kontrolluppgifter från olika myndigheter eller enskilda insättare.

Såsom riksdagens revisorer framhållit, förekommer utbetalning av statsmedel till kommunala organ även i annan ordning än över postgirot. Dylika utbetalningar torde emellertid förekomma endast i undantagsfall. Någon anledning att fördenskull uppbygga ett kontrollsystem, omfattande jämväl alla postgirolikvider för vilka kontrollen enligt ovanstående redan är betryggande, synes ej föreligga. En eventuell utbyggnad av kontrollsystemet på sätt revisorerna föreslagit bör därför under alla förhållanden endast omfatta utbetalningar, som av olika anledningar verkställas utanför postgirot.

För statskontorets vidkommande sker undantag från den allmänna regeln endast beträffande utbetalning av bostadslån till Stockholms stad. Av praktiska skäl utbetalas nämligen dylika lån — efter rekvisition från Stockholms stads fastighetskontor — medelst check, vilken utlämnas mot kvitto utfärdad av stadens kassakontor och undertecknat av kassör och kassakontrollant. Kontrollen måste härigenom anses fullt betryggande och ökas ytterligare genom att de utbetalda lånen sedermera aviseras låntagarna två gånger årligen. Vederbörande tjänstemän hos staden hava även uttryckt en önskan att någon ändring i nämnda utbetalningssätt icke må komma till stånd. Brådskannde utbetalningar till kommuner i övriga fall har statskontoret verkställt telegrafiskt över postgirot.

Enligt statsrevisorernas förslag skulle kontrollsammandragen även innehålla uppgift om medlens natur m. m., vilka uppgifter jämväl vore av värde för den kommunala revisionen. Enligt statskontorets uppfattning böra dylika uppgifter av den utbetalande myndigheten lämnas å girokupongen eller, beträffande mera omfattande specifikationer, i särskilt brev till medelsmottagaren i samband med utbetalningen. Ifrågasvarande uppgifter, vilka utgöra ett nödvändigt underlag för bokföringen, torde kommunens revisorer alltså kunna erhålla av redogöraren eller genom verifikationsmaterialet. Något särskilt system härför torde således i regel ej vara nödvändigt. Det må även framhållas, att de statliga bidragen i stor utsträckning utgöra av kommunen väntade och kända inkomster, vilket torde minska behovet av ifrågasatta uppgifter.

Såsom av det sagda torde framgå anser statskontoret det nuvarande kontrollsystemet för utbetalningar till kommunerna tillfredsställande beträffande postgiROUTbetalningarna, varför ämbetsverket icke anser sig kunna biträda det av riksdagens revisorer framlagda förslaget. I fråga om undantagen från föreskrivet utbetalningssätt böra kommunernas revisorer däremot aviseras, såvida icke den utbetalande myndigheten anser kontrollen i samband med utbetalningen fullt betryggande. Gällande bestämmelser angående utbetalningar till kommuner torde därför böra omarbetas i överensstämmelse härmed och samtidigt kompletteras och sammanföras i en enda kungörelse. I kungörelsen torde böra föreskrivas, att i brådskande fall utbetalning genom postanstalt, i stället för genom postanvisning, skall ske telegrafiskt över postgirot. Det torde även kunna medgivas, att utbetalning medelst check må ske i sådana fall, myndigheten finner kontrollen betryggande. Enligt nu gällande bestämmelser skall kommunal förvaltningsenhet vid rekvisition av medel uppgiva *numret* på det postgirokonto, som medlen skola tillföras. Denna bestämmelse bör kompletteras med föreskrift om att jämväl kontots *benämning* enligt postgiroförteckningen skall angivas. Slutligen torde kungörelsens bestämmelser böra utsträckas att gälla icke blott kommunala samfälligheter utan även andra officiella organ såsom exempelvis hushållningssällskap, skogsvårdsstyrelser och stiftsnämnder, vilka i stor utsträckning uppbära medel av statlig natur.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, deltagit statskommissarierna Örtengren och Norberg.

Stockholm den 15 januari 1946.

Underdånigst

WILHELM BJÖRCK.

THORD LÖNDAHL.

John W. Edberg.

Länsstyrelsens i Östergötlands län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 148, § 20.

L ä n s s t y r e l s e n s u t l å t a n d e .

Revisorernas förslag synes länsstyrelsen välbetänkt, och länsstyrelsen förordar dess genomförande. Det synes emellertid givetvis angeläget, att detta sker med minsta möjliga ökning i arbetsbördan för vederbörande bokföringsavdelning. För länsstyrelsens vidkommande kunde frågan lämpligast lösas genom uppläggande av ett kortregister med tvåbladssystem, där samtliga utbetalningar till kommunala organ infördes i samband med den löpande bokföringen. Efter varje kalenderårs utgång översändes det ena kortet till de kommunala revisorerna. Å korten böra angivas dagen för utbetalningen, adressatens namn, det utanordnade beloppets storlek samt utbetalningens art.

Linköpings slott i landskontoret den 12 januari 1946.

CARL HAMILTON.

CH. WENNERGREN.

Länsstyrelsens i Malmöhus län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 148, § 20.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1945 har länsstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört om kontrollen över medel, som av statliga myndigheter utbetalats till kommunala samfälligheter. Länsstyrelsen får i underdånighet anföra följande.

Samtliga utbetalningar, som länsstyrelsen verkställer till kommunala organ, ske utan undantag över postgirokonto. Å girokortets talong antecknas de utbetalda medlens art, eventuella avdrag för förskott, pensionsavgifter och dylikt. De kontoutdrag, som postgirokontoret efter varje förändring i kontot tillställer kontoinnehavaren, ge givetvis ej fullständigt skydd mot oegentligheter. Två kommuner i länet, Lunds stad och Hörby köping, ha också på egen bekostnad sedan flera år tillbaka erhållit ett sammandrag över av länsstyrelsen under ett kalenderår till olika myndigheter gjorda utbetalningar. Å dessa sammandrag ha antecknats utbetalningsdag, beloppets storlek, ändamål och den mottagande myndigheten.

Den av revisorerna föreslagna nya arbetsuppgiften torde av länsstyrelserna kunna lösas antingen genom utdrag ur länsstyrelsernas nu förda utgiftsböcker eller genom särskild bokföring för utbetalningar till kommuner.

Om ett utdrag ur länsstyrelsernas böcker skall kunna helt fylla sin uppgift för den kommunala revisionen, måste utgiftsböckerna och därmed även de avskrifter av dem, som regelbundet skola tillställas riksräkenskapsverket, belastas med åtskilliga detaljer, som för deras vanliga ändamål äro onödiga. De kommunala revisorerna böra t. ex. ha kännedom om de utbetalade beloppen, under det att i utgiftsböckerna allenast noteras de utanordnade. Olikhet mellan de båda beloppen förekommer ofta och kan bestå i avdrag för förskott, pensionsavgifter m. m. — Arbetet med sammanställande av ifrågasvarande utbetalningsbesked synes bli tidsödande och torde icke utan hjälp av tillfällig personal kunna slutföras inom rimlig tid efter årsskiftet.

Särskild bokföring för utbetalningar till kommunerna med huvudsaklig uppgift att tjäna den kommunala revisionen borde kunna ske i form av dagliga noteringar, direkt efter anordningarna, å lösa blad, vilka omedelbart efter kalenderårets slut utan att summeras kunna översändas till vederbörande kommuns revisorer. Då emellertid risk alltid finns för att ett eller annat till kommun översänt sammandrag kan förkomma, vore möjligen användning av något kopieringssystem med avrivbara blad och blyertsskrift lämpligare. I detta fall behövde bladen icke avrivas, förrän de vid årets slut skulle översändas till vederbörande kommun.

Under åberopande av vad ovan nämnts får länsstyrelsen tillstyrka, att åtgärder bliva vidtagna för ernående av bättre kontroll över till kommunala samfälligheter utbetalda medel.

Malmö i landskontoret den 21 januari 1946.

Underdånigst

På länsstyrelsens vägnar:

ERNST LUNDBLAD.

B. WINBLAD.

Länsstyrelsens i Väster- norrlands län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 148, § 20.

Till Konungen.

Sedan länsstyrelsen anbefallts avgiva utlåtande med anledning av vad riksdagens revisorer anfört angående kontrollen över medel, som av statliga myndigheter utbetalas till kommunala samfälligheter, får länsstyrelsen till åttlydnad härav i underdånighet anföra:

Därest bestämmelserna i kungörelsen den 10 november 1933 angående sätet för vissa utbetalningar till kommuner m. m. iakttagas, synas möjligheterna till kontroll över ifrågavarande medel vara tillfredsställande. Då utbetalningar till kommunala organ emellertid undantagsvis gjorts och göras i annan ordning än över postgiro, kan det, särskilt med hänsyn till storleken av de belopp, varom här är fråga, finnas anledning att ordna kontroll jämväl på annat sätt. Det av riksdagens revisorer föreslagna tillvägagångssättet synes välbetänkt. Det merarbete systemet kommer att medföra för länsstyrelsen synes icke vara särskilt betungande. Länsstyrelsen får med anledning härav i underdånighet understryka vikten av att föreskrifter snarast möjligt utfärdas i enlighet med de föreslagna riktlinjerna.

Härnösand i landskontoret den 16 januari 1946.

Underdånigst

RAGNAR STATTIN

PER WENSTRÖM.

Svenska stadsförbundets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 148, § 20.

Till Konungen.

Sedan svenska stadsförbundet beretts tillfälle att avgiva yttrande i anledning av vad riksdagens senast församlade revisorer i sin berättelse anfört angående *kontrollen över medel, som av statliga myndigheter utbetalas till kommunala samfälligheter*, får förbundets styrelse härmed vördsamt anföra följande.

Det i lag föreskrivna sättet för utbetalande av bidrag av statsmedel till kommuner m. fl. nämligen genom girering till eller insättning å postgirokonto för vederbörande kommunala förvaltningsenhet, vilket utbetalningssätt på sin tid förordats av styrelsen, har utan tvivel varit av stor betydelse för kontrollen av berörda utbetalningar. Men de luckor, som synas föreligga i detta utbetalningssätt och som även stadsförbundet i några fall haft anledning uppmärk-

samma, äro ägnade att ingiva betänkligheter. Den av riksdagens revisorer föreslagna åtgärden till effektivisering av kontrollen över utbetalningar av statliga medel till kommunala samfälligheter synes fördenskuil synnerligen beaktansvärd. Visserligen torde ingen garanti föreligga att icke även det av riksdagens revisorer nu föreslagna kontrollsystemet kan komma att behäftas med brister närmast beroende på huru det kommer att inlemmas i statens redovisningssystem. Men uppenbarligen kommer det föreslagna systemet, om det genomföres, att utgöra en värdefull komplettering till redan förefintliga kontrollanordningar i form av redovisningsskyldighet över postgiro för de medel, varom fråga är.

Svårigheter föreligga i varje fall beträffande den viktiga detaljen, att ifrågavarande sammandrag å utbetalningar direkt skola nå vederbörande revisorer. Det stora antalet utbetalande statliga myndigheter ökar denna svårighet. Till avhjälpande härav vore en tänkbar lösning, att utbetalningssammandragen från de olika statliga organen först samlades hos resp. länsstyrelse för att av denna direkt tillställas revisorerna för den kommunala samfälligheten. Härigenom skulle man också underlätta den uppgiftsskyldighet från sistnämnda samfälligheter angående de för nästkommande år valda revisorerna, som förslaget måste förutsätta, ehuru intet särskilt nämnes därom. Om den föreslagna anordningens verkan icke skall förfelas, måste den möjligheten helt elimineras, att ifrågavarande utbetalningssammandrag kunna komma att passera över eller adresseras till något förvaltningsorgan hos den kommunala samfälligheten. Endast för de större städer, som ha egna revisionskontor, torde en fullt betryggande kommunikation i berörda hänseende kunna åvägbringas utan en sådan förmedling genom länsstyrelserna som nyss nämnts.

En dylik förmedling skulle även hava sitt stora värde för sakkunnig revisor, som av vederbörande kommunala samfällighet anlitas för medverkan vid den kommunala revisionen. Sådan revisor finge därigenom en möjlighet att vid behov t. ex. vid en tioårsrevision genom vederbörande länsstyrelse direkt inhämta sammanförda uppgifter angående samtliga de medel, som av statliga myndigheter under den tid, varom fråga är, utbetalats till vederbörande kommunala samfällighet.

Dessutom må framhållas, att ytterligare fördelar skulle kunna vinnas genom det av styrelsen på sin tid tillstyrkta förslaget, att alla statsbidrag skulle översändas till en och samma myndighet inom kommunen. Genom ett sådant förfaringssätt synes kontrollen över utbetalningar av statsmedel till kommuner än mera kunna underlättas.

Styrelsen får alltså tillstyrka åtgärder enligt statsrevisorernas uttalande och förslag med beaktande av de önskemål som ovan anförts.

Stockholm den 21 januari 1946.

Underdånigst
Svenska stadsförbundets styrelse

OSCAR LARSSON.

Yngve Löfgren.

Svenska landskommunernas förbunds

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 148, § 20.

Till Konungen.

Sedan Svenska landskommunernas förbund genom nådig remiss den 21 december 1945 beretts tillfälle att avgiva yttrande över vad riksdagens senast församlade revisorer anfört angående kontrollen över medel, som av statliga myndigheter utbetalas till kommunala samfälligheter, får förbundets styrelse i ärendet i underdånighet anföra följande.

Genom sin bokförings- och revisionsavdelning har förbundet under senare år haft tillfälle att studera tillämpningen av bestämmelserna i kungörelsen den 10 november 1933 (nr 613) angående sättet för vissa utbetalningar till kommuner m. fl. Därvid har kunnat iakttagas, att statsmyndigheterna i enlighet med nyssnämnda kungörelse i regel verkställa utbetalningar till kommunala förvaltningsorgan genom girering till postgirokonto. Undantagen härifrån äro dock tyvärr rätt så talrika, och en av förbundets konsulenter har nyligen föreslagit, att styrelsen måtte göra Eders Kungl. Maj:t uppmärksam härpå i och för vinnande av rättelse.

Ur kontrollsynpunkt ha verkningarna av den ovannämnda kungörelsen varit goda. På sätt riksdagens revisorer framhållit minskas dock kontrollvärdet, så länge undantag göras från det föreskrivna utbetalningssättet. På lämpligt sätt böra därför berörda statliga myndigheter uppmärksamgöras på nödvändigheten av att i detta avseende ställa sig givna bestämmelser till efterrättelse. Det skulle enligt styrelsens mening mycket väl kunna övervägas att utsträcka kungörelsens räckvidd. Från landstingen utbetalas till primärkommunerna avsevärda belopp, vilket ofta sker på annat sätt än genom girering till postgirokonto. Mellan kommunerna förekomma även likvider i betydande omfattning. Ur kontrollsynpunkt skulle det vara önskvärt med en bestämmelse, som fastslog skyldigheten att även i sådana fall anlita postgirot, och en sådan bestämmelse skulle icke vara till hinders för det kommunala förvaltningsarbetet.

Postgirot är dock i och för sig icke ett tillräckligt effektivt kontrollmedel. Det blir effektivt först sedan revisorerna från postgirokontoret få sig fortlöpande tillsända kontoutdrag. Postgirokontoret lämnar på särskild framställning sådana kontoutdrag direkt till de kommunala revisorerna, men denna möjlighet har hittills utnyttjats endast av relativt få kommuner. Med postgirokontoret har förbundets revisions- och bokföringsavdelning under hösten 1945 fört vissa underhandlingar i syfte att få kontokuranter eller kontoutdrag automatiskt översända till de kommunala revisorerna. Underhandlingarna ha ännu icke slutförts, men om en sådan anordning visar sig möjlig att genomföra skulle mycket vara vunnet ur kontrollsynpunkt.

Styrelsen hälsar med tillfredsställelse, om den av riksdagens revisorer ifrågasatta anordningen med meddelande årsvis från de utbetalande statliga myndigheterna direkt till de kommunala revisorerna kunde komma till stånd. Av vikt är därvid särskilt, att eventuella avvikelser från rekvisitioner eller ansökningar klart angivas. Det visar sig nämligen ofta, att man i mindre kommuner icke har arkivexemplar av statsbidragsansökningar och -rekvisitioner, och revisorernas kontrollarbete försväras ytterligare härav.

Skulle svårigheter av administrativ art uppstå för ett omedelbart realiserande av riksdagens revisorers förslag, torde därmed kunna anstå i avvakt-

tan på den väntade kommunsammanslagningen. Det rör sig nu icke blott om ett stort antal olika kommunala förvaltningsorgan utan också om ett stort antal revisorer. Särskilt i kommuner med decentraliserad medelsförvaltning är det nämligen fortfarande vanligt, att olika personer fungera som revisorer för olika kommunala kassor. Då en sådan anordning icke är rationell, är styrelsen beredd att söka påverka kommunerna att till revisorer utse personer, som äro valbara till revisorer för kommunens samtliga förvaltningsorgan. Vid en fortsatt utbyggnad av förbundets bokförings- och revisionsavdelning kunde man också tänka sig att meddelanden om utanordnade statsbidrag tillställdes revisionsavdelningen för vidare befordran till de kommunala revisorerna, därest en sådan anordning skulle innebära en lättnad för de medelsutanordnande statliga myndigheterna.

Stockholm den 22 januari 1946.

Underdånigst

Styrelsen för Svenska landskommunernas förbund

ISRAEL LAGERFELT.

Sixten Larsson.

Länsstyrelsens i Stockholms län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 153, § 21.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1945 har länsstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande med anledning av vad som i riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats angående vissa befattningshavares anlåtande för taxeringsuppdrag. Med anledning härav får länsstyrelsen anföra följande.

Såsom länsstyrelsen vid upprepade tillfällen framhållit, är det icke lätt att utom tjänstemännen vid länsstyrelsen finna för uppdrag såsom ordförande eller kronoombud i taxeringsnämnd lämpliga personer. På grund härav och då fullgörande av dylika uppdrag utgör en god skola för dem, vilka i andra ställningar — främst vid länsstyrelse — skola taga befattning med taxeringsväsendet, förekommer i viss utsträckning att dylika förordnanden meddelas tjänstemän vid länsstyrelsen. Emellertid delar länsstyrelsen revisorernas uppfattning därom att uppdragen böra givas dessa tjänstemän i begränsad omfattning. Under inga förhållanden bör det med dylika uppdrag förenade arbetet få inkräkta å vederbörande tjänstemans möjlighet att fullgöra sina tjänsteåligganden. Vid meddelande av förordnande såsom ordförande eller kronoombud i en taxeringsnämnd brukar länsstyrelsen regelmässigt först söka kontakt med ledande kommunalmän i vederbörande ort i syfte att erhålla förslag å lämplig person inom orten till det uppdrag, varom fråga kan vara. Icke sällan hemställles därvid från kommunens sida att någon tjänsteman vid länsstyrelsen, vilken förutsattes vara obunden av ovidkommande hänsyn, måtte erhålla uppdraget. I fall, då en inom vederbörande kommun icke bosatt person förordnas till ordförande, söker länsstyrelsen städse erhålla ett kronoombud från orten.

Beträffande taxeringskonsulenterna råda emellertid särskilda förhållanden. Att på annat håll än bland taxeringsrevisorerna och taxeringsassistenter finna personer, vilka äro lämpliga för och villiga att mottaga dylika uppdrag, är enligt länsstyrelsens erfarenhet mycket svårt. I en till Kungl. Maj:t nästlidet år ingiven framställning angående arbetsförhållandena å landskontorens taxeringsavdelningar har också föreningen Sveriges landskamrerare framhållit, hurusom betydande svårigheter flerstädes mött att med personal utom landskontoret rekrytera de viktiga och betydelsefulla befattningarna som taxeringskonsulenter. Den med dessa befattningar avsedda förstärkningen av landskontorets arbetskrafter hade enligt föreningens mening flerstädes uteblivit, enär förut fast anställd personal måst utnyttjas såsom konsulenter, samt denna personals arbetskraft följaktligen dragits bort från andra viktiga arbetsuppgifter.

Kravet på fullt skolad personal för de uppgifter, som skola fullgöras av konsulenter, kan enligt länsstyrelsens uppfattning icke eftersättas. För att undgå de av revisorerna påtalade olägenheterna i förevarande avseende synes därför ofrånkomligt att arbetskrafterna inom taxeringsavdelningarna förstärkas så att det arbete, som nu skall ankomma på konsulenter, i stället kan fullgöras av befattningshavare vid länsstyrelse såsom ett tjänsteåliggande. Under den tid av året, då taxeringsnämndernas arbete icke pågår, skulle de nya befattningshavarna med fördel kunna sysselsättas med deklara-tionsgranskning i allmänhet, varigenom en mer tillfredsställande skattekontroll än för närvarande skulle kunna komma till stånd.

Stockholm å landskontoret den 19 januari 1945.

Underdånigst

KARL LEVINSON.

ALARIK WIGERT.

Länsstyrelsens i Kristianstads län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 153, § 21.

Till Konungen.

Genom remissresolution den 21 december 1945 har länsstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande med anledning av 1945 års statsrevisorers yttrande under § 21 angående vissa befattningshavares anlitan- de för taxeringsuppdrag.

I anledning härav får länsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Såsom statsrevisorerna framhållit ligger det i sakens natur, att det är till gagn för landskontorets befattningshavare vid fullgörandet av deras tjänsteåligganden att hava tillräcklig kännedom om skatte- och taxeringsförfattningarna, och att sådan erfarenhet bäst vinnes under förordnande som ordförande i taxeringsnämnd. Det är å andra sidan självfallet, att befattningshavare ej böra tilldelas uppdrag i sådan utsträckning, att deras arbete i tjänsten blir åsidosatt. Å landskontoret äro anställda befattningshavare dels å taxeringsavdelningen och dels å övriga avdelningar. Tjänstemännen å taxeringsavdelningen äro helt sysselsatta med taxeringsarbete. Detta arbete omfattar icke allenast arbetsuppgifter för landskontoret utan även för beskatt-

ningsnämnderna i första instans. Det åligger således taxeringsintendenten att med biträde av tjänstemän å landskontoret lämna ordförandena i taxeringsnämnderna råd och upplysningar, verkställa utredning i invecklade taxeringsärenden samt övervaka nämndernas arbete. Tjänsteman å taxeringsavdelningen äger, om han därtill beordras, närvara vid sammanträde med beskattningsnämnd i första instans och därunder deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Det bör i detta sammanhang även framhållas, att Beskattningsorganisationssakkunniga föreslagit, att till kronoombud i särskild taxeringsnämnd böra förordnas tjänstemän vid landskontoret. I fråga om taxeringskonsulenterna har departementschefen i proposition 345/1943 uttalat, att till konsulent bör utses en för detta uppdrag väl kvalificerad tjänsteman vid landskontor eller häradsskrivare. Som framgår av ovanstående hava tjänstemännen å taxeringsavdelningen på ett helt annat sätt än förut engagerats för taxeringsarbete jämväl avseende taxering i första instans. Ett uppdrag som ordförande och kronoombud kan därför icke anses ligga utanför deras verksamhet. Annorlunda äro förhållandena i fråga om befattningshavare å landskontoret i övrigt. För vinnande av en naturlig befördringsgång är det emellertid av värde, att dessa befattningshavare i den utsträckning, som förhållandena kunna medgiva, förvärva kunskap om och bibehålla kontakten med taxeringsväsendet. Att den bästa och lämpligaste informationskällan är arbete i taxeringsnämnd, hava jämväl statsrevisorerna vitsordat. Det sagda får emellertid icke bortskymma det förhållandet, att alltför många uppdrag i angivet avseende kunna föranleda direkta olägenheter för arbetet å landskontoret. De befattningshavare, som av länsstyrelsen erhållit uppdrag som ordförande och kronoombud i taxeringsnämnd, äga emellertid icke att å tjänstetid syssla med detta arbete. Härför användes övertid och för taxerings-sammanträden erhålles tjänstledighet. Länsstyrelsen vill vidare framhålla, att länsstyrelserna enligt Eders Kungl. Maj:ts föreskrift i cirkulärskrivelse till länsstyrelserna den 14 januari 1938 förordnat tjänsteman å länsstyrelsen som ordförande och kronoombud endast i de fall, då någon annan lämplig person icke stått till förfogade.

Av skilda anledningar, varav här må framhållas den ringa ersättningen för taxeringsbestyret, föreligga stora svårigheter att för dessa uppdrag erhålla kvalificerade personer inom kommunen. De personer, som här skulle kunna komma i fråga, hava ofta av andra uppdrag för det allmänna icke tid för taxeringsarbete. Taxeringsuppdraget kan vidare föranleda vissa intressekollisioner, som göra detsamma icke eftersträvansvärt. Det har därför i vissa fall från kommunhåll framställts önskemål om att taxeringen måtte omhänderhavas av tjänsteman vid länsstyrelsen. Det bör vidare framhållas, att såväl det allmänna som de skattskyldiga hava ett starkt intresse av att all inkomst, som skall beskattas, verkligen blir beskattad och att sålunda skatteövervältring å andra undvikes. Med den utformning, som skattelagstiftningen fått, är ordförandeskap i taxeringsnämnd en uppgift, som endast kan anförtros dem, som kunna tänkas väl fullgöra sina åligganden. Kretsen av personer, som kunna emottaga ovannämnda uppdrag, är därför under nuvarande förhållanden icke stor, och länsstyrelsen anser sig därför hava bäst tillgodosett skattelagstiftningens syfte, då i vissa fall med detta arbete fullt förtrogna tjänstemän få omhänderhava taxeringsarbetet i första instans. Länsstyrelsen kan icke i princip dela statsrevisorernas uttalande, att tjänstemän från länsstyrelsen i första hand böra meddelas förordnande icke i residensstaden och närbelägna taxeringsdistrikt utan i andra distrikt, där svårigheten att anskaffa ordförande särskilt gör sig gällande. De skattskyldiga torde nämligen hava rätt att fordra att personligen få överlägga med ordföranden och av denne begära råd och upplysningar angående de-

klarationsskyldighetens fullgörande. Detta krav tillgodoses bäst, om ordföranden är för de skattskyldiga lätt anträffbar. Länsstyrelsen vill härjämte tillägga, att svårigheter även göra sig gällande att som ordförande i taxeringsdistrikt i residensstaden och närliggande taxeringsdistrikt förvärva lämpliga personer.

I fråga om taxeringsrevisorernas och taxeringsassistenternas förordnande som taxeringsnämndsordförande eller som taxeringskonsulenter vill länsstyrelsen framhålla, att Beskattningsorganisationssakkunniga föreslagit, att taxeringsrevisorerna skulle i löneavseende placeras i lönegrad A 27. Samtidigt föreslogs, att dessa icke skulle äga emottaga taxeringsuppdrag. Departementschefen åter föreslog, att taxeringsrevisorerna skulle placeras i Eo 25 och äga rätt till dylika uppdrag.

I Kristianstads län har taxeringsrevisorerna förordnats som ordförande både i särskild nämnd (aktiebolag) och i lokal nämnd (rörelseidkare). Samtidigt hava taxeringsassistenter förordnats som kronoombud i dessa nämnder, varmed åsyftats att en väsentlig del av arbetet skulle utföras av de sistnämnda. Denna anordning är att anse som ett provisorium i avvaktan på att annan arbetskraft kan ställas till förfogande. Då hinder icke föreligger för taxeringsrevisor att innehava taxeringsuppdrag och sådant uppdrag för härvarande taxeringsrevisor icke inkräktat på hans tjänst, har länsstyrelsen ansett sig oförhindrad meddela sådant förordnande. Det bör i detta sammanhang understrykas, att det för taxeringsrevisorerna och taxeringsassistenter är lika angeläget som för andra tjänstemän å landskontoret att tillägna sig den kunskap om skattelagstiftningen, som arbete i taxeringsnämnd i särskild grad kan giva.

I fråga om taxeringsassistenternas förordnande som taxeringskonsulenter i länet gäller, att även i dessa fall inga andra personer kunnat ställa sig till förfogande. I länet finnes icke någon auktoriserad revisor, och av handelskammaren som granskningsmän godkända personer hava icke kunnat förordnas. Tjänstemän vid industrier hava endast i två fall kunnat ifrågakomma.

Kristianstad i landskontoret den 19 januari 1946.

Underdånigst

A. E. RODHE.

ALLAN RIETZ.

Harald Whitefield.

Länsstyrelsens i Västerbottens län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 153, § 21.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1945 har länsstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande med anledning av vad riksdagens senast församlade revisorer under 21 § i sin berättelse yttrat angående vissa befattningshavares anlåtande för taxeringsuppdrag. Till åttlydnad härav får länsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Länsstyrelsen har tidigare i olika sammanhang framhållit de svårigheter, som ofta möta, då det gäller att finna personer lämpliga och villiga att åtaga sig uppdrag såsom ordförande och kronoombud i taxeringsnämnd. Orsaken härtill är väl i främsta rummet, att ersättningarna för dessa uppdrag ansetts vara allt för låga i förhållande till arbetets krävande art. Med hänsyn till den stora betydelse, taxeringsarbetet i första instans har, måste det för länsstyrelsen framstå såsom en naturlig sak att söka få detta arbete utfört på bästa möjliga sätt. Skattelagstiftningen har undan för undan blivit allt mera komplicerad, varför stora krav kommit att ställas på taxeringsnämndernas, särskilt ordförandenas förmåga att riktigt tillämpa densamma för avvägning av en så likformig och rättvis taxering som möjligt. Genom sitt dagliga sysslande med taxering eller därmed sammanhängande göromål torde i länen tjänstemännen å landskontoren i allmänhet få räknas till dem, som bäst kunna följa rättstillämpningen och förändringarna på beskattningsväsendets område. De få också den bästa rutinen i handläggningen av hithörande frågor. Det förefaller därför ganska naturligt, att länsstyrelsen söker utnyttja deras insikter och erfarenheter för det praktiska arbetet i taxeringsnämnderna. Här i länet ha länsstyrelsens befattningshavare i viss utsträckning förordnats som ordförande i taxeringsnämnder såväl i residensstaden som å landsbygden. Ur länsstyrelsens synpunkt är det till fördel att ha dessa tjänstemän som ordförande inom residensstaden eller i dess omedelbara närhet, enär de då vanligen kunna ordna sitt arbete så, att taxeringsuppdraget fullgöres på kvällarna och alltså icke behöver i någon större utsträckning inverka menligt på arbetet i tjänsten. Den som har sitt distrikt på något större avstånd från residensstaden är däremot nödsakad begära ledighet från sin tjänst längre eller kortare tid för fullgörande av taxeringsuppdraget. I vissa fall ha på grund av svårigheten att finna lämplig ordförande länsstyrelsetjänstemän måste förordnas i distrikt, belägna mycket långt från residensstaden. Det är dock klart, att stora avstånd försvåra taxeringsarbetet och innebära betydande olägenheter ej blott för de skattskyldiga, som vilja rådfråga ordföranden eller lämna upplysningar till honom personligen, utan även för ordföranden, som under arbetet önskar komma i kontakt med de skattskyldiga, med kronoombudet eller andra ledamöter i taxeringsnämnden för utredningar m. m.

Om det är svårt i många fall att finna lämpliga ordförande i de lokala taxeringsnämnderna, kan man med fog påstå, att dessa svårigheter ökas, då det gäller uppdragen som taxeringskonsulenter, med hänsyn till de särskilda krav, som måste ställas på innehavarna av sådana uppdrag. Det var väl också i medvetandet därav som departementschefen i samband med införandet av den nya taxeringsorganisationen uttalade, att till taxeringskonsulent främst borde utses en väl kvalificerad tjänsteman vid landskontor eller en häradskrivare och först om sådan ej finnes att tillgå, annan väl kvalificerad person. Inom detta län äro sex taxeringskonsulenter förordnade, därav en taxeringsrevisor, en taxeringsassistent, en kontrollant, en landskontorist (ej å taxeringsavdelningen), en landsfiskal med mångårig erfarenhet som taxeringsnämndsordförande samt en bankdirektör. För konsulentuppdraget har länsstyrelsen sökt förvärva personer med erfarenhet i bokföring, rutin i fråga om granskning av rörelseidkares deklARATIONER samt god blick för näringslivet. Inom landskontoret äro helt naturligt de i bokföringstekniskt hänseende mest kvalificerade främst att finna bland de med bokföringsgranskning sysselsatta tjänstemännen, taxeringsrevisorn, taxeringsassistenter och kontrollanterna. Den kontakt med och erfarenhet rörande näringslivets olika grenar, som de aktiva granskningsmännen på landskontoret få genom konsulentskapet, är säkerligen till största gagn för deras arbete i

tjänsten. De kunna också bäst bedöma var bokföringsgranskning verkligen erfordras och även verkställa sådan i den utsträckning tiden medger. Sannolikt kommer taxeringen därigenom att bli effektivare. Genom att konsulterna på detta sätt själva utföra större eller mindre del av de räkenskapsgranskningar inom konsulentdistriktet, som finnas påkallade, minskas det arbete, som kan ankomma på taxeringsrevisorerna och taxeringsassistenter i tjänsten. Ju mera kvalificerad konsulenten är desto större äro förutsättningarna för en effektiv behandling av hela det ifrågavarande deklaramaterialet, och detta är enligt länsstyrelsens mening av större betydelse än att en eller annan bokföringsgranskning eventuellt får stå över till prövningsnämnden. Enligt uppgift lär emellertid all den bokföringsgranskning, som av länets taxeringsnämnder påkallats, ha medhunnits under pågående taxeringsarbete.

Under år 1945 har taxeringsrevisorn varit förordnad som ordförande i särskilda taxeringsnämnden för länet. Förordnandet har förnyats och gäller även under innevarande år. Då de skattskyldiga, som hänföras till denna nämnd, i allmänhet äro de största skattedragarna och deras deklamationer ofta äro mycket invecklade, måste ordföranden besitta särskild insikt och erfarenhet i de taxeringsfrågor, som ankomma på dylik nämnds handläggning. Länsstyrelsen har funnit ändamålsenligt att anförtro uppdraget åt taxeringsrevisorn, som under alla förhållanden bör ägna denna grupp av skattskyldiga särskild uppmärksamhet. Att deras deklamationer redan från början och så snart som möjligt komma under taxeringsrevisorns handläggning måste enbart vara till gagn för en riktig taxering. Såvitt länsstyrelsen kunnat finna, har taxeringsrevisorns arbete i tjänsten icke genom detta uppdrag blivit åsidosatt.

Länsstyrelsen anser sig icke hava handlat i strid med givna direktiv, då länsstyrelsetjänstemän utnyttjats för taxeringsuppdrag på sätt som skett och här ovan närmare berörts. Även om olika meningar och önskemål kunna finnas beträffande ledningen av arbetet i taxeringsnämnderna, torde dock enighet råda därom, att för detta arbete bör anlitas personal, som ur statsnyttans synpunkt och med hänsyn till göromålens art är bäst skickad och lämpad för uppgiften. Det är också tanken härpå och syftet att ernå bästa möjliga resultat, som varit vägledande för länsstyrelsen vid förordnandet av ordförande och konsulenter i taxeringsnämnderna.

Umeå i landskontoret den 19 januari 1946.

Underdånigst

ELOF LINDBERG.

DAVID WILÉN.

Agnar Cederberg.

Riksräkenskapsverkets

ytrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 156, § 22.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 har riksräkenskapsverket anbefallts att avgiva utlåtande med anledning av vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse ytrats angående restitution av kronoutskylder (§ 22); och får riksräkenskapsverket till åtlydnad härav i underdånighet anföra följande.

Bestämmelserna om restitution av kronoutskylder återfinnas i § 21 i gällande uppbördsreglemente. Enligt den äldre lydelsen av bestämmelserna i nämnda paragraf var en var, som vann nedsättning i eller befrielse från honom påförda kronoutskylder, berättigad att, efter ansökning hos KB i det län, varest debiteringen skett, kostnadsfritt återbekomma vad han för mycket erlagt. Efter en den 3 mars 1944 vidtagen författningsändring gäller numera, att en var, som vinner nedsättning i eller befrielse från honom påförda kronoutskylder, äger att genom KB i det län, varest debiteringen skett, kostnadsfritt återbekomma vad han för mycket erlagt. Riksräkenskapsverket delar den av revisorerna uttalade uppfattningen, att med ifrågavarande författningsändring avsågs att länsstyrelserna skulle verkställa restitution av kronoutskylder utan att vederbörande skattskyldig skulle behöva göra någon särskild ansökan därom.

En av revisorerna verkställd utredning har emellertid visat, att — även om det stora flertalet länsstyrelser numera också restituera utan ansökan — vissa länsstyrelser likväl fortfarande påfordra särskilt ansökningsförfarande. Tre av dessa länsstyrelser restituera utan ansökan, sedan länsprövningsnämndens beslut vunnit laga kraft, medan beträffande beslut eller utslag av övriga taxeringsinstanser erfordras särskild ansökan, varvid originalutslaget skall bifogas för att åtecknas bevis om den verkställda restitutionen. En länsstyrelse restituerar utan ansökan såväl när det gäller länsprövningsnämndens som mellankommunala prövningsnämndens beslut. Samma länsstyrelse kräver emellertid ansökan jämte till denna fogat indrivningskvitto, därest skatten icke erlagts i föreskriven ordning. En annan länsstyrelse tillämpar det förfarings sättet att restituera utan ansökan på grund av beslut av samtliga taxeringsinstanser med undantag av mellankommunala prövningsnämnden, medan en länsstyrelse medgiver restitution utan ansökan beträffande beslut av länsprövningsnämnden samt kammarrättens utslag. Anledningen till den nuvarande olikformigheten vid restitutionsförfarandet har synts vara, att vissa länsstyrelser icke funnit sådana kontrollåtgärder, som de ansett lämpliga för undvikande av dubbelrestitutioner.

Revisorerna hava funnit det önskvärt, att de länsstyrelser, vilka fortfarande medgiva restitution först efter ansökan, snarast vidtaga de kontrollåtgärder som kunna erfordras för att det avsedda restitutionsförfarandet utan särskild ansökan skall vinna allmän tillämpning.

Det är givetvis av betydelse, att betryggande åtgärder vidtagas till förhindrande av att ett och samma belopp restitueras flera gånger. I fråga om restitutioner, som grunda sig på av länsprövningsnämnden vidtagna ändringar, synas några svårigheter att ernå betryggande kontroll i förevarande avseende icke föreligga. Beträffande sådana ändringar, som vidtagits av mellankommunala prövningsnämnden, har gjorts gällande, att vissa svårigheter skulle uppkomma därigenom att protokollsutdrag icke regelmässigt tillställas länsstyrelserna. Såvitt riksräkenskapsverket kan finna, böra emellertid erfordrerliga kontrollåtgärder kunna vidtagas på grundval av de utdrag ur mellankommunala prövningsnämndens ändringslängd, vilka översändas till länsstyrelserna. I fråga om restitution på grund av kammarrättens och regeringsrättens utslag innebär onekligen det av exempelvis länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län fortfarande tillämpade förfarings sättet att fordra utslagens företeende i huvudskrift och att därefter förse detta med bevis om verkställd restitution en till synes effektiv kontroll mot dubbelutbetalning. Eftersom författningens mening uppenbarligen synes vara att restitution skall verkställas utan ansökan, återstår emellertid att anordna kontrollen på annat sätt. De åtgärder i sådant syfte som vidtagits av de länsstyrelser, vilka medgiva restitution utan särskild ansökan — uppläggande av kortregister

eller notering i uppbördsbok — hava synts revisorerna i allmänhet vara fullt tillfredsställande. Vid exempelvis länsstyrelsen i Stockholms län användes vid restitutionsförfarandet numera en särskild blankett till restitutionslängd, som innehåller ett utdrag ur uppbördsbok eller restlängd. Därjämte registreras varje särskild utbetalning efter den person ärendet avser i ett särskilt register. På detta eller liknande sätt torde en betryggande kontroll mot att restitution helt eller delvis sker mera än en gång kunna vinnas. Det av revisorerna uttalade önskemålet om likformighet med avseende å restitutionsförfarandet torde enligt riksräkenskapsverkets mening kunna tillgodoses genom att länsstyrelserna erinras om att särskilt ansökningsförfarande vid restitution av utskylder icke förutsattes samt tillika anbefallas att vidtaga åtgärder till förebyggande av dubbelrestitution.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, byråchefen Sjögren deltagit.

Stockholm den 21 januari 1946.

Underdånigst

P. S. RUNEMARK.

BERTIL EHNBOOM.

Riksdagens revisorers uttalanden under §§ 23 och 24 ha av finans- respektive ecklesiastikdepartementet ej utsänts på remiss.

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del 1, s. 170, § 25.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 har riksräkenskapsverket anbefallits att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens senast församlade revisorer under § 25 i sin berättelse angående statsverket anført rörande utbetalningen av vissa anslag till undervisningsväsendet. Med anledning härav får ämbetsverket i underdånighet anföra följande.

Riksräkenskapsverket får till en början erinra om att ämbetsverket redan den 9 september 1936 i skrivelse till Konungen angående frågan om statsmyndigheternas hänförande till huvudförvaltningar eller till i räkenskaps-hänseende underordnade förvaltningar framhöll önskvärdheten av att framedeles om möjligt alla anslag, som avsåge undervisningsändamål, omhändertades och disponerades av skolöverstyrelsen. Denna anordning skulle enligt riksräkenskapsverkets uppfattning medföra möjlighet för skolöverstyrelsen att på ett mera ingående sätt ägna uppmärksamhet åt skolväsendets ekonomiska förhållanden, vilket med all sannolikhet skulle visa sig vara till stort gagn icke blott för skolväsendet utan även för åstadkommande av ökad kontroll däröver, att de stora belopp, som årligen anvisades för undervisningsändamål, verkligen bleve utnyttjade på ändamålsenligaste och bästa sätt. Ett genomförande av detta förslag skulle enligt vad riksräkenskapsverket framhöll kräva, att inom skolöverstyrelsen anordnades en särskild kameral byrå.

Liknande synpunkter anfördes av riksräkenskapsverket jämväl i dess underdåniga utlåtande den 19 oktober 1938 över ett av inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga avgivet betänkande och förslag angående skolöverstyrelsens organisation (SOU 1938: 14). Riksräkenskapsverket uttalade härvid, bland annat, att den av nämnda sakkunniga verkställda utredningen på ett övertygande sätt visat angelägenheten av att en särskild kameralbyrå komme till stånd inom skolöverstyrelsen. Riksräkenskapsverket, som ej hade något att erinra mot vad de sakkunniga anfört till stöd för en centralisering till skolöverstyrelsen av samtliga undervisningsväsendets utbetalningsärenden, underströk ytterligare nödvändigheten av att denna reform komme till stånd, enär erfarenheten otvetydigt givit vid handen, att organisationen av skolväsendets kamerala förhållanden icke kunde anses lämpad att åstadkomma en tillfredsställande redovisning och förvaltning av anslagen till undervisningsändamål. Till följd av bristande kameral organisation förekomme felaktigheter såväl i fråga om beräkning av riksstatsanslagen till undervisningsändamål som beträffande redovisningen av dessa anslag.

I fråga om storleken av de medel, vilka årligen anvisas för olika civila statliga förvaltningsorgans verksamhetsområden, torde de till undervisningsväsendet anvisade medlen komma i främsta rummet. Såsom riksdagens revisorer framhållit, uppgå de i riksstaten för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln uppförda anslagen, som avse ändamål, vilka skolöverstyrelsen såsom fackmyndighet har att företräda, till mer än 250 milj. kronor. För budgetåret 1946/47 har för dessa anslag beräknats en utgiftsökning av mer än 25 milj. kronor, avseende i första hand bidrag till fria läroböcker, folkskolebyggnader, fria skolmältider samt vissa lönetillägg. Avsevärda utgiftsökningar för undervisningsväsendet torde även under de närmaste åren vara att förvänta med hänsyn till bland annat den ökade nativiteten och den förestående omorganisationen av skolväsendet.

De flesta centrala förvaltningsmyndigheter omhänderhava numera utbetalningen och redovisningen av de anslag, vilka avse ändamål hänförliga till det förvaltningsområde, vederbörande centrala myndighet företräder. Sålunda utbetalar fångvårdsstyrelsen anslagen till olika fångvårdsändamål, medicinalstyrelsen det stora flertalet anslag, vilka avse medicinalstaten samt hälso- och sjukvården, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen de flesta av anslagen till vägväsendet samt lantbruksstyrelsen i stort sett samtliga anslag, vilka beröra styrelsens verksamhetsområden. Vad angår medelsförvaltningen för det stora verksamhetsområde, skolöverstyrelsen företräder, är denna däremot splittrad på ett stort antal myndigheter.

Denna splittring medför ur olika synpunkter stora olägenheter. Sålunda har iakttagits att gällande avlönings- och statsbidragsbestämmelser icke tillämpats enhetligt. Ur redovisningssynpunkt försvårar den nuvarande ordningen även en riktig anslagsbelastning. Vidare har på grund av länsstyrelsernas stora arbetsbörda det nuvarande systemet medfört, att utbetalning, redovisning och granskning av medel för undervisningsväsendet avsevärt fördröjts.

Vad särskilt angår behovet av en lindring i länsstyrelsernas arbetsbörda, må framhållas, att landskontoren de senaste åren tilldelats nya betydelsefulla arbetsuppgifter bland annat i samband med genomförandet av den nya taxeringsorganisationen, folkbokföringen samt den nyligen beslutade uppborädsreformen. Genom den ifrågasatta centraliseringen av undervisningsväsendets medelsförvaltning skulle uppenbarligen en icke obetydlig lättnad i landskontorens arbetsbörda ernås.

Riksräkenskapsverket är alltså av den uppfattningen, att en central ekonomisk förvaltning bör inrättas för de medel, vilka hänföra sig till skolöver-

styrelsens verksamhetsområde. Med hänsyn till omfattningen av medelsanvisningen för undervisningsväsendet under senare tid samt den ytterligare utveckling, som kan förväntas på området, synes detta spörsmål icke längre böra skjutas på framtiden utan snarast vinna sin lösning.

I detta ärendes handläggning ha, förutom undertecknade, byråcheferna Andersson och Murray deltagit.

Stockholm den 21 januari 1946.

Underdånigst

P. S. RUNEMARK.

K. GRENDIN.

Skolöverstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 170, § 25.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 anbefalldes skolöverstyrelsen att avgiva utlåtande med anledning av vad i remissen bifogat transumt av riksdagens senast församlade revisorers berättelse § 25 yttrats rörande utbetalningen av vissa anslag till undervisningsväsendet. Till åtlydnad härav får överstyrelsen anföra följande.

Vid tiden för avgivande av det i revisorernas berättelse åberopade betänkanudet angående skolöverstyrelsens organisation (SOU 1938: 14) motsvarades de av revisorerna nu till över 250 miljoner kronor angivna anslagen av vissa anslag till ca 100 miljoner kronor lägre belopp. Härtill kommo dock en del anslag för undervisningsändamål, vilka nu falla inom verksamhetsområdet för överstyrelsen för yrkesutbildning.

Den av de sakkunniga föreslagna kamerala byrån hos skolöverstyrelsen skulle enligt de sakkunniga vara organiserad sålunda (s. 164 ff.): Byrån skulle stå under ledning av en byråchef i lönegraden A 30 och med särskilt arvode av 1 200 kronor. Ärendena skulle fördelas på två kontor, första och andra utgiftskontoren, under chefskap av en kamrerare respektive en förste revisor, båda i lönegraden A 26. På *första kontoret* skulle vidare tjänstgöra en kassör och bokhållare (A 21), två revisorer (likaledes A 21), en amanuens, två kansliskrivare (A 11), ett kanslibitråde (A 7), ett kontorsbitråde (A 4) och ett extra ordinarie kontorsbitråde (Eo 4) eller således utom kamreraren nio personer. *Andra utgiftskontorets* personal skulle vidare bestå av två ordinarie revisorer (A 21), två amanuenser, fem kansliskrivare (A 11), två kanslibiträden (därav ett i lönegraden A 7 och ett extra ordinarie) samt två kontorsbiträden (ett i A 4 och ett extra ordinarie) eller således, utom förste revisorn, tretton personer. Vidare beräknades en kansliskrivare (A 11) med uppgift att tjänstgöra som registrator och en expeditionsvakt (A 5) samt ytterligare extra personal för vars avlönande borde beräknas 10 000 kronor.

För kamerалbyrån skulle i enlighet härmed erfordras följande ordinarie befattningshavare (jfr s. 272), nämligen 1 byråchef, 1 kamrerare, 1 förste revisor, 1 kassör och bokhållare, 4 revisorer, 8 kansliskrivare, därav 1 registrator, 2 kanslibiträden, 1 expeditionsvakt och 2 kontorsbiträden, eller 21 ordinarie befattningshavare. Den icke-ordinarie personalen skulle utgöras av

6 personer, därav 3 amanuenser, 1 kanslibitråde och 2 kontorsbiträden jämte några extra befattningshavare. *Avlöningskostnaderna* beräknades till sammanlagt 152 400 kronor.

Denna kostnadsökning skulle emellertid delvis kompenseras av minskade personalkostnader för andra myndigheter, nämligen för statskontoret med omkring 13 000 kronor, för länsstyrelserna med omkring 43 000 kronor och för riksräkenskapsverket med 44 900 kronor, vartill komme en besparing i överstyrelsens stat därest överstyrelsens kassör och bokhållare (numera kamerare) erhöle den föreslagna befattningen som kassör och bokhållare. De sålunda uppkommande besparingarna beräknade de sakkunniga till 107 200 kronor och *merkostnaden* på grund av den kamerala byråns inrättande alltså till 45 200 kronor (eller om det för länsstyrelserna angivna beloppet 43 000 kronor icke ansåges böra medräknas bland belopp, som skulle besparas, 88 200 kronor).

Kostnaderna för lokaler och vissa engångskostnader för inventarier och diverse skriv- och räknemaskiner behandlas i betänkandet s. 280 ff. Enligt förslaget skulle kameralbyrån inhysas i en till ämbetshuset gränsande fastighet vid Kungsholmstorg, där hyreskostnaden kunde beräknas till 16 900 kronor. Denna utgift ävensom en till 3 000 kronor uppskattad engångskostnad för lägenheternas aptering till tjänstelokaler borde utgå av fastighetsfondens medel. Utgifterna för möblering m. m. och för maskinell utrustning uppskattades till sammanlagt 63 000 kronor.

I sitt av riksdagens revisorer åberopade yttrande den 29 oktober 1938 angav skolöverstyrelsen de huvudsakliga uppgifter, vilka enligt förslaget skulle komma att påvila den kamerala byrån, sammanfattningsvis sålunda (s. 70 f.):

1) handläggande av ärenden, som angå den överstyrelsen åliggande uppbörd och utbetalningen av medel jämte all hithörande räkenskapsföring och räkenskapsgranskning;

2) uträknande och utbetalande månadsvis av avlöningar till överstyrelsens egna befattningshavare ävensom till befattningshavare vid högre lärarinneseminariet, allmänna läroverken, folk- och småskoleseminarierna, folkskolinspektionen, nomadskolorna, läroanstalterna för blindas, vårdanstalten i Lund för blindas med komplicerat lyte, dövstumskolorna samt de tekniska läroverken;

3) utbetalande av anslag till omkostnader, materiel och dylikt för de statliga läroanstalterna samt handläggande av vid granskning av dessa läroanstalters räkenskaper uppkomna anmärkningar;

4) utbetalande månadsvis av statsbidrag till avlöning samt dyrtidstillägg och provisorisk avlöningsförstärkning åt lärare vid folk- och småskolor m. fl.;

5) utanordnande av statsbidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningskolor samt lärare i slöjd och hushållsgöromål;

6) utbetalande av understöd till högre folkskolor och folkhögskolor samt bidrag till kommunala flickskolor och kommunala mellanskolor;

7) prövning om och utanordnande av statsbidrag till inackordering av skolbarn i skolhem, arbetsstugor eller enskilda hem samt till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn;

8) prövning om och avgörande av vissa ansökningar om understöd till kommunala anstalter för yrkesundervisning;

9) utanordnande av statsbidrag och underhållsbidrag m. m. till byggnader för folkskoleväsendet ävensom beslut i fråga om skolbyggnadsbidrag i de fall, då sådant bidrag icke överstiger 10 000 kronor;

10) anmärkningsmål och övriga frågor, som beröra de statliga läroanstalternas ekonomiska förvaltning och de icke-statliga läroanstalternas redovisningsväsen;

11) uppflyttning i högre löneklass av folk- och småskollärare m. fl. befattningshavare, å vilka avlöningsreglementet för lärare vid folk- och småskolor är tillämpligt;

12) prövning av besvär över kyrkostämmas eller kyrkofullmäktiges beslut angående folk- och småskollärares löneförmåner;

13) fastställande av vederbörliga formulär för de under överstyrelsen lydande läroanstalternas redovisningsväsen;

14) tekniskt kameralt biträde vid upprättande av stater och beräkning av anslag för undervisningsväsendet samt i övrigt handläggande av ärenden av ekonomisk beskaffenhet och av natur att kräva kameral sakkunskap;

15) tillhandagående med råd, anvisningar och upplysningar åt rektorer, folkskolinspektörer och skolstyrelser i frågor rörande skolväsendets ekonomiska förhållanden.

Beträffande organisationen av byrån yttrade sig överstyrelsen ej.

Vidare må nämnas att överstyrelsen (s. 12) livligt tillstyrkte de sakkunnigas förslag om upprättande av 2 administrativa byråchefstjänster vid sidan av undervisningsrådstjänsterna. Överstyrelsen erinrade om att inom dess olika avdelningar handlades en mångfald ärenden, där ingående juridisk sakkunskap vore i högsta grad önskvärd, i många fall oundgängligen nödvändig. Sådana ärenden vore exempelvis frågor om donationer och donationsbestämmelsers innebörd, om uppgörelser med städer om skolhus och tomter, om prebenden, om expropriation, om disciplinära förfaranden gent emot lärare, om boställsordningar, flertalet avlönings- och statsbidragsbestämmelser, ett stort antal reglementsfrågor m. m. Dessa och andra ärenden borde kunna handläggas både med större säkerhet och framför allt med mindre tidsutdräkt av direkt utbildade juridiska och administrativa krafter, och de pedagogiskt utbildade ledamöterna av skolöverstyrelsen skulle genom en avlastning av dylika ärenden vinna en motsvarande frigörelse av tid, vilken kunde ägnas åt dem mera närliggande och för dem mera väsentliga arbetsuppgifter.

Sistnämnda önskemål har i viss mån tillgodosetts genom inrättande från och med den 1 juli 1944 av en administrativ avdelning inom överstyrelsen. Dess arbetsuppgifter omfatta en del av dem, som enligt förslaget skulle ankomma på de administrativa byråcheferna, och tillika vissa andra, vilka äro väsentligen likartade med vissa av dem, som enligt förslaget skulle ankomma på den kamerala byrån, t. ex. ärenden angående uppflyttning i löneklass av lärare vid statliga läroanstalter, pensionsfrågor, bestämmande av sjukvårdsersättning m. m. åt lärare vid folk- och småskolor, anmärkningsmål, allt till ett antal av närmare 5 000 per år. Handläggningen på den administrativa avdelningen har vidare medfört större enhetlighet i avgörandena av ärenden, som tidigare behandlats på olika rotlar inom överstyrelsen.

Enhetlighet i behandlingen är givetvis synnerligen eftersträfvansvärd särskilt när det gäller de till det allmänna undervisningsväsendet hörande ärendena av ekonomisk art. Dylik enhetlighet vore ju ock enligt överstyrelsens utlåtande den 29 oktober 1938 huvudvinsten med den föreslagna kamerala byrån. Även vad överstyrelsen i övrigt anfört i utlåtandet äger allttjämt tillämpning i huvudsak och vinner bekräftelse av revisorernas nu gjorda uttalanden. Dessa anknyta även till den av 1938 års revisorer avgivna berättelsen. I utlåtande häröver den 13 januari 1939 uttalade överstyrelsen, att de av revisorerna påtalade bristfälligheterna beträffande skolväsendets medelsförvaltning syntes komma att i möjligaste mån avhjälpas, därest förslaget om inrättande av ett centralt organ för skolväsendets kameralförvaltning bleve realiserat. Överstyrelsen har vidare i utlåtande den 19 januari 1940 med anledning av riksdagens revisorers berättelse den 15 december 1939 (§ 50) haft anledning yttra sig i förevarande fråga och får erinra om att

riksräkenskapsverket i sitt utlåtande den 30 januari 1940 i ämnet i likhet med revisorerna ansett, att utbetalningsärenden rörande, bland annat, folkskoleväsendet borde centraliseras till en kameral byrå i överstyrelsen. Det torde vidare förtjäna anmärkas, att spörsmålet om inrättande av den kamerala byrån torde få betraktas som ett led i strävanden att åstadkomma ett bättre tillvaratagande av det allmännas rätt inom statens bidrags-, understöds- och låneverksamhet. Motion härom väcktes vid 1943 års riksdag (I: 114) vilken jämte åtskilliga hänvisningar till riksdagens revisorers förslag på detta område finnes återgiven i Förvaltningsrättslig Tidskrift 1943 s. 201 ff.

Överstyrelsen anser alltså alltjämt att goda skäl förefinnas för revisorernas förslag om centralisering till överstyrelsen av utbetalandet av de anslag till undervisningsväsendet, vilka hänföra sig till överstyrelsens verksamhetsområde. Förutsättning för genomförande av förslaget är emellertid att särskild för ändamålet lämplig personal ställes till överstyrelsens förfogande. Det synes överstyrelsen lämpligast att denna organiseras såsom en särskild avdelning eller byrå inom överstyrelsen och alltså samordnas med överstyrelsens övriga avdelningar. Rörande den närmare organisationen av avdelningen anser sig överstyrelsen dock icke kunna i detta sammanhang yttra sig. Frågan härom synes böra bliva föremål för särskild utredning med hänsyn till att de förhållanden, som lågo till grund för betänkandet år 1938 angående överstyrelsens organisation, i åtskilliga avseenden ändrats.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektören Holmdahl, avdelningscheferna undervisningsrådet Falek och kanslirådet Wejle, den sistnämnde föredragande, t. f. avdelningschefen undervisningsrådet Lundblad, undervisningsråden Wagnsson, Quensel, Sjöstedt och Andersson, skolöverläkaren Herlitz, förste aktuarien Mebius och förste bibliotekskonsulenten Hjelmqvist.

Stockholm den 19 januari 1946.

Underdånigst

OTTO HOLMDAHL.

GUNNAR WEJLE.

Einar Sprinchorn.

Överstyrelsens för yrkes- utbildning

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 175, § 26.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 har överstyrelsen anbefallts avgiva utlåtande över vad 26 § i riksdagens senast församlade revisorers berättelse innehåller rörande förhandsgranskning av byggnadsföretag för kommunal yrkesundervisning, och får överstyrelsen i anledning härav i underdånighet anföra följande.

Efter redogörelse för gällande bestämmelser angående godkännande av undervisningslokaler för såväl yrkesundervisningen som undervisningen på vissa andra områden framhålla revisorerna, att överstyrelsen beträffande

ritningar över en ny skolbyggnad, som stadsfullmäktige i Umeå beslutat uppföra i syfte att betydligt utöka undervisningen vid stadens yrkes- och lärlingskolor, i skrivelse den 20 september 1945 meddelat, att överstyrelsen jämlikt bestämmelserna i kungörelsen den 4 november 1921 angående statsunderstöd till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning endast ägde godkänna undervisningslokaler i färdigt skick men icke ritningar till dylika lokaler och förty funne sig förhindrad att beträffande ifrågasvarande ritningar göra något uttalande, dock att överstyrelsen i en skrivelsen bilagd promemoria framlagt några detaljmärkningar angående placering av vissa utrymmen.

Såsom följd av en sådan tolkning av omnämnda författningsrum framhålla revisorerna, att en kommun, som önskar anordna yrkesundervisning, skulle sakna möjlighet att redan i samband med planeringen av anstalt för denna undervisning förvissa sig om överstyrelsens godkännande av densamma. Därest sådant godkännande skall inhämtas först sedan lokalerna färdigställt, förefinnes, enligt revisorernas mening, risk att lokalerna underkännas eller godkännas först efter omändringar, vilka, sedan byggnaden en gång färdigställt, draga en större kostnad än om överstyrelsens mening på förhand kunnat inhämtas. Revisorerna, som efterlysa en förnuftigare praxis, anse, att därest de bestämmelser, som reglera dessa förhållanden, skulle omöjliggöra ett ändamålsenligare förfarande, författningsändring bör vidtagas för ernående av sådant syfte.

Jämlikt ovannämnda kungörelse den 4 november 1921 skola ifrågasvarande undervisningslokaler godkännas av överstyrelsen. Författningsenligt behöves sålunda ett dylikt byggnadsföretag icke komma under överstyrelsens bedömning, förrän byggnaden föreligger färdig, då lokalerna skola av överstyrelsen prövas för godkännande. I praktiken har emellertid vederbörande huvudman för skolan funnit lämpligt att under hand inhämta överstyrelsens mening över ett byggnadsföretags lämpliga utformning redan på ett tidigt stadium, varefter byggnaden kunnat uppföras i överensstämmelse med de av överstyrelsen gjorda anvisningarna. Det formella godkännandet däremot har överstyrelsen med hänsyn till författningsrummets formulering ansett sig böra avgiva först sedan de färdigställda lokalerna kunnat granskas. Genom ett sådant förfarande har överstyrelsen ansett, att den av revisorerna framhållna risken för underkännande eller godkännande först efter kostsamma omändringar helt eliminerats. Överstyrelsen har sålunda i intet fall vägrat att med vederbörande diskutera förelagda ritningar till skolbyggnader samt därvid meddela erforderliga råd och anvisningar för ett ur skolsynpunkt ändamålsenligt planerande. I detta sammanhang må såsom ett exempel nämnas det av Norrköpings stads skolor för yrkesundervisning nyligen avslutade skolbyggnadsföretaget. Överstyrelsen hade här tillfälle att alltifrån början taga del av planerna för samt följa byggnadsföretaget. Överstyrelsen har ej i något fall ansett sig böra företa någon byggnadsteknisk granskning av ritningar till skolbyggnader till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning, då överstyrelsen icke ansett sig kunna disponera till sakkunniga biträden anslagna medel för dylikt ändamål. Så har däremot skett beträffande ritningar till lokaler för centrala verkstadsskolor, för vilka särskilt statsbidrag utgår. Enligt bestämmelserna i 17 § kungörelsen den 30 augusti 1941 (nr 716) angående statsbidrag till centrala verkstadsskolor gäller nämligen såsom villkor för sådant bidrag till anskaffning eller förhyrning av undervisningslokaler samt lokaler för administration med mera ävensom av lokaler för elevinternat, oavsett om anskaffningen sker genom ny- eller ombyggnad, genom ianspråktagande av redan befintlig skolans huvudman tillhörig byggnad eller genom inköp, att

ritningar till lokalerna eller, där fråga är om redan befintliga lokaler, dessa blivit av överstyrelsen godkända för ifrågavarande ändamål.

Den granskning av förelagda byggnadsförslag, som överstyrelsen i fråga om kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning ansett sig böra göra, har alltså i realiteten inneburit en prövning med hänsyn till lokalernas ändamålsenlighet ur undervisningssynpunkt, ehuru överstyrelsen därvid ansett tillräckligt att göra de erinringar, som överstyrelsen funnit påkallade, utan att utfärda formellt bevis om godkännande av ritningarna. Något missförstånd från huvudmännens sida i avseende å innebörden av denna praxis har tidigare, såvitt överstyrelsen har sig bekant, icke uppkommit.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit överdirektören Lundquist, ledamöterna Holmdahl, Thorelli, Eriksson, Collin, K. S. Anderson, Sandberg, Kalderén, Osvald, Josephson och Ramstedt, förste inspektören N. Andreen som ersättare för ledamoten Thomson samt t. f. byråchefen Söderqvist, ävensom förste byråsekreteraren Almquist, föredragande.

Stockholm den 18 januari 1946.

Underdånigst
för överdirektören

KARL JOSEPHSON.

J. C. ALMQUIST.

K.-H. Svenonius.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 179, § 27.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 har lantbruksstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i § 27 i sin berättelse samma år anfört rörande lantbruksingenjörernas arbetsbalans.

Till åttlydnad härav får lantbruksstyrelsen, med återställande av remissakten i ärendet, anföra följande.

Såsom framhållits av revisorerna är arbetsbalansen å lantbruksingenjörskontoren för närvarande betydande. Detta kan framför allt tillskrivas bristen på förrättningsmän. Såsom lantbruksstyrelsen även anfört i ett den 21 november 1945 avgivet yttrande till riksdagens justitieombudsman angående arbetsbalansen å lantbruksingenjörskontoret i Kalmar län beror denna brist i mycket hög grad på det förhållandet att frågan om torrlägningsverksamhetens organisation, vilken organisation fick sin nuvarande utformning genom statsmakternas beslut vid 1945 års riksdag, dessförinnan varit föremål för överväganden under lång tid, eller mer än tio år. Den ovisshet, som härigenom varit rådande i fråga om förrättningsmännens — lantbruksingenjörernas — framtida löne- och anställningsvillkor, har haft till följd att rekryteringen av aspiranter till lantbruksingenjörspanan under nämnda år nästan helt avstannade. Även efter den nuvarande organisationens genomförande har det visat sig nästan omöjligt att anskaffa lämpliga aspiranter på banan. Till följd av rådande högkonjunktur på väg- och vattenbyggnadsväsendets

område föredrager nämligen den tillgängliga arbetskraften att söka sig till andra områden av denna verksamhet, vilka erbjuda bättre anställningsvillkor.

Frågan om en omläggning av lantbruksingenjörsorganisationen behandlades först av 1934 års avdikningssakkunniga, vilka den 28 december 1936 avgåvo betänkande med förslag i ämnet. Detta förslag ledde emellertid icke till någon slutlig lösning utan endast till att vid 1939 års riksdag en mindre betydelsefull reform beträffande de hos förrättningsmännen anställda tjänstebiträdena genomfördes.

Därefter hänsköts frågan till nya sakkunniga — 1942 års torrläggningssakkunniga — vilkas den 28 november 1944 avgivna betänkande med förslag angående den statsunderstödda torrläggningssverksamheten i allt väsentligt ligger till grund för den nuvarande organisationen av verksamheten, som trädde i kraft den 1 juli 1945.

I sitt den 5 januari 1945 till chefen för jordbruksdepartementet avgivna yttrande över sistnämnda betänkande framhöll lantbruksstyrelsen, bland annat, att antalet förrättningsmän måste ökas utöver vad som föreslagits i betänkandet. Styrelsen anförde härutinnan i huvudsak följande.

De sakkunniga hava föreslagit ett oförändrat antal lantbruksingenjörer eller 24 ävensom inrättandet av 6 befattningar såsom extra ordinarie lantbruksingenjör. Enligt lantbruksstyrelsens mening kunna med detta antal förrättningsmän de berättigade anspråk på skyndsamt handläggning av förrättningarna, som kunna ställas av förrättningsökandena, under inga förhållanden tillgodoses. Det kan nämligen med säkerhet förutses, att lantbruksingenjörerna, sedan deras taxekomster bortfallit, komma att allmänt tillämpa en arbetsdag om sju timmar samt, i motsats mot vad hittills varit fallet, helt uttaga dem tillkommande semesterledighet. En icke obetydlig nedgång i arbetsprestationerna måste härav bliva en oundviklig följd. Storleken av denna nedgång kan givetvis icke i förväg med någon högre grad av säkerhet beräknas. Lantbruksstyrelsen anser sig emellertid kunna approximativt uppskattas densamma till 20 à 25 procent. Härjämte bör i detta sammanhang beaktas den betydande stegring av arbetsuppgifterna, som kommer att bliva en följd av att, på sätt de sakkunniga föreslagit, lantbruksingenjörerna skola handhava den fortgående kontrollen enligt i betänkandet föreslagen ordning av underhållet av med statsmedel understödda torrläggningföretag. En ökning av antalet förrättningsmän utöver vad i betänkandet föreslagits måste därför bliva ofrånkomlig, för den händelse det skall bliva möjligt att tillgodose förrättningsökandenas berättigade anspråk på att utan orimligt långa dröjsmål erhålla biträde av lantbruksingenjör. Den av de sakkunniga föreslagna ökningen av antalet tjänstebiträden hos lantbruksingenjörerna är härvidlag ingalunda tillfyllest för verksamhetens uppehållande i önskvärd omfattning. Härtill behövas ovillkorligen nya självständigt arbetande förrättningsmän. Med avseende härå må även framhållas, att överlåtnandet av en del mindre torrläggningföretag på jordbrukskonsulenterna torde sakna nämnvärd betydelse i förevarande avseende, enär dessa hava full sysselsättning redan med sina nuvarande arbetsuppgifter.

En ökning av antalet ordinarie lantbruksingenjörer finner lantbruksstyrelsen vara särskilt påkallad med hänsyn till torrläggningssverksamheten i Norrland, och särskilt i övre Norrland. Framför allt i sistnämnda landsdel torde det nämligen med hänsyn till det symnerligen stora antalet förrättningar och lantbruksingenjörsdistriktens stora geografiska utsträckning bliva nödvändigt att verkställa en uppdelning och omreglering av distrikten. Med avseende härå må framhållas, att tidigare under en lång följd av år, intill dess torrläggningssverksamheten genom krigets inverkan avsevärt inskränktes på grund av bristande tillgång på arbetskraft, icke mindre än fem extra lantbruksingen-

jörer varit, förutom tre ordinarie lantbruksingenjörer, fullt sysselsatta såsom förrättningsmän inom Västerbottens och Norrbottens län. På grund av nuvarande otillräckliga tillgång på arbetskraft är emellertid sedan ett par år tillbaka endast en extra lantbruksingenjör placerad i Norrbottens län, varjämte en extra lantbruksingenjör tillfälligtvis förordnats tjänstgöra inom Västerbottens län. Denna inskränkning har fått till följd en betydande arbetsbalans hos förrättningsmännen i nämnda båda län, något som måste betraktas såsom synnerligen beklagligt med hänsyn till nuvarande strävanden att höja jordbruket i Norrland.

Jämväl inom de mellersta och södra delarna av landet torde det bliva nödvändigt att under ovannämnda förutsättning i fråga om verksamhetens bibehållande vid åtminstone dess nuvarande omfattning utöka antalet förrättningsmän, utöver vad de sakkunnigas förslag innebär.

Lantbruksstyrelsen finner sig på grund av vad ovan anförts nödsakad föreslå, att det av de sakkunniga föreslagna antalet förrättningsmän utökas med minst tre ordinarie och tre extra ordinarie lantbruksingenjörer. Såsom följd härav måste jämväl antalet tjänstebiträden ökas.

Enligt lantbruksstyrelsens förslag skulle sålunda inom lantbruksingenjörorganisationen finnas 27 lantbruksingenjörer och 9 extra ordinarie lantbruksingenjörer såsom självständiga förrättningsmän.

Enligt de beslut, som fattades vid 1945 års riksdag, skola emellertid inom lantbruksingenjörorganisationen tills vidare endast finnas 24 lantbruksingenjörer och 6 extra ordinarie lantbruksingenjörer, det vill säga samma antal förrättningsmän som före omorganisationen. Med hänsyn till att frågan om antalet förrättningsmän så nyligen varit föremål för statsmakternas prövning har lantbruksstyrelsen i sina anslagsäskanden för budgetåret 1946/47 räknat med oförändrat antal dylika tjänster. En bidragande orsak till att lantbruksstyrelsen icke ånyo föreslog en ökning av antalet förrättningsmän var emellertid även, att till följd av den starka avgång utav befattningshavare, varom nedan omförmäles, någon möjlighet icke kunde beräknas finnas att besätta ett ökat antal tjänster med kvalificerade tjänstemän.

Icke ens samtliga nu beslutade tjänster kunna emellertid för närvarande uppehållas på grund av brist på härför utbildad arbetskraft. Sedan sålunda en ordinarie lantbruksingenjör förordnats att uppehålla en vakant byråchefsbefattning i lantbruksstyrelsen och en extra ordinarie lantbruksingenjör förordnats som vikarie på dennes lantbruksingenjörstjänst ävensom två extra ordinarie lantbruksingenjörer övergått till annan bättre avlönad statlig verksamhet och en dylik tjänsteman erhållit begärt entledigande för att ägna sig åt privat verksamhet, kunna i själva verket av de sex extra ordinarie lantbruksingenjörstjänsterna för närvarande endast två uppehållas.

Av det ovanstående torde framgå, att sålunda disponibla förrättningsmän icke äro tillräckliga för att hindra att arbetsbalansen växer å distrikten, än mindre för att balansen skulle kunna nedbringas. Då utbildningstiden för en lantbruksingenjör är mycket lång och som förut anförts banan under senare år icke lockat aspiranter i tillräcklig omfattning, torde det komma att dröja avsevärd tid, sannolikt flera år, innan ett tillräckligt antal förrättningsmän kan väntas stå till förfogande.

Lantbruksstyrelsen vidtager självfallet alla åtgärder, som kunna tänkas, för att åstadkomma en förbättring i dessa förhållanden. I detta avseende må nämnas, att styrelsen hos Kungl. Maj:t utverkat behörighet för vissa förste assistenter och assistenter vid lantbruksingenjörorganisationen att självständigt handlägga vissa enklare syneförrättningar enligt vattenlagen. För att möjliggöra för jordbrukskonsulenter att kunna erhålla behörighet att handlägga syneförrättningar enligt vattenlagen i den omfattning, som omförmäles i kun-

görelsen den 25 maj 1945 (nr 345) angående behörighet för jordbrukskonsulent att handlägga syneförrättning rörande vissa företag enligt 7 kap. vattenlagen, anordnades vidare under november månad 1945 en fortbildningskurs vid lantbrukshögskolan. Styrelsen har för avsikt att snarast hos Kungl. Maj:t göra framställning därom, att ett tjugotal jordbrukskonsulenter, som genomgått nämnda kurs med godkända vitsord och i övrigt uppfylla därför föreskrivna villkor, måtte tillerkännas dylik behörighet.

Även i avseende å besättandet av biträdestjänsterna inom organisationen hava svårigheter yppats. Särskilt svårt har det visat sig att erhålla kompetenta sökande till befattningarna som tekniskt biträde. Sedan emellertid Kungl. Maj:t den 23 november 1945 medgivit viss förbättring i dessas anställningsförhållanden, förväntar styrelsen, att förhållandena på området skola ställa sig i någon mån gynnsammare.

Av det anförda torde bland annat även framgå, att revisorernas förslag att handläggningen av mera omfattande förrättningar skulle anförtros åt särskild förrättningsman samt att, därest den ordinarie lantbruksingenjören skulle befinnas bäst lämpad för ett dylikt uppdrag, han skulle förordnas därtill och i erforderlig utsträckning befrias från handläggningen av övriga ärenden, vilka i så fall skulle handläggas av vikarie, för närvarande icke torde vara möjligt att genomföra på grund av brist på förrättningsmän.

Såsom torde framgå av det ovan anförda hava under senare tid en del åtgärder redan vidtagits och äro andra åtgärder omedelbart förestående, vilka samtliga syfta till att öka verksamheten inom lantbruksingenjörskretsen och i sin mån äro ägnade att råda bot på de av riksdagens revisorer anmärkta förhållandena i fråga om arbetsbalansen inom torrläggingsverksamheten. Lantbruksstyrelsen vill emellertid med styrka framhålla, att sålunda antydda åtgärder ingalunda äro tillräckliga. För att en verklig förbättring uti förevarande avseende skall kunna komma till stånd, är det nödvändigt, att antalet självständigt arbetande förrättningsmän med lantbruksingenjörskompetens ökas. Såsom jämväl framgår av det ovanstående är detta emellertid en fråga på lång sikt och det är därför knappast att vänta, att en dylik förbättring skall inträda under den närmaste framtiden. Då emellertid, såvitt lantbruksstyrelsen kan förstå, avlöningsförmånerna å lantbruksingenjörskretsen numera efter omorganisationen måste anses vara tillfredsställande, hyser styrelsen den förhoppningen, att ifrågavarande arbetsområde så småningom skall kunna verka lockande på härför lämpad arbetskraft. Självfallet kommer lantbruksstyrelsen att hava uppmärksamheten fäst på denna synnerligen viktiga angelägenhet, och vill styrelsen för sin del söka vaka däröver, att alla åtgärder, som äro möjliga att genomföra för arbetsbalansens nedbringande å lantbruksingenjörskretsen, även komma till utförande ävensom eventuellt i förekommande fall för Kungl. Maj:t framlägga förslag till dylika åtgärders vidtagande.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Sylvan, byråchefen Bjurstedt samt t. f. byråchefen M. Hägglund.

Stockholm den 5 januari 1946.

Underdånigst

H. SYLVAN.

MARTIN HÄGGLUND.

Egnahemsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 181, § 28.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 har Kungl. Maj:t anbefallt egnahemsstyrelsen att avgiva utlåtande med anledning av riksdagens revisorers redogörelse och uttalande rörande 1941 och 1942 års krislån.

Med anledning härav får egnahemsstyrelsen med återställande av remissakten i ärendet anföra följande.

Såsom framgår av de utav egnahemsstyrelsen lämnade, av revisorerna återgivna uppgifterna rörande lånerörelsens omfattning och läge per den 30 juni 1945 är det utestående restantibeloppet otvivelaktigt jämförelsevis högt. Egnahemsstyrelsen har noga följt lånerörelsens utveckling och genom kontakt på olika sätt med egnahemsnämnderna hållit sig underrättad om läget i fråga om låntagarnas fullgörande av sina skyldigheter. Vid de senast avhållna, av egnahemsstyrelsen årligen anordnade konferenserna med egnahemsnämndernas ordförande och direktörer m. fl. har framhållits vikten av att egnahemsnämnderna hålla noggrann uppsikt över lånerörelsen. Från styrelsens sida har därvid å ena sidan betonats, att försumliga låntagare böra hållas efter. Är anledning antaga att försumligheten bottnar i tredska eller eljest ovilja att göra rätt för sig bör egnahemsnämnd icke underlåta att, om ej annat hjälper, föranstalta om rättsliga åtgärder. Å andra sidan har framhållits, att med hänsyn till lånens speciella karaktär av stöd åt ett ekonomiskt sett i regel mycket svagt klientel rättsliga åtgärder böra tillgripas med varsamhet och i varje fall icke så, att låntagaren därigenom drives från gård och grund eller eljest berövas möjligheten att fortsätta sin näring. I fall av sist berörda art liksom i övrigt i fall, då låntagaren och borgensmännen, om sådana finnas, sakna utmättningsbara tillgångar, borde efter företagen undersökning av låntagarens förhållanden avskrivning av resterande del av lånet i vederbörlig ordning begäras.

I anledning av vad revisorerna uttala därom, att medgivna förbättringsarbeten icke alltid kommit till utförande och att orsaken härill ofta vore att söka i svårigheter att ernå tillfredsställande kontroll, vill egnahemsstyrelsen framhålla följande. Möjligheten att verkställa amortering medelst utförande av förbättringsarbete är, såsom framgår av 10 § i kungörelsen nr 138/1941, närmast att betrakta såsom en låntagarens medgiven favör, som det i sista hand står i hans eget avgörande huruvida han vill begagna sig av eller ej. Låntagaren kan icke tvingas att fullgöra ett förbättringsarbete. Underlåter han att inkomma med föreskrivet intyg om att han under visst år utfört honom medgivet förbättringsarbete, har detta ingen annan följd än att låntagaren i stället blir pliktig att fullgöra årets amortering medelst kontant inbetalning till motsvarande belopp. Att under sådana förhållanden föranstalta om en kontroll hos tusentals låntagare över fullgörandet av dylika medgivna förbättringsarbeten synes, icke minst också med hänsyn till såväl den tvivelaktiga effekten av en sådan »kontroll» som de oundvikligen betydande kostnaderna för densamma, icke vara försvarbart. Man får i stället, såsom hittills och alltjämt sker, tillskriva sådan låntagare, som medgivits amortera medelst förbättringsarbete men icke inkommit med intyg i vederbörlig ordning om att sådant arbete utförts och ej heller verkställt däremot svarande kontant inbetalning, med föreläggande att ofördröjligen fullgöra kontant amortering.

Åtlydes ej dylikt föreläggande har egnahemsnämnden att i vederbörlig ordning pröva vilka ytterligare åtgärder som böra vidtagas mot låntagaren. I sådant läge har ofta personlig kontakt upptagits med låntagaren, särskilt i fall då rättsliga åtgärder ansetts böra kunna ifrågakomma.

De under 1941 utlämnade krislånen skola slutamorteras under 1946 och de under 1942 beviljade före utgången av 1947. Tidpunkten då lånen rätteligen böra vara avvecklade närmar sig alltså. För egnahemsstyrelsen har det emellertid länge stått klart att, då restantiebeloppet vuxit till så betydande belopp som fallet är, det icke lär kunna undvikas, att vid respektive amorteringstiders utgång ett avsevärt antal lån till större eller mindre del komma att kvarstå oreglerade. Vid sådant förhållande och med hänsyn därtill att krisförhållandena, främst beredskapsinkallelserna och bristen på material av olika slag, i betydande grad bidragit till att medgivna förbättringsarbeten icke kommit till utförande inom avsedd tid, har egnahemsstyrelsen kommit till den uppfattningen, att en viss förlängning av amorteringstiden, exempelvis med två år, skulle vara befogad. En på så sätt utsträckt avvecklingsperiod torde kunna antagas medföra, att ytterligare en avsevärd del av restantiebeloppet av låntagarna frivilligt återgäldas till statsverket, vilket i sin tur skulle innebära att många fall av tvångsåtgärder och framställningar om avskrivning skulle kunna undvikas. Egnahemsstyrelsen har därför för avsikt att inom kort till Kungl. Maj:t avlåta en framställning om vidtagande av åtgärder för en sådan förlängning av avvecklingsperioden för ifrågavarande krislån.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit överdirektören samt ledamöterna Gabrielsson, Andersson, Malmberg, Collin och Lindström, den sistnämnde föredragande.

Stockholm den 21 januari 1946.

Underdånigst

G. YTTERBORN.

STURE LINDSTRÖM.

Lantmäteristyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 185, § 29.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 nästlidna december anbefalld avgiva utlåtande med anledning av vad riksdagens revisorer under § 29 av sin berättelse anfört beträffande arbetsbalansen inom lantmäteriväsendet får lantmäteristyrelsen, med remisshandlingarnas återställande, i underdånighet anföra följande.

Vad först angår tiden före kriget var orsaken till att framåt åren 1934 och 1935 arbetsmängden å lantmäteridistriktet och vid lantmäterikontoren icke kunde nöjaktigt medhinnas främst att söka i den alltjämt tilltagande verksamheten, särskilt i fråga om avstyckning för bostadsändamål, samtidigt som brist på examinerad arbetskraft uppstod därigenom, att i samband med lantmäteriuundervisningens omläggning och överförande till tekniska högskolan under två år några lantmätare icke utexaminerades. Lantmäteristy-

relsen har i annat sammanhang redogjort för åtgärder, som av styrelsen vidtogos för att undanröja anledningarna till de ofta berättigade klagomålen från jordägarhåll över förekomna dröjsmål med förrättnings handläggning. Sålunda omplacerades extra lantmätare för att lätta arbetstrycket, där det var som störst. Antalet tekniska biträden ökades. Å lantmåterikontoren överflyttades, utöver vad som redan skett, mera kvalificerade arbeten från assistenterna till kvinnlig personal. Hos Eders Kungl. Maj:t gjordes framställning om ökat antal lantmåteridistrikt, vilket medförde inrättandet av 10 nya distrikt. Slutligen har ett visserligen icke stort men synnerligen behövt tillskott till arbetskraft vunnits genom att, efter underdåniga framställningar av styrelsen, sedan år 1937 19 distriktslantmätare medgivits kvarstå i tjänst efter pensionsåldern under tid, varierande mellan några månader upp till två år, och 4 överlantmätare ett år efter uppnådd pensionsålder. I några fall har även lantmåteristyrelsen medgivit kvinnliga befattningshavare kvarstå i tjänst ett år efter pensionsålderns inträde.

Revisorernas utredning rörande arbetsbelastningen efter år 1939 visar att, efter en tillfällig nedgång i början av kriget, arbetsmängden beträffande såväl lantmåterikontoren som distrikten kraftigt tilltagit, och att man sannolikt har att räkna med en ytterligare stegring. Den nuvarande arbetsbalansen är större än någonsin, och orsaken till densamma är, såsom revisorerna framhålla, främst att hänföra till bristen på personal.

Personalbristen är avsevärd, framförallt vad gäller å distrikten tjänstgörande tekniska biträden samt kontorsbiträden och karriterskor, vilka av kända skäl i stor omfattning lämnat och alltjämt lämna lantmåteriet för bättre avlönade befattningar på andra håll. Sålunda ha sedan 1940 icke mindre än 33 tekniska biträden övergått till annan verksamhet. Men även lantmätarna söka sig till andra verksamhetsfält. I viss mån belyses detta förhållande av följande, nu verkställda undersökning. Åren 1936—1941 bestämde lantmåteristyrelsen jämlikt 2 § 1) lantmåteriinstruktionen sammanlagda antalet ordinarie studerande, vilka för utbildning till lantmätare under närmast följande läroår finge inträde vid tekniska högskolans första årskurs, till 112. Av dem, som fyra år senare eller åren 1940—1945 utexaminerades, ha endast 105 blivit aspiranter vid lantmåteristaten. Av dessa 105 ha sedermera 7 avgått till annan verksamhet. Härutöver ha samma år 1940—45 ej mindre än 12 distrikts- eller extra lantmätare likaledes övergått till annan verksamhet. Två extra lantmätare avgå den 1 instundande april för att tillträda kommunal tjänst, och i ytterligare minst ett par fall lära underhandlingar pågå, som torde leda till att vederbörande lämna lantmåteriet. Nämnas bör även att av de vid fackavdelningen för lantmåteri år 1945 utexaminerade 4 gått direkt till annan verksamhet, en siffra som med hänsyn till de för närvarande relativt mindre goda inkomstmöjligheterna för aspiranterna vid lantmåteristaten kan befaras komma att redan innevarande år avsevärt stiga.

De underdåniga framställningar, som gjorts under senare åren i syfte att genom förbättrade villkor kvarhålla lantmåteridistriktens biträdespersonal och även möjliggöra tillförandet av ytterligare erforderliga biträden, ha tills nu medfört endast smärre förbättringar. I årets statsverksproposition framläggas emellertid förslag till, ej mindre erforderlig ökning av antalet arvoden åt extra lantmätare och aspiranter jämte arvodenas förskjutning i enlighet med lantmåteristyrelsens hemställen från lägre till högre arvodesgrupper, än även — räknat från den 1 januari 1946 — provisorisk avlösningsförbättring för varje tekniskt biträde med i genomsnitt 600 kronor för år ävensom 300 kronor för år i statlig löneförbättring till av lantmätare anställt och avlönat kontorsbiträde eller karriterska, som förordnats av lantmåteristyrelsen.

Genomförande av vad sålunda föreslagits kommer givetvis att medföra förbättrade förhållanden för biträdespersonalen å distrikten. Enligt lantmäteristyrelsens mening bliva de erhållna förbättringarna dock icke tillfyllest för att kunna i en nära framtid trygga utnyttjandet av och tillgången till för lantmäteriverksamheten å distrikten erforderlig personal av olika kategorier, något som med hänsyn särskilt till arbetsbalansens oroande storlek måste framstå som en angelägenhet av allra största vikt. Lantmäteristyrelsen tillåter sig härutinnan åberopa närslutna styrelsens underdåniga remissutlåtande¹ den 27 nästlidna december angående Sveriges lantmätareförenings framställning rörande utbildning av tekniska biträden.

Vad angår lantmätarna träder alltmör i förgrunden faran för att rekryteringen äventyras, framförallt som avgången bland lantmätarna av åldersskäl en del år framåt blir avsevärt större än normalt. Det gäller givetvis att söka förebygga den flykt från lantmäteriet, som ovan berörts, och att tillförsäkra de från tekniska högskolan utexaminerade lantmätarna någorlunda lika möjligheter till inkomster som från andra fackavdelningar utexaminerade, vilket för närvarande långt ifrån är förhållandet. Framhållas må härvidlag att Sveriges lantmätareförening i underdånig framställning den 30 november 1944 utom annat hemställde att tillskott till dyrtidstillägg och kristillägg å beräknad taxeinkomst måtte tillerkännas aspirant med arvode. Lantmäteristyrelsen tillstyrkte i remissutlåtanden den 7 december 1944 och 12 januari 1945 nådigt bifall till föreningens framställning samt uttalade därvid på anförda skäl såsom sin mening, att spörsmålet borde lösas utan att avvakta slutligt förslag till en eventuell omorganisation. Avskrift av handlingarna i detta ärende bifogas.¹ De därefter alltmör tillspetsade förhållandena understryka den sålunda uttalade meningen liksom att den provisoriska lösningen bör ske snarast möjligt.

Beträffande tekniska biträden samt å distrikten anställda kontorsbiträden och karriterskor hemställde Sveriges lantmätareförening i underdånig skrivelse den 20 augusti 1945 att en provisorisk avlöningsförbättring till tekniska biträden skulle utgå med minst 1 200 kronor samt den ställiga löneförbättringen åt övriga biträden med minst 600 kronor per år. Lantmäteristyrelsen tillstyrkte livligt föreningens förslag. Såsom nämnts ha emellertid i årets statsverksproposition dessa belopp föreslagits till 600 respektive 300 kronor.

Givetvis är det under sådana förhållanden av särskild betydelse att åtminstone de tekniska biträdena, vilka i viss mån kunna jämföras med statliga arvodestagare, måtte beredas sådant tillfälligt ävensom provisoriskt lönetillägg, som i proposition till årets riksdag föreslagits för vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. Detta torde jämväl vara ägnat att stimulera den rekrytering av ifrågavarande biträdespersonal, som på sätt förut framhållits är av behovet.

Bland åtgärder, vidtagna med anledning av den stora arbetsanhopningen på lantmåteridistriktet och den allvarliga bristen på arbetskraft, må bland annat framhållas att, till påskyndande av förrättningarnas handläggning, lantmäteristyrelsen alltsedan mitten av 1945 ansett sig böra efter prövning i varje särskilt fall meddela såsom tjänstemedhjälpare hos distriktslantmätare anställd extra lantmätare förordnande såsom vikarie för distriktslantmätaren å vissa förrättningar redan efter minst ett års väl meriterad tjänstgöring i denna egenskap. Motsvarande tid var enligt tillämpad praxis dessförinnan — fränsett vissa i regel enklare avstyckningar — minst två år.

Förfaringssättet vid avstyckningsförrättningar liksom spörsmålet om legalisering av sänjedelningar utan fullständigt skiftesförfarande, som av riksdagens revisorer särskilt framhållits, läser komma att bli föremål för slutlig

¹ Här ej avtryckt.

prövning i samband med det pågående lagstiftningsarbetet på området. Frågan om förenklingar vid den föreskrivna tekniska granskningen å lantmäterikontoren har styrelsen för avsikt att inom närmaste tiden upptaga till undersökning och prövning.

Stockholm den 21 januari 1946.

Underdånigst

HARALD MALMBERG.

AXEL SANDBERG.

Krigsmaterielinspektionens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 189, § 30.

För den händelse ingen utvidgning sker av inspektionens arbetsområde eller förhållandena i övrigt ej ändra sig därhän, att inspektionens arbete avsevärt ökas, synes den kunna indragas; dock att därvid övervakningen av agenter m. fl. överföres på andra lämpliga organ.

Stockholm den 31 december 1945.

K. A. BRATT.

Krigsmaterielinspektör.

Krigsmaterielverkets

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 189, § 30.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1945 (handelsd. nr 4539) har Kungl. Maj:t anbefallt krigsmaterielverket att avgiva underdånigt utlåtande över riksdagens revisorers den 15 december 1945 avgivna berättelse, § 30, angående statskontrollen å krigsmaterieltillverkningen.

Till åttlydnad härav får krigsmaterielverket anföra följande.

Förevarande kontroll infördes år 1935 på grundval av en utredning av 1932 års krigsmaterielberedning i anslutning till Sveriges deltagande i de internationella strävandena efter första världskriget att genomföra statlig kontroll av krigsmaterielproduktionen i de skilda länderna. Även om riket icke synes vara bundet av någon slutgiltig överenskommelse att upprätthålla sådan kontroll, torde det dock icke vara lämpligt att i nuvarande läge avveckla en kontroll, som bibehållits under hela det senaste stormaktskriget. Krigsmaterielberedningen förordade, att en fristående central tillsyningsmyndighet skulle inrättas för kontroll över krigsmaterieltillverkningen. I andra hand föreslog beredningen, att de frågor, som skulle ankomma på den centrala inspektionens handläggning, anförtroddes åt en i handelsdepartementet anställd särskild föredragande. Beredningen tillade emellertid, att ehuru ett kontrollsystem av denna art i väsentliga avseenden borde kunna fylla de syften, som med tillsynen eftersträvades, så finge dess ställning utåt, dess handlingskraft och dess auktoritet icke samma styrka, som kunde förutsättas hos

anordningen med en central kontrollmyndighet. Föredragande departementschefen (prop. nr 89) fann svårigheten att på förhand beräkna omfattningen av de med det ifrågasatta kontrollsystemet förenade arbetsuppgifterna mana till försiktighet vid bestämmandet av organisationens omfång. Större delen av myndighetens uppgifter torde visserligen icke bliva av samma art som departementens arbete i övrigt med kanslimässig beredning av konseljären den. Men å andra sidan borde beslutanderätten i fråga om tillstånd att tillverka krigsmateriel ävensom i flera därmed sammanhängande frågor förbehållas Kungl. Maj:t. Åtskilliga fördelar torde ligga däri, att dessa ärenden kunde förberedas direkt inom vederbörande departement och kontrolltjänstemannen få tillfälle att i egenskap av föredragande i statsrådsberedningen omedelbart utveckla sin mening. Statskontoret framhöll i infortrat yttrande, att kontrollorganets arbetsuppgifter allenast till relativt ringa del syntes komma att avse den omedelbara beredningen av ärenden för Kungl. Maj:ts avgörande, medan huvudparten av verksamheten torde komma att omfatta rent administrativa uppgifter, särskilt själva kontrollverksamheten, och alltså närmare borde hänföras till centralt ämbetsverk eller annan underordnad myndighet. Då intet av våra centrala ämbetsverk emellertid syntes vara ägnat att omhändervärd ifrågasvarande kontrolluppgifter och det med hänsyn till den tillämnade organisationens jämförelsevis ringa omfattning knappast kunde ifrågasättas att anordna ett fristående centralt organ, ville statskontoret icke göra erinran mot den föreslagna anordningen.

Departementschefen fann de av statskontoret anförda synpunkterna icke kunna fränkännas visst berättigande men ansåg dock med hänsyn till önskvärldheten att redan från början erhålla en fast organiserad kontrollmyndighet övervägande skäl tala för att inordna kontrollmyndigheten i Kungl. Maj:ts kansli.

Uti gemensamt yttrande av den 10 december 1942 med statens industrikommission och försvarsväsendets verkstadsnämnd över besparingsberedningens av riksdagens revisorer omförmälda promemoria anförde statens ammunitionsnämnd — numera krigsmaterielverket — att de år 1935 utfärdade föreskrifterna under tiden sedan stormaktskrigets utbrott i stor utsträckning faktiskt icke tillämpats, samt fann icke blott krigsmaterielinspektionen såsom sådan utan jämväl själva kontrollagstiftningen obehörlig under då rådande förhållanden.

I en promemoria av den 6 juli 1944, som bifogas i avskrift,¹ till statssekreteraren i försvarsdepartementet framhöll undertecknad generaldirektör, att en efter återgång till normala fredsförhållanden eventuellt önskvärd kontroll över krigsmaterieltillverkningen lämpligen borde anförtros verket.

Vid tiden för krigsmaterielinspektionens tillkomst ansågs icke något då bestående ämbetsverk lämpligt för ifrågasvarande kontrolluppgifter. Krigsmaterielverket är emellertid enligt verkets uppfattning väl ägnat att upprätthålla en sådan kontroll. Enligt den för verket utfärdade instruktionen har verket att i samråd med vederbörande myndigheter med hänsyn till förhållandena vid krig eller krigsfara centralt planera utnyttjandet av landets industri samt råvaru- och energitillgångar, i den mån de kunna stå till förfogande för tillverkning av krigsmateriel, ävensom att vidtaga sådana åtgärder, att den industriella kapaciteten för krigsmaterieltillverkning kan bliva på ändamålsenligt sätt utnyttjad samt vidmakthållas och i mån av behov utökas. För att fullgöra dessa uppgifter för verket redan nu register över alla tillverkare av krigsmateriel inom landet, vilka register innehålla de flesta uppgifter, som erfordras för kontroll över den svenska tillverkningen av krigsmateriel. Ge-

¹ Här ej avtryckt.

nom sitt planeringsarbete har verket sålunda ingående och alltjämt fortlöpande uppgifter om samtliga svenska industriföretags möjligheter att tillverka krigsmateriel. Endast de tjänstemän inom verket, på vilka det skulle ankomma att utöva ifrågavarande tillsyn, skulle få tillgång till sådana uppgifter, som verket erhöle såsom tillsynsmyndighet. I detta sammanhang vill verket framhålla, att de uppgifter från enskilda näringsidkare, verket införskaffar för planering av krigsmaterieltillverkningen, icke utlämnas till de befattningshavare inom verket, som handhava verkets anskaffningsuppgifter. Tillsynen över krigsmateriel och gasskyddsmateriel skulle närmast kunna anförtros verkets kontrollbyrå, som handlägger alla på verket ankommande ärenden rörande kontrollverksamheten inom försvaret men däremot icke några anskaffningsärenden samt har en relativt självständig ställning. Enär verkets kontrollanter besiktiga den genom verkets försorg anskaffade materielen på tillverkningsplatsen, har verket möjlighet att anordna inspektion på platsen utan särskild kostnad.

Uppställningen i riksdagens revisorers berättelse över antalet meddelade tillstånd att tillverka viss krigsmateriel och gasskyddsmateriel samt att vara agent för krigsmaterieltillverkare ger anledning till antagande, att ärenden, beroende på Kungl. Maj:ts prövning, icke framdeles skola förekomma i så stort antal, att kontrolluppgiften på grund härav bör åvila en särskild föredragande i handelsdepartementet. Därest så ansåges lämpligt, skulle dessa ärenden kunna föredragas i statsrådsberedningen av den befattningshavare i verket, som närmast under generaldirektören skulle ha att handlägga dem.

På grund av det anförda synes det krigsmaterielverket lämpligast, att kontrollen över ifrågavarande tillverkning anförtros verket.

I ärendets handläggning hava deltagit, förutom undertecknade Ödeen och Yngström, den sistnämnde föredragande, ledamöterna Bergström, Granström, Sundström, Lindnér och Holmer.

Stockholm den 19 januari 1946.

Underdånigst

STIG ÖDEEN.

■ NILS YNGSTRÖM.

Kommerskollegii

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 189, § 30.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1945 har kommerskollegium anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 30 av sin berättelse anfört angående krigsmaterielkontrollen.

Överlämnande från Sveriges industriförbund införskaffat yttrande får kollegium anföra följande.

Kollegium erinrar om att kollegium i utlåtande den 14 januari 1942 — i anledning av en av besparingsberedningen avgiven promemoria med yttrande och förslag angående kontroll å krigsmaterieltillverkningen — uttalade att ett närmare bedömande om besparingsmöjligheterna torde kunna

ske först efter en närmare utredning inom handelsdepartementet. Endast under förutsättning att vid nämnda undersökning några mera väsentliga besparingar befunnes stå att vinna utan äventyrande av det mått av kontroll över krigsmaterieltillverkningarna, som för det dåvarande väl allttjämt erfordrades, kunde, anförde kollegium, någon större förändring i kontrollorganisationen tillstyrkas.

Kollegium finner fortfarande att en utredning bör komma till stånd innan några större ändringar vidtagas i den nuvarande kontrollorganisationens verksamhet, då en krigsmaterielkontroll allttjämt torde få anses vara av behovet påkallad och icke bör upphöra eller väsentligt förändras innan möjlighet finnes att säkrare kunna bedöma utvecklingen på området än vad för närvarande är fallet. I likhet med revisorerna finner sig därför kollegium böra tillstyrka att en sådan utredning kommer till stånd.

Sveriges industriförbund har i förenämnda yttrande anført att — med hänsyn till att kontrollmyndigheten har rätt till viss insyn i krigsmaterieföretagens verksamhet — kontrollen ej bör anförtros åt statligt verk, som har affärsförbindelse med sådant företag, eller som självt driver tillverkning av krigsmateriel. I anledning härav vill kollegium framhålla, att därest det ur kostnadssynpunkt skulle anses nödvändigt att överflytta kontrollorganisationen till annat statligt organ, möjlighet torde föreligga för kollegium att utan nämnvärd personalökning och i nära samarbete med krigsmaterielverket övertaga ifrågavarande kontrollverksamhet; därvid synes dock böra övervägas, huruvida icke kontrollen över gasskyddsmateriel lämpligen borde anförtros åt luftskyddsinspektionen.

Stockholm den 19 januari 1946.

Underdånigst

ARVID RICHERT.

KNUT A. WICKMAN.

Aug. Borgström.

Bilaga.

Till kungl. kommerskollegium.

Genom remiss den 27 sistlidna december har kungl. kollegiet anhållit om Sveriges industriförbunds yttrande över ett uttalande av statsrevisorerna rörande kontrollen å krigsmaterieltillverkningen. I anledning härav får industriförbundet anföra följande.

Statsrevisorerna framhålla, att krigsmaterielinspektionens verksamhet under de senaste åren varit av ytterst ringa omfattning, vilket i första hand berott på att den svenska exporten av krigsmateriel under kriget nedgått till ett minimum. Ehuru det kunde förväntas, att antalet av krigsmaterielinspektionen handlagda ärenden efter fredsslutet ånyo komme att växa, borde enligt revisorernas mening undersökas, huruvida den arbetsbörda, som kunde komma att åvila inspektionen, verkligen krävde en särskild institution eller om icke dessa arbetsuppgifter i stället kunde överflyttas till annat lämpligt organ.

I likhet med statsrevisorerna förutsätter industriförbundet, att den kontroll rörande krigsmaterieltillverkningen och vad därmed äger samband, som

f. n. författningsenligt åvilar krigsmaterielinspektionen, bör på ett eller annat sätt bibehållas även i framtiden. Detta torde bli nödvändigt redan med hänsyn till de internationella förpliktelser, som komma att åvila vårt land efter en anslutning till Förenta nationerna. Ur rent svensk synpunkt torde det vidare vara av visst psykologiskt värde att kontroll på detta ömtåliga område även i fortsättningen upprätthålles genom myndighets försorg. De principer, som innefattas i 1935 års författningar på området, torde sålunda alltså bära upprätthållas.

Vad åter beträffar organisationen av ifrågavarande kontroll har industriförbundet intet att erinra mot att densamma överflyttas till annat lämpligt statsorgan, därest på detta sätt skulle kunna ernås någon besparing i kostnaderna för kontrollens utövande. Med hänsyn till de politiska och handelspolitiska syften, som främst motivera kontrollens uppehållande, synes valet härvid i första hand böra stå emellan utrikes- och handelsdepartementen, varest kontrollen torde kunna uppdragas åt någon för uppgiften kvalificerad ämbetsman i ledande ställning. Med anledning av ett uttalande av besparingsberedningen i denna fråga vill industriförbundet framhålla, att, enär kontrollmyndigheten har rätt till viss insyn i krigsmaterieföretagens verksamhet, det icke skulle vara lämpligt att anförtro kontrollen åt statligt verk, som har affärsförbindelse med sådant företag eller som självt driver tillverkning av krigsmateriel.

Stockholm den 15 januari 1946.

Sveriges industriförbund.

Gustaf Settergren.

K. Söderberg.

Statens fritidsnämnds

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 191, § 31.

Till Konungen.

I anledning av remiss den 22 sistlidne december har statens fritidsnämnd att avgiva utlåtande över riksdagens revisorers uttalande rörande anslag från fonden för friluftslivets främjande m. m. till författaren Bengt Berg för utbygget av en biologisk försöksstation och ett faunistiskt skyddsområde vid Maraviken å egendomen Eriksberg i Blekinge län.

Revisorerna hava uttalat, »att det vill synas revisorerna, att man åsidosatt det intresse, som allmänheten kan hava att å på förhand tillkännagivna tider, exempelvis under sommartiden två gånger i veckan eller oftare, bese anläggningen». I anslutning härtill framhålla revisorerna vikten av att fritidsnämnden tillser, att tillfälle beredes allmänheten att utan onödig omgång få tillträde till djurparken, ävensom att densamma hålles öppen för visning å bestämda tider, vilka på lämpligt sätt bringas till allmänhetens kännedom.

Vid bedömandet av den föreliggande frågan torde böra hållas i minne, att Kungl. Maj:ts beslut i ärendet fattades den 15 juni 1945 och att Berg under tecknade föreskriven förbindelse den 10 juli 1945, vadan först efter sagda tidpunkt bidragsbeloppet var för Berg tillgängligt. Uppenbart är sålun-

da, att demonstrationen av djurparken 1945 kunde ske allenast under senare delen av sommaren. Såvitt nämnden har sig bekant hava de besökande, som å Tjärö anmält sig vilja bese djurparken, också emottagits.

Det lärers få anses ligga i sakens natur att under denna första tid, djurparkens karaktär och tillgänglighet icke varit mer allmänt känd.

Beträffande förhållandena i fortsättningen håller nämnden, lika med revisorerna före, att demonstrationerna lämpligen förläggas till bestämda, i förväg tillkännagivna tider. Nämnden avser att medverka till att en dylik ordning tillämpas, i den mån väderleksförhållandena icke lägga hinder i vägen. För sistnämnda fall torde demonstration böra uppskjutas till tidpunkt i näraste anslutning till den förut bestämda.

Vid detta ärendes avgörande ha samtliga nämndens ledamöter närvarit.

Stockholm den 14 januari 1946.

Underdånigst

För statens fritidsnämnd.

WILHELM BJÖRCK.

B. Enar Gardell.

Riksförsäkringsanstaltens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 196, § 32.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 har Kungl. Maj:t anbefallt riksförsäkringsanstalten att senast den 21 januari 1946 avgiva utlåtande i anledning av riksdagens revisorers önskemål att en omprövning måtte företagas, huruvida icke vissa av revisorerna omnämnda kategorier arbetare helt eller delvis kunna undantagas från lagens tillämpning m. m.

Revisorernas önskemål gälla en omprövning av tre olika frågor, vilka i det följande behandlas var för sig.

Första frågan avser, att vid ett olycksfall endast en statlig myndighet bör fastställa och utbetala periodiska ersättningar av samma art. Härutinnan erinra revisorerna om att jämte den invalid- eller familjepension, som på grund av olycksfall i tjänsten utgår till statliga tjänstemän och arbetare eller till deras efterlevande i många fall jämväl utgår livränta enligt olycksfallsförsäkringslagen samt att sådan livränta ofta minskas med hänsyn till den samtidigt utgående pensionen enligt i 11 § nämnda lag angivna regler. Dessa regler förefalla revisorerna synnerligen invecklade. Revisorerna framhålla såsom föga rationellt, att två olika statliga myndigheter skola fastställa och ofta utbetala periodiska ersättningar av samma art i anledning av olycksfall i tjänsten. Därest pensioner, som i anledning av dylika olycksfall utgå till statens tjänstemän och arbetare, anses vara otillräckliga, böra de höjas, men livränta enligt olycksfallsförsäkringslagen bör icke samtidigt kunna utgå.

Gällande bestämmelser i 11 § olycksfallsförsäkringslagen angående förhållandet mellan pension och livränta hava tillkommit genom lag den 26 juni 1936. Beträffande motiven till lagändringen får riksförsäkringsanstalten hänvisa till proposition år 1936 nr 218.

Såsom framgår av vad revisorerna anföra, måste ett ståndpunktstagande till här ifrågavarande spörsmål innefatta ett bedömande av, huruvida de pensioner, som utgå i anledning av olycksfall i tjänsten, böra undergå förhöjning. Detta spörsmål torde komma att upptagas till behandling vid den översyn av pensionsreglementena, som enligt Kungl. Maj:ts beslut den 26 oktober 1945 åvilar 1945 års lönekommitté. Först sedan denna behandling ägt rum, torde ståndpunkt till den av revisorerna framförda frågan kunna tagas.

Den andra av revisorerna upptagna frågan berör folk- och småskolläraernas samt lärarnas vid högre kommunala skolor ställning till olycksfallsförsäkringslagen. Härutinnan framhålla revisorerna, att dessa grupper i princip äro underkastade samma löne- och pensionssystem som statliga tjänstemän och att en betydande del av kostnaderna för deras avlöning och pensionering täckes genom statsbidrag. Revisorerna erinra om vissa olägenheter vid olycksfallsförsäkringslagens tillämpning å ifrågavarande grupper dels ur redovisningssynpunkt, dels genom att om en lärare erhåller invalidpension eller avlider genom olycksfall i tjänsten, läraren eller hans efterlevande utöver pension uppbär oavkortade livräntor enligt olycksfallsförsäkringslagen ävensom att dessa olägenheter påtalades av 1942 års revisorer i § 28 av deras berättelse (s. 130—132).

Vad denna fråga angår, vill riksförsäkringsanstalten erinra därom, att kommunerna enligt hittills tillämpad praxis äro att anse som arbetsgivare enligt olycksfallsförsäkringslagen för ifrågavarande lärarpersonal. Med hänsyn till numera gällande avlöningsbestämmelser kunna emellertid enligt riksförsäkringsanstaltens mening skäl även anföras för att staten betraktas som arbetsgivare för dessa lärare.

Revisorernas önskemål att för ifrågavarande personal böra gälla samma bestämmelser i förevarande hänseende som för statens befattningshavare syns kunna tillgodoses därigenom, att staten betraktas som arbetsgivare enligt olycksfallsförsäkringslagen för lärarna. Om nuvarande bestämmelser i 2 § av nämnda lag icke befinnas medgiva en sådan tolkning — vilken är beroende av försäkringsrådets ställningstagande — torde annan utväg icke återstå än lagändring.

Tredje frågan avser ett undantagande av vissa kategorier statsanställda helt eller delvis från olycksfallsförsäkringslagens tillämplighet. Härutinnan anföra revisorerna, att sedan i det statliga löne- och pensionssystemet intagits ett flertal bestämmelser om särskild ersättning vid olycksfall i tjänsten, olycksfallsförsäkringslagens ersättningsbestämmelser på grund härav för stora kategorier befattningshavare icke hava samma betydelse som tidigare.

Detta spörsmål sammanhänger med det spörsmål, som berörts under § 16 i revisorernas berättelse. Över denna fråga avgiver riksförsäkringsanstalten samtidigt härmed utlåtande till socialdepartementet, därvid anstalten förklarar sig på angivna skäl finna, att det ifrågasatta undantagandet icke är att förorda. Bestyrkt avskrift av utlåtandet bifogas.¹

I detta ärendes handläggning hava, förutom undertecknade, deltagit byråcheferna Puke, Wolff, Stenholm, e. o. byråcheferna Källström och Granstedt samt tjänstförrättande byråchefen Kullander.

Stockholm den 11 januari 1946.

Underdånigst

DAVID ÖSTRAND.

Sven Sidvall.

¹ Tryckt under § 16.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 196, § 32.

Underdånigt utlåtande.

Statskontoret vill erinra, att 11 § olycksfallsförsäkringslagen, vilken innefattar bestämmelserna om avdrag å livränta i fall, där arbetsgivare enligt annan lag eller särskild författning eller på grund av egen utfästelse är skyldig att vid skada till följd av olycksfall i tjänsten utgiva avlöning, pension eller annan ersättning, som helt eller delvis utgör understöd på grund av olycksfallet, erhållit sin nuvarande lydelse genom lagen den 26 juni 1936 om ändring i vissa delar av olycksfallsförsäkringslagen. I förarbetena till sagda lagändring (se prop. nr 218/1936 s. 27--50) hava de av riksdagens revisorer nu påtalade förhållandena angående sammanträffande av statlig pension m. fl. förmåner med livränta enligt olycksfallsförsäkringslagen varit föremål för ingående diskussion och omprövning. Departementschefen anförde i huvudsak följande.

Principen för avdrag enligt nämnda paragraf vore, att avdrag endast skulle ske i fråga om emot varandra svarande slag av ersättningar. I tillämpningen hade emellertid före 1936, delvis med stöd av uttalande i motiven till olycksfallsförsäkringslagen, från fastställd ersättning avdragits även andra arbetaren tillkommande förmåner än sådana, som hade sin grund i olycksfallet, exempelvis ålderspension. Då sådana förmåner hade utgått till arbetaren även om olycksfallet icke inträffat, skulle en arbetare härigenom icke komma i åtnjutande av den kompensation för olycksfallsskadan, som lagen avsett att tillförsäkra honom. Då en dylik avvikelse från lagens grundprincip icke kunde anses tillfredsställande och då enighet nåtts därom, att pensionen, liksom avlöningen, i regel borde betraktas såsom ersättning för presterat arbete, syntes det lämpligt att vidtaga ändringar i de bestämmelser, vid vilkas tillämpning pensionen, och i vissa fall även avlöningen, kommit att betraktas såsom understöd och därigenom kunnat avdragas från livräntan. Ålderspension och sjukpension borde därför icke få avdragas från ersättning för skada på grund av olycksfall i arbete. Den av riksförsäkringsanstalten i detta sammanhang föreslagna bestämmelsen, att livränta och pension sammanlagt icke skulle få överstiga den skadades årliga arbetsförtjänst vid anställningens upphörande, hade icke upptagits i departementsförslaget. Såsom skäl härför kunde anföras att, då förutsättningarna för att en sådan situation skulle inträffa vore, att arbetaren tämligen nära pensionsåldern drabbades av en mycket svår olycksfallsskada, dylika fall torde vara relativt sällsynta. Vidare funnes enligt 8 § olycksfallsförsäkringslagen möjlighet att vid bedömandet i vad mån viss kroppsskada åstadkommit nedsättning i arbetsförmågan taga hänsyn även till den skadades ålder.

Av vad sålunda anförts framgår, att statsmakterna så sent som 1936 genom ändring av 11 § olycksfallsförsäkringslagen fastslagit principen, att pension, grundad å viss levnadsålder och anställningstid eller eljest av annan anledning än den inträffade olycksfallsskadan tillförsäkrad den skadade, icke skall medföra avdrag å livräntan. Av invalidpension kan i överensstämmelse härmed endast den del komma i fråga för avdrag som icke belöper å intjänad anställningstid. Livränta har alltså ansetts böra utgå till f. d. statlig anställningshavare vid sidan av intjänt pension. Med hänsyn till vad sålunda förekommit kan statskontoret icke finna några särskilda skäl förbragta av revisorerna, som böra föranleda en omprövning av förevarande spörsmål. I varje fall kan ämbetsverket icke dela revisorernas uppfattning,

att de av dem påtalade förhållandena motivera en översyn av gällande statliga pensionsbestämmelser.

Revisorerna ha i detta sammanhang jämväl erinrat, att folk- och småskollärare samt lärare vid högre kommunala skolor, vilka samtliga äro kommunalt anställda, erhålla lön och pension enligt samma löne- och pensionsystem som statliga tjänstemän. Då dessa lärare vore kommunalt anställda, komme livräntorna enligt olycksfallsförsäkringslagen icke att reduceras, även om full pension samtidigt utginge. Revisorerna ansåge, att för ifrågavarande personal borde gälla samma bestämmelser i detta hänseende som för statens befattningshavare.

Statskontoret delar helt revisorernas uppfattning, att sistnämnda kategorier av befattningshavare böra i förevarande avseende likställas med statens anställningshavare. Med hänsyn till att statsverket beträffande ifrågavarande lärare helt svarar för deras pensionering samt antingen helt eller till väsentlig del bestrider lönerna, torde det kunna ifrågasättas, huruvida icke i olycksfallsförsäkringslagen borde inrymmas en bestämmelse om att beträffande folk- och småskollärare samt lärare vid högre kommunala skolor staten skall betraktas såsom arbetsgivare i lagens mening. Frågan härom synes lämpligen böra upptagas till prövning i samband med pågående revision av olycksfallsförsäkringslagen.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, deltagit statskommissarien Björn.

Stockholm den 18 januari 1946.

Underdånigst

WILHELM BJÖRCK.

MARIANNE SJÖNELL.

Hillevi Holm.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, s. 200, § 33.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 har Kungl. Maj:t anbefallt lantbruksstyrelsen att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i § 33 av sin nämnda år avgivna berättelse anfört rörande statens kaninavelslånefond, statens fjäderfållånefond och statens kalkbrukslånefond.

Till åttlydnad härav får lantbruksstyrelsen med återställande av remissakten anföra, att, då ifrågavarande tre lånefonder numera knappast synas hava någon uppgift att fylla, lantbruksstyrelsen för sin del icke har något att erinra mot fondernas avveckling.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Sylvan, byråchefen Granström, tjänstförrättande byråchefen G. Hägglund samt byrådirektörerna Sonesson och Ryde.

Stockholm den 14 januari 1946.

Underdånigst

H. SYLVAN.

ADOLF GRANSTRÖM.

Egnahemsstyrelsens

ytrande i anledning av riksdagens
revisorerers uttalande del I, s. 203, § 34.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 har Kungl. Maj:t anbefallt egnahemsstyrelsen att avgiva utlåtande över av riksdagens revisorer lämnad redogörelse för jordförmedlingsfonden m. fl. fonder.

Med anledning härav får egnahemsstyrelsen, som torde ha att yttra sig endast i vad redogörelsen avser jordförmedlingsfonden och Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringslånefond, med återställande av remissakten anföra följande.

Jordförmedlingsfonden har tidigare haft en betydelsefull uppgift att fylla. Den avsåg att möjliggöra tillhandahållande åt aktiebolag och föreningar av samma beskaffenhet som de, vilka kunde erhålla egnahemsstatslån, samt åt hushållningssällskapen av statslån (jordförmedlingslån) för inköp till billigt pris av större jordområden, som lämpade sig att utstyckas till egnahemslägenheter, framförallt för jordbruksnybildning. 1919 vidtogs den utvidgningen av fondens användningsområde att även kommuner skulle kunna tilldelas jordförmedlingslån. Fonden anlätades till en början i avsevärd utsträckning av jordförmedlande aktiebolag och föreningar. Av hushållningssällskap söktes dylika lån först under 1920-talet och även då i relativt ringa omfattning. Under senare hälften av 1920-talet nedgick emellertid utlåningen efter hand, vilket till viss del torde ha berott på skärpta fordringar på de enskilda företag, som med anlåtande av statslån finge omhändervärd jordförmedling. Sedermera ha inträffat omständigheter, som slutligen föranlett att utlåningen från ifrågavarande fond praktiskt taget avstannat. Främst har därtill medverkat den i början av 1930-talet inträffade och därefter i stort sett bestående sänkningen av utlåningsräntorna å allmänna lånemarknaden, som, då räntan å lån från jordförmedlingsfonden alltfört varit 4 procent, medfört att kapitalbehovet för ifrågavarande ändamål på förmånligare villkor kunnat tillgodoses i den öppna lånemarknaden. Ytterligare må framhållas att i och med den nu gällande egnahemslånekungörelsens ikraftträdande den 1 juli 1940 lån från jordförmedlingsfonden må ifrågakomma till aktiebolag och föreningar endast för användning såsom rörelsekapital vid inköp och exploatering av fastigheter för bildande av bostadsegnahem. Lån få alltså till dylika jordförmedlare ej längre utlämnas för utstyckning till jordbruksegnahem, vilket ändamål den tidigare relativt omfattande användningen av fonden i första hand hade avsett.

Frågan huruvida ett anlåtande av jordförmedlingsfonden kan förväntas ånyo bli aktuell är för närvarande vansklig att besvara. En faktor av betydelse är därvid till en början utvecklingen av relationen mellan räntan å lån från fonden, å ena, och den ränta, vartill upplåning kan ske i den öppna marknaden, å andra sidan. En annan omständighet därvidlag som förtjänar beaktande torde vara vilken omfattning kommunernas verksamhet för tillhandahållande av mark för bildande av bostadsegnahem kan framdeles komma att erhålla. Den kommunala verksamheten för tillgodoseende av behovet av mark för bostadsändamål har med vissa undantag hittills varit av ringa omfattning men uppvisar en tydlig tendens till stegring. Det torde vara anledning förvänta att insikten om behovet av kommunal medverkan för tryggnande av markförsörjningen för bostadsändamål skall alltmer sprida sig och

vinna förståelse. I sådant läge synes det icke uteslutet, att jordförmedlingsfonden kan komma att få en uppgift att fylla för tillgodoseende av kommunernas kapitalbehov för dylik markanskaffningsverksamhet, givetvis under förutsättning tillika att lånen med hänsyn till ränta och övriga villkor därvid te sig gynnsamma.

Vad därefter beträffar *Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringslånefond* synes, såvitt egnahemsstyrelsen kan finna, denna fond numera knappast ha någon uppgift att fylla då fråga är om ersättande av äldre byggnad med ny sådan eller om förbättring av befintligt bostadshus. För nu nämnda ändamål torde den hjälp, som lägenhetsinnehavaren som regel lär kunna påräkna enligt bestämmelserna i kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 464, ändr. nr 596/1943), vara väsentligt fördelaktigare för honom än upptagandet av lån från ifrågavarande fond. Enligt nyssnämnda kungörelse kan behövande nybyggesinnehavare komma i åtnjutande *antingen* av förbättringsbidrag utan återbetalningsskyldighet intill ett belopp av högst 80 procent av de beräknade kostnaderna för byggnadsföretaget, dock högst 3 000 kronor, eventuellt därjämte av nybyggnadslån, löpande med ränta som för närvarande utgör 3,25 procent, *eller* av förbättringslån, som är räntefritt de 10 första åren och därefter löper med ränta, som för närvarande likaledes utgör 3,25 procent.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit överdirektören och egnahemsstyrelsens samtliga övriga ledamöter med t. f. byråchefen Lindström såsom föredragande.

Stockholm den 19 januari 1946.

Underdånigst

G. YTTERBORN

STURE LINDSTRÖM.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 208, § 35.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 har Kungl. Maj:t anbefallt lantbruksstyrelsen att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i § 35 av sin nämnda år avgivna berättelse anfört rörande allmänna nyodlingsfonden och norrländska nyodlingsfonden.

Till åttlydnad härav får lantbruksstyrelsen med återställande av remissakten anföra följande.

Därest tillräckliga anslag komma att stå till förfogande för utlämnande av statsbidrag till nyodlings- och betesförbättringsföretag, torde anspråk på lån från ifrågavarande fonder icke komma att ställas i nämnvärd omfattning, varför desamma utan större olägenhet torde kunna avvecklas. Skulle medelsanvisningen till statsbidrag för sagda ändamål däremot bli otillräcklig, torde sannolikt en stegrad efterfrågan på lån från sagda fonder vara att emotse. Frågan om dessa fonders avveckling bör enligt lantbruksstyrelsens förme-

nande tagas i övervägande i samband med den allmänna översyn av de statliga utlåningsfonderna, som riksdagens revisorer ifrågasatt under § 39 i sin berättelse.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Sylvan, byråchefen Granström och tjänstförrättande byråchefen G. Hägglund.

Stockholm den 14 januari 1946.

Underdånigst

H. SYLVAN.

ADOLF GRANSTRÖM.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 211, § 36.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1945 har statskontoret anmodats avgiva utlåtande över ett av riksdagens revisorer vid granskning av statsverkets förvaltning under budgetåret 1944/45 gjort uttalande beträffande rederilånefonden.

Revisorerna hava konstaterat, att från rederilånefonden icke utbetalats något lån sedan år 1937 samt att det sista utestående lånet inlösts under budgetåret 1940/41. Med hänsyn härtill och då rederilånefondens uppgifter, så vitt revisorerna kunnat finna, praktiskt taget till alla delar synas hava övertagits av skeppshypotekskassan, sekundärlånefonden för rederinäringen och lånefonden för den mindre skeppsfarten, hava revisorerna ansett det kunna ifrågasättas, om fonden numera har någon uppgift att fylla. Härtill kommer enligt revisorernas uppfattning, att det måste anses mindre lyckligt, att med varandra konkurrerande statliga kreditförmedlare finnas vid sidan av varandra. Enligt revisorernas mening bör fördenskulld undersökas, om icke rederilånefonden helt bör avvecklas, i samband varmed även synes böra utrönas, i vad mån en förenkling av kreditorganisationen på förevarande område låter sig göra.

Ur synpunkten av de intressen, statskontoret i främsta rummet har att iakttaga, synes knappast något vara att erinra mot en avveckling av rederilånefonden. Ett avgörande därutinnan lär emellertid ytterst bliva beroende av den ställning, de speciellt sjöfartssakkunniga myndigheterna komma att intaga i denna fråga.

Stockholm den 15 januari 1946.

Underdånigst

WILHELM BJÖRCK.

S. T. ÖRTENGREN.

Curt Werner.

Kommerskollegii

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 211, § 36.

Till Konungen.

Enligt remiss av den 22 december 1945 har kommerskollegium att avgiva utlåtande över utdrag av riksdagens revisorer den 15 december 1945 avgivna berättelse, § 36, vari revisorerna ifrågasatt en avveckling av rederilånefonden samt en undersökning i vad mån en förenkling av kreditorganisationen på sjöfartsområdet kunde ske.

Överlämnande av kollegium infordrade yttranden från Sveriges redareförening, Sveriges segelfartygsförening och styrelsen för Svenska skeppshypotekskassan får kollegium i ärendet anföra följande.

Förhållandena inom sjöfarten äro, såsom erfarenheten särskilt under de senaste decennierna givit vid handen, underkastade så betydande växlingar, att det — även om rederilånefonden under de senaste åren icke anlåtats — väl kan antagas, att omständigheterna åter kunna bli sådana att anspråk på stöd ur fonden åter framkomma. Med hänsyn härtill ävensom till det förhållandet att de kreditmöjligheter som stå till buds i form av lån från skeppshypotekskassan, statens sekundärlånefond för rederinäringen, respektive lånefonden för den mindre skeppsfarten äro på sådant sätt begränsade, att de ej kunna anlitas för tillgodoseende av alla de stödbehov vilka falla inom ramen för rederilånefonden, finner kollegium, som vid flera tillfällen tidigare haft att yttra sig i frågan, alltjämt icke tillrådligt att indraga rederilånefonden. För att fonden vid uppkommande behov må kunna fylla sitt ändamål läser snarare få övervägas huruvida icke dess kapitaltillgång borde ökas.

Såsom av revisorernas redogörelse framgår har fonden, för vilken vid olika tidpunkter anvisats tillhoppa 23 miljoner kronor, genom upprepade åderlåtningar — senast år 1939 genom överföring av 3 miljoner till statens lånefond för den mindre skeppsfarten och återleverering av 8 miljoner till riksgäldskontoret samt år 1941 genom överföring av 1,5 miljon till statens lånefond för anskaffande av gasgeneratorer för vissa fartyg — nedbragts till en kapitalbehållning av, vid utgången av budgetåret 1944/45, allenast 7 309 526 kronor. Kollegium finner sig för den skull böra ifrågasätta huruvida icke fonden ånyo borde bringas upp till åtminstone den storlek den hade före de båda ovan sist omförmälda nedskärningarna. Härvid kunde — därest den av riksdagens revisorer ifrågasatta och av kollegium i utlåtande den 19 januari 1945 tillstyrkta avvecklingen av lånefonden för anskaffande av gasgeneratorer för vissa fartyg kommer till stånd — 1,5 miljon kronor erhållas genom återföring från sistnämnda fond till rederilånefonden av det därifrån tidigare tagna kapitalet. Vad härutöver erfordras skulle förslagsvis kunna, i samband med en förestående avveckling av den verksamhet som bedrivs av statens krigsförsäkringsnämnd, överföras från behållningen å denna verksamhet.

Vad beträffar spörsmålet i vad mån en förenkling av kreditorganisationen på sjöfartens område låter sig göra har kollegium ej erfarenhet av olägenhet eller andra omständigheter som skulle göra något sådant påkallat, såvitt särskilt angår hithörande fonder.

Kollegium får i detta sammanhang betona vikten av att icke skeppshypotekskassans säkerhetsunderlag genom lindring av lånevillkoren eller utvidgning av verksamheten försämrats. En sådan försämring skulle nämligen —

såsom ock redareföreningen och styrelsen för skeppshypotekskassan i sina yttranden framhållit — kunna minska kassans möjligheter till fördelaktig medelsanskaffning.

Med hänsyn till dels den utsträckning i vilken sekundärlånefonden för rederinäringen hittills tagits i anspråk, dels de stegrade tonnagepriserna och dels fondens i och för sig ringa kapitalbelopp (2,5 miljoner kronor), vill kollegium förorda redareföreningens förslag om ökning av denna fond, därvid kollegium finner en fördubbling av fondens kapital förslagsvis kunna ifrågakomma. Vad angår segelfartygsföreningens förslag om kapitalökning till 5 miljoner kronor i fråga om lånefonden för den mindre skeppsfarten finner kollegium jämväl detta förslag böra beaktas med hänsyn till de krav på fonden som enligt föreningens mening äro att vänta. Även för sistnämnda båda ändamål borde i sinom tid medel kunna anvisas från behållningen av krigsförsäkringsnämndens verksamhet.

I anledning av de önskemål angående särskilt de av statskontoret uppställda villkoren rörande säkerhet för lån ur rederilånefonden, som framförts av såväl redareföreningen som segelfartygsföreningen, får kollegium föreslå, att det måtte anbefallas statskontoret att i samråd med kollegium göra frågan om säkerhetsvillkoren till föremål för undersökning.

Vad slutligen beträffar räntesatsen för lån ur rederilånefonden lär frågan härom — med hänsyn till att räntan för dessa lån numera utgår enligt den av Kungl. Maj:t för varje budgetår särskilt fastställda och för flertalet av statens utlåningsfonder gällande normalräntan — få ses i samband med statens räntepolitik i dess helhet. I detta sammanhang vill kollegium emellertid erinra om att i en fråga kollegium till statssekreteraren i handelsdepartementet den 5 oktober 1943 överlämnad VPM angående då föreliggande förslag till proposition angående reglering av räntan å lån från statens utlåningsfonder ifrågasattes, huruvida icke normalräntans undre gräns, vilken enligt förslaget var densamma som den sedermera fastställda (4 %), skulle kunna sättas något lägre (3,75 %).

Stockholm den 5 februari 1946.

Underdånigst

ARVID RICHERT.

G. BÖÖS.

Erna Frodi.

Bilaga 1.

Kungl. kommerskollegium, sjöfartsbyrån, Stockholm.

Sedan Kungl. kommerskollegium genom skrivelse den 31 december 1945, Dnr 911, berett Sveriges redareförening tillfälle avgiva yttrande över riksdagsrevisorernas berättelse av den 15 december 1945 i vad densamma avser rederilånefonden och vissa därmed sammanhängande frågor, får föreningen härmed framhålla följande synpunkter.

Av riksdagsrevisorernas redogörelse framgår bland annat, att rederilånefonden under en följd av år icke blivit anlitad. Enligt revisorernas uppfatt-

ning bör därför undersökas, om icke denna fond helt bör avvecklas, i samband varmed även synes böra utrönas, i vad mån en förenkling av kreditorganisationen på sjöfartens område låter sig göra.

I enlighet med 1928 års kungörelse med däri senare vidtagna ändringar angående villkor och bestämmelser för lån från rederilånefonden är denna fond huvudsakligen avsedd för »befrämjande av den svenska skeppsfarten på utrikes orter i avlägsna farvatten». Lån kan sålunda erhållas förutom för nybyggnad eller modernisering av fartyg jämväl för anskaffande av secondhandtonnage ävensom för stöd i allmänhet för rederiföretag utan att anknytas till något eller några särskilda fartyg. Lån för ändamål, varom sist förmålts, kan däremot icke erhållas ur skeppshypotekskassan eller sekundärlånefonden. Med anledning härav har rederilånefonden betydelse icke blott för rederiföretag, som äro i tillfälle att bygga nya fartyg. Fonden måste därför anses fylla ett verkligt behov, särskilt för de ekonomiskt mindre bärkraftiga företagen under tider av lågkonjunktur.

Det förhållandet, att rederilånefonden under kriget och åren dessförinnan icke anlåtats av rederierna, har sina naturliga grunder däri, att sjöfarten under denna period haft relativt goda konjunkturer och att det varit lätt att på förmånliga villkor erhålla lån i andra penninginrättningar. Men detta kan ej få utgöra tillräckliga skäl för att nu avveckla fonden. Inom en icke alltför avlägsen framtid måste man tyvärr räkna med en konjunktursvängning inom sjöfarten och åtskilliga rederier komma säkerligen att få kämpa med ekonomiska svårigheter. I främsta rummet gäller detta tramprederierna. Det förefaller sannolikt, att lånebehovet då kommer att ökas och att även rederilånefonden måste tagas i anspråk.

Såsom ovan nämnts förefinns emellertid icke möjlighet att ur skeppshypotekskassan eller sekundärlånefonden erhålla lån för inköp av secondhandtonnage eller för drivandet av rederirörelse i allmänhet. Dessa möjligheter böra bibehållas, så mycket mera som det synes välbetänkt, att man från det allmännas sida underlättar inköp av bättre secondhandtonnage för komplettering av de medelstora trampfartygen, varav vi under kriget förlorat ett stort antal och av vilka vi äro i synnerligt behov för import av viktiga förnödenheter för vår folkförsörjning och export av i främsta rummet trä och trämassa. Det kan också komma att gestalta sig så, att vissa och då särskilt de mindre företagen nödgas taga lån för att överhuvud taget kunna vidmakthålla rörelsen. Dessa skäl tala sålunda för ett bibehållande av fonden.

En förutsättning för att fonden skall bliva till någon nytta för näringen är emellertid, att villkoren för erhållande av lån ur densamma utformas på ett sådant sätt, att det verkligen kan utgöra någon lättnad att taga lån hos fonden, vilket ursprungligen varit avsett. De nuvarande bestämmelserna om säkerhet och ränta, vilka varit gällande sedan lång tid tillbaka och icke äro anpassade efter nuvarande förhållanden, fylla icke ett dylikt anspråk. Enligt föreningens förmenande måste de bliva föremål för överarbetning. Där-est detta icke sker, torde fondens bibehållande vara utan egentligt intresse för sjöfarten.

Med anledning av riksdagsrevisorernas uttalande därom, att utredning bör komma till stånd rörande en förenkling av kreditorganisationen på sjöfartens område, vill föreningen anföra följande synpunkter.

Svenska skeppshypotekskassan är för erhållande av för dess verksamhet erforderliga medel hänvisad till upptagande av obligationslån mot säkerhet av de in-teckningar, som lämnats för av kassan beviljade lån. Det är av vikt, att de lån, som kassan lämnar, erhålla sådan säkerhet, att obligationslån kan erhållas mot förmånlig ränta, enär den ränta, som kassan har att betala å

sina obligationslån, blir avgörande för den ränta kassan i sin ordning måste fordra av sina låntagare. Först genom att kassans säkerheter hållas å en sådan nivå torde det vara möjligt att erhålla obligationslån på förenämnda villkor. Skulle däremot kassan medgivas att lämna lån mot inteckningar, som låge med sämre säkerhet än inom 50 % av de värden, som åsatts fartygen av kassans sakkunniga, eller mot inteckning i sådana fartyg, vilka för närvarande för erhållande av lån äro hänvisade till fonden för den mindre skeppsfarten, skulle måhända kassan icke kunna på så förmånliga villkor som hittills anskaffa medel för sin verksamhet, varigenom kassans låntagare nödgades erlägga högre ränta. Med hänsyn härtill vill föreningen för närvarande icke föreslå någon förändring i de villkor för lån ur kassan, som nu gälla.

Beträffande härefter sekundärlånefonden må här framhållas, att det belopp, som för lån ur sekundärlånefonden i enlighet med nu gällande föreskrifter står till förfogande, torde böra ökas. Med den avsevärda höjning av priset för nybyggt tonnage, som under kriget inträtt, samt med den högst avsevärda ökning av storleken av det tonnage, som numera bygges, bliva de belopp, som för sekundärlån kunna behövas, så stora, att det för dylika lån anvisade beloppet icke kan anses till fyllest.

När det gäller lån ur fonden för den mindre skeppsfarten är föreningen, som av denna sjöfart endast representerar en ringa del, ej i tillfälle att bedöma, huruvida det för dylika lån tillgängliga beloppet för närvarande är till fyllest.

Slutligen vill föreningen framhålla, att med hänsyn till de skilda ändamål skeppshypotekskassan, sekundärlånefonden och lånefonden för den mindre skeppsfarten hava att fylla, det icke torde vara lämpligt, att någon sammanslagning av desamma äger rum. Det må uppmärksammas, att sekundärlånefonden och fonden för den mindre skeppsfarten hitills haft samma styrelseledamöter som skeppshypotekskassan och att fondernas angelägenheter skötts av samma personer, varigenom en förenkling vunnits.

Göteborg den 25 januari 1946.

Sveriges redareförening.

G. Carlsson.

H. F. Reuterskiöld.

Bilaga 2.

Till kungl. kommerskollegium.

Genom skrivelse av den 31 december 1945 har Kungl. kommerskollegium berett styrelsen för Sveriges segelfartygsförening tillfälle att avgiva yttrande över riksdagsrevisorernas förslag om undersökning rörande rederilånefondens avveckling. Beträffande revisorernas förslag få vi vördsamt anföra följande.

Enligt utdrag ur revisorernas berättelse den 15 december 1945 har tidigare förslag om rederilånefondens avveckling avstyrkts av de instanser som avgivit yttrande, de skäl som då anförts för avstyrkan torde alltjämt förefinnas. I särskild tabell å sidan 4 i utdrag ur revisorernas berättelse anges utläm-

nade lån från rederilånefonden fr. o. m. 1927 t. o. m. 1944 och s. 11 i samma utdrag är uppförd tabell över lån från rederilånefonden, sekundärlånefonden, lånefonden för den mindre skeppsfarten och skeppshypotekskassan.

Av tabellen å s. 4 framgår att lån från rederilånefonden icke utlämnats sedan 1936/37, vilket torde vara anledningen till revisorernas förslag om fondens avveckling.

Närmaste anledningen till att redarna icke anlitat rederilånefonden i större utsträckning än som skett får nog sökas i lånevillkoren och säkerheten som fordras för lån från sagda fond, samt i kriget och av kristiden uppkomna högre byggnadskostnader samt osäkerheten inför lägre frakter efter kriget. För mindre redare är det knappast tänkbart att erhålla lån ur rederilånefonden, enär dessa redare icke kan skaffa den säkerhet som fordras.

Sedan kriget avslutats och det kan väntas fredligare samfärdsel mellan landen och priserna på nybyggda fartyg stabiliserats, torde statens lånefonder komma att mera anlitas för anskaffande av ersättningstonnage och modernare fartyg, särskilt motorsegelflottan är i stort behov av förnyelse och att få tonnage ersatt med nya och moderna fartyg.

Med tanke härpå kan det icke anses lämpligt att nu föreslå avveckling av rederilånefonden. Fonden bör bibehållas såsom reservlånefond för skeppshypotekskassan och för lånefond för den mindre skeppsfarten för anlitage vid ökad nybyggnad av såväl större som mindre fartyg.

Svenska motorsegelflottan består av omkring 1 000 större och mindre motorseglare i storlek 70 upp till 600 dw-ton, flertalet av dessa fartyg äro av trä och fartygens medelålder torde uppgå till omkring 40 år, varför det är en tidsfråga då hela motorsegelflottan måste förnyas om denna gren av svensk företagsamhet och svensk rederinäring skall kunna bestå i konkurrensen med utländskt tonnage. Nybyggnader av motorseglare kommer att medföra betydligt högre priser än tidigare och med anledning härav torde statens lånefond för den mindre skeppsfarten bliva anlita i större utsträckning än som tidigare varit fallet. Motorsegelflottan måste, om den skall kunna bestå, moderniseras genom nybyggnad av ett antal fartyg varje år under en period av minst 15 år, med 20 à 30 fartyg pr år. Härtill fordras större kapitaltillgång än vad som nu är avsatt till statens lånefond för den mindre skeppsfarten.

Redarna för motorseglare är till flertalet enskilda ägare av fartyg och icke så kapitalstarka att de vågat sig på nybyggnad och förnyelse av fartygsbeståndet under krigsåren 1940—1945, osäkerheten rörande fraktsatserna efter kriget har varit en faktor som det måst räknas med. Då statens lånefond för den mindre skeppsfarten kom till så sent som 1939, samma år som krigsutbrottet, har osäkerheten under kriget medfört att fondens lånemöjligheter icke kunnat utnyttjas.

Lånefonden för den mindre skeppsfarten är ett behövt stöd för den mindre skeppsfarten. Före fondens tillkomst kunde redare för motorseglare eller mindre fartyg icke erhålla lån i någon bankinrättning mot inteckning i fartyg. För dessa mindre redare skulle det bliva en besvikelse om det stöd de i framtiden så väl behöva skulle indragas genom avveckling av statens lånefond för den mindre skeppsfarten.

Med ovan anförda få vi avstyrka avveckling av rederilånefonden och vördsamt hemställa att fonden bibehålles såsom reservfond vid behov för skeppshypotekskassan och vid behov för statens lånefond för den mindre skeppsfarten, att villkoren för beviljande av lån från rederilånefonden justeras så att det blir samma bestämmelser för lånens säkerhet som villkoren för lån ur statens lånefond för den mindre skeppsfarten och att kapitalet i statens lånefond för den mindre skeppsfarten utökas till minst fem miljoner kronor.

Utredning om avveckling av statens lånefond för den mindre skeppsfarten avstyrkes med hänvisning till vad som ovan anförts rörande motorsegelfartens modernisering och nybyggnad.

Hälsingborg den 11 januari 1946.

Sveriges segelfartygsförening u. p. a.

B. Johansson.

Bilaga 3.

Kungl. kommerskollegium.

Genom skrivelse den 31 december 1945 har kungl. kommerskollegium be-
rett Svenska skeppshypotekskassans styrelse tillfälle att till kollegium in-
komma med yttrande över den av riksdagens revisorer den 15 december 1945
avgivna berättelsen i vad denna rör dels eventuell avveckling av rederilånefon-
den och dels frågan om en förenkling av kreditorganisationen på rederinä-
ringens område.

Styrelsen får i anledning härav vördsamt anföra följande. Vad först gäller
en eventuell avveckling av rederilånefonden har styrelsen i en skrivelse till
kollegium den 13 december 1932 framhållit att enligt styrelsens åsikt en full-
ständig avveckling av rederilånefonden icke borde ifrågakomma dels emedan
styrelsen ansåge att det ur synpunkten att bibehålla förtroendet för kassans
obligationer vore angeläget att begränsningarna i kassans utlåningsverksam-
het såsom hittills strängt iakttoges och dels emedan, för den händelse denna
synpunkt beaktades, det alltid komme att finnas ett lånebehov som ej skulle
kunna tillgodoses av kassan men väl av rederilånefonden med dess icke så
snävt avgränsade villkor för låns beviljande. Styrelsen förmenade därför att
man borde stanna vid en omläggning av rederilånefonden så att dess låne-
förmedling begränsades att avse låneunderstöd till företag som fölle utom
ramen för skeppshypotekskassans verksamhet, varvid en av denna begräns-
ning betingad nedskärning av fondens kapitalbelopp samtidigt syntes kun-
na ske.

Sedan detta yttrande avgavs har dels rederilånefondens verksamhet be-
gränsats på sätt styrelsen föreslog och dels två nya utlåningsfonder tillska-
pats nämligen sekundärlånefonden och lånefonden för den mindre skepps-
farten. Rederilånefondens verksamhetsområde har därigenom inskränkts till
att huvudsakligen avse belåning av gammalt tonnage.

På grund härav och då enligt vad som framgår av statsrevisorernas berät-
telse icke heller gammalt tonnage synes längre belånas hos rederilånefonden,
får styrelsen tillstyrka att en utredning sker rörande en fullständig avveck-
ling av rederilånefonden, under förutsättning att ingen ändring göres i de be-
gränsningar i kassans utlåningsverksamhet som hittills gällt och strängt iakt-
tagits.

Vad därefter angår frågan om en förenkling av kreditorganisationen på
rederinäringens område vill styrelsen även i detta sammanhang kraftigt un-
derstryka det nödvändiga i att ingen lindring göres i villkoren för erhållande
av lån från kassan. Som styrelsen redan i sitt yttrande till kollegium den 19
mars 1938 med anledning av motionerna om stöd åt den mindre skeppsfar-
ten framhållit hava de stora obligationslån, som kassan redan upptagit, som
säkerhet inteckningar i sådana fartyg som i förordningen för kassan avses,

och då enligt denna förordnings föreskrifter kassans utestående fordringar utgöra gemensam säkerhet för samtliga kassans obligationslån, skulle säkerheten komma att förminska, därest framdeles lindrigare villkor föreskrevs för erhållande av lån hos kassan än vad nu är fallet eller kassans verksamhet utvidgades. Säkerligen skulle också i så fall framdeles nya obligationslån icke så lätt och icke heller på så förmånliga villkor som hittills kunna upptagas. Av dessa skäl anser styrelsen att en eventuell förenkling av kreditorganisationen icke bör beröra skeppshypotekskassan.

Vad åter angår sekundärlånefonden och fonden för den mindre skeppsfarten tillgodose dessa så vitt skilda ändamål att i varje fall en sammanslagning av desamma icke torde vara lämplig. Därtill kommer dels att sekundärlånefonden skall tillgodose såväl låntagare hos skeppshypotekskassan som låntagare hos fonden för den mindre skeppsfarten med sekundärlån, dels att omkostnaderna för dessa två fonders skötsel redan äro så låga att mycket litet om ens något torde stå att vinna genom deras sammanslagning och dels att fonderna — liksom också skeppshypotekskassan — redan nu skötas av samma personer, varför det samarbete, som kan anses önskvärt, redan i praktiken förefinnes.

Av ovan anförda skäl hemställer styrelsen att någon ändring i kreditorganisationen icke göres.

Göteborg den 10 januari 1946.

För styrelsen för Svenska skeppshypotekskassan

Malte Jacobsson.

P. Gyllenhammar.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 221, § 37.

Till Konungen.

Genom Kungl. Maj:ts remiss den 22 december 1945 har statskontoret anbefallts att avgiva utlåtande över ett av riksdagens år 1945 församlade revisorer gjort uttalande rörande statlig långivning för industriell verksamhet.

Den av revisorerna i detta ämne verkställda utredningen utgör ett led i den mera omfattande utredning, som revisorerna låtit verkställa rörande den statliga långivningen överhuvud taget. Statskontoret, som denna dag avgivit utlåtande över nyssberörda mera omfattande utredning, får som svar på förevarande remiss åberopa vad ämbetsverket i sistberörda utlåtande anført. Avskrift av nämnda utlåtande bifogas härjämte.¹

Stockholm den 15 januari 1946.

Underdånigst

WILHELM BJÖRCK.

S. T. ÖRTENGREN.

John W. Edberg.

¹ Tryckt som utlåtande över revisorernas uttalande under § 39.

Kommerskollegii

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 221, § 37.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1945 har kommerskollegium anbefallits att efter hörande av Aktiebolaget Industrikredit avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 37 av sin berättelse anfört beträffande statens låneverksamhet på industriens och hantverkets område.

Överlämnande Aktiebolaget Industrikredits yttrande får kollegium anföra följande.

I likhet med revisorerna anser kollegium att en förenkling av låneorganisationen på förevarande område är motiverad. Emellertid lär denna fråga åtminstone i viss utsträckning redan vara föremål för behandling. Sålunda har enligt vad kollegium erfarit 1945 års bankkommitté sin uppmärksamhet riktad på frågan om inrättandet av en eller flera av det allmänna kontrollerade affärsbanker, i vilket sammanhang den av Aktiebolaget Industrikredit bedrivna verksamheten även torde komma att upptagas till prövning. Med hänsyn till att detta bolag lämnar lån till sådana företagare, som kunna söka lån ur manufakturförslagslånefonden och industrilånefonden, torde bankkommittén få anledning att jämväl överväga om och i vilken utsträckning den ur angivna båda fonder bedrivna utlåningsrörelsen kan komma att beröras av en sådan affärsbankverksamhet. Vidare torde den s. k. småföretagsutredningen komma att inom den närmaste tiden framlägga förslag om sammanförande av den utlåningsverksamhet till hantverk och mindre industri, som för närvarande bedrivs av kollegium (statens hantverkslånefond), riksbanken (fonden för hantverks- och småindustrikredit) samt företagarföreningarna.

Med hänsyn till de utredningar, som sålunda redan pågå rörande en enhetligare organisation i fråga om statens låneverksamhet på industriens och hantverkets område, finner kollegium att med frågans prövning bör anstå i avbidan på resultaten av dessa utredningar samt att någon annan åtgärd för närvarande icke torde böra vidtagas än att förenämnda yttrande från Aktiebolaget Industrikredit överlämnas till 1945 års bankkommitté.

Kollegium bilägger jämväl i avskrift sitt denna dag till Kungl. Maj:t (finansdepartementet) avgivna utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 39 av sin berättelse anfört angående iakttagelser beträffande statens utlåningsverksamhet och fondförvaltning m. m.¹

I ärendets avgörande har jämte undertecknade deltagit kommerserådet Carlborg.

Stockholm den 18 januari 1946.

Underdånigst

ARVID RICHERT.

KNUT A. WICKMAN.

Aug. Borgström.

¹ Tryckt som utlåtande över revisorernas uttalande under § 39.

Till kungl. kommerskollegium.

Med skrivelse den 28 december 1945 har kungl. kommerskollegium anmodat Aktiebolaget Industrikredit att avgiva yttrande angående statsrevisorernas uttalande rörande statlig långivning för industriell verksamhet.

Med återställande av remisshandlingen får i anledning härav bolagets direktion anföra följande.

I statsrevisorernas uttalande framhålles, att ett flertal statliga lånefonder jämte det av staten bildade och kontrollerade kreditinstitutet Aktiebolaget Industrikredit vid sidan av varandra bedriva utlåningsverksamhet såsom stöd för industriell verksamhet och att denna splittring av låneverksamheten på ett flertal myndigheter i fråga om såväl prövningen av låneärendena som medlens förvaltning innebär ett icke oväsentligt merarbete och försvårar överblicken av låneverksamheten, varjämte till följd härav oenhetlig praxis kan uppkomma, vilket kan tänkas medföra icke önskvärd förskjutning av de skilda låneformerna. Enär sålunda ur flera synpunkter en förenkling av låneverksamheten framstår såsom eftersträfvansvärd, synes, enligt statsrevisorernas mening, frågan om en mera enhetlig organisation av statens låneverksamhet böra övervägas.

De statliga fonder, varom här är fråga, äro industrilånefonden, manufakturförlagslånefonden, hantverkslånefonden och fonden för hantverks- och småindustrikredit.

Lån från industrilånefonden och manufakturförlagslånefonden äro sinsemellan likartade och ansluta sig nära till de lån, vilka beviljas av Aktiebolaget Industrikredit. Ändamålen med lånen äro sålunda i stort sett desamma, och i samtliga fall förutsättes, att fullt betryggande säkerhet kan ställas. Vid prövning av ansökningar om lån fästes särskild vikt vid företagets solvens och räntabilitet samt säkerhetens kvalitet. För lån från hantverkslånefonden och fonden för hantverks- och småindustrikredit torde däremot lånesökandens personliga kvalifikationer vara av utslagsgivande betydelse, medan den erbjudna säkerheten synes vara av sekundär vikt. Här förekommer, i motsats till vad som gäller om lånen från de båda tidigare nämnda fonderna, långivning, grundad på icke bankmässiga säkerheter. För att denna långivning icke skall medföra oskäligt stora risker förutsättes, att den kan stödja sig på tillförlitliga uppgifter om kreditsökandens person, hans driftighet och insikter i yrket. Detta nås genom införskaffande av yttranden från hantverkets och småindustriens organisationer, varjämte anordningen med riksbankens avdelningskontor såsom beviljande myndighet vid lån ur fonden för hantverks- och småindustrikredit möjliggör, att besluten i viss utsträckning kunna grundas på personlig kännedom om kreditsökandena.

Aktiebolaget Industrikredits utlåning skall, såsom framgår av bilagda bolagsordning och reglemente,¹ ske mot fullt betryggande säkerhet. De härom fastställda bestämmelserna hava haft till följd, att kreditinstitutet i huvudsak fått karaktären av en den medelstora och i någon mån den mindre industriens hypoteksbank. De lånevillkor, som erbjudas, torde emellertid, med hänsyn till såväl belåningsgräns, utlåningsränta som återbetalningsvillkor, i regel vara för låntagaren mera fördelaktiga än vad som gäller för lån från

¹ Här ej avtryckta.

industrilånefonden och manufakturförlagslånefonden. Belåningsgränsen vid lån från Aktiebolaget Industrikredit sträcker sig sålunda till 50—55 % av anläggningens driftsvärde mot 33—40 % vid lån från fonderna, för närvarande tillämpad utlåningsränta utgör $3\frac{1}{2}$ —4 %, beroende på säkerheten, mot 4 % för fonderna, och den årliga amorteringen begränsas ofta till 5 % av det ursprungliga lånebeloppet vid en lånetid av tio år mot 10—12,5 % vid lån från fonderna. Eftersom lån, vilka kunna meddelas från dessa fonder, praktiskt taget undantagslöst torde kunna erhållas i Aktiebolaget Industrikredit, synes därför ur näringslivets synpunkt knappast föreligga något behov av bibehållande av industrilånefonden och manufakturförlagslånefonden. En förenkling i den statliga utlåningsverksamheten genom överföring av den från dessa fonder avsedda utlåningen till Aktiebolaget Industrikredit är således, enligt direktionens mening, möjlig, utan att därigenom några nämnvärda olägenheter skulle uppstå för industrien. Direktionen vill i detta sammanhang framhålla, att för kreditinstitutets del inga principiella betänkligheter föreligga mot att efter granskning övertaga den låneportfölj, som finnes i de båda fonderna. Det torde kunna förutsättas, att samtliga lån skulle visa sig vara beviljade på för kreditinstitutet godtagbara villkor.

Med hänsyn till främst säkerhetens art är det däremot icke möjligt för Aktiebolaget Industrikredit att, utan ändring av för bolaget gällande bestämmelser angående säkerhetens art och belåningens höjd, för egen räkning övertaga den långivning, som för närvarande meddelas från hantverkslånefonden och fonden för hantverks- och småindustrikredit. Direktionen kan ej heller förorda en dylik ändring, utan anser det i hög grad önskvärt, att kreditinstitutets karaktär av hypoteksbank bibehålles. Visserligen må framhållas, att, enligt stadgarna i bolagsordningens § 18, bolaget kan åta sig att mot skälig ersättning för det allmännas räkning och enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser vid sidan av förvaltningen av bolagets angelägenheter handhava utlåning åt näringsidkare med användande av medel, som av staten i särskild ordning ställas till förfogande för sådant ändamål, men den form av långivning, som denna särskilda bestämmelse varit avsedd att möjliggöra, har aldrig förekommit. I förevarande fall gäller, att bedömningen av de lån, vilka hantverkslånefonden och fonden för hantverks- och småindustrikredit äro avsedda att tillhandahålla, måste ske ur helt andra synpunkter än kreditinstitutet eljest har att anlägga. Ett överförande av denna kreditgivning på kreditinstitutet torde vidare förutsätta uppbyggandet av en lokalorganisation, vilken komme att draga betydande kostnader. Direktionen kan därför beträffande den med dessa fonder förbundna långivningen icke förorda en förenkling, gående ut på långivningens överförande till Aktiebolaget Industrikredit.

Direktionen vill slutligen tillägga, att den saknar förutsättningar att bedöma, huruvida måhända utlåningen från hantverkslånefonden och fonden för hantverks- och småindustrikredit skulle kunna anordnas på ett mera ändamålsenligt sätt än för närvarande är fallet.

Stockholm den 9 januari 1946.

Aktiebolaget Industrikredit.

Direktionen:

NILS WOHLIN.

O. W. LINDSTRÖM.

F. v. CELSING.

FRITJOF EKMAN.

BO R. FRICK.

Fullmäktiges i riksbanken

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 221, § 37.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1945 hava fullmäktige i riksbanken beretts tillfälle att avgiva yttrande över ett uttalande i statsrevisorernas berättelse den 15 december 1945 om förenkling av låneorganisationen på industriens och hantverkets område.

Fullmäktige få i anledning härav anföra följande.

Fullmäktige instämma uti de av statsrevisorerna framförda synpunkterna. Det är önskvärt, att en förenkling av ifrågavarande låneorganisation snarast möjligt genomföres.

Efter vad fullmäktige hava sig bekant, torde frågan om statens utlåningsfonder i sin helhet vara föremål för utredning inom 1945 års bankkommitté. Småföretagsutredningen omfattar även en undersökning av möjligheten till samordning av vissa av de nu ifrågavarande fondernas förvaltning.

Fullmäktige, som förutsätta, att statsrevisorernas uttalande kommer att vinna beaktande i dessa sammanhang, få föreslå, att resultatet av de nämnda utredningarna avvaktas.

Stockholm den 17 januari 1946.

Med undersåtlig vördnad

Å fullmäktiges vägnar:

DAVID HALL.

Jacob Hagströmer.

Småföretagsutredningens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 221, § 37.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1945 har Kungl. Maj:t anmodat småföretagsutredningen att senast den 21 januari 1946 avgiva utlåtande över ett utdrag av riksdagens revisorers den 15 december 1945 avgivna berättelse, § 37.

Jämlikt statsrådets och chefens för handelsdepartementet till statsrådsprotokollet den 15 juni 1945 anförda direktiv har utredningen bland annat att överväga en sammanslagning av de för småföretagen, d. v. s. hantverket och småindustrien, avsedda statliga lånefonderna. Enligt vad utredningen har sig bekant, har även 1945 års bankkommitté sin uppmärksamhet riktad på frågan om förenhetligande av olika former av statlig kreditgivning.

Såsom utlåtande med anledning av förevarande remiss får småföretagsutredningen med remissaktens återställande för Eders Kungl. Maj:t anmäla, att utredningen i ett betänkande, som avgives under närmaste tiden, kommer att föreslå en avveckling av de olika former av kreditgivning, som för när-

varande sker genom statens hantverkslånefond, fonden för hantverks- och småindustrikredit samt företagareföreningarna, och dessas ersättande med en gemensam låneform.

I detta ärendes avgörande ha deltagit utredningens ordförande samt ledamöterna Bosæus, Iveroth, Larsson, Modig, Måler, Pettersson, Wahlgren och Wickman.

Stockholm den 9 januari 1946.

Underdånigst

RYNO LUNDQUIST.

Birger Arvas.

Byggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 228, § 38.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1945 har byggnadsstyrelsen anbefallts att senast den 21 januari 1946 avgiva utlåtande i anledning av riksdagens revisorers hemställan om utredning rörande avveckling av bland annat vedeldningslånefonden.

Till åttlydnad härav får byggnadsstyrelsen anföra följande.

Nämnda fond inrättades enligt beslut av 1934 års riksdag i syfte att befördra anskaffningen av pannor eller förugnar, speciellt lämpade för vedeldning, i stället för kokseldade pannor för att på så sätt åstadkomma en ökad användning av vedbränsle.

Under kristiden har det av kända skäl ej förelegat någon svårighet att finna avsättning för all tillgänglig ved. När efter krisens slut utländskt bränsle åter finnes att få, torde emellertid ett överskott av klenvirke, lämpat för framställning av ved, inom kort tid komma att ånyo uppstå. Att frågan fortfarande är aktuell framgår också av att 1945 års riksdag hos Eders Kungl. Maj:t hemställt om utredning rörande den framtida avsättningen av småvirke. Det synes sålunda alltjämt vara önskvärt att främja de syftemål, som föranledde vedeldningslånefondens inrättande.

Orsakerna till att vedeldningslånefonden ej anlitas i större utsträckning än som skett torde vara flera. Sålunda voro de först tillverkade vedpannorna ofta behäftade med svagheter i fråga om såväl konstruktion som utförande, något som givetvis minskade benägenheten att använda desamma. Vidare torde den för lånen fastställda korta amorteringstiden (fem år) ävensom de tillämpade, förhållandevis höga fordringarna i fråga om säkerhet ha bidragit till att göra lånen mindre begärliga.

Vedpannorna ha, särskilt under de senaste åren, blivit betydligt bättre i fråga om såväl funktion som hållbarhet, och denna förbättring kommer säkerligen att fortskrida, om prisutvecklingen blir sådan, att veden kan konkurrera med importbränslena. Det kan under sådana förhållanden förväntas, att förtroendet för vedpannorna kommer att växa. Kunde dessutom kraven på säkerhet för lånen sänkas och amorteringstiden ökas, skulle lånen, förutsatt att bränslepriserna stabiliseras på ett för veden gynnsamt sätt, troligen

bliva mera begärliga. Slutligen må även påpekas, att den tendens till minskning av statens intresse för vedeldningen, som en avveckling av vedeldningslånefonden skulle innebära, sannolikt komme att ogynnsamt påverka fabrikanternas intresse för vedpannornas utveckling och förbättring.

På grund av vad ovan anförts anser byggnadsstyrelsen önskvärt, att ifrågavarande lånefond tills vidare bibehålles.

De remitterade handlingarna återgå härmed.

Stockholm den 12 januari 1946.

Underdånigst

För generaldirektören

DAVID DAHL.

ERIK O. JONSSON.

B. Hasselrot.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 228, § 38.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 har lantbruksstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 38 av sin samma år avgivna berättelse anført rörande lånefonden för inköp av gasgeneratorer för fiskebåtar.

Med anledning härav får lantbruksstyrelsen med återställande av remissakten anföra följande.

Ifrågavarande fond har på grund av att fiskerinäringen under kriget i förhållandevis tillfredsställande utsträckning kunnat tilldelas flytande motorbränsle anlåtats endast i ringa utsträckning. Sedan importen av dylikt bränsle numera blivit fri, torde fonden icke längre hava någon uppgift att fylla. Densamma synes därför utan olägenhet kunna avvecklas.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektörens ställföreträdare byråchefen Bjurstedt, tjänstförrättande byråchefen G. Hägglund och byrådirektören Hessle.

Stockholm den 4 januari 1946.

Underdånigst

ELIS BJURSTEDT.

CHR. HESSLE.

Kommerskollegii

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 228, § 38.

Till Konungen.

Ett från Sveriges segelfartygsförening införskaffat yttrande i ärendet överlämnas.

För egen del får kommerskollegium anföra följande.

Lånefonden för anskaffande av gasgeneratorer för vissa fartyg inrättades hösten 1940 för att i dåvarande läge dels bereda redare för och ombordanställda å motordrivna mindre fartyg möjlighet till fortsatt utkomst i yrket, dels med minskning av brännoljebehovet vinna större förutsättningar att hålla trafikmedlen i gång. Såsom framgår av föreliggande utredning har fonden under de gångna krigsåren, då anspråken på densamma med hänsyn till rådande förhållanden på drivmedelsområdet bort vara som störst, icke anlitats i ens tillnärmelsevis den utsträckning som förutsetts. Sålunda ha sedan fondens tillkomst i allt endast 12 lån för inalles 11 fartyg beviljats. Efter vad som framgår av fartygsinspektörernas tjänsterapporter synas nyinstalleringar av gengasaggregat å fartyg icke längre förekomma, varemot på senare tid avmontering av dylika aggregat från fartyg ägt rum. Den knapphet i fråga om flytande drivmedel som närmast påkallade fondens tillkomst får numera anses så gott som övervunnen.

Behov av fonden torde för den skull knappast längre kunna anses föreligga. Det stöd segelfartygsföreningen finner vara påkallat för redare och verkstäder som vilja fortsätta att förbättra fartygs framdrivning med gas kan ej enligt de för fonden gällande föreskrifter utgå från densamma. I den mån sådant stöd kan komma att befinnas påkallat, synes detta böra utgå av medel som kunna stå till förfogande till befrämjande av allmännyttiga uppfinningar.

På grund av vad ovan anförts har kollegium icke något att erinra mot avveckling av lånefonden för anskaffande av gasgeneratorer för vissa fartyg.

Stockholm den 19 januari 1946.

Underdånigst

ARVID RICHERT.

ERNA FRODI.

Folke Råberg.

Bilaga.

Till kungl. kommerskollegium.

I yttrande över riksdagsrevisorernas förslag om utredning, huruvida lånefonden för anskaffande av gasgeneratorer för vissa fartyg må kunna avvecklas, få vi vördsamt anföra följande.

Användande av gasgeneratorer och gengas såsom framdrivningsmedel i sjötrafik är en kristidsföreteelse, som måhända kan anses vara misslyckad,

särskilt när det gäller fart på längre distanser över öppna havet och å öppen kust; däremot har gengasdrift provats och använts å några fartyg å kortare distanser i inomskärsfarleder och kanalfart, där dylik drivkraft möjligen i fortsättningen kan komma till användning. För att gasgeneratorer och gengasdrift skola komma till större användning i sjötrafik, fordras fortsatt utexperimentering för att få aggregaten mindre så att de ej inkräkta på fartygsutrymmet i den omfattning nu är fallet, säkrare i drift och risken för gasförgiftning borteliminerad.

Det är tänkbart att genom nya uppfinningar gasgeneratorn kan omkonstrueras till det bättre och att drift med gas bliver säkrare och mera ekonomisk än med oljedrivna motorer; med tanke härpå bör det finnas kapital att tillgå i form av lån för redare och verkstäder, som vilja fortsätta att förbättra och fullända fartygens framdrivning med gas.

Lånefonden för anskaffande av gasgeneratorer har tillkommit under kristiden och fungerat alltför kort tid för att man skall kunna rätt bedöma och värdesätta om fonden för framtiden kan bliva sjöfarten till gagn och mera anlitad, varför vi icke kunna anse det lämpligt att nu föreslå avveckling av fonden.

Det kapital staten placerat i lånefonder för sjöfarten och i synnerhet för den mindre sjöfarten är små belopp jämfört med vad som placerats till gagn för annan svensk företagsamhet. Belopp som avsatts till lånefond för anskaffande av gasgeneratorer i vissa fartyg och belopp som avsatts till statens lånefond för den mindre skeppsfarten ha beviljats under en tid som varit synnerligen ogynnsam för mindre redare att förnya sitt tonnage och förse fartygen med nyare drivkraft.

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten och lånefonden för anskaffande av gasgeneratorer är det enda stöd som staten givit den mindre sjöfarten under dess mångåriga verksamhet. Genom att avveckla fonderna fråntager staten de mindre bärkraftiga/redarna det stöd som riksdagen endast för några år tillbaka beviljat dem, vilket blir liktydigt med att den mindre rederinäringen får reda sig på egen hand.

Med ovan anförda få vi avstyrka utredning om avveckling av lånefonden för anskaffande av gasgeneratorer och avstyrka eventuell utredning om avveckling av lånefonden för den mindre skeppsfarten.

Hälsingborg den 11 januari 1946.

Sveriges segelfartygsförening u. p. a.

B. Johansson.

Statens bränslekommissions

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 228, § 38.

Till Konungen.

Enär utlåning från det genom beslut av 1940 års urtima riksdag anvisade reservationsanslaget på 750 000 kronor för »lån till främjande av användningen av inhemskt motorbränsle m. m.» endast förekommit i två fall och främjandet av användningen av inhemskt motorbränsle nu torde ske under andra former, får statens bränslekommission i underdånighet uttala, att

kommissionen för sin del ej har något att erinra mot att nyssnämnda låneverksamhet avvecklas.

I detta ärendes handläggning hava deltagit, förutom undertecknad vice ordförande, herrar Carlsson och Höglund.

Stockholm den 18 januari 1946.

Underdånigst

Statens bränslekommission.

K.-G. LJUNGDAHL.

Gunnar Alkman.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 232, § 39.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 har statskontoret anbefallts att avgiva utlåtande över vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats angående iakttagelser beträffande statens utlåningsverksamhet och fondförvaltning m. m.

Revisorerna hava uppmärksammat den oenhetlighet i olika avseenden, som vidlåder den statliga utlåningsverksamheten. För närvarande sker exempelvis utlåning för olika ändamål genom en mängd i budgetärt hänseende skilda medelstitlar, såsom verkliga statliga lånefonder, fonder för låneunderstöd, diversemedelsfonder, anslag å driftbudgeten och speciella, genom statens medverkan tillkomna kreditinstitut. En motsvarande oenhetlighet råder med avseende å förvaltningen av fonderna och beviljandet av lånen. Den nuvarande ordningen på detta område är enligt revisorernas mening ägnad att medföra onödigt arbete och försvåra överblicken av låneverksamheten, ej minst för den lånesökande allmänheten. — Revisorerna hava vidare konstaterat, att vissa lånefonder på senare år ej tagits i anspråk och uttalat sig mot att utlåningsrörelse bedrivs från s. k. diversemedelsfonder, ett förfarande som ur redovisningssynpunkt måste anses mindre lämpligt. — Slutligen hava revisorerna framkastat tanken, att den statliga kreditgivningens skulle kunna ordnas genom de vanliga kreditinstituten med statlig medverkan i lämplig form, eventuellt genom statens borgen på av dessa enskilda kreditinrättningar utlämnade lån.

I anledning av vad revisorerna anfört, får statskontoret erinra, att ämbetsverket tidigare vid flera tillfällen påtalat den oenhetlighet, som vidlådit och alltjämt vidlåder den statliga kreditgivningen.

I samband med avgivandet av förslag rörande nya räntebestämmelser gjorde statskontoret i skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 mars 1942 ett mera generellt uttalande rörande den oenhetlighet, som ämbetsverket funnit sig kunna konstatera inom den statliga långivningen icke blott i fråga om förvaltning och lånens beviljande utan även beträffande utformningen av lånebestämmelserna. Då nämnda uttalande torde vara av intresse i detta sammanhang,

har ämbetsverket funnit sig böra något utförligare relatera vad därvid anfördes.

Till en början ville statskontoret fästa uppmärksamheten vid att bestämmelserna angående lånens återbetalning vore i hög grad skiftande. På grund av lånens olika karaktär och ändamål, varigenom amorteringstid och återbetalningssätt m. m. måste växla och nytillkommande fonders återbetalningsvillkor ej kunde säkert förutbestämmas, mötte det emellertid vissa svårigheter att koncentrera och i en författning sammanföra hithörande bestämmelser på samma sätt, som statskontoret föreslagit i fråga om ränteföreskrifterna. Återbetalningsvillkoren borde därför enligt statskontorets mening alljämt ingå i vederbörande fondförfattning. Ändringar av dessa villkor i syfte att erhålla större likformighet skulle fördenskull förutsätta omarbetning av berörda författningar. I samband därmed måste emellertid en överarbetning ske även av de allmänna bestämmelserna, varvid motsvarande stadgande i de skilda författningarna om möjligt borde erhålla en enhetlig formulering och uppställning med rubriker, angivande exempelvis fondens ändamål, lånebeviljande myndighet, ränteföreskrifter, återbetalningsföreskrifter m. m. En dylik formell översyn syntes lämpligen böra genomföras i samband med den allmänna revision av den statliga utlåningsrörelsen, som ämbetsverket hölle för önskvärd med hänsyn till det flertal lånetyper, som för närvarande förefunnos med i stort sett likartade uppgifter. Statskontoret syftade härvid främst på de för egnahemsverksamhet av olika slag avsedda utlåningsfonderna. För att underlätta för mindre bemedlade att förvärva eget hem på landsbygden eller förbättra dylikt hade sålunda följande utlåningsfonder tillskapats: egnahemslånefonden, arbetarsmåbrukslånefonden, Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringslånefond, lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer, lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden samt lantarbetarbostadslånefonden, från vilken sistnämnda fond några lån vid nämnda tidpunkt dock ej beviljades. I stället utginge lantarbetarbostadslån ur fonden för låneunderstöd. Ur denna fond kunde även erhållas tertiärlån. Till dessa lånefonder komme dessutom jordförmedlingsfonden, arrendeegnehemsfonden samt arrendelånefonden, vilka alla hade till uppgift att underlätta jordanskaffning och främja egnahemsverksamheten. En dylik splittring kunde icke anses rationell, liksom ej heller lånerörelsens organisation, vilken handhades av ett flertal myndigheter såsom egnahemsstyrelsen, statens byggnadslånebyrå, länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län samt statskontoret. En koncentration av såväl lånetypernas antal som själva lånerörelsen syntes därför påkallad. — Även i fråga om hästavelssfonderna samt en del övriga utlåningsfonder med sinsemellan likartade ändamål och lånevillkor kunde enligt statskontorets mening sammanslagningar ifrågasättas. — Sedan en dylik allmän revision genomförts, borde föreskrifterna för de kvarstående fonderna överarbetas och förenklas.

Statskontoret har vidare i olika sammanhang i fråga om vissa lånetyper uttalat sig för sammanslagningar och enhetliggörande.

Sålunda efterlyste ämbetsverket i skrivelse till Kungl. Maj:t den 23 oktober 1942 angående hushållningssällskapens organisation m. m. en rationalisering av den låne- och bidragsverksamhet, som med bidrag av statsmedel beredes av sällskapen.

I samband med den utredning rörande de av statskontoret förvaltade räntebärande fonderna har ämbetsverket vidare föreslagit, att manufakturförlagslånefondens uppgifter såsom långivande fond skulle överflyttas å industrilånefonden, vars ändamål i väsentliga delar sammanfölla med förstnämnda fond. I samma utlåtande har statskontoret vidare föreslagit, att statens häst-

avelsfond, vilken närmast vore att likställa med de av statskontoret förvalta- de utlåningsfonderna, skulle överflyttas till redovisning under sistberörda fonder.

I utlåtande den 17 januari 1945 angående åtgärder till främjande av små- företagarverksamheten i Norrland har av statskontoret framhållits, att på detta område redan finnes lånemöjligheter från två fonder — statens hant- verkslånefond och fonden för hantverks- och småindustrikredit, vilka båda fonder tagits i anspråk i mycket begränsad omfattning. Då de ändamål, som hantverkslånefonden tillgodosåge, i stort sett inginge i de uppgifter, som den då föreslagna nya lånefonden och kreditfonden avsåge att fylla, borde enligt statskontorets mening tagas under övervägande, om icke en avveckling av fonden kunde komma till stånd.

I utlåtande den 25 januari 1945 angående en av särskilda sakkunniga framlagd utredning om den statsunderstödda torrläggningsverksamheten har statskontoret föreslagit en förenkling jämväl av den statliga organisationen av nämnda verksamhet. Ämbetsverket anförde bland annat följande.

I fråga om gällande regler för förvaltning av statens avdikningslånefond och sättet för utbetalning av lån från sagda fond hade de sakkunniga icke föreslagit någon ändring. Fonden skulle sålunda allt fortfarande förvaltas av statskontoret, som dessutom skulle hava att pröva och godkänna säkerhets- förbindelser för utbetalande av lån från fonden, medan utbetalningen av själva lånen ankomme på lantbruksstyrelsen. En dylik uppdelning av låne- verksamheten på två myndigheter, vilka båda vore huvudförvaltningar, kunde icke betecknas som rationell. Under anslutning till den uppfattning, varåt bland annat riksräkenskapsverket givit uttryck, måste statskontoret finna, att starka skäl talade för att förvaltningen och redovisningen av fonden helt överlättes på lantbruksstyrelsen, varigenom en välbehörlig avlastning av ar- betsbördan å statskontorets fondbyrå skulle ernås. Den nu på ombudsmans- expeditionen ankommande prövningen av de särskilda säkerhetsförbindelser- na vore av den förhållandevis enkla beskaffenhet, att den icke kunde anses ställa krav på tillförandet av nya juridiskt skolade arbetskrafter till lant- bruksstyrelsen enbart för denna uppgift.

Statskontoret har slutligen i sin skrivelse den 22 augusti 1944 angående ämbetsverkets anslagsbehov för innevarande budgetår återupptagit frågan om icke ämbetsverkets nuvarande befattning med utbetalning av de bostads- anskaffningslån, som beviljas av statens byggnadslånebyrå, borde överflyttas från statskontoret till byggnadslånebyrån, vars verksamhet numera nått en storleksordning, vilken synes motivera, att byggnadslånebyrån utrustas med egen kameralförvaltning och dragningsrätt å statsverkets checkräkning.

Av vad ovan anförts torde med tydlighet framgå, att statskontoret i allt väsentligt delar riksdagens revisorers uppfattning rörande vikten av en ra- tionalisering av den statliga utlåningsverksamheten. Huruvida en bättre ord- ning i detta hänseende skulle kunna ernås på det av revisorerna antydda sät- tet, det vill säga genom den statliga kreditgivningens överlämnande till de vanliga kreditinstituten, synes dock ämbetsverket tvivelaktigt, i varje fall om därvid avses de rent privata kreditinrättningarna. I den låneverksamhet, om vilken här är fråga, föreligger så gott som undantagslöst ett subventionsmo- ment, antingen detta kommer till uttryck i räntefrihet, osedvanligt låg ränta, fördelaktiga amorteringsvillkor, avkall på säkerhetskravet eller på annat sätt. En stor mängd varianter därutinnan förekomma. Denna låneverksamhet är sålunda icke i vanlig mening affärsmässig, och ett för konkurrenskraftig af- färsverksamhet utrustat organ lär icke utan vidare vara skickat att hand- hava densamma.

Statskontoret vill slutligen erinra, att en utredning av den art, revisorerna synas hava åsyftat, redan torde vara igångsatt. Enligt vad statskontoret här sig bekant, lärer nämligen den kommitté, som blivit tillsatt jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 23 mars 1945 för utredning angående bankväsendets organisation m. m., hava på sitt arbetsprogram upptagit jämväl spörsmålet om lämpligaste sättet för ordnandet av nu ifrågakvarande art av kreditgivning.

Stockholm den 15 januari 1946.

Underdånigst

WILHELM BJÖRCK.

S. T. ÖRTENGREN.

John W. Edberg.

Riksräkenskapsverkets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 232, § 39.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 har Kungl. Maj:t anbefallt riksräkenskapsverket att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens senast församlade revisorer under § 39 i sin berättelse angående statsverket yttrat rörande iakttagelser beträffande statens utlåningsverksamhet och fondförvaltning m. m.

Revisorerna framhålla bland annat, att de åtgärder, vilka av statsmakterna tid efter annan företagits i syfte att genom beredande av nödigt kreditunderlag befrämja näringslivet m. m., i allmänhet hava tagit sig uttryck i att särskilda lånefonder bildats. De statliga utlåningsfonderna utgöra för närvarande icke mindre än 57. Även under fonden för låneunderstöd redovisas medel, vilka anvisats för olika här avsedda ändamål. Statlig långivning av samma art förekommer även från vissa s. k. diversemedelsfonder. Vidare förekommer långivning från anslag å driftbudgeten. Slutligen bör i detta sammanhang erinras om att genom statlig medverkan i form av aktie-teckning eller på annat sätt tillskapats ett antal speciella kreditinstitut.

I ett flertal paragrafer i sin berättelse (§§ 33—38) hava revisorerna redogjort för olika iakttagelser beträffande vissa statliga utlåningsfonder och i samband därmed stående statlig utlåningsverksamhet. Revisorerna hava sålunda ansett det böra undersökas, huruvida vissa fonder — statens kanin-avelslånefond, statens fjäderfålånefond, statens kalkbrukslånefond, norrländska nyodlingsfonden och allmänna nyodlingsfonden — numera hava någon uppgift att fylla, som motiverar deras bibehållande, då utlåning antingen förekommit i mycket ringa utsträckning eller ock under de senaste åren avsevärt nedgått. Vidare borde enligt revisorernas mening undersökas, om icke rederilånefonden helt borde avvecklas, i samband varmed även syntes böra utrönas, i vad mån en förenkling av kreditorganisationen på förevarande område låte sig göra. Beträffande lånemöjligheterna för utöfvere av industriell verksamhet funnes 4 lånefonder jämte ett av staten bildat och kontrollerat kreditinstitut; å driftbudgeten hade jämväl anvisats medel för hithörande ändamål, i det att från reservationsanslaget till åtgärder för arbetsmarknadens reglering medel till betydande belopp utgått till företagare-

föreningarna för möjliggörande av kreditgivning från dessa föreningars sida. En förenkling av låneorganisationen på detta område framstode sålunda ur flera synpunkter såsom önskvärd, varjämte borde övervägas, huruvida icke statens låneverksamhet på industriens och hantverkets område borde organiseras mera enhetligt. Vissa låneformer, vilka tillkommit i samband med särskilda krisförhållanden — vedeldningslånefonden, lån till främjande av användningen av inhemskt motorbränsle m. m., statens lånefond för anskaffande av gasgeneratorer för vissa fartyg samt lånefonden för inköp av gasgeneratorer för fiskebåtar — hade icke tagits i anspråk i den utsträckning, som beräknats. Med hänsyn härtill borde utredas, huruvida icke dessa fonder kunde avvecklas.

Då revisorerna i den remitterade § 39 av sin berättelse redogjort för de mera väsentliga iakttagelserna beträffande den statliga utlåningsverksamheten och fondförvaltningen, hava de framhållit splittringen i avseende på medelsanvisningen, varemot i många fall svarade en oenhelighet i avseende på förvaltningen av de olika fonderna m. m. och beviljandet av lån. Fonder för närbesläktade ändamål förvaltades sålunda i många fall av skilda myndigheter; lån beviljades av olika statliga organ. För såväl staten som den lånesökande måste denna splittring av låneverksamheten medföra olägenheter. Revisorerna ifrågasätta därför nya former för låneutbetalning, eventuellt genom förmedling av de vanliga kreditinstituten. Vidare hava revisorerna konstaterat, att vissa lånefonder av olika anledningar endast i ringa utsträckning tagits i anspråk för avsett ändamål. Slutligen hava de ifrågasatt lämpligheten av att utlåningsrörelsen för vissa här avsedda ändamål bedrevs från s. k. diversemedelsfonder eller från särskilda riksstatsanslag.

Med anledning härav får riksräkenskapsverket i underdånighet anföra följande.

I likhet med riksdagens revisorer finner riksräkenskapsverket det önskvärt, att en allmän översyn snarast kommer till stånd av den statliga kreditgivning, varom här är fråga.

Vid verkställandet av denna översyn lärer arbetet till en början böra inriktas på en omprövning av behovet av den utlåningsverksamhet, som nu finnes anordnad. I sådana fall, då utlåning för visst ändamål under senare tid väsentligt nedgått eller icke alls förekommit, torde förutsättningar föreligga för en avveckling av den statliga utlåningsverksamheten. I revisorernas berättelse hava flera exempel lämnats på sådana fall.

I den mån behovet av statlig utlåningsverksamhet fortfarande består, lära skäl likväl tala för en undersökning rörande de mest ändamålsenliga formerna för bedrivande av denna verksamhet. Såsom regel torde man därvid böra utgå från att statlig utlåningsverksamhet skall finansieras genom investeringsanslag å kapitalbudgeten till statens utlåningsfonder eller fonden för låneunderstöd. Skillnaden mellan dessa båda former betingas av huruvida verksamheten har löpande karaktär i den meningen, att återbetalningar å de utlämnade lånen få stå till förfogande för utlämnande av nya lån, i vilket fall en statlig utlåningsfond bör bildas, eller verksamheten avser endast ett tillfälligt lån, då medelsanvisning under fonden för låneunderstöd bör ifrågakomma.

De för närvarande förekommande lånen från s. k. diversemedelsfonder äro delvis av den art, att ett bestämt syfte skall främjas genom utlämnande av lån för visst ändamål. Men till betydande del torde sådan utlåning endast avse att ge diversemedelsfonden en tillfredsställande förräntning. I förra fallet torde det vara lämpligt, att lån i ifrågavarande lånerörelse omvandlas till lån från statliga utlåningsfonder eller fonden för låneunderstöd. I fråga om den senare formen av utlåningsrörelse torde riksräkenskapsverket få

erinra om ett av statskontoret den 2 juni 1943 avgivet utlåtande rörande behandlingen av de sistnämnda ämbetsverk underställda räntebärande fonderna m. m., över vilket utlåtande riksräkenskapsverket den 9 oktober 1943 yttrat sig. Riksräkenskapsverket har därvid angående placeringsföreskrifter beträffande dylika fonder förordnat, att generellt endast en placeringsform skulle godtagas, nämligen insättning i riksgäldskontoret mot ränta, vilken placeringsregel borde gälla icke blott för statskontorets diversemedelsfonder utan generellt för alla diversemedelsfonder, där ej, såsom exempelvis för vissa donationsfonder, särskilda omständigheter lade hinder i vägen. Med genomförandet av riksräkenskapsverkets hithörande förslag skulle den här diskuterade formen av lån från diversemedelsfonder till främjande av olika ändamål i stort sett försvinna.

I revisorernas berättelse erinras jämväl om att lån förekomma även från anslag å driftbudgeten. I 1938 års statsverksproposition (För flera huvudtitlar gemensamma frågor, punkten 6) underkastades ifrågasvarande lån en undersökning ur synpunkten av att åstadkomma en ändamålsenlig redovisning å riksstaten och i rikshuvudboken för låneunderstöden. Dessa understöd kunna med hänsyn till sin natur hänföras till två skilda grupper, den ena avseende understöd, vilka formellt visserligen utlämnas såsom lån men reellt hava karaktären av bidrag utan återbetalningsskyldighet, den andra gruppen understöd som utgå såsom verkliga lån med stadgad återbetalningsskyldighet. Vad revisorerna anfört torde böra föranleda en förnyad undersökning av förekommande lånerörelse från anslag å driftbudgeten med iakttagande av de riktlinjer som i 1938 års statsverksproposition uppdrogos.

I särskilda fall, varpå revisorernas berättelse ger exempel, hava för statens utlåningsrörelse speciella kreditinstitut anordnats. Syftet därmed torde hava varit att åt utlåningsverksamhetens handhavande förlåna mera bankmässiga former.

I sin berättelse hava revisorerna slutligen ifrågasatt, huruvida icke den kreditgivning, som för närvarande sker genom statliga lånefonder eller andra motsvarande anordningar, i stället skulle kunna ordnas genom de vanliga kreditinstituten med statlig medverkan i lämplig form. Förverkligande av en sådan anordning torde, såsom revisorerna framhållit, i varje fall böra föregås av en grundlig prövning. Delvis torde dessa spörsmål beröra frågor, som falla inom området för 1945 års bankkommittés undersökningar. Riksräkenskapsverket vill vidare erinra, att ämbetsverket i förenämnda utlåtande angående statskontorets diversemedelsfonder i visst fall, nämligen beträffande de kommunlån som komme att frigöras vid avveckling av vissa fonder, föreslagit deras sammanförande till en statlig utlåningsfond att förvaltas av riksbanken, vilken genom sina avdelningskontor kunde på ett för ortsintressena bekvämt sätt tillgodose behovet av kontakt mellan de kommunala förtroendemännen i orterna och långivaren staten. Riksräkenskapsverket har härmed endast velat framhålla, att även andra möjligheter än den av revisorerna antydda vägen kunna erbjuda sig för förvaltningsfrågans lösning.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, byråchefen Murray och tillförordnade byråchefen Ehnбом deltagit.

Stockholm den 21 januari 1946.

Underdånigst

P. S. RUNEMARK.

GUNNAR W. SJÖGREN.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 232, § 39.

Till Konungen.

Genom remiss har Kungl. Maj:t anbefallt lantbruksstyrelsen att avgiva utlåtande med anledning av vad i riksdagens år 1945 församlade revisorers berättelse anförts angående iakttagelser beträffande statens utlåningsverksamhet och fondförvaltning m. m. (§ 39).

Med remissaktens återställande får lantbruksstyrelsen till en början lämna följande förteckning över statliga lånefonder, som närmast tillhöra styrelsens verksamhetsområde:

- 1) lånefonden för inköp av ädla avelsston;
- 2) lånefonden för inköp av avelshingstar av ardenneras;
- 3) lånefonden för inköp av avelsston av nordsvensk ras;
- 4) statens kaninavelslånefond;
- 5) statens fjäderfållånefond;
- 6) gödselvårdslånefonden;
- 7) statens kalkbrukslånefond;
- 8) statens fruktodlingslånefond;
- 9) frukt- och potatislagerhusfonden;
- 10) statens mejerilånefond;
- 11) jordbrukets maskinlånefond;
- 12) spannmålslagerhusfonden;
- 13) statens slakterilånefond;
- 14) statens avdikningslånefond;
- 15) täckdikningslånefonden;
- 16) bevattningslånefonden;
- 17) allmänna nyodlingsfonden;
- 18) norrländska nyodlingsfonden;
- 19) fiskerilånefonden;
- 20) statens fiskredskapslånefond;
- 21) lånefonden för inköp av gasgeneratorer för fiskebåtar samt
- 22) hemslöjdlånefonden.

Under fonden för låneunderstöd redovisas därjämte under två rubriker, nämligen lån för anskaffande av grästorkar m. m. samt lån till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m., viss utlåningsverksamhet, fallande inom lantbruksstyrelsens förvaltningsområde. Någon utlåning från s. k. diversemedelsfonder eller från anslag å driftsbudgeten förekommer för närvarande icke inom lantbruksstyrelsens förvaltningsområde.

Vad angår den av riksdagens revisorer påtalade splittringen på den statliga låneverksamhetens område får lantbruksstyrelsen erinra därom, att i ett av hushållningssällskapsutredningen den 8 juli 1942 avgivet betänkande med förslag angående hushållningssällskapens organisation och verksamhet m. m. (SOU 1942: 32) framfördes förslag om bland annat sådan reformering av statens genom sällskapens förmedling bedrivna låneverksamhet, att vissa lånefonder för driftsekonomiska förbättringsåtgärder på jordbruksområdet därigenom skulle bli sammanförda till *en* fond, samtidigt som bestämmelserna rörande olika slags lån på området skulle i betydande omfattning förenklas och enhetliggöras. Enligt utredningens förslag skulle av de i ovannämnda

förteckning upptagna 22 utlåningsfonderna fyra fonder, nämligen gödselvårds-lånefonden, täckdikningslånefonden, allmänna nyodlingsfonden och norr-ländska nyodlingsfonden, uppgå i den föreslagna nya fonden. Lån till upp-förande av siloanläggningar för beredande av ensilagefoder — vilket slag av lån för närvarande upptages under fonden för låneunderstöd under den ovan angivna rubriken lån för anskaffande av grästorkar m. m. — skulle vidare enligt utredningens förslag även utgå från oförmålda nya fond.

Vid principbehandling vid 1944 års riksdag av frågan om hushållnings-sällskapens organisation och verksamhet ställdes frågan om att samman-föra vissa lånefonder för driftsekonomiska förbättringsåtgärder på jordbruks-området på framtiden, medan åter vissa justeringar av på området gällande lånebestämmelser i princip beslötos (proposition nr 172; jordbruksutskottets utlåtande nr 60; riksdagens skrivelse nr 398). Då frågan om genomförande av 1944 års riksdags principbeslut rörande hushållningssällskapens organi-sation och verksamhet fortfarande hålles svävande, är jämväl frågan om en reformering av hushållningssällskapens nu berörda låneförmedling och ifrå-gavarande fonders sammanslagning allttjämt olöst. Framhållas må vidare, att lantbruksstyrelsen den 28 juni 1945 på Kungl. Maj:ts uppdrag avgav utred-ning med förslag angående genomförande av den vid 1944 års riksdag be-handlade omorganisationen av hushållningssällskapen och deras verksamhet, varvid styrelsen bland annat föreslog, att genomförandet av nyssberörda jus-teringar av lånebestämmelserna skulle uppskjutas, intill dess bland annat förslaget om att sammanföra lånefonderna på området jämväl genomfördes.

I likhet med riksdagens revisorer håller lantbruksstyrelsen före, att en all-män översyn av de statliga utlåningsfonderna är påkallad i syfte att åstad-komma större enhetlighet och önskvärd rationalisering i fråga om lånevill-koren. Härvid torde det också i stor utsträckning ställa sig naturligt att åt-minstone gruppvis sammanslå fonder med i stort sett enahanda eller liknan-de ändamål. Å andra sidan är det tydligt, att en del fonder med hänsyn till lånevillkor m. m. och sitt speciella ändamål hava en sådan särskild karaktär att en sammanslagning med andra fonder icke gärna är tänkbar. Som exem-pel härpå vill lantbruksstyrelsen nämnda här ovan oförmålda statens av-dikningslånefond, fiskerilånefonden och statens fiskredskapslånefond. En eventuell utredning i ämnet synes därför även böra omfatta frågan om möj-ligheten att sammanföra olika fonder.

I detta sammanhang vill lantbruksstyrelsen erinra om att styrelsen i sär-skilda utlåtanden den 4 januari 1946 angående ifrågasatt avveckling av bland annat lånefonden för inköp av gasgeneratorer till fiskebåtar och den 14 ja-nuari 1946 angående revisorernas iakttagelser beträffande statens kaninavels-lånefonder m. fl. fonder anmält sig icke hava något att invända mot nämnda fonders indragning. Vidare har lantbruksstyrelsen i utlåtande den 14 januari 1946 angående revisorernas iakttagelser beträffande allmänna och norrländs-ka nyodlingsfonderna förklarat sig under vissa förutsättningar icke hava nå-got att erinra mot dessa fonders indragning.

Mot det förslag, som framkommit i revisorernas berättelse, nämligen att den kreditgivning, som för närvarande sker genom statliga lånefonder, i stäl-let skulle kunna ordnas genom de vanliga kreditinstituten med statlig med-verkan, och vilket förslag bland annat innebär, att staten skulle lämna bor-gen för utlämnade lån, ställer sig lantbruksstyrelsen mycket betänksam. Så-vitt lantbruksstyrelsen kan finna, torde möjligheterna att under denna form kunna på tillfredsställande sätt ordna den statliga stödverksamhet, som nu tillgodoses genom statens utlåningsfonder, vara synnerligen små.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Sylvan, byråcheferna Bjurstedt, Granström och Gustafsson, t. f. byråchefen M. Hägglund samt byrådirektören Hessele.

Stockholm den 16 januari 1946.

Underdånigst

H. SYLVAN.

ELIS BJURSTEDT.

Kommerskollegii

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, s. 232, § 39.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1945 har kommerskollegium anbefallts avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 39 av sin berättelse anfört angående iakttagelser beträffande statens utlåningsverksamhet och fondförvaltning m. m.

Kollegium anser sig kunna biträda den av revisorerna uttalade uppfattningen att en undersökning bör komma till stånd rörande möjligheterna till samordning och rationalisering av den statliga kreditgivningen från statliga fonder. Med hänsyn härtill finner kollegium det även lämpligt att en allmän översyn kommer till stånd i fråga om dessa spörsmål; kollegium tillstyrker sålunda revisorernas förslag härutinnan.

Kollegium vill emellertid i det sammanhanget framhålla, att utredning angående statens låneverksamhet på industriens och hantverkets område för närvarande i viss utsträckning pågår inom 1945 års bankkommitté samt inom den s. k. småföretagsutredningen, och hänvisar därvid till innehållet i sitt denna dag till Kungl. Maj:t (handelsdepartementet) avgivna, här i avskrift bilagda utlåtande¹ i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 37 av sin berättelse beträffande nu ifrågavarande låneverksamhet anfört.

I ärendets avgörande hava jämte undertecknade deltagit kommerseråden Carlborg och Böös samt t.j.f. kommerserådet förste byråingenjören Johansson.

Stockholm den 18 januari 1946.

Underdånigst

ARVID RICHERT.

KNUT A. WICKMAN.

S. Hofman-Bang.

¹ Tryckt som utlåtande över revisorernas uttalande under § 37.